

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ТА СУСПІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

ЦЕНТР СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ «УКРАЇНА-XXI»

МЕДІАФОРУМ

Аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент

Том XVII

Науковий журнал

2025

DOI: 10.31861/mediaforum.2025.17.

УДК [327:316.776](08)

Засновник і видавець – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Виходить 2 рази на рік, заснований у грудні 2011 р.

*Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
про Реєстрацію у сфері друкованих медіа №1222 від 31 жовтня 2023 р.*

Включено до переліку наукових фахових видань України категорії “Б”;

НАКАЗ МОН України №1471 від 26 листопада 2020 р.

Редколегія випуску:

Володимир ФІСАНОВ, доктор історичних наук (редактор-засновник); **Віра БУРДЯК**, доктор політичних наук (головний редактор); **Іван МОНОЛАТІЙ**, доктор політичних наук (заступник головного редактора); **Іван ОСАДЦА**, кандидат політичних наук (відповідальний редактор).

Валентин БАЛЮК, доктор політичних наук (Польща); **Ольга БРУСИЛОВСЬКА**, доктор політичних наук (Україна); **Надія БУРЕЙКО**, кандидат політичних наук (Україна-Румунія); **Ендрю БУШ**, PhD з політичних наук (США); **Наталія ВІННИКОВА**, доктор політичних наук (Україна); **Томас ВЮНШ**, доктор історичних наук (Німеччина); **Марін ГЕРМАН**, кандидат політичних наук (Румунія); **Ярослав ДВОРАК**, PhD з політичних наук та управління (Литва); **Ігор ІЩЕНКО**, доктор політичних наук (Україна); **Юрій КАЛИНОВСЬКИЙ**, доктор філософських наук (Україна); **Белен КАСАС-МАС**, доктор філософії з соціальних комунікацій (Іспанія); **Анатолій КРУТЛАШОВ**, доктор політичних наук (Україна); **Остан КУШНІР**, PhD з політичних наук (Велика Британія); **Флоріан КЮРЕР-ВІЛАХ**, PhD з політичних наук (Німеччина); **Аркадіуш ЛЕВАНДОВСКИ**, доктор соціальних наук (Польща); **Норберт МЕРКОВИТИ**, PhD з політичних наук (Угорщина); **Наталія НЕЧАЄВА-ЮРІЙЧУК**, кандидат історичних наук (Україна); **Пьотр ОСКОЛКОВ**, PhD з політичних наук (Ізраїль); **Ніна РЖЕВСЬКА**, доктор політичних наук (Україна); **Наталія РОТАР**, доктор політичних наук (Україна); **Любов САРАФІНЧАН**, кандидат політичних наук (Україна); **Ульріх ШНЕКЕНЕР**, доктор політичних наук (Німеччина); **Богдан ШТЕФАНАКІ**, доктор політичних наук (Румунія).

Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2025. Том 17. 348 с.

ISSN (print) 2522-4050

ISSN (online) 3083-6808

Дивіться наші статті на офіційній сторінці в Інтернеті: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum>

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

Адреса редколегії: Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, тел.: +38 (0372) 509-457, E-mail: i.osadtsa@chnu.edu.ua.

© Автори статей, 2025

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
YURIY FEDKOVYCH CHERNIVTSI NATIONAL UNIVERSITY
FACULTY OF HISTORY, POLITICAL SCIENCE
AND INTERNATIONAL RELATIONS
THE DEPARTMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND PUBLIC COMMUNICATIONS
CENTER FOR STRATEGIC COMMUNICATIONS «UKRAINE-XXI»

MEDIAFORUM

Analytics, Forecasts, Information Management

Volume XVII

Scientific Journal

2025

DOI: 10.31861/mediaforum.2025.17.

UDC : [327:316.776](08)

*Founder and publisher of the journal – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Published twice a year, established in December 2011*

*Decision of National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine
on Registration in the field of print media No. 1222, October 31, 2023*

*The journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine of category B
Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1471, November 26, 2020*

Editorial board:

Volodymyr FISANOV, Doctor of Historical Sciences (Founder and Editor); **Vira BURDIAC**, Doctor of Political Sciences (Editor-in-Chief); **Ivan MONOLATII**, Doctor of Political Sciences (Deputy Editor-in-Chief); **Ivan OSADTSA**, PhD in Political Sciences (Managing Editor).

Valentyn BALIUK, Doctor of Political Sciences (Poland); **Olga BRUSYLOVSKA**, Doctor of Political Sciences (Ukraine); **Nadiia BUREIKO**, PhD in Political Sciences (Ukraine-Romania); **Andrew E. BUSCH**, PhD in Political Sciences (USA); **Nataliya VINNYKOVA**, Doctor of Political Sciences (Ukraine); **Thomas WÜNSCH**, Doctor of Historical Sciences (Germany); **Marin GHERMAN**, PhD in Political Sciences (Romania); **Jaroslav DVORAK**, PhD in Political Science and Government (Lithuania); **Ihor ISHCENKO**, Doctor of Political Sciences (Ukraine); **Yurii KALYNOVSKYI**, Doctor of Science in Philosophy (Ukraine); **Belén CASAS-MAS**, PhD in Social Communications (Spain); **Anatoliy KRUGLASHOV**, Doctor of Political Sciences (Ukraine); **Ostap KUSHNIR**, PhD in Political Sciences (Great Britain); **Florian KÜHRER-WIELACH**, PhD in Political Sciences (Germany); **Arkadiusz LEWANDOWSKI**, Doctor of Social Sciences (Poland); **Norbert MERKOVITY**, PhD in Political Sciences (Hungary); **Nataliia NECHAIEVA-YURIICHUK**, PhD in Historical Sciences (Ukraine); **Petr OSKOLKOV**, PhD in Political Sciences (Israel); **Nina RZHEVSKA**, Doctor of Political Sciences (Ukraine); **Nataliia ROTAR**, Doctor of Political Sciences (Ukraine); **Liubov SARAFINCHAN**, PhD in Political Sciences (Ukraine); **Ulrich SCHNECKENER**, Doctor of Political Sciences (Germany); **Bohdan STEFANACHI**, Doctor of Political Sciences (Romania).

MEDIAFORUM : Analytics, Forecasts, Information Management. 2025. Volume 17. 348 c.

ISSN (print) 2522-4050

ISSN (online) 3083-6808

See our papers on the following Official web page:: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum>

Papers are submitted in the author's wording. The authors are responsible for the authenticity of the facts, names and for grammatical and stylistic errors.

Editorial board address: 2 Kotsiubynskoho St., Chernivtsi, Ukraine, 58012, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, The Department of International Relations and Public Communications, phone: + 38 (0372) 509-457, E-mail: i.osadtsa@chnu.edu.ua.

© Authors of papers, 2025

© Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University, 2025

ЗМІСТ

Передмова	9
Володимир Кравченко	
Демократичний регрес і трансформація сучасних ліберальних демократій	11
Назарій Христан	
Глобальна політика мистецтва й травми: арт-терапія як інструмент гуманітарної та культурної стійкості	24
Мартін Малек	
Китайська ініціатива «Пояс і Шлях»: економічний чи геополітичний проєкт? Погляд з Австрії	44
Андрій Бузаров	
Російська агресія проти України в умовах китайсько-американського геополітичного протистояння	68
Ігор Поліщук	
Легітимність публічної влади в Україні під час воєнного стану	89
Наталія Карпчук, Богдан Юськів, Оксана Пелех	
Програма «Креативна Європа» – м'яка сила європейської інтеграції	100
Ірина Кіянка, Віктор Сичов, Ілля Туровський	
Аналіз виборчих гасел у президентських виборах (кейс Польщі та Румунії)	116
Олександр Фесенко	
Проблеми та перспективи впровадження технології блокчейн у виборчі процеси в Україні	126
Леся Качковська, Євгенія Вознюк	
Інформаційні маніпуляції в сучасному медіапросторі: механізми та способи протидії	140
Катерина Вакарчук	
Комунікаційна стратегія України щодо країн Латинської Америки та Карибського басейну (ЛАКБ): планування та реалізація	154
Ігор Іщенко, Іван Котов	
Цифровізація міжнародних відносин як чинник сталого розвитку України	165
Каміль Примаков	
Превентивна медіація як різновид посередницьких технологій в політиці	181
Галина Куц, Ірина Пересипкіна, Юрій Куц	
Особливості функціонування органів публічної влади в Україні в умовах воєнного стану: проблема легітимності	194

Наталія Ротар

Кібербезпека та стійкість в структурі цифрової політики
країн Вишеградської групи 205

Віра Бурдяк, Тетяна Федорчак

Взаємодія політичних інститутів України
та вишеградської четвірки в роки повномасштабної війни 227

Дмитро Коротков

Вишеградська група:
геополітична реальність та перспективи функціонування 247

Олена Борисюк

Дипломатична комунікація України
з Королівством Нідерланди у 2023–2024 роках 262

Микита Дрогозюк

Євроскептичні наративи Вишеградської четвірки щодо майбутнього
Європейського Союзу: порівняльний дискурс-аналіз 280

Олександр Попович, Олександр Шутак

Цифрова стратегія Європейського Союзу
у сфері громадського здоров'я: формування та особливості реалізації 295

6

Богдан Куделько

Еволюція механізму спеціальних операцій США
як форми зовнішньополітичної діяльності 316

Павло Бурдяк

Людський фактор в кібербезпеці: кіберосвіта як системна відповідь
на зростаючі загрози в цифровому просторі України та ЄС 328

CONTENTS

Foreword	10
 Volodymyr Kravchenko	
Democratic Regression and Transformation of Contemporary Liberal Democracies	11
Nazarii Khrystan	
The Global Politics of Art and Trauma: Art Therapy as a Tool of Humanitarian and Cultural Resilience	24
Martin Malek	
China's Belt and Road Initiative: More of an Economic or Geopolitical Project? A view from Austria	44
Andrii Buzarov	
Russian Aggression Against Ukraine in the Context of the Sino-American Geopolitical Confrontation	68
Ihor Polishchuk	
Legitimacy of Public Authority in Ukraine During Martial State	89
Nataliia Karpchuk, Bohdan Yuskiv, Oksana Pelekh	
Creative Europe Program as a Soft Power of European Integration	100
Iryna Kiianka, Viktor Sychov, Illia Turovskyi	
Analysis of Election Slogans in Presidential Elections (the Cases of Poland and Romania)	116
Oleksandr Fesenko	
Problems and Prospects of Implementing Blockchain Technology in the National Electoral Processes	126
Lesia Kachkovska, Yevheniia Vozniuk	
Information Manipulations in the Modern Media Space: Mechanisms and Methods of Counteraction	140
Kateryna Vakarchuk	
Communication Strategy of Ukraine Regarding the Countries of Latin America and the Caribbean (LAC)	154
Ihor Ishchenko, Ivan Kotov	
Digitalization of International Relations as a Factor in the Sustainable Development of Ukraine	165
Kamil Prymakov	
Preventive Mediation as a Type of Mediation Technologies in Politics	181
Halyna Kuts, Iryna Peresypkina, Yurii Kuts	
Specific Features of Public Authority Functioning in Ukraine Under Martial Law: the Problem of Legitimacy	194

Nataliia Rotar	
Cybersecurity and Resilience in the Structure of Digital Policy of the Visegrad Group Countries	205
Vira Burdiak, Tetiana Fedorchak	
Interaction between Political Institutions of Ukraine and the Visegrad Four in the Years of Full-Scale War	227
Dmytro Korotkov	
Visegrad Group: Geopolitical Reality and Prospects for Functioning	247
Olena Borysiuk	
Diplomatic Communication of Ukraine with the Kingdom of the Netherlands in 2023–2024	262
Mykyta Drohoziuk	
Eurosceptic Narratives of the Visegrád Group (V4) on the Future of the European Union: A Comparative Discourse Analysis (2018–2025)	280
Oleksandr Popovych, Oleksandr Shutak	
The European Union’s Digital Strategy in Public Health: Formation and Implementation Features	295
Bohdan Kudelko	
The Evolution of the U.S. Special Operations Mechanism as a Form of Foreign Policy Activity	316
Pavlo Burdiak	
Human Factor in Cybersecurity: Cyber Education as a Systemic Response to Growing Threats in the Digital Space of Ukraine and the EU	328

ПЕРЕДМОВА

На сторінках Сімнадцятого числа «Медіафоруму» шановними авторами досліджені актуальні проблеми неоднозначного феномену демократії на тлі непередбачуваного та асиметричного геостратегічного протиборства держав на глобальному і регіональному рівнях. Демократія, як видається, переживає добу системної кризи: більшість держав світу звикла жити в умовах «недорозвиненої» електоральної демократії (illiberal democracy), іноді втрачаючи розуміння глибинного характеру демократії та її функцій як тригера більшої свободи особистості.

Дискусійні питання кризи демократії розглянуті Володимиром Кравченком. Автором проаналізовані окремі виміри ерозії демократії, а також виокремлені ключові механізми за допомогою яких глибока поляризація та популізм посилюють партійну лояльність громадян, зменшуючи їх спроможність підтримувати та захищати демократичні цінності у суспільстві. Харківські експерти Галина Куц, Ірина Пересипкіна, Юрій Куц представили власне бачення особливостей функціонування органів публічної влади в Україні в умовах воєнного стану. Актуальними є наукові розвідки колег Андрія Бузарова та Мартіна Малека, котрі проаналізували геостратегічний та геоекономічний виміри сучасного протистояння двох світових потуг США і КНР. Зокрема досліджені важливі аспекти трансформації російської агресії проти України з регіонального конфлікту у глобалізоване геополітичне протистояння між авторитарною коаліцією (РФ, КНР, Іран) та західними демократіями (НАТО, США).

Окремий блок авторських статей присвячено питанням політичної регіоналістики. Зокрема ідеться про детальне вивчення економічних, ідеологічних і геостратегічних вимірів співпраці/відштовхування країн-учасниць Вишеградської групи. Визначається, що російсько-українська війна стала геополітичним тригером випробувань для країн В4, а рівень політичної підтримки України може слугувати сьогодні індикатором геополітичної орієнтації кожного конкретного уряду.

В умовах триваючої війни однією з актуальних проблем залишається підтримання психофізичної стійкості особистості з метою подолання травм минулого і нашого трагічного сьогодення. Цій пульсуючій тематиці присвячена наукова розвідка Назарія Христана. Автор ретельно досліджує історичні, соціальні та політичні аспекти становлення арт-терапії – від її витоків у британській військовій медицині часів Другої світової війни до сучасного використання в умовах російсько-української війни.

Отже, дорогий Читачу, запрошуємо до вдумливого і, наскільки можливо, дієвого прочитання наукових розвідок, які, сподіваємося, хоча б частково відображають реалії нашого крихкого сьогодення.

FOREWARD

The Seventeenth issue of “Mediaforum” includes scientific papers which examine urgent problems of the multifaceted and ambiguous phenomenon of democracy against the backdrop of unpredictable and asymmetric geostrategic rivalry among states at the global and regional levels. Democracy seems to be experiencing an era of a systemic crisis: most countries of the world have got accustomed to living under conditions of “underdeveloped” illiberal democracy, sometimes losing an understanding of the profound nature of democracy and its functions as a trigger of greater individual freedom.

Debatable issues of the democracy crisis are researched by Volodymyr Kravchenko. The author analyzes certain dimensions of democratic erosion and identifies key mechanisms through which deep polarization and populism strengthen citizens’ partisan loyalty, reducing their capacity to support and defend democratic values in society. Kharkiv experts Halyna Kuts, Iryna Peresyphkina, and Yurii Kuts present their own vision of the specific features of the public authorities functioning in Ukraine under martial law.

10 — The scholarly studies of our colleagues Andrii Buzarov and Martin Malek, who analyze the geostrategic and geoeconomic dimensions of the contemporary confrontation between two global powers - the United States and the People’s Republic of China are also relevant. In particular, they explore important aspects of the transformation of Russia’s aggression against Ukraine from a regional conflict into a globalized geopolitical confrontation between an authoritarian coalition (the Russian Federation, the PRC, Iran) and Western democracies (NATO, the United States). A separate block of authors’ articles is devoted to issues of political regional studies. In particular, it concerns a detailed examination of the economic, ideological, and geostrategic dimensions of cooperation/estrangement among the member countries of the Visegrad Group. It is noted that the Russian-Ukrainian war has become a geopolitical trigger and a test for the V4 countries, and that today the level of political support for Ukraine can serve as an indicator of the geopolitical orientation of each particular government.

In the context of the ongoing war, one of the pressing problems remains the maintenance of an individual’s psychophysical resilience in order to overcome the traumas of the past and our tragic present. This pulsating theme is explored in the study by Nazarii Khrystan. The author carefully examines the historical, social, and political aspects of the development of art therapy - from its origins in British wartime medicine during World War II to its contemporary use in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

Thus, dear Reader, we invite you to a thoughtful and, as far as possible, practical reading of these scholarly studies which, we hope, at least partly reflect the realities of our fragile present.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.11-23>

УДК: 321.7:316.75:321.01

© Володимир Кравченко¹

ДЕМОКРАТИЧНИЙ РЕГРЕС І ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНИХ ЛІБЕРАЛЬНИХ ДЕМОКРАТІЙ

Стаття присвячена вивченню сутності, причин та динаміки сучасного регресу і послаблення демократичних інститутів під впливом популізму, ідеологічної поляризації, соціальної нерівності та інформаційних маніпуляцій. Доведено, що демократичний регрес є поступовим та безперервним глобальним процесом погіршення якості демократії, який підтримують та ініціюють обрані політичні лідери. Розглянуто основні теоретичні підходи до аналізу феномену ерозії демократії, а також виокремлено ключові механізми за допомогою яких глибока поляризація та популізм посилюють партійну лояльність громадян, зменшують їхню готовність підтримувати та захищати демократичні цінності у суспільстві.

Констатовано, що згортання демократії спрямоване на обмеження політичних прав (свобода слова, зібрання та преси), верховенства права (руйнування вільних та чесних виборів, зміна виборчої системи, зменшення підзвітності посадових осіб), системи стримувань та противаг (збільшення повноважень виконавчої гілки влади, обмеження автономії судової системи, зловживання державними ресурсами). Регрес демократії супроводжується надмірною концентрацією повноважень у представників виконавчої влади, зменшенням виборчої конкуренції та загальним зниженням ефективності демократичних механізмів. У заключній частині визначено стратегічні напрямки зміцнення стійкості ліберально-демократичних інститутів через розвиток політичної культури, громадянської освіти та залучення міжнародних організацій для підтримки громадянського суспільства.

¹ Кандидат політичних наук, доцент, старший викладач кафедри мовної підготовки та гуманітарних наук Дніпровського державного медичного університету, Україна. E-mail: politologdma@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0000-8393-2097>.

Ключові слова: демократія, демократичний регрес, популізм, політична поляризація, громадянське суспільство, криза демократії, демократичні інститути, політичний режим.

Democratic Regression and the Transformation of Contemporary Liberal Democracies

The article is devoted to studying the essence, causes, and dynamics of contemporary democratic backsliding and the weakening of democratic institutions under the influence of populism, ideological polarization, social inequality, and information manipulation. It has been proven that democratic regression represents a gradual and continuous global process of declining democratic quality, initiated and sustained by elected political leaders. The paper outlines key theoretical approaches to the study of democratic erosion and identifies mechanisms through which deep ideological polarization and populism reinforce party loyalty, reducing citizens' willingness to support and defend democratic values. It has been determined that these processes are the result of a combination of political-institutional, socio-economic, behavioral, and informational factors.

Democratic decline manifests itself through restrictions on political rights (freedom of speech, assembly, and the press), the rule of law (erosion of free and fair elections, manipulation of electoral systems, reduced accountability of officials), and the system of checks and balances (expansion of executive power, weakening of judicial autonomy, misuse of state resources). The decline of democracy is accompanied by an excessive concentration of power in the hands of the executive branch, a reduction in electoral competition, and a general decline in the effectiveness of democratic mechanisms. The final section outlines strategic directions for strengthening the resilience of liberal democracies through the development of political culture, civic education, and international cooperation aimed at supporting civil society.

Keywords: democracy, democratic backsliding, populism, political polarization, civil society, crisis of democracy, democratic institutions, political regime.

Постановка наукової проблеми. Сучасні ліберальні демократії переживають найбільшу кризу і трансформацію у своїй історії. Популізм, політичні розбіжності, поширення дезінформації, зростання недовіри виборців до державних інститутів, надмірна концентрація влади політичними лідерами і поступова ерозія демократичних

принципів поставили під сумнів здатність демократій підтримувати власну стійкість та легітимність. Розвиток нових інформаційних технологій суттєво трансформував публічний простір, що призвело до посилення ідеологічної поляризації, зниження рівня підтримки демократичних цінностей серед громадян і створило додаткові можливості для авторитарних політичних лідерів поширювати недостовірну інформацію, маніпулювати громадською думкою з метою утримання чи здобуття політичної влади і державних посад. За підсумками 2024 року рівень ліберальної демократії у світі повернувся до показників 1985 року. Погіршення свободи слова і посилення поляризації було зафіксовано у чверті країн, а кількість держав, які перебувають в процесі автократизації (45 держав) суттєво перевищує кількість держав, які знаходяться в процесі демократизації (19 держав) (Nord, Angiolillo, and Lindberg, 2025, 840). Протягом останніх 20 років вперше кількість автократичних режимів (91 держава) у світі перевищує кількість демократичних (88 держав), а частка ліберальних демократій скоротилася до 29 держав (Nord, Angiolillo, and Lindberg, 2025, 842). Реагуючи на поступове поглиблення кризових процесів у сучасних демократіях дослідники почали активно впроваджувати у науковий дискурс поняття «демократичного регресу», «відкату», «занепаду», «рецесії», «ерозії» та «деконсолідації», які відображають різні рівні, етапи та динаміку згортання принципів демократичного правління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки характеризуються зростанням наукової уваги до проблеми політичних трансформацій, які призводять до демократичного відкату і зниження якості демократичних інститутів. Значна частина дослідників наголошують, що занепад демократії дедалі частіше супроводжується конституційними змінами, послабленням верховенства права, збільшенням повноважень виконавчої влади, маніпуляціями виборчими процедурами, обмеженням свободи слова та зростанням політичного популізму (Bermeo, 2016; Lührmann, and Lindberg, 2019; Graham, and Svoblik, 2020; Кравченко, та Добридень, 2025; Ткач, 2021). Подібні висновки роблять А. Гора та П. де Вайльд коли стверджують, що послаблення демократії відбувається через системне руйнування принципу верховенства права і зменшення незалежності судової системи (Gora, and de Wilde, 2020). Поширеною є точка зору, що політична поляризація має негативний вплив на якість демократії, сприяючи

зростанню суспільного розчарування через неефективність ліберальних політичних інститутів (van Lit, van Ham, and Meijers, 2023). Результати досліджень Д. Штокемера і В. Гаспара демонструють, що зниження рівня довіри громадян до демократії збільшує ймовірність підтримки політичних лідерів з авторитарними і популістськими переконаннями (Stockemer, and Gaspard, 2025). Соціально-економічні чинники демократичного регресу аналізуються в дослідженнях С. Хана, Е. Рау та С. Стоукса, які доводять, що зростання соціальної нерівності посилює політичну поляризацію і сприяє ерозії принципів та норм демократичного правління (Han, 2024; Rau, and Stokes, 2025). Низка вчених намагаються пояснити толерантне ставлення виборців до руйнування демократії глибокою поляризацією у суспільстві, партійною приналежністю, особливостями політичної культури та ідеологічними відмінностями у сприйнятті ліберально-демократичних цінностей серед громадян (Gessler, and Wunsch, 2025; Svolik, 2019). На їх думку, це пов'язано з тим, що виборці схильні виправдовувати дії політичних лідерів з порушення принципів демократії через партійну лояльність та розбіжності у розумінні демократії на індивідуальному рівні (Wunsch, Jacob, and Derksen, 2025).

Л. Беннетт і С. Лівінгстон пов'язують кризу сучасної ліберальної демократії зі зростанням впливу соціальних медіа і цифрових засобів комунікації, які посилюють ідеологічну поляризацію, радикалізують виборців, сприяють поширенню неправдивої інформації та популістських ідей (Bennett, and Livingston, 2025). Таким чином, аналіз наукової літератури підтверджує необхідність подальшого комплексного дослідження інституційних, політичних, поведінкових та комунікативних чинників демократичного регресу.

Метою статті є вивчення сутності, причин і динаміки демократичного регресу під впливом популізму, політичної поляризації, соціальної нерівності та дезінформації, а також визначення наслідків цих процесів для стійкості та якості функціонування сучасних ліберально-демократичних інститутів. Досягнення визначеної мети потребує вирішення наступних завдань: 1) систематизувати основні наукові підходи до вивчення причин, ознак і динаміки демократичного регресу; 2) проаналізувати вплив поляризації, популізму та соціальної нерівності на інтенсивність та характер занепаду ліберальної демократії; 3) визначити основні механізми, за допомогою яких політичні лідери руйнують демократичні принципи та процедури.

Виклад основного матеріалу. Останні два десятиліття стали періодом, який науковці все частіше пов'язують з процесами посилення авторитаризму та поступової ерозії таких важливих принципів демократії як свобода слова, верховенство права, політичний плюралізм, незалежність судової системи, виборність, підзвітність і відповідальність органів влади. Зниження якості цих показників свідчить про трансформацію механізмів представницької демократії та послаблення її інституційної спроможності. Частина демократично обраних політичних лідерів вдаються до цілеспрямованої дискредитації інститутів ліберальної демократії прагнучи зруйнувати систему стримувань і противаг, розширити власні повноваження та впровадити авторитарні практики. Зокрема, у США, Туреччині, Індії, Угорщині, Грузії, Сербії політичні лідери намагаються трансформувати механізми горизонтальної та вертикальної підзвітності, призначити лояльних державних службовців, обмежити свободу слова, послабити громадянське суспільство та використати державний апарат для тиску на опозицію й переслідування політичних опонентів. За оцінками вчених, у період з 2010 до 2020 року частина європейських держав продемонстрували суттєве погіршення якості демократії. Рівень ліберальної демократії знизився в Угорщині – на 53%, Польщі – на 45%, Словенії – на 19%, Греції – на 14%, Чехії – на 11% (Waters, and Call, 2025, 687). Показовим є приклад Угорщини, де спостерігається системне обмеження свободи преси через взяття під контроль державних та приватних ЗМІ, руйнування інститутів громадянського суспільства, зменшення незалежності університетів, релігійних та неурядових організацій, які отримували іноземне фінансування. Загалом у 2020 році близько 2,6 млрд. людей проживали у державах, що перебували у стані кризи або погіршення механізмів демократичного правління (Jee, Lueders, and Myrick, 2021, 754). В цей же період у 116 із 167 держав світу було зафіксовано зниження рівня демократії, що свідчить про посилення процесів демократичного регресу на глобальному рівні (Bennett, and Livingston, 2025, 2).

Зазвичай, демократичний регрес передбачає поступове послаблення або ліквідацію політичних інститутів, які забезпечують функціонування демократії (Bermeo, 2016). Характерними ознаками цього процесу є посилення поляризації, популістської риторики, ухвалення законодавчих змін, які руйнують верховенство права і розширюють повноваження виконавчої влади, делегітимація опо-

нентів, а також зниження міжнародної підтримки й рівня довіри громадян до демократичних інститутів та процедур. Протиставляючи народ і традиційну політичну еліту популістські лідери виправдовують порушення прав меншин, дискримінацію та нетерпимість щодо політичних та ідеологічних опонентів. Отримавши контроль над законодавчою та виконавчою владою, антидемократичні лідери прагнуть скасувати конституційні обмеження, послабити опозицію, взяти під контроль судову систему, засоби масової інформації та державні інституції. У цьому контексті, П. Артур пропонує описувати демократичний регрес як процес «порушення чинним урядом демократичних процедур і цінностей з метою обмеження критики та придушення опозиції». За його оцінкою, сучасні «демократії стали менш ліберальними, а автократії – більш репресивними, що повернуло нас до показників 1989 року» (Arthur, 2025, 217).

16

Досвід останніх років засвідчує, що сучасний демократичний регрес супроводжується ухваленням законодавчих рішень, спрямованих на розширення повноважень виконавчої влади, обмеження демократичних процедур і громадянських свобод, делегітимацію опозиції, а також виправдання насилля і репресій проти політичних опонентів. Статистичні дані підтверджують, що «майже 70% випадків демократичного регресу здійснюють політичні сили, які прийшли до влади шляхом демократичних виборів» (Lührmann, and Lindberg, 2019, 1108). За спостереженнями М. Своліка, у період з 1973 по 2018 роки занепад демократії через посилення повноважень виконавчої влади траплявся майже вдвічі частіше, ніж через військові перевороти (88 випадків проти 46) (Svolik, 2019, 20). Більшість таких процесів відбуваються поступово, з дотриманням формальних процедур і мовчазної згоди виборців, охоплюючи декілька виборчих циклів. У таких умовах, захоплення влади здійснюється демократично обраними посадовцями, які користуючись широкою громадською підтримкою здатні взяти під контроль органи законодавчої влади з метою ухвалення конституційних змін, які дозволять розширити їхні політичні повноваження. Ці процеси супроводжуються ухваленням антиконституційних законів, збільшенням строків перебування при владі, фальсифікацією результатів виборів, обмеженням політичних прав і свобод громадян, посиленням цензури в медіа та переслідуванням опозиції. Політичні лідери, які здійснюють поступове послаблення демократичних інститутів, зазвичай використовують три

основні політичні стратегії: 1) призначають на ключові посади осіб за принципом лояльності та особистої вірності; 2) ухвалюють законодавчі зміни, які обмежують діяльність громадянського суспільства, свободу преси, незалежність судової влади і посилюють цензуру; 3) свідомо порушують демократичні процедури та правила задля досягнення швидких політичних результатів (Bianchi, Cheeseman, and Cyr, 2025).

Іншим важливим фактором, який визначає динаміку сучасного демократичного регресу є посилення ідеологічної поляризації в суспільстві, коли виборці схильні жертвувати демократичними цінностями на користь партійних інтересів. Сильна соціально-політична поляризація поглиблює розкол між прихильниками урядових і опозиційних політичних сил, а також загрожує стійкості демократії, адже «виборці готові поступитися демократичними принципами заради захисту партійних інтересів» (Svolik, 2019, 20). Як стверджують Т. Гесслер і Н. Вунш, «прибічники ліберальної демократії демонструють більш негативне ставлення до представників правлячої партії та більш позитивне – до опозиційних політичних сил» (Gessler, and Wunsch, 2025, 1605). Це пояснюється тим, що ідеологічна поляризація посилює емоційну прихильність до власної політичної партії і вороже ставлення до політичних опонентів. За таких умов, громадяни часто не помічають порушень демократичних процедур політичними силами, яких вони підтримують, неготові чинити опір згортанню демократії і, навпаки, перекладають провину за погіршення якості демократії на політичних опонентів. Посилення партійної ідентичності та лояльності, поєднане з негативним і упередженим ставленням до прибічників інших політичних сил, створює сприятливі умови для суспільного розколу, політичної ворожнечі та послаблення демократії. Наслідком цього стає зростання рівня підтримки ультраправих і популістських політичних сил у значній кількості сучасних демократичних держав.

Зниження підтримки демократичних принципів під впливом глибокої ідеологічної, партійної чи політичної поляризації І. Блюдорн назвав «синдромом демократичної втоми», коли громадяни втрачають довіру до інститутів та механізмів представницької демократії (Blühdorn, 2019, 398). За таких умов, навіть виборці з усталеними демократичними переконаннями можуть надавати пріоритет підтримці партійних інтересів, а не захисту демократичних цінностей

та процедур. На основі результатів виборів до Палати представників США у штаті Монтана у 2017 році М. Грем та М. Сволік встановили, що частина американських виборців схильна поступитися демократичними принципами заради політико-ідеологічних уподобань або партійної лояльності (Graham, and Svolik, 2020). Відповідна поляризація і радикалізація виборців підвищує їхню готовність пробачити політичним лідерам прояви недемократичної поведінки. Для значної частини виборців сильна партійна ідентичність стає важливішою за дотримання демократичних процедур. Результати опитувань демонструють, що лише 13% американців готові покарати політиків, які порушують принципи демократії, проголосувавши за представника протилежної політичної сили (Graham, and Svolik, 2020, 400). Отже, зростання політичної поляризації підвищує партійну лояльність і готовність виборців толерувати порушення демократичних стандартів представниками політичних сили з якими вони себе ідентифікують. Останні дослідження підтверджують, що все частіше «виборці не хочуть карати політиків за недемократичну поведінку, якщо вони належать до їхньої політичної сили» (Svolik, 2019, 26). Досвід Угорщини, Туреччини, США та Венесуели доводить, що в умовах глибокої поляризації і політичних розбіжностей виборці здатні поступитися демократичними принципами підтримавши авторитарних політичних лідерів, які цілеспрямовано руйнують демократію. Лише незначна частина громадян готова надати пріоритет збереженню демократичних процедур, якщо це суперечить їхній політичній ідентичності, партійній приналежності або ідеологічним переконанням. У зв'язку з цим, можна припустити, що поляризовані суспільства є особливо вразливими для демократичного регресу та мають обмежений потенціал для протидії авторитарним тенденціям. Це підтверджує поширену серед науковців думку, що стійкість демократії безпосередньо залежить від готовності громадян «ставити демократичні принципи і цінності вище за свої особисті економічні, політичні чи партійні інтереси» (Svolik, 2019, 29).

В останні роки дослідники дедалі частіше фіксують зниження підтримки та довіри до ліберально-демократичних інститутів серед молодих людей у консолідованих демократіях. Зокрема, збільшується частка молоді, яка «вважає демократію поганим або дуже поганим способом державного правління» і схильна віддавати перевагу сильному політичному лідеру, який не обмежений системою стримувань

і противаг (Foa, and Mounk, 2017, 5). Ця тенденція свідчить про зростання суспільного скептицизму і ерозію довіри до механізмів і процедур демократичного правління. Одночасно з цим, відбувається зростання рівня суспільної підтримки авторитарних, популістських і харизматичних політичних лідерів. Причиною цього може бути те, що саме молодь найбільше відчуває наслідки політичної нестабільності та соціальної нерівності, що породжує розчарування в демократії та збільшує ймовірність підтримки політичних лідерів, які ігнорують демократичні принципи. Такі процеси викликають особливе занепокоєння серед вчених, адже рівень громадської підтримки є важливим чинником стійкості, легітимності та ефективності сучасних демократичних політичних систем.

Прагнучи пояснити соціально-економічні чинники сучасного демократичного регресу, С. Хан припускає, що зниження довіри та підтримки серед громадян до інститутів ліберальної демократії безпосередньо пов'язане з поглибленням соціальної нерівності. На його думку, зростання нерівності між соціальними групами призводить до ідеологічної поляризації, зменшення довіри до політичних інститутів та скорочення частки середнього класу, представники якого традиційно є головними носіями та захисниками демократичних цінностей (Han, 2024, 1104). Соціально-економічна нерівність породжує відчуття невдоволення, розчарування і депривації серед економічно вразливих верств населення, що може спричинити ерозію легітимності демократичних інститутів. Такі умови створюють сприятливе середовище для поширення популістських наративів, які апелюють до емоцій громадян шляхом спрощення складних суспільних проблем. Натомість представники середнього класу зазвичай демонструють вищий рівень підтримки демократичних процедур і цінностей. Тому, зменшення частки середнього класу у структурі суспільства може посилювати процес дестабілізації політичних інститутів та збільшувати загальну вразливість демократії. У зв'язку з цим, ефективна стратегія підтримки демократії має передбачати покращення соціально-економічного становища громадян, подолання бідності та соціальної нерівності, що сприятиме відновленню довіри та консолідації суспільства навколо демократичних цінностей.

Глобальна криза, спричинена пандемією Covid-19, додатково посилила інтенсивність процесів занепаду демократичних інститутів. Під приводом захисту здоров'я громадян в умовах надзвичайної си-

туації, окремі політичні лідери почали зловживати наданими повноваженнями шляхом впровадження авторитарних практик, дискримінаційних заходів і порушенням демократичних процедур (примусова кремація тіл, непропорційне застосування фізичної сили щодо порушників карантину, призупинення роботи законодавчих органів влади, поширення неправдивої інформації, обмеження свободи ЗМІ та переслідування журналістів). Зокрема, в Білорусі і Танзанії були зафіксовані випадки затримання журналістів за оприлюднення статистичних даних щодо захворюваності на Covid-19, які відрізнялися від офіційних показників (Edgell, Lachapelle, Lührmann, and Maerz, 2021). В той же час, пандемія спричинила скасування, перенесення чи зміну формату виборів (голосування поштою, електронне голосування, а також зниження явки виборців), що створило додаткові ризики для забезпечення демократичних, прозорих та конкурентних виборчих процедур. Зокрема, Аманда Еджелл з колегами розробили Індекс порушень демократичних стандартів під час пандемії, який містив інформацію про 144 держави. За їхніми даними, у 2020 році лише у 14 державах не було зафіксовано системних порушень демократичних процедур під час боротьби з пандемією. Результати їхніх розрахунків демонструють, що зловживання повноваженнями і обмеження демократичних принципів в окремих державах не мали суттєвого впливу на зменшення кількості смертей від Covid-19 (Edgell, Lachapelle, Lührmann, and Maerz, 2021). Політичні лідери використали таку надзвичайну ситуацію як зручний інструмент для посилення особистої влади, обмеження прав опозиції та придушення критики. Більшість таких антидемократичних заходів мали місце в державах з гібридними або авторитарними політичними режимами.

Висновки. Демократичний регрес є складним, багатofакторним і глобальним процесом, який відображає закономірності структурної трансформації сучасних демократій під впливом політичних, соціально-економічних та інформаційних чинників. Ключовими рисами цих процесів є поступове обмеження політичної конкуренції, плюралізму, верховенства права і громадянських свобод, а також посилення виконавчої влади й зниження рівня суспільної довіри до ліберально-демократичних процедур. Результати дослідження підтверджують, що динаміка послаблення стійкості демократій визначається рівнем ідеологічних розбіжностей у суспільстві, зростанням підтримки популістських ідей, трансформацією суспільних цінностей через по-

ширення недостовірної інформації. У зв'язку з цим, стратегічного значення набуває зміцнення інституційної стійкості демократії, яке дозволить протистояти популістським викликам, підтримувати довіру громадян, забезпечувати прозорість та справедливість політичних рішень. Ключову роль у цьому процесі відіграє залучення міжнародної навчальної, технічної та інформаційної підтримки, а також розвиток політичної культури і громадянської освіти, орієнтованої на засвоєння демократичних цінностей і підвищення політичної обізнаності громадян. Подальші міждисциплінарні дослідження мають забезпечити краще розуміння ефективних стратегій та механізмів, які здатні нейтралізувати негативний вплив популізму на принципи демократії.

References:

1. Arthur, P. 2025. Countering the Wave of Democratic Backsliding and the Crisis of Democracy in West Africa. *Insight on Africa* 17(2): 213-234. <https://doi.org/10.1177/09750878241312188>.
2. Bennett, W. L., and Livingston, S. 2025. Platforms, Politics, and the Crisis of Democracy: Connective Action and the Rise of Illiberalism. *Perspectives on Politics*. Published online: 1-20. doi:10.1017/S1537592724002123
3. Bermeo, N. 2016. On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy* 27(1): 5-19. <https://doi.org/10.1353/jod.2016.0012>.
4. Bianchi, M., Cheeseman, N., and Cyr, J. 2025. The Myth of Democratic Resilience. *Journal of Democracy* 36(3): 33-46. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2025.a964563>.
5. Blühdorn, I. 2019. The dialectic of democracy: modernization, emancipation and the great regression. *Democratization* 27(3): 389-407.
6. Edgell, A. B., Lachapelle, J., Lührmann, A., and Maerz, S. F. 2021. Pandemic backsliding: Violations of democratic standards during Covid-19. *Social science & medicine* 285 (5). <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114244>.
7. Foa, R.S., and Mounk, Y. 2017. The Signs of Deconsolidation. *Journal of Democracy* 28 (1): 5-15. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2017.0000>.
8. Gessler, T., and Wunsch, N. 2025. A new regime divide? Democratic backsliding, attitudes towards democracy and affective polarization. *European Journal of Political Research* 64(4): 1593-1617. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12751>.

9. Gora, A., and de Wilde, P. 2020. The essence of democratic backsliding in the European Union: deliberation and rule of law. *Journal of European Public Policy* 29(3): 342-362. <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1855465>.

10. Graham, M. H., and Svobik, M. W. 2020. Democracy in America? Partisanship, Polarization, and the Robustness of Support for Democracy in the United States. *American Political Science Review* 114(2): 392-409.

11. Han, S. 2024. The erosion of democracy in an age of wealth inequality: Unravelling the impact of subjective socioeconomic stratification. *The British Journal of Politics and International Relations* 27(3): 1103-1125.

12. Jee, H., Lueders, H., and Myrick, R. 2021. Towards a unified approach to research on democratic backsliding. *Democratization* 29(4): 754-767.

22 — 13. Kravchenko, V., and Dobryden, O. 2025. Sutnist ta kharakterni rysy suchasnoho demokratychnoho vidkatu. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu* 51: 193-199. <https://doi.org/10.31861/mhpi2025.51.193-199>.

14. Lührmann, A., and Lindberg, S. I. 2019. A third wave of autocratization is here: what is new about it? *Democratization* 26(7): 1095-1113.

15. Nord, M., Angiolillo, F., Good God, A., and Lindberg, S. I. 2025. State of the world 2024: 25 years of autocratization – democracy trumped? *Democratization* 32(4): 839-864. <https://doi.org/10.1080/13510347.2025.2487825>.

16. Rau, E. G. and Stokes, S. 2025. Income inequality and the erosion of democracy in the twenty-first century. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A* 122(1). <https://doi.org/10.1073/pnas.2422543121>.

17. Stockemer, D. and Gaspard, V. 2025. Canadian Democracy at Risk? A Wakeup Call From the Perspective of English-Speaking Citizens. *Politics & Policy* 53. <https://doi.org/10.1111/polp.70008>.

18. Svobik, M.W. 2019. Polarization versus Democracy. *Journal of Democracy* 30(3): 20-32. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2019.0039>.

19. Tkach, O. 2021. Zhortannya demokratiyi yak nebezpeka povernennya do avtorytaryzmu. *Politychni doslidzhennya / Political Studies* 2: 170-185.

20. van Lit, J., van Ham, C., and Meijers, M. J. 2023. Countering autocratization: a roadmap for democratic defence. *Democratization* 31(4): 765-787.

21. Waters, K., and Call, S. 2025. The European Union as a Target: When Do Democratic Backsliders Rhetorically Challenge the EU?. *Journal of Common Market Studies* 63: 683-703. <https://doi.org/10.1111/jcms.13641>.

22. Wunsch, N., Jacob, M. S., and Derksen, L. 2025. The Demand Side of Democratic Backsliding: How Divergent Understandings of Democracy Shape Political Choice. *British Journal of Political Science* 55. doi:10.1017/S0007123424000711.

Надійшла до редакції / Received: 04.10.2025

Схвалено до друку / Accepted: 01.12.2025

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.24-43>

УДК: 327(159.98)

© Nazarii Khrystan¹

THE GLOBAL POLITICS OF ART AND TRAUMA: ART THERAPY AS A TOOL OF HUMANITARIAN AND CULTURAL RESILIENCE

This article explores the evolution of art therapy as a historical, social, and political phenomenon that emerged from the context of the Second World War. It focuses on the pioneering role of British artist Adrian Hill, who coined the term art therapy in 1938 and transformed his personal convalescence experience into a framework for collective psychological recovery. During wartime Britain, Hill's creative practices addressed the emotional needs of wounded soldiers and contributed to the early recognition of art as a therapeutic tool in institutional medicine.

24

—

In the postwar decades, art therapy evolved into an international movement, integrated into state healthcare systems, psychiatric institutions, and educational policies. It was not only a medical or psychological innovation but also a reflection of broader ideological and political processes – particularly during the Cold War, when creative expression was reframed as a form of democratic resilience and cultural diplomacy. The field's institutionalization across Europe and the United States reflected growing recognition of art's capacity to bridge personal healing with collective reconstruction.

In contemporary Ukraine, amid the Russian-Ukrainian war, art therapy has regained acute relevance. It has become a vital component of psychosocial support for children, women, and veterans, fostering emotional resilience and community cohesion. As in wartime Britain, artistic creativity again functions as an instrument of healing and self-determination – a means of reclaiming agency in times of national trauma. Thus, art therapy continues to evolve as both a humanitarian and political practice, reaffirming its role within the modern paradigm of democratic resilience.

Keywords: art therapy, Adrian Hill, cultural policy, postwar reconstruction, Cold War, Ukraine, psychosocial resilience, war trauma, cultural diplomacy.

¹ PhD in Historical Science, Assistant Professor, Department of History of Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, E-mail: n.khrystan@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3601-2153>.

Глобальна політика мистецтва й травми: арт-терапія як інструмент гуманітарної та культурної стійкості

У статті проаналізовано історичні, соціальні та політичні аспекти становлення арт-терапії – від її витоків у британській військовій медицині часів Другої світової війни до сучасного використання в умовах російсько-української війни. Особливу увагу приділено діяльності художника Адріана Гілла, який першим увів у науковий обіг термін *art therapy* (1938 р.) та довів, що творчість може виступати інструментом лікування, психологічного відновлення та духовного опору в умовах воєнного стресу.

Після завершення війни арт-терапія вийшла за межі клінічної практики, ставши частиною державної політики у сфері охорони здоров'я, соціальної роботи та освіти. У добу Холодної війни її методи набули символічного змісту – мистецтво почало розглядатися як засіб комунікації, примирення та формування демократичних цінностей. Арт-терапія стала також елементом культурної дипломатії, покликаним демонструвати гуманістичні переваги відкритого суспільства. На теренах Європи та США у 1950 – 1970-х рр. формувалися професійні асоціації, навчальні програми й дослідницькі центри, що заклали підвалини сучасної міждисциплінарної практики. Вона поєднала медичний, психологічний і політичний виміри, розвиваючись у контексті ширших дискусій про права людини, реабілітацію ветеранів і суспільну інтеграцію. Арт-терапія стала прикладом того, як гуманітарні інновації, народжені війною, перетворюються на інструменти мирного розвитку.

Сучасна Україна переживає подібну трансформацію. В умовах повномасштабної війни арт-терапія стала важливим механізмом психосоціальної підтримки дітей, жінок, військових і внутрішньо переміщених осіб. Вона допомагає відновлювати внутрішню рівновагу, долати наслідки травми та зміцнювати громадянську стійкість.

Арт-терапія виступає не лише практикою індивідуального лікування, а й інструментом політичної та культурної реінтеграції. Вона засвідчує, що творчість – це ресурс колективного виживання й оновлення, здатний перетворювати досвід руйнування на досвід відродження, а культуру – на засіб опору й солідарності.

Ключові слова: арт-терапія, Адріан Гілл, культурна політика, післявоєнна реконструкція, Холодна війна, Україна, психосоціальна стійкість, воєнна травма, культурна дипломатія.

Statement of the scientific problem. The relationship between art, politics, and healing has always reflected broader transformations in society. While medicine traditionally focused on the biological body, the twentieth century introduced a new paradigm: the body politic of emotions, imagination, and trauma. Within this framework, art therapy emerged not merely as a psychological tool but as a form of cultural and political practice—a way to mediate between personal suffering and collective recovery. It was precisely the destructive experience of the Second World War that catalyzed this transformation, giving rise to what would later become an institutionalized and internationally recognized field of art-based therapy (Hill 1945; Waller 1991; Hogan 2001).

26 — In modern political theory, particularly within the interdisciplinary dialogue between cultural studies, psychology, and governance, art therapy can be interpreted as part of a biopolitical framework (Champernowne 1970; Hodnett 1972). By addressing trauma, rebuilding subjectivity, and promoting resilience, art therapy contributes to the stabilization of both individual and social order. In this sense, creative expression operates as a soft mechanism of governance— a non-coercive form of power that shapes emotional and social recovery in post-conflict and post-traumatic societies. It transforms art from an aesthetic act into a form of political communication, facilitating the restoration of meaning and community after collective suffering.

The pioneering contribution of Adrian Hill, who coined the term art therapy in 1938 during his convalescence from tuberculosis, demonstrates this shift in the function of art (Hill 1948). His later wartime work in British military hospitals integrated creative activity into rehabilitation, thus connecting cultural resilience with state medical policy. During the Second World War, Hill's practice represented not only a medical innovation but also a political response to the challenge of maintaining morale and mental health in a nation under siege. The British wartime health system, rooted in notions of collective endurance and civic duty, made space for art as a medium of healing, social cohesion, and even patriotic resistance (Waller 1991, 37).

This intersection of art and politics intensified after the war, when governments across the Western world began to institutionalize art therapy within the expanding welfare state. The postwar reconstruction of Europe required new forms of psychosocial support for veterans, civilians, and displaced populations. Art therapy was increasingly recognized as a tool

not only for clinical rehabilitation but also for nation-building, as it addressed the invisible wounds of war and helped integrate individuals into the collective narrative of recovery (Howie 2017, 9). The very act of artistic expression became embedded in the moral and symbolic reconstruction of the democratic state, reflecting the humanistic ethos of postwar Europe.

In the decades that followed, the therapeutic power of art acquired additional political meanings. It served as a vehicle of cultural diplomacy, a tool for social inclusion, and a method of resistance in authoritarian or conflict-ridden contexts. During the Cold War, for instance, creative therapy projects were often supported by both Western and socialist regimes as instruments of cultural soft power, humanitarian outreach, and ideological legitimacy (Malchiodi 2003, 378). The global diffusion of art therapy mirrored the spread of liberal governance and the recognition of emotional well-being as an indicator of modernity.

In contemporary conflicts—most notably the Russian–Ukrainian war—art therapy once again demonstrates its relevance as both a humanitarian practice and a symbolic form of political communication. Through artistic creation, individuals and communities reclaim agency amid violence, displacement, and trauma. The practice functions simultaneously on three levels: as personal healing, as social resilience, and as an affirmation of democratic values rooted in human dignity and creative freedom (Ivanova 2009; Stoliarchuk 2023; Averianova 2023).

Analysis of previous studies. The scholarly field of art therapy has evolved through complex intersections of psychology, philosophy, pedagogy, and political history. Its intellectual roots can be traced to early twentieth-century movements that integrated artistic creativity with therapeutic practice. Adrian Hill's foundational contribution, *Art Versus Illness* (Hill 1945), defined the term “art therapy” within the context of post-war rehabilitation, establishing the paradigm that art could serve as both diagnostic and restorative. His later work *Painting Out Illness* (Hill 1951) expanded this framework by emphasizing art as a universal human resource in times of crisis. British institutionalization of art therapy in the 1940s–1960s, examined by Diane Waller (1991), marked the beginning of professionalization and international recognition of the field.

The American trajectory of art therapy emerged in parallel yet distinct ways. Margaret Naumburg's psychoanalytically oriented *Dynamically Oriented Art Therapy* (Naumburg 1966) and Edith Kramer's practice-based model (*Art Therapy in a Children's Community*, 1958) shaped the U.S. fo-

cus on expression and ego development. Subsequent works by Maxine Junge (2010) and Judith Rubin (2016) consolidated these approaches, framing art therapy within a broader psychosocial and educational context. David Edwards (2014) and Cathy Malchiodi (2012) have further refined the discipline's theoretical base, emphasizing evidence-based methodologies and cross-cultural applicability. Collectively, these studies demonstrate that art therapy's epistemological foundations rest upon the dialogue between creativity, emotional regulation, and the politics of care.

Post-war art therapy also developed as a field of political significance, intersecting with the rise of humanitarian discourse and biopolitical management of trauma. Scholars such as Susan Hogan (2001) and Peter Howie (2017) traced its institutional expansion during the Cold War, when the arts became tools of psychosocial resilience for soldiers and civilians alike. Mary Hodnett (1972–73) and Irene Champernowne (1970–71) analyzed the internal professional debates surrounding art therapy's legitimacy, revealing tensions between aesthetic autonomy and medicalization. These debates mirror broader ideological shifts in Western societies, where the cultural politics of well-being increasingly merged with state-sponsored rehabilitation and mental health initiatives (Bitonte, De Santo 2014).

In recent years, the Ukrainian academic context has reanimated this global discourse under wartime conditions. A growing corpus of national scholarship, including works by Natalia Averianova (2023), Olha Bida (2018), and Nataliia Stoliarchuk (2023), situates art therapy within the realities of Russia's war against Ukraine, emphasizing its humanitarian, sociocultural, and identity-building functions. Ukrainian researchers have underscored that art therapy serves not merely as psychological support but as an act of cultural resistance and nation-building. Studies such as *Art Therapy in Wartime Conditions* (Averianova 2023) and *Formation and Development of Art Therapy in the Historical and Cultural Context* (Stoliarchuk 2023) conceptualize creative expression as a medium for processing collective trauma, preserving memory, and reinforcing civic resilience.

Furthermore, the institutionalization of Ukrainian art therapy reflects the integration of international experience with local pedagogical and psychological traditions. Maryna Antoshko (2020) and Viktoriia Ivanova (2009) emphasize the historical continuities of art and education as formative elements of humanistic culture. In the Ukrainian post-2014 and especially post-2022 context, this humanistic premise gained renewed relevance as art therapy became intertwined with the politics of recovery,

social cohesion, and post-traumatic growth. The recontextualization of Hill's and Naumburg's principles in Ukraine underscores a broader transformation of art therapy – from clinical practice to socio-political instrument of resilience and humanitarian solidarity.

Therefore, this study examines the historical trajectory of art therapy—from its wartime origins to its postwar institutionalization and contemporary political relevance—through the lens of political science. It conceptualizes art therapy as a political technology of care, a form of cultural governance that links emotional recovery with civic reconstruction. By analyzing the work of Adrian Hill and subsequent developments across the twentieth and twenty-first centuries, the article argues that art therapy embodies the transformation of art from aesthetic creation to a mode of political healing and symbolic integration.

Presentation of the Main Material. The origins of art therapy cannot be understood outside the context of the modern warfare state. The First and Second World Wars radically altered the relationship between the individual and the state, redefining the role of medicine, psychology, and culture in sustaining national resilience. The total mobilization of populations during the twentieth century produced not only physical destruction but also widespread psychological disintegration. It was within this matrix of trauma and governance that art therapy first emerged as both a clinical response and a political instrument of care (Waller 1991, 23; Hogan 2001, 55).

By the end of the First World War, European and American medical systems were confronted with the phenomenon of “shell shock,” later termed post-traumatic stress disorder (PTSD). Governments faced the dual task of restoring soldiers' functional capacity and maintaining the moral legitimacy of their war efforts. Rehabilitation, therefore, became an explicitly political act that sought not only to heal but to reintegrate individuals into the collective body politic. In Britain, hospitals and sanatoria began experimenting with creative and occupational activities as part of therapeutic regimens. These practices were not purely medical; they embodied a logic of biopolitical governance, in which the health of individuals was tied to the vitality of the nation (Rubin2016, 130).

It was within this intellectual and institutional environment that Adrian Keith Graham Hill (1895–1977) formulated the foundational idea of art therapy. A painter and illustrator by training, Hill served as an official war artist during the First World War. His early exposure to the trauma

of industrialized conflict profoundly shaped his understanding of the human condition under modernity. Art, for Hill, became a way of preserving sanity and individuality in the face of mechanized destruction. His later writings recall that “to draw was to resist the collapse of the self into chaos” (Hill 1945, 27).

In 1938, while recovering from tuberculosis at the Midhurst Sanatorium in Sussex, Hill began to sketch as part of his personal recovery process. The experience revealed to him the psychological relief inherent in artistic creation. As he observed similar benefits among other patients, Hill conceptualized art not merely as recreation but as a structured therapeutic practice. He coined the term art therapy, framing it as a form of self-expression capable of mediating between inner suffering and social recovery (Hill 1948, 12).

30 — From a political-theoretical perspective, Hill’s discovery exemplifies the shift from disciplinary power-focused on the body to biopolitical power, concerned with the management of collective well-being. His approach corresponded to the emerging welfare logic of interwar Britain, which linked individual rehabilitation to broader projects of national strength and social unity (Waller 1991, 39).

During the Second World War, Hill’s methods acquired institutional relevance. As Britain faced unprecedented civilian and military casualties, the government expanded its medical and welfare systems to encompass psychological support. Hill was invited to work in convalescent hospitals for soldiers, where he encouraged patients to draw and paint as part of their recovery. His emphasis on process rather than artistic skill represented a radical democratization of art—it became a civic practice, accessible to all citizens as a means of coping with war-induced trauma (Winnicott 1948, 4).

The therapeutic value of art in wartime Britain intersected with broader ideological aims. The Ministry of Information and charitable organizations such as the British Red Cross promoted creative rehabilitation as part of the national morale campaign. Exhibitions of patients’ drawings were organized not only to support recovery but also to project an image of collective resilience to the public (Hogan 2001, 67). Thus, art therapy functioned simultaneously as a form of healing and as a symbolic performance of the democratic state’s commitment to human dignity.

Hill’s experiences culminated in the publication of *Art Versus Illness* (1945), which articulated the principles of this new therapeutic paradigm.

He described artistic creation as “a release of the imprisoned spirit,” suggesting that healing required not just physical restoration but also the reassertion of agency and creativity. His follow-up volume, *Painting Out Illness* (1951), expanded this insight into a philosophy of resilience grounded in aesthetics. Art was no longer the privilege of elites; it was a universal medium for survival, identity, and resistance to dehumanization (Hill 1951, 33).

From the standpoint of political science, Hill’s innovation can thus be read as a micro-political technology of empowerment—a practice that reconnected the individual to the state not through coercion but through creativity. In transforming patients into active participants in their recovery, art therapy blurred the boundary between citizen and subject, illustrating how cultural practices could serve as subtle mechanisms of governance and democratic inclusion (Hodnett 1972, 108).

The emergence of art therapy in wartime Britain coincided with a profound transformation of the state’s relationship to its citizens. During the Second World War, the British government expanded its regulatory and welfare capacities, producing what scholars later described as the “therapeutic state”—a system that linked physical and psychological health with the moral and emotional integrity of the nation (Rubin 2016, 136). Within this framework, cultural and creative activities were increasingly understood as essential to the maintenance of morale, discipline, and civic identity.

The wartime welfare apparatus, developed through ministries such as the Ministry of Health and the Ministry of Information, institutionalized the concept of care as a form of governance. Propaganda campaigns emphasized emotional resilience, self-control, and creativity as moral obligations of citizenship. Posters and radio broadcasts promoted leisure and artistic activity not only as recreation but as duties contributing to the collective strength of the nation under siege. In this sense, art therapy aligned with Britain’s wider political strategy of mobilizing the emotions of the population—transforming private healing into public service (Hogan 2001, 72).

Adrian Hill’s wartime work fit precisely within this ideological and institutional nexus. His teaching and therapeutic experiments in hospitals reflected the synthesis of medicine, education, and civic virtue. By enabling wounded soldiers and civilians to paint, Hill’s approach did not merely alleviate suffering—it reproduced a sense of personal and national agency. In his writings, Hill claimed that art could help restore “the fight-

ing spirit” of those disabled by war (Hill 1945, 63). Such language reveals that art therapy was implicitly tied to the political economy of resilience—a policy discourse that equated creative rehabilitation with moral recovery and readiness for continued service to the nation.

This entanglement between care and control underscores the dual nature of wartime governance. On the one hand, art therapy humanized medical practice, emphasizing the emotional and aesthetic dimensions of suffering. On the other hand, it served as an instrument of biopolitical normalization, channeling trauma into productive social identities. Participation in art therapy sessions was framed as a sign of adaptability, optimism, and faith in democratic values—qualities that distinguished the free British subject from the mechanized, dehumanized enemy (Waller 1991, 48).

In institutional terms, art therapy thrived within the network of military hospitals, sanatoria, and convalescent homes. Many of these were supported by voluntary organizations such as the British Red Cross, the Women’s Voluntary Service, and the Council for the Encouragement of Music and the Arts (CEMA), established in 1940 to sustain cultural life during the Blitz. CEMA’s policies—later integrated into the Arts Council of Great Britain—embodied the belief that art could unify the nation, reduce psychological strain, and project moral superiority abroad (Malchiodi 2003, 121). Hill’s collaborations with such institutions demonstrate how art therapy was embedded in the cultural governance of wartime Britain: it was not a marginal experiment but a state-endorsed form of emotional management and symbolic resistance.

Moreover, the British case highlights the emergence of cultural governance as an integral component of modern democratic politics. The management of art, health, and emotion reflected a shift toward governing through consent rather than coercion. By providing citizens with creative outlets, the state cultivated affective loyalty and a sense of shared purpose. This approach anticipated postwar welfare policies, in which psychological well-being became both a public good and a marker of legitimate governance (Rubin 2016, 311).

From a broader theoretical perspective, art therapy in wartime Britain illustrates how aesthetics operated as a form of soft power within domestic politics. The production of art by wounded soldiers, exhibited publicly in London galleries, performed a symbolic function: it demonstrated that the British people could transform destruction into creativity, loss into meaning. These exhibitions, often covered in national newspapers, were

celebrated as “proof that Britain heals through beauty” (Hill 1948, 9). Thus, the visual artifacts of therapy became instruments of narrative control—part of a discursive strategy that reasserted national resilience in the face of existential threat.

The fusion of healing and governance in Hill’s work prefigured the later institutionalization of art therapy as a professional and policy domain. After 1945, the welfare state would inherit this moral economy of care, extending it beyond the military context into civilian rehabilitation, education, and mental health policy. The wartime legacy of creative healing thus anticipated the postwar shift toward holistic well-being as a dimension of democratic citizenship.

The end of the Second World War marked a crucial turning point in the transformation of the therapeutic state into a welfare state. Across Europe and North America, governments recognized that rebuilding society required more than physical reconstruction—it demanded the restoration of human subjectivity, morale, and psychological stability. Within this broader context, art therapy evolved from a marginal wartime experiment into an institutionalized component of welfare governance (Waller 1991, 95).

The founding of the National Health Service (NHS) in Britain in 1948 epitomized a new political ethos: the democratization of care. Health became a universal right, and psychological well-being was redefined as a collective good. Art therapy found a natural home in this environment. Its emphasis on emotional rehabilitation resonated with the moral foundations of the welfare state, which sought to create citizens who were not only productive but emotionally resilient (Hogan 2001, 85).

From a political-science perspective, this moment represents the convergence of social policy and symbolic governance. The welfare state operated not merely as an administrative apparatus but as a project of moral reconstruction. Creative therapies such as art, music, and drama became vehicles for building what Michel Foucault later termed governmentality—form of power that governs through the internalization of norms rather than external coercion (Junge 2010, 139). Art therapy therefore embodied the soft politics of the postwar era: the transformation of individual suffering into civic virtue.

The postwar decades witnessed the establishment of professional associations, academic programs, and clinical standards for art therapy. Figures such as Edward Adamson, who began working at the Netherne Hospital in Surrey in 1946, continued Adrian Hill’s legacy by integrating art therapy

into long-term psychiatric care (Janie 1994, 252). Adamson's work emphasized the autonomy of creative expression, marking a shift from therapeutic paternalism toward participatory models of recovery. This evolution corresponded with the broader political movement toward patient rights and democratization within the health sector.

In 1964, the British Association of Art Therapists (BAAT) was founded, followed by the American Art Therapy Association (AATA) in 1969. These bodies not only standardized training and ethics but also lobbied for recognition at ministerial and legislative levels (Waller 1991, 97). The professionalization of art therapy reflected the institutionalization of care within the political economy of welfare: governments supported the discipline as part of their broader commitment to psychological health, social cohesion, and the prevention of deviance.

Beyond the clinical sphere, postwar governments increasingly viewed cultural engagement as a tool of social policy. In Britain, the Arts Council promoted access to creative education as a means of social inclusion and civic participation. Similarly, in the United States, the National Endowment for the Arts (NEA) and the National Institute of Mental Health (NIMH) funded art-based community programs that linked creativity with mental well-being (Junge 2018, 42). These initiatives blurred the line between cultural policy and mental health governance, treating artistic experience as an instrument of democratic citizenship.

The political symbolism of art therapy also resonated in transatlantic and global arenas. During the Cold War, the United States promoted creative therapy and expressive arts as symbols of liberal individualism and freedom of expression—contrasting them with the rigid collectivism of Soviet ideology (Morgan 2019). Simultaneously, in socialist Europe, state-sponsored cultural programs employed art as a means of moral education and social harmony. Thus, art therapy became a form of cultural diplomacy, expressing the ideological aspirations of competing political systems through the universal language of creativity (Lobban 2019, 22).

By the late twentieth century, the institutional model of art therapy had diffused globally, facilitated by transnational organizations, academic exchanges, and international NGOs. In Western Europe, art therapy was integrated into social services and prison systems; in the United States, it became part of veterans' rehabilitation policy; and in the Global South, it was introduced through humanitarian and development programs targeting refugees and war-affected populations (Howie 2017, 13).

This global diffusion can be understood through the lens of policy transfer theory—the process by which innovations in governance spread across borders through epistemic communities, professional networks, and international norms (Junge 2010, 156). Art therapy’s transnational spread illustrates how a culturally grounded practice can evolve into a universal policy tool for managing trauma, promoting inclusion, and legitimizing modern governance. It embodies the humanitarian turn of postwar politics, where emotional well-being became a marker of both national modernity and international credibility.

Ultimately, the postwar institutionalization of art therapy reveals a key transformation in the nature of political power: the shift from ruling through discipline to governing through care. By embedding creativity in public policy, states not only addressed psychological needs but also cultivated affective allegiance, civic participation, and resilience—qualities central to the stability of liberal democracies. Art therapy, therefore, represents a paradigmatic example of political healing, where aesthetic experience becomes an instrument of both governance and freedom.

35

The Cold War period (1947–1991) brought art therapy into the arena of ideological confrontation, transforming it from a clinical practice into a tool of cultural politics and psychological governance. Both Western and Eastern blocs recognized the political value of managing emotion, identity, and creativity—domains previously confined to psychiatry and aesthetics but now integral to state legitimacy.

In the United States and Western Europe, art therapy was institutionalized within the logic of liberal humanism and psychological modernity. The U.S. government, through agencies such as the National Institute of Mental Health (NIMH) and the Veterans Administration, funded programs that used art and creative expression to rehabilitate veterans and reintegrate them into civilian life (Junge 2018, 45).

This investment was not merely medical—it was ideological. In the context of the Cold War, Western societies framed creativity and self-expression as the hallmarks of freedom. Artistic practice became a form of psychological resistance to totalitarianism. The emphasis on “creative individuality” mirrored the West’s moral claim to defend human autonomy against collectivist oppression (Rubin 2016, 434).

Within this framework, art therapy embodied what Joseph Nye later termed soft power—the capacity to shape values and behavior through cultural attraction rather than coercion (Howie 2017). Hospitals, universities,

and even international exhibitions presented creative therapy as evidence of democratic compassion and scientific progress. For instance, art-therapy works by veterans and psychiatric patients were displayed in cultural diplomacy exhibitions organized by the U.S. Information Agency, symbolizing the healing potential of free expression under liberal democracy.

This ideological linkage between art, freedom, and mental health contributed to the broader psychological modernization of Western societies. Creativity was reframed as a civic virtue, while emotional health became a measure of good citizenship. The “therapeutic culture” that emerged in postwar America—where emotional expression was valorized and psychological suffering was medicalized—functioned as a subtle form of governance, integrating individuals into the social and political order through self-regulation (Lobban 2019, 49).

36 — In the Eastern bloc, art therapy took on different ideological meanings but served parallel functions. Soviet and socialist psychiatrists developed forms of art pedagogy and occupational therapy that aligned with the doctrine of collectivism. While creative self-expression was not promoted as an individual right, it was recognized as a method of social reintegration and moral rehabilitation.

For example, in the USSR and Eastern Europe, art was integrated into psychiatric hospitals, sanatoria, and workers’ clubs as part of the broader socialist project of cultivating “healthy socialist personalities.” In this sense, art therapy served as a disciplinary mechanism of collectivist normalization, rather than an expression of individuality. The production of art under medical supervision symbolized the transformation of pathological deviation into socially useful behavior (Hogan 2001, 98).

However, even within the socialist framework, art therapy retained an implicit political ambivalence. The act of creation often produced spaces of emotional autonomy that escaped ideological control. In psychiatric institutions, patients’ drawings and paintings revealed inner experiences beyond the limits of socialist realism, reflecting the quiet persistence of the private self. Thus, despite official regulation, art therapy in socialist countries functioned as a zone of silent dissent, where personal emotion and imagination became forms of symbolic resistance (Morgan 2019).

From the 1960s onward, international organizations such as UNESCO, the World Health Organization (WHO), and various NGOs incorporated art therapy into their humanitarian and educational missions. Art was framed as a universal human language capable of bridging cultural divides

and promoting peace. Workshops and exhibitions were organized for children affected by war, natural disasters, or displacement, reflecting a humanitarian turn in global governance.

This period also saw the development of transnational art-therapy networks, connecting practitioners from Europe, North America, and postcolonial nations. Art therapy was introduced into peacebuilding programs, refugee rehabilitation, and educational reforms across Asia, Africa, and Latin America (Howie2019). These initiatives often combined Western psychological frameworks with indigenous artistic traditions, creating hybrid forms of cultural practice.

Politically, such programs contributed to the moral economy of international legitimacy. Through the language of healing and empathy, Western states and organizations projected an image of benevolence, offsetting the coercive dimensions of foreign policy. Art therapy thus became a humanitarian technology of governance, reinforcing liberal internationalism through aesthetic care.

The Cold War institutionalized a global system in which emotional life became both a site of state intervention and a medium of soft power. Art therapy emerged as a bridge between psychiatry, education, and international relations, reflecting how governance increasingly operated through culture and affect. Its diffusion across ideological boundaries demonstrated that, despite political oppositions, both systems shared a belief in the manageability of emotion as a resource of stability.

In this sense, the Cold War transformed art therapy into a transideological practice: a method simultaneously therapeutic, pedagogical, and political. Whether employed to demonstrate liberal freedom or socialist solidarity, it embodied the modern conviction that healing and governance are inseparable in the construction of the human subject.

The Russian–Ukrainian war (2014–present, full-scale since 2022) has transformed the psychological and political landscape of Eastern Europe. It is not only a military confrontation but a war of meanings, memory, and identity. Within this multidimensional conflict, art therapy has emerged as both a humanitarian practice and a political phenomenon – a medium through which individuals, communities, and the nation itself negotiate trauma and resilience.

In Ukraine, art therapy has evolved from a niche psychological tool into an integral component of national psychosocial recovery policy. As the state and civil society grapple with unprecedented levels of collective

trauma, creative expression has been recognized as a mechanism of emotional stabilization, civic engagement, and social solidarity (Bida 2018, 16).

Art therapy operates in multiple political registers. At the micro level, it addresses the psychological consequences of war among soldiers, internally displaced persons, and civilians. At the macro level, it contributes to the symbolic reconstruction of national unity, offering citizens a participatory framework through which suffering can be reinterpreted as resilience. In this sense, the spread of art therapy in Ukraine reflects the politicization of care—a process whereby therapeutic practices assume civic and moral significance in the public sphere.

Art therapy in wartime Ukraine performs a dual role: it heals the individual and reaffirms collective identity by transforming private pain into shared experience (Averianova2023, 141). Artistic workshops, murals, and exhibitions are not merely therapeutic sessions; they are public rituals of solidarity that reassert Ukraine's capacity to endure and create amidst destruction. The proliferation of art therapy initiatives across Ukraine demonstrates the strength of decentralized civic resilience. Local NGOs, volunteer networks, and educational institutions have assumed functions often associated with state welfare systems. Their activities align with what scholars of governance describe as the affective state—a mode of rule in which emotional care becomes a form of political participation (Averianova 2023, 143). For example, projects such as Art for Freedom in Kyiv and Healing Brush in Lviv integrate art therapy into broader social campaigns for veterans' rehabilitation and gender equality. These initiatives combine aesthetic creation with advocacy, bringing together psychologists, artists, and policy actors. They exemplify how cultural therapy becomes a form of participatory governance, where citizens enact state-like responsibilities through empathy, creativity, and collective care (Averianova2023, 144).

Such practices also illustrate the shift from institutionalized welfare to networked resilience, characteristic of societies under wartime conditions. In the absence of stable bureaucratic systems, emotional governance operates horizontally—through interpersonal relations, community workshops, and artistic collaborations. This decentralized structure mirrors the wider democratic ethos of post-2014 Ukraine, where civil society often compensates for the state's infrastructural weaknesses.

One of the most politically significant domains of art therapy in Ukraine concerns veteran reintegration. The return of thousands of combatants to civilian life has generated an urgent need for psychological support and

social recognition. Programs such as those developed by Veteran Hub and PsyHelp UA employ art therapy to address post-traumatic stress, anxiety, and moral injury. Beyond individual recovery, these initiatives contribute to the formation of what scholars term post-traumatic citizenship collective identity shaped by the experience of survival and sacrifice (Stoliarchuk2023, 205). Through painting, sculpture, and performance, veterans articulate narratives of resilience that challenge the stigmatization of trauma and affirm their continued belonging to the civic community. Public exhibitions of their works, often organized in cooperation with municipal authorities, serve as both therapeutic and political events, symbolically re-integrating the soldier into the moral fabric of the nation.

Internationally, Ukraine's art-therapeutic practices have also acquired diplomatic resonance. Exhibitions of war-related art by Ukrainian civilians and veterans have been hosted in European capitals, framing creative healing as part of the country's cultural resistance to aggression. These events, supported by institutions such as the Ukrainian Institute and the EU's Culture Moves Europe initiative, operate within the logic of soft power—showcasing Ukraine's moral resilience and humanitarian sophistication to global audiences (Averianova2023, 142).

At the same time, art therapy in Ukraine challenges the binary between victimhood and agency. By emphasizing creativity and self-expression even in conditions of violence, it reframes Ukrainians not as passive sufferers but as active subjects of emotional sovereignty. In this sense, art therapy becomes a political statement: an assertion of life, culture, and identity against the dehumanizing logic of war.

Ukraine's implementation of art therapy exemplifies how global frameworks of care—developed through the UN, WHO, and humanitarian NGOs—are localized and politicized in wartime contexts. International donors have provided funding and training, but the adaptation of these practices within Ukrainian cultural traditions (folk art, embroidery, pysanka, muralism) has endowed them with specific symbolic power.

This synthesis of global knowledge and local aesthetics illustrates a bottom-up model of cultural resilience, in which communities transform external methodologies into instruments of self-determination. The result is not merely psychological rehabilitation but the articulation of a collective political subjectivity centered on creativity, dignity, and resistance.

Conclusions. The history of art therapy, from its origins in wartime Britain to its current application in Ukraine, reveals the profound entan-

glement between aesthetics, psychology, and politics. What began as Adrian Hill's personal discovery in a tuberculosis sanatorium evolved into a global practice that bridges the realms of healing and governance. Over the course of eight decades, art therapy has functioned not merely as a clinical technique but as a form of cultural and political action—a means of negotiating the boundaries between suffering, resilience, and power.

Throughout the twentieth century, each historical crisis reshaped the role of art therapy. In the aftermath of the Second World War, it reflected the moral reconstruction of the welfare state: a vision of citizenship grounded in emotional health, creativity, and social participation. During the Cold War, art therapy became an instrument of soft power, mediating ideological conflict through humanitarian rhetoric and aesthetic expression. In contemporary Ukraine, it represents a strategy of civic resilience, where art becomes both a method of trauma recovery and a symbolic assertion of sovereignty.

40 — This trajectory underscores the political dimension of healing. The management of emotion, whether through psychological care or cultural policy, has been central to modern statecraft. As theorists such as Susan Hogan suggest, the governance of affect—how societies regulate pain, empathy, and creativity—constitutes a form of political power in itself (Hogan 2001, 76). Art therapy operates precisely within this domain: it transforms private emotion into public meaning, reconciling individual healing with collective identity. In both historical and contemporary contexts, art therapy reveals the existence of what may be called a moral infrastructure of care—an assemblage of institutions, practices, and discourses that sustain social cohesion in times of crisis. Hospitals, schools, cultural centers, and volunteer organizations all serve as nodes in this therapeutic network. Through artistic creation, individuals externalize trauma, but the process simultaneously reinforces political community. Healing becomes a form of belonging, a way to re-enter the shared moral space of society after violence and loss (Hogan 2001, 105)

In wartime Ukraine, this infrastructure has taken on renewed urgency. Art therapy sessions held in bomb shelters, hospitals, and rehabilitation centers have become microcosms of the nation's moral resilience. They embody a distinctly democratic form of care, one that emerges not from centralized authority but from collective empathy and creative agency. As Ukrainian therapists and artists repeatedly emphasize, to paint, to sculpt, or to sing under bombardment is to affirm both life and citizenship.

Art therapy today functions as a mediating force between the individual and the political. It enables citizens to process the emotional consequences of war while participating in the cultural defense of the nation. In this dual capacity, it exemplifies the transformation of therapy into politics—not through propaganda, but through the rehumanization of experience.

As Ukraine continues to resist aggression, art therapy provides an alternative model of sovereignty: one grounded not in coercion but in empathy and creativity. It redefines what it means to govern and to survive. The painter's brush or the child's drawing becomes a declaration that trauma can be articulated, shared, and ultimately transcended. This vision resonates far beyond Ukraine, offering a global paradigm for how societies may heal in the aftermath of violence.

In theoretical terms, art therapy challenges the conventional separation between the private and the public, the therapeutic and the political. It invites scholars to consider healing as governance—the organization of care, emotion, and imagination as political resources. Such an approach bridges multiple disciplines: psychology, art history, cultural studies, and political science. It demonstrates that resilience is not merely a psychological state but a civic capacity sustained by collective creativity.

41

References:

1. Antoshko, Maryna. 2020. Vytoky mystetstva ta vykhovannia u Starodavnomu Kytai [The Origins of Art and Education in Ancient China]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv* [Bulletin of the National Academy of Management Personnel of Culture and Arts] 1: 175–180 (In Ukrainian). <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220552>.
2. Averianova, Natalia M. 2023. Zastosuvannia art-terapii v suchasnykh umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Application of Art Therapy in Modern Conditions of the Russian-Ukrainian War]. In *Kompleksnyi pidkhid do modernizatsii nauky: metody, modeli ta multydystrylinarnist: materialy II Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (Lutsk, March 3), 140–146. (In Ukrainian). <https://archive.mcnd.org.ua/mindex.php/conference-proceeding/article/download/456/465/474>.
3. Bida, Olha. 2018. "Rizni pidkhody do vyznachennia art-terapii" [Different Approaches to the Definition of Art Therapy]. *Pedahohichnyi chasopys Volyni* 4 (11): 14–17. (In Ukrainian) <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15891/1/14-19.pdf>.

4. Bitonte, Robert A., Michael De Santo. 2014. "Art Therapy: An Underutilized, yet Effective Tool." *Mental Illness* 6 (5354). <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4253394/>

5. Champernowne, Irene. Art and therapy: An uneasy partnership. *American Journal of Art Therapy*, 1970-1971, 10, 131-142.

https://www.insiderart.org.uk/userfiles/file/art_and_therapy_an_uneasy_partnership_champernowne_1971.pdf.

6. Edwards, David. 2014. *Art Therapy: Creative Therapies in Practice*. London: SAGE. 198 p. https://www.academia.edu/25955008/ART_THERAPIE_DAVID_EDWARDS.

7. Hill, Adrian. 1945. *Art Versus Illness: A Story of Art Therapy*. London: G. Allen & Unwin. <https://books.google.com/books?vid=ISBN&isbn=>.

8. Hill, Adrian. 1947. "Art in Hospitals." *British Journal of Occupational Therapy* 29 (July): 6-7.

9. Hill, Adrian. 1951. *Painting Out Illness*. London: Williams and Norgate. <https://arttherapycentre.com/adrian-hill-uk-founder-art-therapy-morgan-bush-intern/>

10. Hodnett, Mary. 1972-1973. "Toward Professionalization of Art Therapy: Defining the Field." *American Journal of Art Therapy* 12: 107-118.

11. Hogan, Susan. 2001. *Healing Arts: The History of Art Therapy*. London: Jessica Kingsley Publishers. <https://us.jkp.com/products/healing-arts>.

12. Howie, Peter. 2017. *Art Therapy with Military Populations: History, Innovation, and Applications*. New York: Routledge. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/030802264701002928>.

13. Janie, Rhyne. 1994. "In Search of the Wisdom of a Vision: How Will the Profession of Art Therapy Change in the Next 25 Years?" *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association* 11: 251-253. <https://doi.org/10.1080/07421656.1994.10759098>.

14. Ivanova, Viktoriia. 2009. "Art-terapiia: problemy stanovlennia ta rozvytku" [Art Therapy: Problems of Formation and Development]. *Naukovi pratsi* 95 (108): 43-46. (In Ukrainian) <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2009/108-95-7.pdf>.

15. Junge, Maxine. 2010. *The Modern History of Art Therapy in the United States*. Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher. 343 p. <https://doi.org/10.1891/9780398086501>.

16. Lobban, Jason, Dominic Murphy. 2019. "Understanding the Role Art Therapy Can Take in Treating Veterans with Chronic Post-Traumatic Stress Disorder." *The Arts in Psychotherapy*. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2018.11.011>.
17. Malchiodi, Cathy. 2012. *The Handbook of Art Therapy*. 2nd ed. New York: The Guilford Press. 480 p. <https://www.guilford.com/books/Handbook-of-Art-Therapy/Cathy-Malchiodi/9781609189754>.
18. Morgan, Bush. 2019. "Adrian Hill, UK Founder of Art Therapy." *Art Therapy Centre*. <https://arttherapycentre.com/adrian-hill-uk-founder-art-therapy-morgan-bush-intern/>
19. Naumburg, Margaret. 1966. *Dynamically Oriented Art Therapy: Its Principles and Practice*. New York: Grune & Stratton. <https://archive.org/details/dynamicallyorien00naum>.
20. Rubin, Judith A. 2016. *Approaches to Art Therapy: Theory and Technique*. New York; London: Routledge. 511 p. <https://www.scribd.com/document/662466734/Judith-Aron-Rubin-Approaches-to-Art-Therapy-Theory-and-Technique-Routledge-2016>.
21. Stoliarchuk, Nataliia. 2023. "Stanovlennia ta rozvytok art-terapii v istoryko-kulturnomu konteksti" [Formation and Development of Art Therapy in the Historical and Cultural Context]. *Fine Art and Culture Studies* 3 (September): 204–212. <https://doi.org/10.32782/facs-2023-3-27>.
22. Taylor, Richard, Diane Waller. 1991. "Adrian Hill." In *Becoming a Profession: The History of Art Therapy in Britain, 1940 - 82*, by Diane Waller. London: Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203750209/becoming-profession-psychology-revivals-diane-waller>.
23. Waller, Diane. 1991. *Becoming a Profession: The History of Art Therapy in Britain, 1940–82*. London: Routledge. <https://www.routledge.com/Becoming-a-Profession-The-History-of-Art-Therapy-in-Britain-1940-82/Waller/p/book/9780415844789>.
24. Winnicott, Davide. 1948. "Review: Art Versus Illness by Adrian Hill." *Oxford Academic*. <https://doi.org/10.1093/med:psych/9780190271350.003.0049>.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.44-67>

УДК: 327.8 (910)

© Martin Malek¹

CHINA'S BELT AND ROAD INITIATIVE: MORE OF AN ECONOMIC OR GEOPOLITICAL PROJECT? A VIEW FROM AUSTRIA

44 — *In 2013, President Xi Jinping unveiled his 'Chinese Dream' of reviving the ancient Silk Road through Central Asia. Since then, Beijing portrays its motives as altruistic while contributing to the benefit of all – a 'win-win situation' is the standard phrase. But where are the inevitable contradictions and incompatibilities of the interests of the countries involved? This paper examines this and several other questions with respect to this "Silk Road" from the view of an Austrian political scientist, which, according to its critics, is more a geopolitical project to expand Chinese influence in the world than a "purely economic" initiative to "make the world a better place" (as Beijing constantly claims).*

Keywords: China, new Silk Road, International Relations, Central Asia, Chinese geopolitics, International Economic Relations.

Китайська ініціатива «Пояс і Шлях»: економічний чи геополітичний проєкт? Погляд з Австрії

У 2013 році президент Сі Цзіньпін представив свою «китайську мрію» про відродження стародавнього Шовкового шляху через Центральну Азію. Відтоді Пекін зображує свої мотиви як альтруїстичні, водночас роблячи внесок у благо всіх – стандартною фразою є «виграшна ситуація для всіх». Але де ж неминучі суперечності та несумісність інтересів країн-учасниць? У цій статті розглядається це та кілька інших питань щодо «Шовкового шляху» з точки зору австрійського політолога, який, на думку його критиків, є радше геополітичним проєктом розширення китайського впливу у світі, ніж «чисто економічною» ініціативою, спрямованою на те, щоб «зробити світ кращим місцем» (як постійно стверджує Пекін).

¹ Експерт Інституту стратегії та політики безпеки Національної академії оборони Австрії (Відень), запрошений дослідник кафедри історії Східної Європи Цюріхського університету, E-mail: malek65_at@yahoo.de.

Ключові слова: Китай, новий Шовковий шлях, міжнародні відносини, Центральна Азія, китайська геополітика, міжнародні економічні відносини.

Introduction². On his visit to Kazakhstan in September 2013, Chinese President Xi Jinping unveiled his 'dream' of reviving the ancient Silk Route through Central Asia. Specifically, he proposed the idea of a Silk Road Economic Belt (SREB). The proposal was aimed at connectivity with Europe via Central Asia to increase trade between the Asia Pacific Region and Europe. Later, in October of 2013 at the summit of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) in Indonesia, Xi put forward the idea of a Maritime Silk Road of the Twenty first Century (MSR): To accommodate expanding maritime trade traffic, China would invest in port development along the Indian Ocean, from Southeast Asia all the way to East Africa and parts of Europe. Together, SREB and MSR formed the One Belt One Road (OBOR) project, which has been referred to as the Belt and Road Initiative (BRI) especially since 2016 when the Chinese Government concluded that the emphasis on the word «one» was prone to misinterpretation.

45

Since 2013, OBOR/BRI has developed massively. The relevance of the topic is enormous, and it can be assumed that more and more research in political science and economics will be devoted to it in the future.

Subjects, questions and structure of the paper. Of course, the question of whether BRI is 'good', 'bad', or something 'in between' cannot be answered without a definition of the points of view from which the judgments are made. For China itself, of course, it seems to be advantageous, otherwise it would not have initiated the project (as far as it known to the author, Beijing has never pointed to any negative aspect); and whether it is good for other countries will also depend on the answers to many questions, including whether these countries see the expansion of Beijing's geopolitical and economic influence in Asia, but also in other parts of the world (including Western Europe) as positive – or not. Therefore, this paper also includes a chapter on the geopolitical component of BRI which postulates that it is pointless to separate the economic and political impacts of the project, although some observers – and especially supporters of BRI – do so. BRI certainly cannot be considered as a pure infrastructure

² All translations from Russian and German used here were done by the author.

project: it is an important instrument of China's world politics and should be treated as such.

Naturally, the question arises how Chinese interests relate to the interests of other countries, both participating and non-participating in BRI. No serious non-Chinese observer claims that there is or could be always complete convergence.

«Like any other shrewd business entity, Beijing will portray its motives as altruistic while contributing to the benefit of all – a 'win-win situation' is the standard phrase. As in any economic system, however, there will be winners and there will be losers.» (Teufel Dreyer 2019).

But where are the inevitable contradictions and incompatibilities of the interests of China and other countries? This question is eminently important for practical politics and for the research of BRI in IR and international economic relations – if these disciplines do not want to retreat into the proverbial 'theoretical ivory tower'. This question is examined from various angles in this article. Other issues discussed here are (among others): To what extent is BRI embedded in Chinese global politics? Does Beijing intend the BRI to play a role in increasing the dependence of as many countries as possible on China? What impact do conflicts (such as Russia's war against Ukraine) have on projects within the framework of BRI? Could BRI contribute to exporting not only goods but also the ideology of the Communist Party of China? Is it possible that BRI overstretches China's financial resources? Unfortunately, due to space constraints, it is impossible here to discuss in detail the reactions of Western and Central European countries to BRI (even though that would be an important sub-topic).

The author has deliberately chosen an Austrian perspective as the starting point for his view of BRI – not because he is unable or unwilling to consider other perspectives, but because it is inevitably the one he is most familiar with: he lives and works as an independent political scientist in Austria, which has been a member of the EU, the world's second largest economic power in nominal terms (after the United States), for three decades. However, as a small country in the centre of Europe, Austria is almost entirely an object and hardly a subject of international politics. The BRI project also targets Austria, where, in general, Chinese economic expansion is very noticeable. But this paper is not limited to a discussion of the effects of the BRI on Austria or the EU but takes a more general perspective.

With regard to the time horizon, BRI is set for decades, i.e. it reaches into a future in which none of the present-day politicians, whether in the

West or in China, will be in office. It is therefore naturally possible (or rather likely) that the project will change to a greater or lesser extent over time. Of course, even the most scrupulous analysis today cannot say exactly what effects, advantages and disadvantages BRI will have in the coming decades; one may only try to sketch some tendencies, which can, of course, be massively influenced or even interrupted at all by 'black swans' in the sense of Nassim Nicholas Taleb, i.e. unforeseeable events such as the global coronavirus pandemic in 2020-2021, which originated in China of all places.

Some parameters for BRI from China's perspective. The Chinese leadership set two centenary goals to be achieved by 2021 and 2049, marking the centenaries of the foundation of the Communist Party (1921) and the People's Republic (1949) respectively. By 2021, the leadership aimed «to build a moderately prosperous society in all respects» with an emphasis on targeted poverty reduction and alleviation measures. By 2049, it aims to «build a modern socialist country that is prosperous, strong, democratic, culturally advanced and harmonious» (Constitution of the Communist Party of China, 4). The intention to achieve these two goals, enshrined in the Party's Constitution, drives China's long-term political and economic plans. And they were obviously designed to bolster the Party's legitimacy to rule the country.

Some of BRI's objectives have a clearly domestic political nature. Thus, according to Chinese officials, BRI will enhance transport links within China which will promote growth in underdeveloped Central and Western provinces such as Xinjiang (its cities of Urumqi, Kashgar and Khorghos will be at the centre of many of the proposed routes), Gansu, Ningxia, Guangxi and Yunnan. That would not only boost the overall Gross domestic product (GDP), but also reduce regional economic inequality and, thus, migration into China's coastal areas. A presumed economic boom in Xinjiang is also seen by Beijing as an appropriate way to combat the rise of Islamic extremism and separatism among the ethnic Uighurs in that region. Another instruments are obviously the 're-education camps' (better: labour camps) for hundreds of thousands Uighurs (Sudworth 2019), which the West often 'overlooks' so as not to 'jeopardise' economic cooperation with China.

In 2013, China foreign exchange reserves were approaching \$4 trillion. It seemed a brilliant idea to use some of the foreign exchanges to invest in infrastructure. Coupled with the use of Chinese contractors and materials, BRI was also designed to help to solve China's problem of excess capacity

in its steel, cement, and construction industries. In this case, Beijing would use BRI as a way to ship its own domestic overproduction offshore.

Foreign recipients of Chinese investments in the BRI framework are effectively financing Beijing's efforts to manage certain internal economic issues. Some Western observers think that BRI is as much a domestic initiative meant to address structural weaknesses in the Chinese economy as it is a grand foreign-policy strategy. «Understood this way, the Belt and Road Initiative reveals Chinese weakness rather than strength.» (Kapstein and Shapiro 2019). However, this is almost certainly a minority position in science, which the author of this paper does not share. It is more plausible to regard BRI as China's cornerstone of an assertive foreign policy. «For Xi, BRI's architect, this vast project spanning half the globe with infrastructure links connected to Beijing represents his vision to project Chinese power and influence.» (Pei 2019). Through BRI, Beijing aims at promoting a whole range of its interests. The protection of resources such as oil, natural gas, uranium, copper, gold etc. is a key motive, along with the set up and expansion of new trade routes and markets. Jin-Yong Cai, former head of the International Finance Corporation, said that the BRI intends to open new markets for Chinese goods, shoring up the country's economy against any potential slowdown in demand from Europe or the United States. According to him, China is «leveraging their own capital to get involved in helping (other) countries to get wealthier so they can become customers of Chinese products.» (quoted from: Griffiths 2017). And following the prognosis of the (pro-Chinese) American futurologist John Naisbitt, China wants to make its Yuan the 'reserve currency' at least for the participants of BRI. This is part of the Beijing's export strategy within the BRI framework (Naisbitt, Naisbitt and Brahm 2019, 143-144).

Parallel to its economic and political rise, China is integrating less and less into the existing international system with its rules and traditions. Instead, Beijing is increasingly demanding that this system adapts to China and the conditions it sets. Under Xi, China actively seeks to shape international norms and institutions and asserts its presence on the global stage. The BRI is an important part of these efforts. With this project Beijing does not only want to passively 'consume' globalisation, but actively design it according to its own intentions, making use of what many politicians and scholars describe as a (partial) 'withdrawal' of the U.S. from world politics: this would free 'spaces' and 'zones of influence' which China is now seeking to occupy – also and especially through BRI.

As a permanent member of the UN Security Council, China cannot be denounced there. And it simply rejects the rules and judgements of independent international organisations and bodies if it considers them incompatible with its interests. This was demonstrated, for example, by China's disregarding of the regulations of the World Trade Organisation (WTO) and, in 2016, of a ruling of the The Hague-based Permanent Court of Arbitration in favor of the Philippines on territorial disputes in the South China Sea (the so-called 'South China Sea Arbitration'; see: Reports of International Arbitral Awards).

Geopolitical aspects. Xi Jinping commands a grand design for world politics and is determined to implement it with a grand strategy. His geopolitical design appears under the BRI banner. Initially, «Belt and Road» was only intended to connect the vibrant economic centres of East Asia with Western Europe and the coastal region of East Africa. But Xi subsequently turned his attention to the whole world. Therefore, BRI cannot be considered independently of China's geopolitical ambitions: any such separation would lead to distorted or wrong conclusions. Kazakhstani scholar Sultan Akimbekov (2016, 44) stressed with regard to China that «economic projects are very closely – sometimes too closely – intertwined with geopolitics.» But at the same time, it is hard to deny that too little attention is paid in the EU – and specifically in Western Europe – to the geopolitical dimension of BRI.

The idea behind the BRI-driven integration of Eurasia is a lasting change in the existing global political balance of power. Even some publications in the West, which explicitly promote BRI, admit that China «claims to exert global influence, even though the road to becoming a world power is still long.» (Schaefer, Shen and Loesekrug-Pietri 2016, 87). And Foreign Minister Wang Yi told the press in Beijing on the sidelines of the annual session of the People's Congress in 2018 that China wants «to create a new type of international relations.» (quoted from: China will 'neuen Typ internationaler Beziehungen'). What is this «new type» supposed to lead to? Xi Jinping left no doubt about this: At the 19th National Congress of the Communist Party in 2017 he declared that China has entered a «new era» where it should «take centre stage in the world» (quoted from: China congress). His government intends to «enhance global value chain's dependence on China» (quoted from; Tang 2020).

In this context, Beijing obviously hopes that BRI will restructure international relations according to its priorities: The project aims to turn

China during the first half of the 21st century into a power against whose will no somehow significant political and economic decisions can be made anywhere in the world. There are, however, many attempts to present BRI as an essentially 'defensive' project. Thus, the director of the Chinese Institute for Maritime Security and Cooperation, Dai Xu, described the status quo after the end of the Cold War between the U.S. and the Soviet Union three and a half decades ago as «unstable and unbalanced». According to him, the Eurasian continent is «surrounded in a C-shaped encirclement movement by America and its allies, the EU and Japan». The balance could only be restored if the «encircled powers», meaning China, Russia, and Iran, «make a common cause and thus contrast external pressure with internal pressure» (quoted from: Siemons 2014). This 'common cause' then became apparent, among other things, in Russia's 'big' war against Ukraine from 2022 onwards (see below).

50 — Many of the railway lines, roads, airports and harbours that Beijing has built in Asian and Africa are used to transport raw materials to China (Mattheis 2023). But in the meantime, Chinese ambitions in the context of BRI extend far beyond Eurasia and the East Coast of Africa, even to Greenland – as part of a «Polar Silk Road» (Simpson 2018) – as well as to the Caribbean and Latin America. Thus, in Peru in November 2024, the massive Chancay deep-water port, one of Beijing's most ambitious infrastructure investments in the region, was inaugurated. From China's perspective, it is particularly important to gain a foothold in sea transport infrastructure of EU member countries. Piraeus, Greece's main sea port, is often referred to as the 'Dragon's Head' of BRI, as it is operated by Chinese state-owned COSCO Shipping Corporation. And in 2023, Germany's government finally agreed to a controversial deal that gave COSCO a minority stake (24,99 percent) in the Tollerort container terminal at Hamburg port, although this terminal had been classified as critical infrastructure earlier in 2023 by Germany's national cyber security agency.

The Hamburg-based weekly *Die Zeit* (Time), which is widely read in German-speaking countries, stated already in 2019: «Beijing's Silk Road project is not as harmless as it looks. With its grants, loans and complete financing packages, China is creating spheres of influence around the globe.» And it:

«is claiming zones of influence for itself, in which not only highways, railway lines and power grids are at stake, but also dominant structural power. Increasingly, it is shaking up the international system that

emerged after the Second World War. They want to create a new world order.» (Sommer 2019)

However, it is completely obvious that such critical statements in Western European media do not change anything about China's stance or 'only' the policy of Western countries towards BRI.

It is worth remembering how the world looks from China's point of view: Western democratic countries are disunited, in decline, and weak. And BRI stands for Beijing's «global aspirations» (Höllmann 2020, 329). It is a gargantuan geopolitical initiative for power projection by China – and certainly not a 'purely economic project', as many naive Western politicians, political scientists, business people, Chambers of commerce officials, etc. still believe. And of course, the geopolitics of BRI are complex.

In the Central Asia and South Caucasus region, Russia has historically played a huge role. Some Western observers expressed the hope that the possibility of greater Chinese involvement could help to strengthen these countries vis-à-vis Russia and provide a strategic hedge by enabling them to diversify their relationships with major international powers. But this is much more a theoretical possibility than a practical one or one that can currently be observed. For its part, Russia continues to cast a covetous eye toward Central Asia, where it has lost much of its former influence following the collapse of the Soviet Union. But Moscow aspires to re-expand its impact. One of its main instruments in the region is the Eurasian Economic Union (EAEU), established in 2015, which (apart from Russia itself) includes Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Armenia.

But all this does not mean that Chinese and Russian ambitions in Central Asia (or in other regions of the former USSR covered by BRI) 'must' collide in the foreseeable future. Presumably, the exact opposite is likely to be the case. China and Russia are certainly looking together in the same direction with equal yearning towards Eurasia. Both powers perceive the Western presence on opposite sides of the Eurasian landmass – U.S. alliances and presence in East Asia for China; NATO and the EU's normative power for Russia – as threatening and try to contain and ultimately undermine them. Chinese experts draw a direct connection between acquiring a dominant position over Eurasia and reshaping the world order. Variants of the British geographer Halford J. Mackinder's (1861–1947) observation that «whoever controls the world island [= Eurasia] rules the world» can, for example, be found in the writings of Wang Xiaquan, the Secretary-General of the Belt and Road Research Centre at the Chinese Academy of

Social Sciences. He advocates a closer Chinese-Russian partnership over Eurasia, in particular because «whoever can guide the Eurasian process can lead the construction of a new world order» (quoted from: Rolland 2019). Wang Yiwei, Director of the Institute of International Affairs of the Renmin University Beijing, emphasised that one of BRI's goals is to «keep Russia in» and to make Russian development projects in the Far East, the EAEU, the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) and even the Collective Security Treaty Organisation (CSTO) «compatible» (Yiwei 2016, 34). But some Russian voices, on the contrary, complained that BRI «practically bypasses» Russia (Grinberg and Starikow, 2016, 48). And the consideration of the CSTO is interesting insofar as it is a (hardly known in the West) military alliance of six pro-Russian former Soviet republics.

52

—

Chinese Government advisor Yang Jiemian of the Shanghai-based Institute of International Studies wrote that the idea of a «common destiny», about which Xi Jinping usually speaks on his trips to BRI countries, goes far beyond «mere geostrategic and geopolitical cooperation» as it is known (quoted from: Siemons 2014). – How is that to be understood? Could China one day (also) want to ‘export’ not only goods, but also its political system to other parts of the world via BRI? And how would the countries at it ‘other ends’ react? China’s ‘scepticism’ towards what it perceives as ‘Western’ political systems and values is very well known and not concealed. At some point in the not too distant future, Beijing may well try to ‘offer’ its political system especially to former Soviet republics and Third World countries. And according to a German weekly magazine, some leaders especially in Africa already try to imitate what they call the «Chinese success model» – «often to the applause of many of their citizens» (Grill, Sauga and Zand 2019, 55).

In its document «EU-China – A strategic outlook» of 12 March 2019, the EU, which is usually ‘over-cautious’ in its official documents, refers to China as an «economic competitor in the pursuit of technological leadership» and a «systemic rival promoting alternative models of governance» (see: European Commission and HR/VP contribution). This view stems from EU’s concern about the fact that China’s development has not transformed into the adoption of economic and political governance models prevailing in Europe, but rather into the strengthening of a markedly protectionist party-state system.

Not all decision-makers in the EU and its member states have understood that China poses a geopolitical challenge, and the EU’s ability to

counter China's 'geopolitical determination' is still very weak. It remains to be seen to what extent the future will bring changes here. The EU's Global Gateway initiative, launched in 2021, intends to raise up to 300 billion Euro of investments for sustainable and high-quality projects between 2021 and 2027. It claims to promote democratic values, good governance, transparency, and equal partnerships. The President of the European Commission, Ursula von der Leyen, said in 2021 about Global Gateway that investment in infrastructure was «at the centre of today's geopolitics» (quoted from: Giese etc. 2023, 67). However, it remains to be seen whether this programme can really act as a counterweight to BRI.

The externalisation of China's political system seems to be already underway, even though this is obviously a long-term process. Since 2014, the Communist Party has hosted annual summits in Beijing, inviting political party leaders from around the world to hear about how it governs China. And Wang Xiaohong, an academic from the party-backed Central Institute of Socialism, mentioned political systems with fractured societies, inefficient governments, and «endless power transitions and social chaos» as in the countries of the former Soviet Union and in North Africa after the Arab Spring in 2011. He argued that «the new type of political party system [in China] has overcome all sorts of problems that the old [one] can't overcome.» (quoted from: Huang 2018).

Political tensions and crises as possible obstacles for BRI? At the opening of the BRI Summit in Beijing in May 2017, Xi Jinping made an indirect but clear statement to 29 heads of state and government as well as ministers from 110 countries about the geopolitical perils of the Chinese initiative and its unstable environment. According to him, many parts of the ancient Silk Road, where once «milk and honey used to flow,» are now crisis areas «full of turmoil.» And: «These hot spots must be defused politically.» (quoted from: Erling 2017). As a matter of fact, BRI-related initiatives target or traverse some of the world's most contested territories: from the Chinese province of Xinjiang to Jammu-Kashmir, the Myanmar-Chinese border, the South China Sea (the future of relations between China and Taiwan is unclear; Beijing has repeatedly announced that it will take military action against possible Taiwanese independence), to the Indian Ocean and the Middle East. Europe is also not without political crises that could influence BRI: Ukraine has made it clear since 2014 that it is not willing to participate in projects that would require cooperation with Russia. After the start of Russia's large-scale military attack on Ukraine on Feb-

ruary 24, 2022 it was totally obvious that Ukraine was out of the picture for any foreseeable future as a venue for whatever international infrastructure projects. China has consistently refused to condemn the war against Ukraine, even supplying Moscow with large quantities of militarily useful items (drones, raw materials, dual-use goods etc.). Historian Martin Wagner from the Institute for Eastern European Studies at the Free University of Berlin (Germany) even stated that «Russia could not wage this war without China's economic and political support.» (quoted from: Niederndorfer 2025). And North Korea would never have sent combat troops to Russia to provide it with assistance in the war against Ukraine without China's consent. In early July 2025 Wang Yi told Kaja Kallas, EU's High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, that Beijing cannot afford a Russian failure in Ukraine because it fears the U.S. would then shift its whole focus to Beijing (Bermingham 2025).

54 — South and Southeast Asia were and/or are home to a disproportionate number of the world's national self-determination movements. Most of them have used violent means to contest state claims to rule. The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) plans to link the Western Chinese city of Kashgar to Pakistan's warm-water deep-sea port at Gwadar. This project, in which China had invested \$65 billion by 2022, will need to cross territory populated by marginalised ethnic minorities in both states – the Uighurs, mentioned above, and the Balochs in Pakistan (in November 2018, separatist militants from the so-called Balochistan Liberation Army, which opposes Chinese investment projects in Western Pakistan, killed several people in an attack on the Chinese consulate in the Pakistani port city of Karachi). BRI-related projects also affect the contested Jammu-Kashmir region, namely the Pakistan-controlled part claimed by India. India perceives intensified Pakistani and Chinese activities in Jammu-Kashmir as a threat to its interests just as much as an increasing Chinese naval presence in the Indian Ocean. In Jammu-Kashmir two nuclear powers, India and Pakistan, face each other in the shadow of a third, larger nuclear power – China – with its own ambitions in the region. Time and again there are clashes between the Indian and Pakistani military (most recently in May 2025; that exchange of fire lasted four days) and, even more dangerously, between Indian and Chinese forces. Thus, in May 2020 officials quoted by Indian media outlets said that thousands of Chinese troops have forced their way into the Galwan valley in Ladakh (Kashmir). In 2017, India and China were already engaged in a similar stand-off lasting more

than two months at the Doklam plateau, a tri-junction between India, China and Bhutan.

The well-known German specialist in the history of political ideas Herfried Münkler argued in 2022 that the Chinese leadership's aim with BRI was also to «encircle India with China-affiliated states» (Münkler 2022, 21). China, as not only New Delhi perceives it, is using its BRI-related investments to turn Pakistan into a 'vassal state' in order to 'contain' India without appearing itself. From India's point of view, Beijing is fine with Pakistan (which heavily relies on Chinese military hardware) waging an endless war against India, with border skirmishes or attacks in Kashmir. New Delhi alleges that, when Pakistan comes under international pressure for supporting terrorists, the Chinese protect their ally from condemnation. India also doubts that transporting goods over the world's highest mountain massif to Gwadar can be cheaper than using existing sea routes and suspects that China is actually interested in a naval base at the Arabian Gulf. – For India, BRI has become the epitome of China's hegemonic policy covering all of Asia. In this regard, the question arises as to whether New Delhi can develop a successful strategy against this perceived Chinese dominance. It is planning closer cooperation with Japan with joint infrastructure projects from East Africa to Iran and Southeast Asia in order to compete with BRI, but so far these are only vague ideas. In May 2020, India and Australia signed a pact to strengthen military ties. This happened, obviously, at the backdrop of tensions in the South China Sea, where China has been fortifying its positions on disputed islands.

The ongoing unstable situation in many parts of the Middle East may also have implications for BRI's projects in the region. Even if the Islamic State terrorist organisation seems to have been (almost) neutralised for the time being, the Kurdish conflict in Southeastern Turkey, the civil wars in Syria (regardless of the regime change in Damascus in December 2024), Sudan and Yemen, the war between Israel and the Gaza-based terrorist organisation Hamas, the massive weakness of the state in Lebanon and Iraq, the antagonism between Iran and Saudi Arabia etc. will continue. All this could easily jeopardise a planned railway line from China via the Middle East to Europe. Could BRI contribute to resolving at least some of these conflicts because the economic incentives (in China's opinion) for all combatants could be so high that they do not want to risk them over political and military disputes? China generally argues with a «stability» that is increased or even created by the BRI. However, there are very different

types of stability – for example, one based on a balance of interests and one based on the hegemony of one power – regional or global.

Some observers do not rule out for the future that Beijing may want to make a ‘virtue’ of the ‘necessity’ of instability in some regions through which BRI is supposed to operate insofar as it could seek to establish military bases – with the indication that BRI projects must be protected. It is an ‘open secret’ that Chinese troops are stationed in Pakistan-controlled parts of Kashmir. In 2017, China has opened its first overseas naval base in Djibouti (although the U.S., France, Italy, and even Japan also maintain bases in this small Northeast African state, strategically located at the mouth of the Red Sea). Since 2022, there have been increasing indications that a permanent Chinese naval base may be established in Cambodia. On April 5, 2025 the new China-finded facilities of the Ream naval base on the Gulf of Thailand were officially inaugurated.

Some environmental policy issues. The BRI has a huge potential impact on the environment. Thus, many of its projects traverse ecologically important areas that lack adequate protection, presenting a wide range of risks to the local environment and communities’ social fabric. Some scholars drew attention to an ecological aspect of BRI that has so far received little attention in global politics: the acceleration of trade and transport envisaged by BRI is likely to promote alien species invasions, one of the primary anthropogenic threats to global biodiversity (Liu etc. 2019).

But much more attention in the international public, and especially in Western Europe and North America, is being paid to climate change. The Institute of International Finance, a research group that analyses risks for large Western banks, has reported that 85 percent of BRI’s projects can be linked to high levels of greenhouse gas emissions (Chatzky and McBride 2020). In China, these emissions have multiplied since 1990. The country does not intend to start emitting less gas until 2030. And the question is how even this is to be achieved, given that numerous coal-fired power plants are built in China and abroad as part of BRI (Marschall 2019): As of 2019, more than 70 percent of all coal plants constructed were reliant on Chinese funding. Since 2013, BRI has committed over \$50 billion in state finance to build 26.8 Gigawatts of overseas coal facilities across 152 countries. China is bankrolling up to 60 proposed coal power plants in Asia, Europe, Africa and South America, and together they will emit as much CO₂ as all of Spain (see: Burning concerns with China’s coal projects in Africa).

However, asking China questions about all this is very ‘unpopular’ in Western Europe – also and especially in those circles that consider the fight against climate change to be by far the most important task of the present day and who demand that fossil fuels such as oil, gas, and coal be abandoned because they are responsible for the majority of CO2 emissions. It is incomprehensible how countries which want to subordinate everything to the fight against climate change can participate in BRI.

Chinese loans for the world. It is another open secret that corrupt dictators and bureaucrats in many countries welcomed the Chinese investments in the BRI framework because they were – unlike many Western loans – not linked to environmental and democratic requirements.

One of the biggest concerns when it comes to the BRI is that countries may end up taking on more debt than they can handle to build projects under the initiative. Many non-Chinese experts warn that in the event of payment difficulties for Chinese loans, Beijing could gain major influence in the countries concerned – either through deals that are then concluded or by giving Beijing control over important facilities such as energy supply and transport infrastructure. This would also enable Beijing to curb the influence of other countries and organisations even more than it already has.

The inability of a host country to meet the loan terms China offers could result in national revenue streams or assets being turned over to Chinese management and/or ownership, which, in the long run, could raise significant concerns about state sovereignty. Many politicians and managers in the Western Balkans as well as in parts of the former Soviet Union and the Third World see only the money that can allegedly or actually be made with China and BRI and neither the geopolitical implications nor the fact that they are getting massively into debt with Beijing in connection with the huge infrastructure projects. Countries in the Western Balkans have already asked the EU whether it could ‘help’ to repay debts to China. This, however, means that it would once again be net contributor EU member states (including Germany and Austria) which would have to support poorer countries – this time to prevent parts of their strategic infrastructure from falling into China’s hands.

But it has to be acknowledged that Chinese loans alone have not triggered the problem of over-indebtedness of many (especially Third World) countries. Most debt was historically accumulated by the loans from the World Bank, the Asian Development Bank, and other institutions. So, China is an additional factor that is deepening an already existing problem.

In 2011, it overtook the World Bank as the largest lender to developing countries.

In Western European politics and research, different countries indebted to China have inevitably received varying degrees of attention. Regularly addressed is Sri Lanka, which racked up an unsustainable debt burden of over \$8 billion to Chinese construction firms building the strategically important, BRI-financed port of Hambantota, prompting the Colombo-based Government to grant China a 99-year lease on the facility and 15,000 acres of land around it at the end of 2017. This transfer gave China de facto control of a territory just a few hundred kilometres off the shores of rival India. It is a strategic foothold along a critical commercial and military waterway.

Then Malaysian Prime Minister Najib Razak in 2016 offered the Chinese a contract for the construction of pipelines, railway lines and other infrastructure projects, which Beijing wanted to implement as part of the BRI. The investment volume amounted to around \$34 billion. The projects were to be planned by Chinese state companies and financed by Chinese banks. Najib is also said to have offered Beijing that its warships would be allowed to use two Malaysian ports in the future. This would have increased the People's Republic's military influence in the South China Sea. But the access to the ports was never granted, and the infrastructure projects were never implemented either: In mid-2018, then Malaysian Prime Minister Mahathir Mohamad cancelled the mega projects, citing concern over loan corruption and the risk of being trapped by high-interest Chinese debt (Taylor 2020).

In 2020, African nations alone owe China \$145 billion, with \$8 billion in payments due in this year (Bengali and Wadekar 2020). The portal China Investment Global Tracker provided data that from 2005 to 2018 Beijing invested almost \$300 billion in sub-Saharan Africa. In many cases, the plants and factories, railroads and roads, air and sea ports, power plants etc., built with Chinese money, not only remain owned by China: Only workers and employees brought in from China work here, as the locals are used mainly for the most low-paid work (Gostev 2019). – Chinese involvement in Africa is very extensive and multi-faceted; only a few aspects regarding selected countries can be mentioned here.

Over a decade, Djibouti has taken on \$1.2 billion in loans from China to finance a free trade zone, deep-sea port, railway and water pipeline to Ethiopia as well as other projects. Djibouti's total debt to China has spiraled to over 100 percent of its annual GDP (Taylor 2020). In 2019, Tanzania's

President John P. Magufuli canceled a Chinese loan of \$10 billion signed by his predecessor, Jakaya Kikwete, with Chinese investors to construct a port at Mbegani creek in Bagamoyo, just north of Dar es-Salaam, East Africa's largest city. The terms of the project included a guarantee of 30 years and a lease of 99 years; the Tanzanian Government should «not question whoever comes to invest there once the port is operational.» (quoted from: Mishra 2019). Already in 2018, Sierra Leone's President Julius Maada Bio had suspended a \$400 million airport construction agreement with China. He was quoted to have said that «it is uneconomical to proceed with the construction of the new airport when the existing one is grossly underutilised» (quoted from: Mishra 2019).

In South America, too, the experience with Chinese projects was not entirely untroubled. In 2016, China's state-owned construction company Sinohydro completed the Coca Codo Sinclair hydroelectric power plant in the jungle on the Coca river in Ecuador. However, soon thousands large and small cracks appeared in the dam. In addition, due to the poor quality of the dam locks, farmers downstream of the river periodically suffer from floods. A loan of \$1.7 billion from the Chinese Export-Import Bank for this hydropower plant costs Ecuador \$125 million a year in interest payments alone. In total, from 2010 to 2019, Ecuador has borrowed over \$20 billion from Beijing. One of the conditions of the Chinese loan was that Ecuador had to transfer more than 80 per cent of its oil exports to China within five years as a payment (Gostev 2019).

Precise figures on China's lending for BRI projects are difficult to obtain. However, there have, of course, been attempts to make serious estimates of the volumes of loans granted. A report compiled by one U.S. and two German economists concluded that about one half of China's lending to developing countries is not recorded in the main international databases used by researchers and practitioners alike and that these 'hidden' debts «pose serious challenges for country risk analysis and bond pricing for the affected countries.» (Horn, Reinhart and Trebesch 2019, 42). Some observers even suspect that Beijing itself does not have a real overview of its own loans, because they are granted by the central government as well as by regional governments, companies and banks.

Beijing has never made a secret of the fact that BRI emanates from the Chinese state, is carried out by state enterprises and financed by state banks. Some observers suspect that Beijing is in the process of a financial 'overreach'. Since 2008, China's total debt has been growing at annual

rates of around 20 percent and thus much faster than the economic performance. From 2008 to 2016, the debt of the state, companies (excluding the financial sector) and private households rose by around 100 percent of the GDP. Over this period, the debt increased from 135 percent of the GDP to at least 235 percent (some sources mention an even stronger increase and put the total debt at almost three times the annual economic output) (Dieter 2019). This high and rapidly growing debt not only endangers China's domestic political stability, but could have implications in the realm of international security policy. There have also been warnings from within the country. Thus, People's Bank of China (the central bank) Governor Zhou Xiaochuan wrote in the journal *China Finance* that his country cannot be a solo performer in infrastructure financing (Erling 2017). Other Chinese bankers followed suit to a greater or lesser extent. It was sometimes suspected in the West that many Chinese have also begun to grumble about the vast sums being invested abroad despite economic troubles at home. But no significant protests on the streets of major cities against the spending on the BRI in China itself were reported. However, China is not a country in which public opinion would have a major influence on the leadership's policy – although in this specific case it would first be necessary to define and examine what 'public opinion' actually is and how it manifests itself (certainly quite different from the EU or North America). The available data leave no doubt that the Chinese take a very positive view of their own country: according to a 2017 BBC survey, 88 percent consider China's influence in the world to be positive, which naturally leads to the (rhetorical) question of why they should then protest against BRI (see: Sharp Drop in World Views of US, UK).

Be that as it may, the Managing Director of the International Monetary Fund (IMF), Christine Lagarde, has repeatedly warned of a new financial crisis emanating from the Third World, which could be triggered by China's non-transparent lending activities. In many developing countries, according to Lagarde, the debt has reached unsustainable levels. She urged China to join the Paris Club, which sets transparency rules for the granting of state loans and takes action if they become uncollectible (see: Transcript of International Monetary Fund Managing Director).

A few other possible effects of BRI. Stephan Barisitz, Senior Economist of the Economic and Analysis and Research Department of Austria's National Bank (the country's central bank), said that the BRI could intensify trade and investment relations between China and Europe, increase

economic growth and, «in the best case», contribute to reducing unemployment, which is relatively high in many European countries. If other countries along BRI benefit from modernizing their infrastructure, this could also stimulate a diversification of European economic relations (Nenadovic Glusac 2019). Nevertheless, the BRI's economic calculus may be more complicated than it initially had appeared. Closer integration with global trade routes could also mean more foreign competition, potentially threatening local jobs and industries. And, as mentioned above, Chinese companies in many cases bring their employees with them, meaning the projects may not create as many jobs as the host countries originally assumed. Even Naisbitt admits that many Chinese infrastructure projects abroad – and especially in Africa – tend to employ predominantly Chinese workers. And many small Chinese companies, as Naisbitt literally puts it, would «aggressively» enter the market and compete with long-established African companies (Naisbitt, Naisbitt and Brahm 2019, 91).

As can be seen, for example, in the well-known Corruption Perception Index of the NGO Transparency International, many key countries targeted by the BRI especially in the Third World are prone to economic and political instability and corruption. «The 'development equals stability' equation emphasises almost exclusively on the 'hardware' of development, but it ignores the 'software' that is necessary for development – namely how to overcome problems of graft, informal barriers, and rent-seeking that plague the [BRI-related] region.» (Cooley 2016, 10).

China likes to highlight that the BRI could also be used for cultural exchange between different countries and continents. However, the attraction of Chinese culture abroad has so far remained rather limited, which certainly has to do with the complex language and problems of transferability of the country's non-European culture. Here India, with its 'Bollywood' films, has considerably more influence, not to mention the U.S.

Conclusions and prospects for the future. The approaches «change through trade» and «change through intertwining» (meaning the promotion of business relations with authoritarian regimes in an effort to induce political change) that has long been popular in Western Europe (and especially in Germany) has failed literally everywhere. Communist China never intended to 'liberalise' itself internally either, and its rejection of a world order which it labels as «Western-dominated» has remained unchanged for decades. Undermining this order is one of BRI 's main tasks. And during all the years that Beijing has been propagating BRI as a «peace

project», the Chinese army's rearmament goes far beyond what would be necessary for an invasion of Taiwan (which Beijing has openly threatened countless times).

Furthermore, BRI is obviously a part of China's «self-perception as a hegemonic power» (Höllmann 2020, 335) and an expression of Beijing's obvious endeavours to influence and, if possible, control political processes outside its 'immediate neighbourhood' in Eastern Asia. In doing so, it can plan for the very long term; unlike in democratic countries, the leadership is not threatened with being voted out of office: Even (or especially) Communist China 'thinks' and plans 'in dynasties'.

The spectrum of assessments of BRI, even among China specialists, is broad: One extreme is the view that this project could increasingly 'structure' international relations in the decades to come; the other extreme is the opinion that the BRI sooner or later will be 'dropped' by Beijing because it becomes too expensive. But I am inclined to Naisbitt's opinion that a failure of BRI «is not foreseen in Chinese thinking and is not even conceivable from a domestic policy perspective» (Nausbitt, Nausbitt and Brahm 2019, 20). The policies of those states that would have to determine their relationship with BRI, as well as research into international relations, will therefore not be able to avoid dealing intensively with this project for the foreseeable future.

The BRI has left it with a list of risky newly developing countries around the world that hoped to take advantage of Chinese overseas lending but soon found themselves struggling with a debt crisis several international financial institutions and observers of the scene warn could trigger a series of defaults not seen since the 1980s.

A setback for BRI in Europe was Italy's withdrawal in 2023. But in general, many Western countries have long since become massively dependent on China in many areas: They do not produce themselves many goods needed at all or not to the extent required and instead buy them in China because it is much cheaper there. And there is no doubt that BRI will not reduce such dependencies – that is definitely not the task of the project from Beijing's perspective: Rather, they will become even more severe.

References:

1. Akimbekov, Sultan. 2016. Die chinesische Initiative und die Infrastrukturprojekte Kasachstans [The Chinese initiative and Kazakhstan's infrastructure projects]. *WeltTrends*, no. 116, June 2016, 42-46 pp.

2. Bengali, Shashank and Neha Wadekar. 2020. Coronavirus threatens China's Belt and Road. What happens when it wants half a trillion dollars back? Los Angeles Times. 20 May 2020. URL: <https://www.latimes.com/world-nation/story/2020-05-20/coronavirus-strikes-chinas-belt-and-road-initiative>

3. Bermingham, Finbarr. 2025. China tells EU it cannot afford Russian loss in Ukraine war, sources say. South China Morning Post. 4 July 2025. URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3316875/china-tells-eu-it-cannot-afford-russian-loss-ukraine-war-sources-say>

4. Burning concerns with China's coal projects in Africa. IEA. 27 January 2020. URL: <https://www.iea-coal.org/burning-concerns-with-chinas-coal-projects-in-africa/>

5. Chatzky, Andrew and James McBride. 2020. China's Massive Belt and Road Initiative. Council on Foreign Relations. 28 January 2020. URL: <https://www.cfr.org/background/chinas-massive-belt-and-road-initiative>

6. China congress: Xi Jinping declares 'new era' for China. BBC News. 18. October 2017. URL: https://www.youtube.com/watch?v=1_05O94g_vM

7. China to take global lead in economic recovery: analysts. Global Times. – 11 April 2020. – URL: <https://www.globaltimes.cn/content/1185241.shtml>

8. China will 'neuen Typ internationaler Beziehungen' [China wants a 'new type of international relations']. Die Presse. 8 March 2018. URL: <https://diepresse.com/home/wirtschaft/economist/5384673/China-will-neuen-Typ-internationaler-Beziehungen>

9. Constitution of the Communist Party of China. Revised and adopted at the 19th National Congress of the Communist Party of China on October 24, 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/download/Constitution_of_the_Communist_Party_of_China.pdf

10. Cooley, Alexander. 2016. The Emerging Political Economy of OBOR. The Challenges of Promoting Connectivity in Central Asia and Beyond. Center for Strategic & International Studies.

11. Dieter, Heribert. 2019. Chinas Verschuldung: Ein sicherheitspolitisches Risiko [China's debt: A risk in terms of security policy]? Bundesakademie für Sicherheitspolitik, Arbeitspapier Sicherheitspolitik, no. 1.

12. Erling, Johnny. 2017. China startet sein Billionen-Projekt für die «Menschheit» [China launches its trillion-dollar project for the «humanity»]. Die Welt. 14.05.2017. URL: <https://www.welt.de/wirtschaft/article164562553/China-startet-sein-Billionen-Projekt-fuer-die-Menschheit.html>

13. European Commission and HR/VP contribution to the European Council. EU-China. A strategic outlook. 12 March 2019. URL: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>

14. Giese, Christoph etc. 2023. Brüsseler Wumms-Versuch [Brussels' attempt to make an impact]. Der Spiegel, no. 6, pp. 66-69.

15. Gostev, Aleksandr. 2019. Vkhod k drakonu. Kto boitsya vsemirnoy kontseptsii Kitaya «Poyas i put» [Exit to the dragon. Who fears China's global concept of «Belt and Road»]. Radio Svoboda. 31 August 2019. URL: <https://www.svoboda.org/a/30138028.html>

64 — 16. Griffiths, James. 2017. Just what is this One Belt, One Road thing anyway? CNN. – 12 May 2017. URL: <https://edition.cnn.com/2017/05/11/asia/china-one-belt-one-road-explainer/index.html>

17. Grill, Bartholomäus, Michael Sauga and Bernhard Zand. 2019. Die Billionen-Bombe [The trillion-dollar bomb]. Der Spiegel, no. 27, 52-55 pp.

18. Grinberg, Ruslan S. and Iwan W. Starikow. 2016. Einiges Eurasien oder Seidenstraße [United Eurasia or Silk Road]? WeltTrends, no. 116, 47-52 pp.

19. Höllmann, Thomas O., 2022. China und die Seidenstraße. Kultur und Geschichte von der frühen Kaiserzeit bis zur Gegenwart [China and the Silk Road. Culture and history from the early Imperial period to the present]. München.

20. Horn, Sebastian, Carmen M. Reinhart and Christoph Trebesch. 2019. China's Overseas Lending. Kiel Institute for the World Economy, Kiel Working Paper, no. 2132 (this draft: 16 April 2020).

21. Huang, Zheping. 2018. Xi Jinping says China's authoritarian system can be a model for the world. Quartz. 9 March 2018. URL: <https://qz.com/1225347/xi-jinping-says-chinas-one-party-authoritarian-system-can-be-a-model-for-the-world/>

22. Kapstein, Ethan B. and Jacob N. Shapiro. 2019. Catching China by the Belt (and Road). How Washington can beat Beijing's global influence campaign. Foreign Policy. 20 April 2019. URL: <https://foreignpolicy.com>

com/2019/04/20/catching-china-by-the-belt-and-road-international-development-finance-corp-beijing-united-states/

23. Liu, Xuan etc. 2019. Risks of Biological Invasion on the Belt and Road. *Current Biology*. 24 January 2019. URL: [https://www.cell.com/current-biology/fulltext/S0960-9822\(18\)31670-1](https://www.cell.com/current-biology/fulltext/S0960-9822(18)31670-1)

24. Löst China die nächste Finanzkrise aus? [Will China trigger the next financial crisis?]. – *Die Presse*. 17 February 2019. URL: <https://diepresse.com/home/wirtschaft/international/5581179/Loest-China-die-naechste-Finanzkrise-aus?fbclid=IwAR3ASAi2Yb9LCe60DMXighCjcl1bjdUtDtNYZtVmaR-tekkFWcK0xwDLPOc>

25. Marschall, Christoph von. 2019. Fridays for Future und Klimakabinett. So rettet Deutschland das Klima nicht [Fridays for Future and Climate Cabinet. This is not how Germany will save the climate]. *Der Tagesspiegel*. 18 September 2019. URL: https://m.tagesspiegel.de/politik/fridays-for-future-und-klimakabinett-so-rettet-deutschland-das-klima-nicht/25027440.html?fbclid=IwAR1R_3X4tVXuWMW_EoR2hOcOzCMACExpMzZoT4D7QIejh4zNpi1SGwKYyw

26. Mattheis, Philipp. 2023. Die dreckige Seidenstraße [The dirty Silk Road]. München.

27. Mishra, Abishek. 2019. Tough conditions and unfavorable demands: Does China risk losing Tanzania's Bagamoyo port project? *Observer Research Foundation*. 22 October 2019. URL: <https://www.orfonline.org/expert-speak/tough-conditions-and-unfavorable-demands-does-china-risk-losing-tanzanias-bagamoyo-port-project-56891/>

28. Münkler, Herfried, 2022. *Die Zukunft der Demokratie* [The future of democracy]. Wien.

29. Naisbitt, Doris and John and Laurence Brahm. 2019. Im Sog der Seidenstrasse. Chinas Weg in eine neue Weltwirtschaft [In the wake of the Silk Road. China's path to a new global economy]. Stuttgart.

30. Nenadovic Glusac, Svetlana. 2019. Bedeutung der neuen Seidenstrasse – Im Gespräch mit dem Experten von der OENB über das Phänomen «Neue Seidenstraße» [The significance of the new Silk Road – In conversation with an expert from the Austrian National Bank about the «New Silk Road» phenomenon]. *Diplomacy and Commerce*. 16 April 2019. URL: <http://diplomacyandcommerce.at/bedeutung-der-neue-seidenstrasse-im-gesprach-mit-dem-experten-von-der-oenb-uber-das-phanomen-neue-seidenstrase/>

31. Niederndorfer, Florian. 2025. China wird in Putins Krieg immer mehr zum lachenden Dritten. Der Standard. 1 August 2025. URL: <https://www.derstandard.at/story/3000000281394/fuer-china-wird-putins-krieg-immer-mehr-zum-win-win-szenario>

32. Pandey, Ashutosh. 2020. Corona bringt Chinas Seidenstraßen-Projekt in Bedrängnis [Corona puts China's Silk Road project in jeopardy]. Deutsche Welle. 18 April 2020. URL: <https://www.dw.com/de/corona-bringt-chinas-seidenstraessen-projekt-in-bedraengnis/a-53163928>

33. Pei, Minxin. 2019. Will China let Belt and Road die quietly? Xi's global investment program faces domestic criticism amid economic and fiscal worries. Nikkei Asian Review. 15 February 2019. URL: https://asia.nikkei.com/Opinion/Will-China-let-Belt-and-Road-die-quietly?fbclid=IwAR2KqimmYfeFUCFjhtmahFaPOQidoGeYKzszJruUd0lhVFBOykzin_cVGyO

66 — 34. Rasmussen, Anders Fogh. 2020. Europa muss Chinas Angriff abwehren [Europe must fend off China's attack]. Süddeutsche Zeitung. 29 April 2020. URL: https://www.sueddeutsche.de/politik/anders-fogh-rasmussen-china-europa-corona-1.4892275?fbclid=IwAR2nHD9cfHHBANarftw_5gNszaZPf4O4-jJjqEs_aO231TmBXAgQt5y0i38

35. Reports of International Arbitral Awards. 2020. The South China Sea Arbitration between the Republic of the Philippines and the People's Republic of China, Award of 12 July 2016. 12 July 2016, VOLUME XXXIII pp.153-617, United Nations. https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXXIII/153-617.pdf

36. Rolland, Nadège. 2019. A China–Russia Condominium over Eurasia. Survival. No. 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00396338.2019.1568043>

37. Schaefer, Michael. 2016. Wei Shen and André Loesekrug-Pietri, Diplomatie mit neuen Mitteln. Chinas «Neue Seidenstraße» sollte strategische Priorität der EU sein [Diplomacy with new means. China's «New Silk Road» should be an EU strategic priority]. Internationale Politik – IP, no 1, 78-87 pp.

38. Sharp Drop in World Views of US, UK: Global Poll. BBC World Service: Poll. 4 July 2017. URL: <https://globescan.com/2017/07/04/sharp-drop-in-world-views-of-us-uk-global-poll/>

39. Siemons, Mark. 2014. Eine neue Seidenstraße. Warum China bald bis Duisburg reicht [A new Silk Road. Why China will soon reach Duisburg]. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 1 July 2014. URL: <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/asiatische-handelswege/1277117.html>

www.faz.net/aktuell/feuilleton/eine-neue-seidenstrasse-warum-china-bald-bis-duisburg-reicht-13019118.html?printPagedArticle=true#pageIndex_2

40. Simpson, John. 2018. How Greenland could become China's Arctic base. BBC News. 18 December 2018. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-46386867>

41. Sommer, Theo. 2019. Der chinesische Masterplan. Pekings Führungswille fordert den Westen heraus [The Chinese master plan. Beijing's will to lead challenges the West]. Die Zeit. 24 January 2019. URL: <https://www.zeit.de/2019/05/china-wirtschaftlicher-aufschwung-handelsmacht-xi-jinping-masterplan/komplettansicht>

42. Sudworth, John. 2019. Searching for truth in China's Uighur 're-education' camps. BBC. 21 June 2019. – URL: <https://www.bbc.com/news/blogs-china-blog-48700786>

43. Tang, Frank, 2020. China puts supply chain security at forefront to avoid being 'strangled' by sanctions, analysts say. South China Morning Post. 10 November 2020, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3109082/china-sacrificing-economic-growth-self-sufficiency-strategy>

44. Taylor, Guy. 2020. Inflection point: China threatens to seize upper hand in global influence fight. The Washington Times 3 May 2020. URL: <https://m.washingtontimes.com/news/2020/may/3/china-belt-and-road-initiative-threatens-take-win/>

45. Teufel Dreyer, June. 2019. The Belt, the Road, and Latin America. The CSS Blog Network. Center for Security Studies, ETH Zürich. 15 February 2019. URL: <https://isnblog.ethz.ch/international-relations/the-belt-the-road-and-latin-america>

46. Transcript of International Monetary Fund Managing Director Christine Lagarde's Opening Press Conference, 2019 Spring Meetings. International Monetary Fund. 11 April 2019. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/04/11/tr041119-transcript-managing-director-christine-lagarde-press-conference-2019-spring-meetings>

47. Yiwei, Wang. 2016. «One Belt, One Road»: Die neuen Seidenstraßen. Eine chinesische Sicht [«One Belt, One Road»: The new Silk Roads. A Chinese view]. WeltTrends, no. 116, 30-35 pp.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.68-88>

УДК: 327.2 (355)

© Андрій Бузаров¹

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КИТАЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Дослідження аналізує трансформацію російської агресії проти України з регіонального конфлікту у глобалізоване геополітичне протистояння між авторитарною коаліцією (РФ, КНР, Іран) та західними демократіями (НАТО, США). Мета роботи – комплексний аналіз динаміки американсько-китайських відносин та їхнього впливу на перебіг війни, зокрема на формування біполярної системи. Виявлено, що зближення РФ і КНР з 2013 року було альянсом балансування проти США. Повномасштабне вторгнення у 2022 році стало каталізатором загострення Китайсько-американського протистояння, що проявилось у створенні формату «Рамштайн» (з участю АТР) та розширенні BRICS+. Робота доводить, що війна в Україні є частиною ширшої боротьби за світовий порядок і прискорює формування нової структури міжнародної безпеки.

Ключові слова: російська агресія, китайсько-американське протистояння, геополітика, баланс сил, біполярна система, наступальний реалізм, співпраця РФ-КНР, формат «Рамштайн», міжнародні санкції, Азійсько-Тихоокеанський регіон.

Russian aggression against Ukraine in the context of the Sino-American geopolitical confrontation

The study examines the transformation of Russia's aggression against Ukraine from a regional conflict into a globalized geopolitical confrontation, pitting an authoritarian coalition (RF, China, Iran) against Western democracies (NATO, US). The research goal is a comprehensive analysis of the US-China relationship dynamics and its influence on the war's trajec-

¹ Кандидат філософських наук, докторант Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, E-mail: buzarov.andrey@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-5085-8340>.

tory, particularly regarding the formation of a bipolar system. The paper highlights that the RF-PRC rapprochement, solidified by 2013, functioned as a balancing alliance against the US, marked by China's «One Belt, One Road» (OBOR) expansion and Russia's «Turn to the East» following 2014 sanctions. US policy shifted under the Trump administration, formally designating both nations as «revisionist states» and escalating tensions via a trade war, consistent with offensive realism principles aimed at containing China's rise. The 2022 full-scale invasion accelerated the geopolitical realignment. The global response, led by the US, established the Ramstein format, which rapidly expanded to include Asia-Pacific Region partners (Australia, Japan, S. Korea), underscoring the conflict's global nature. Simultaneously, China reinforced its counter-Western influence through BRICS+ expansion and heightened tensions over Taiwan. The research concludes that the war in Ukraine acts as a catalyst, rapidly defining the new structure of international security – a rigid bipolar system where the US-China rivalry determines the global order. The study provides a critical framework for understanding how the local aggression is inextricably linked to the broader, systemic struggle for world dominance.

69

Keywords: Russian Aggression, Sino-American Confrontation, Geopolitics, Balance of Power, Bipolar System, Offensive Realism, Russia-China Cooperation, Ramstein Format, International Sanctions, Asia-Pacific Region.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Війна РФ проти України, розпочата у 2014 році, пройшла трансформацію від регіонального конфлікту до глобалізованого геополітичного протистояння. Це вже не лише агресія однієї держави проти іншої, а масштабний міжнародний процес, у якому беруть участь численні зовнішні актори. Участь Білорусі на боці РФ, військово-технічна допомога з боку Ірану, підтримка КНДР, а також економічна співпраця Китаю з РФ свідчать про формування коаліції авторитарних держав. Водночас безпрецедентна мобілізація західних демократій – насамперед євроатлантичної спільноти, у тому числі країн НАТО, учасників формату «Рамштайн», США та Великої Британії – демонструє рішучість підтримувати Україну у протидії авторитарним політичним системам.

Комплексне наукове осмислення цих процесів має важливе значення як для міжнародної спільноти, так і для академічного середовища, оскільки воно дає змогу краще зрозуміти структуру цього між-

народного конфлікту та багатовимірність викликів для майбутньої архітектури євроатлантичної безпеки.

Мета дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз динаміки американо-китайських відносин в умовах російської агресії проти України. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язків між геополітичним протистоянням США та КНР та його впливом на перебіг російсько-української війни, з урахуванням динаміки зміни балансу сил у світі.

Завдання дослідження. 1) Провести ретроспективний аналіз геополітичного протистояння США та КНР на фоні довгострокової російської агресії проти України. 2) Виявити закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між загостренням геополітичної ситуації та його впливом на підтримку України.

Аналіз останніх досліджень. Серед факторів, що впливають на масштаби та сталість євроатлантичної підтримки України, особливу увагу дослідників привертає діяльність окремих євразійських авторитарних держав. Передусім йдеться про китайсько-американське глобальне протистояння. Не менш важливим є вплив таких держав, як Північна Корея та Іран, які надають РФ.

Наприклад, питання торгівельної війни між США та Китаєм, її масштаби та наслідки для світової економіки були ґрунтовно проаналізовані у науковій праці Савченко, М. В., Цибуляк, Д. С., & Шемчук, А. В. (Савченко, 2023). Політичні аспекти відносин США та Китаю у ретроспективній площині були досліджені Симоновим М. А. (Симонов, 2024). Серед західних наукових статей варто відзначити дослідження С. Кеннеді, де актуалізовані різні аспекти конфлікту між США та Китаєм (Кеннеді, 2024).

Фактор КНДР у російсько-українській війні та ситуація на Корейському півострові досліджувались М. Затоковенко (Затоковенко, 2025), І. Дудко та І. Погореловой (Погорєлова, 2023). Британські дослідники Chatham House у своєму звіті (2024) підкреслили, що партнерство Росії та КНДР, зокрема постачання озброєнь та військової техніки, є важливим чинником ескалації війни проти України та має суттєвий вплив на євроатлантичну безпекову архітектуру (Четтем Хаус, Корея, 2024).

Російсько-іранські відносини в контексті агресії проти України, їх стратегічне партнерство, а також роль Ірану як постачальника військової техніки, включно з безпілотниками Shahed для РФ аналізува-

лись в працях «European Council on Foreign Relations» (ECFR, 2023), НІСД (НІСД, Іран, 2022) та CNA Corporation (CNA, Іран, 2025).

Методологія дослідження. У дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечують системний підхід до аналізу геополітичних факторів глобальної підтримки України в умовах російської агресії. Серед загальнонаукових методів використано аналіз, синтез, узагальнення, індукцію та дедукцію, які дозволили структурувати матеріал та сформуванати логічну аргументацію. Серед спеціальних методів застосовано метод кейс-стаді для вивчення окремих міжнародних конфліктів і політичних процесів, які вплинули на формування глобальної коаліції підтримки України; контент-аналіз офіційних документів, заяв і стратегій міжнародних організацій; а також історико-порівняльний метод для аналізу еволюції відносин між ключовими акторами міжнародної системи з 2014 року до сьогодні.

Теоретичною основою дослідження є праці представників класичного реалізму та неореалізму, які заклали фундаментальне розуміння балансу сил і поведінки держав у міжнародній системі. Ганс Моргентау у своїй класичній праці «Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace» (1948) сформулював концепцію держави як раціонального актора, що прагне влади та безпеки, а баланс сил розглядав як основний механізм збереження стабільності. Кеннет Уолтц у «Theory of International Politics» (1979) розвинув структурний реалізм, визначаючи анархічну структуру міжнародної системи й розподіл потужностей між державами як ключовий фактор їхньої поведінки. Джон Міршаймер у «The Tragedy of Great Power Politics» (2001) представив офензивний реалізм, де великі держави постійно змагаються за регіональне домінування, що є релевантним для аналізу конкуренції США та Китаю в контексті українського питання. Сукупність цих підходів створює методологічну рамку, яка дозволяє дослідити геополітичні фактори та баланс сил у сучасній міжнародній системі.

Виклад основного матеріалу. З 2014 року, з початком російської агресії проти України, загальна геополітична ситуація у світі поступово погіршувалася. Історичні процеси та політичні рішення, ухвалені урядами РФ, Китаю та США, сприяли зростанню міжнародної напруженості, а в окремих регіонах це призвело до прямих збройних зіткнень. Аналіз загальної геополітичної динаміки, виходячи з логі-

ки протистояння у процесі транзиту від постбіполярної до очевидно нової біполярної системи, доцільно розпочати з оцінки американсько-китайських перед подіями 2014 року.

Історичні та політичні передумови американо-китайського геополітичного протистояння. Важливо підкреслити, що китайсько-американське геополітичне протистояння не виникло спонтанно чи випадково. Протягом багатьох років провідні американські аналітики, науковці та політичні діячі відкрито прогнозували й попереджали про неминуче загострення відносин між двома провідними центрами сили. Відзначимо лише деякі із них.

Відомий американський дипломат та експерт Майкл МакФол у своїй книзі «From Cold War to Hot Peace: An American Ambassador to Putin's Russia» (Макфол, 2018) надає ретроспективний опис експертної зустрічі (Буш, 2001) у травні 2001 року із президентом США Дж. Бушем, коли обговорення геополітичної динаміки охопило теми РФ та Китаю. За його спогадами, президент погодився з його оцінкою ситуації щодо авторитарних тенденцій в керівництві РФ, але щодо Китаю зазначив, що американцям потрібна РФ оскільки у майбутньому вони всі будуть мати справу із піднесенням Китаю.

Відомий британсько-американський історик Ніл Фергюсон ще у 2008 році у своїй праці «The Ascent of Money» застерігав про ризики геополітичних потрясінь, які можуть поставити під сумнів сучасну модель глобалізації. Зокрема, він наголошував: «Що може поставити хрест на сьогоднішній глобалізації, як це сталося з її попередницею у 1914 році? Очевидна відповідь – погіршення політичних відносин між Вашингтоном і Пекіном, спричинене торгівельним спором, пов'язаним з Тайванем, Тибетом чи ще чимось (Фергюсон, 2008).

Як показав подальший розвиток політичних подій обидва вчених були праві. Так, справжні суттєві зміни у зовнішній політиці Китаю розпочалися з приходом до влади у 2012 році Сі Цзіньпіна. Його обрання на посаду генерального секретаря Комуністичної партії Китаю означувало перехід від політики «приховання сили» та багатостороннього співробітництва до більш активної й амбітної міжнародної стратегії. Перший закордонний візит Сі Цзіньпіна після його обрання генеральним секретарем і президентом КНР у березні 2013 року він здійснив до Москви в рамках державного візиту. Як зазначав аналітичний центр Carnegie Endowment, цей жест був не випадковим: «Москва стала першим зовнішнім партнером нового китайського

лідера через суттєвий символізм для китайсько-російських відносин та геополітичного альянсу «антизахідного» блоку. Розвиток цієї стратегічної кооперації з росією викликав тривогу в США, оскільки стало очевидним, що Китай і росія посилюють спільний фронт, що підриває західну нормативну модель світового порядку» (Пааль, Тренін, 2013). У вересні 2013 року Сі Цзіньпін, виступаючи в Університеті Назарбаєва в Астані, презентував новий план «Шовкового шляху» та своє бачення оновленої економічної політики Китаю в Центральній Азії. Ця ініціатива не лише стала початком реалізації стратегії «One Belt, One Road», а й чітко окреслила сфери національних інтересів КНР на пострадянському просторі – розвиток відносин із країнами Центральної Азії та стратегічне партнерство з Росією (Карнегі фонд, 2013).

Згідно з теоретичною моделлю балансу сил Ганса Моргентау (Politics Among Nations, 1948), зближення росії та Китаю у 2013 році після приходу до влади Сі Цзіньпіна можна інтерпретувати як класичний приклад альянсу балансування. У цей період обидві держави, керуючись національними інтересами, прагнули врівноважити вплив США та євроатлантичного блоку. Для росії партнерство з Китаєм слугувало компенсатором економічного та політичного тиску Заходу, тоді як для КНР союз із Москвою створював стратегічний тил перед загостренням конкуренції зі Сполученими Штатами.

Політичний процес зближення Росії та Китаю у 2013 році став можливим у тому числі через провал іншої зовнішньої стратегії – так званої політики «перезавантаження» (reset) (The White House, 2010), започаткованої адміністрацією США наприкінці 2000-х років. Суть цієї політики полягала в пошуку точок дотику з путінською Росією. Однак, за думкою провідних західних експертів, «Reset» завершився крахом через авторитарну позицію путіна, який не мав наміру вступати в справжню співпрацю з США, а використав ситуацію для власної маніпуляції та просування національних інтересів РФ. Як зазначили експерти, ця політика зазнала невдачі з кількох причин: 1) Різниця національних інтересів: Сподівання США щодо співпраці не врахували стратегічно відмінних інтересів Москва та Вашингтона; Вплив третіх акторів: партнерства з іншими державами (зокрема Китай та регіональні актори) ускладнили двосторонні відносини; 3) Внутрішньополітичні чинники: Реалізацію reset підірвали внутрішні ризики – як у США, так і в росії (Deyermond, 2013).

Китайсько-американські відносини та початок російсько-української війни. У вказаних вище геополітичних умовах, що склалися у світі наприкінці 2013 – на початку 2014 року, РФ здійснила безпрецедентний крок у новітній історії після Другої світової війни – анексію частини території іншої суверенної держави – Криму. Паралельно Кремль організував війну на сході України, що призвело до окупації частини Донецької та Луганської областей. Російська Федерація, як постійний член Ради Безпеки ООН, своїми діями розпочала процес руйнування чинного балансу сил та провокації анархії в міжнародній системі.

74

—

РФ протягом року до підписання Мінських домовленостей активно застосовувала військовий тиск з метою захоплення та дестабілізації сходу України. Проте повної реалізації цих планів – анексії Донбасу та примусу української влади – Кремль не досяг. Значну роль у стримуванні агресії відіграла реакція західного світу: рішучі дипломатичні заяви, засудження у міжнародній площині та, найважливіше, запровадження масштабного пакета санкцій у 2014–2015 роках. Санкції США та ЄС – як секторні, так і персональні проти ключових російських осіб – стали одним із ключових факторів, який фактично змусив Кремль коригувати свою військову стратегію. За оцінками Міжнародного валютного фонду, обмеження у цьому періоді сприяли зниженню ВВП Росії приблизно на 1–1,5 % вже до кінця 2015 року та зумовили помітне скорочення рівня інвестицій і технологічного імпорту (МВФ, 2015). Дослідження П. Ратленда (Ратленд, 2014) також підкреслює, що санкції справили більший економічний ефект, ніж прогнозували в Кремлі, але були недостатньо ефективними щодо зміни зовнішньої політики Москви (Ратленд, 2015).

Паралельно із запровадженням жорсткої санкційної політики щодо Росії політичне керівництво РФ розпочало процес переорієнтації своєї економіки та зовнішньополітичних пріоритетів на євразійський напрям, насамперед на Китай. Такий «поворот на Схід» передбачав активізацію економічного співробітництва, зокрема в енергетичній сфері, та стратегічне поглиблення політичного партнерства, яке мало компенсувати обмеження, запроваджені західними країнами. З цього приводу відомий американський вчений Д. Єрґін зазначив: «Цифри особливо наочно ілюструють «поворот на Схід». Вони підтверджують будівництво нафтопроводу ВСТО (Східний Сибір – Тихий океан) протяжністю 2800 миль і вартістю 25 млрд

доларів. У 2018 році росія поставила в Азію 1,85 млн барелів нафти, дві третини з яких припали на Китай. У 2005 році до Китаю йшло лише 5% нафтового експорту Росії. Сьогодні цей показник становить майже 30%, і росія обійшла Саудівську Аравію, ставши найбільшим постачальником нафти до Китаю. Фінансову основу торгівлі забезпечено передоплатою у розмірі 80 млрд доларів, яку Китай виплатить «Роснафті» за постачання нафти протягом найближчих 25 років» (Єркін, 2020, с.127).

Після лютого 2015 року РФ переорієнтувала свої експансіоністські прагнення на Близький Схід, зосередившись на військовій операції в Сирії. Водночас із геополітичної точки зору саме у 2015 році розпочався процес, який триває й досі – формування біполярної системи, в якій китайсько-американське протистояння виходить на перший план, передусім у площині боротьби за розподіл сфер впливу та домінування в глобальній економіці.

Варто нагадати, що у теорії міжнародних відносин Мортон Каплан, користуючись підходом політичного реалізму, у праці «System and Process in International Politics» (Каплан, 1957) запропонував шеститомну класифікацію типів міжнародних систем. Він виділив такі типи, як система балансу сил, гнучка і жорстка біполярність, універсальна, ієрархічна та система з одиничним правом вето. Ця класифікація дозволяє аналізувати сучасну еволюцію міжнародної архітектури та пояснює, як переходи від полюсів до інших систем впливають на поведінку держав і формування коаліцій. Слід зазначити, що згідно з концепцією Мортон Каплана, такий тип міжнародної системи, як баланс сил, передбачає існування щонайменше п'яти великих держав, які фактично відповідають п'яти постійним членам Ради Безпеки ООН і забезпечують стабільність міжнародного порядку. Якщо ж ця умова не виконується, то з високою ймовірністю система починає трансформуватися у біполярну модель. У контексті теорії міжнародних відносин слід згадати, що перехід від системи балансу сил до біполярної структури, де домінують лише дві провідні держави, може тривати роками. У процесі такого переходу виникає своєрідна анархія системи. Наприклад, К. Волтц наголошує, що анархія системи та структурний дисбаланс породжують конфлікти, особливо під час переходу до біполярної системи, коли конкуренція між двома центрами сили зростає (Волтц, 1979).

Зростання напруги у відносинах між США та КНР в контексті міжнародних політичних процесах 2015-2022 рр. Показово, що в умовах загострення міжнародної напруги та формування нового біполярного порядку з'являється книга Генрі Кіссінджера, одного з найвідоміших у світі фахівців з міжнародних відносин та безпеки, під назвою «Про Китай» (Кіссенджер, 2012). У цій праці подано глибокий аналіз історії Китаю, еволюції китайсько-американських відносин та їхньої динаміки в умовах глобальних політичних процесів. Окрему увагу Кіссінджер приділяє рекомендаціям для американських політиків, зокрема наголошує на необхідності дотримання принципів балансу сил у світовій політиці з метою уникнення небезпечної ескалації між провідними центрами сили. До речі, той самий Генрі Кіссінджер у 2019 році, відповідаючи на запитання відомого британського історика Ніла Фергюсона про те, чи перебуває світ уже в умовах нової холодної війни, зауважив, що повномасштабної холодної війни ще немає, але ми знаходимося «на підніжжі холодної війни» (Блумберг, 2019).

76

— У період між 2015 та 2022 роками варто відзначити низку важливих подій, що сприяли самоствердженню Китаю на міжнародній арені.

1. Офіційний візит Сі Цзіньпіна до Великої Британії (жовтень 2015). Китайський очільник зустрівся з королевою Єлизаветою II та прем'єр-міністром Девідом Камероном. Під час візиту були підписані угоди на десятки мільярдів фунтів, спрямовані на створення «золотої ери» китайсько-британської співпраці та активізацію ініціативи «One Belt, One Road» (Britain, Guardian, 2015).

2. Виступ Сі Цзіньпіна на Давосі (2017), де він критично оцінив сучасну глобалізацію, назвавши її «ящиком Пандори», і закликав адаптувати глобальні економічні правила під національні особливості, захищаючи при цьому роль Китаю як лідера міжнародної співпраці (Давос Сі, 2017).

3. Міжнародне розширення концепції «Один пояс, один шлях», яка перетворилась у глобальну стратегію зовнішньої політики Китаю з масштабними інвестиціями у країни Центральної Азії, Пакистан, Африку та Південну Америку. Вказана ініціатива відкрито сприймалась багатьма експертами як загроза інтересам США (Lindley, 2022).

4. Посилення стратегічної співпраці РФ та Китаю у рамках ООН, ШОС, БРІКС та інших міжнародних форматів: постійні члени Ради

Безпеки ООН діяли синхронно з метою просування спільної стратегії на багатьох зовнішньополітичних напрямках.

5. Зростання напруги у Південнокитайському морі. За період з 2015 по 2022 роки періодично зростала напруженість у Південнокитайському морі та питання Тайваню опинилися в центрі китайсько-американської політичної риторики. Крім того, у квітні 2015 року китайський катер берегової охорони обстріляв водою філіппінські риболовецькі судна біля рифу «Скарборо», що викликало дипломатичну кризу й обурення Маніли. У жовтні 2015 року ВМС США здійснили операцію «свободи навігації» (FONOP), коли есмінець «USS Lassen» пройшов у межі 12 морських миль від створених Китаєм штучних островів у районі рифу «Субі» – демонстрація американської позиції щодо міжнародного морського права. Обидва випадки стали важливими маркерами наростання напруженості в регіоні та загострення стратегічного суперництва між двома наддержавами.

У контексті цього дослідження окремо варто додати, що деякі теоретичні аспекти значної частини політичних процесів, пов'язаних із самоутвердженням Китаю на міжнародній арені у XXI столітті, викладені у двох надрукованих працях. Перша – це «The Governance of China» Си Цзиньпіна, яка містить системний виклад ідеологічних засад, стратегічних цілей і зовнішньополітичних пріоритетів КНР. Друга – «The China Dream» Ліу Мінфу, де автор формулює бачення «китайської мрії» як довгострокової мети відродження національної могутності, що передбачає посилення ролі Китаю у світовій політиці та перехід до статусу провідної глобальної держави. Обидві книги відображають ідеологічні рамки та стратегічну логіку, які безпосередньо віддзеркалюють зовнішньополітичний курс Пекіна (Си Цзиньпін, 2014; Лиу 2015).

Одна після перемоги Д. Трампа на президентських виборах у США у 2016 позиція американського політичного керівництва щодо Китаю суттєво змінилась. З 2016 по 2021 рік Трамп неодноразово використовував жорстку риторику щодо Китаю та його керівництва, що сигналізувало про початок трансформації зовнішньої політики США та формування чіткої лінії протидії Пекіну. Наведемо лише деякі приклади вказаної зовнішньополітичної стратегії.

1. Систематична критика КНР в інформаційному просторі. Під час перебування на посаді президента Трамп назвав торгівельні відносини з Китаєм «однією з найбільших крадіжок в історії» та по-

грожував оголосити Китай валютним маніпулятором (ABC Trump, 2017).

2. У межах Національної стратегії безпеки (NSS) 2017–2018 років Китай та росія були офіційно визначені як ключові суперники та загрози національним інтересам США. Документ NSS чітко класифікував Китай і росію як «ревізіоністські держави, що прагнуть підірвати вплив, добробут і безпеку США» (National security, 2017).

3. Торгівельна війна - тарифна політика США щодо Китаю. Жорстка риторика була підкріплена економічними заходами: з 2018 року розпочалася активна торговельна війна США та Китаю, що включала введення тарифів та інших обмежень. 1 березня 2018 року Трамп оголосив про запровадження тарифів у 25 % на сталь і 10 % на алюміній, що торкнулося Китаю серед інших держав. У квітні 2018 року адміністрація ініціювала тарифи на китайські товари вартістю \$50 млрд із перспективою розширення списку до \$200 млрд. Середні тарифи США на китайські товари зросли до 51 %, охопивши 100 % імпорту. Китай відповів тарифами в середньому до 32 % (Council on Foreign Relations, 2020).

4. Пандемія COVID-19 як фактор ескалації відносин між Китаєм та США. Пандемія COVID-19, яка розпочалася в Китаї, стала причиною посилення критики Пекіна з боку США, що відобразилося як у риторичі, так і в економічному тиску. Трамп та його прихильники неодноразово звинувачували Китай у нездатності стримати поширення вірусу, називаючи його «China plague» (The Guardian, Trump 2020). Як зазначив у своїй книзі «COVID-19: The Great Reset» (Шваб, 2020) К. Шваб, швейцарський економіст, засновник і експрезидент Всесвітнього економічного форуму в Давосі, пандемія радикально змінила міжнародні політико-економічні відносини та стала тригером нової стратегічної парадигми глобального порядку.

Таким чином, послідовні дії адміністрації Дональда Трампа – від риторики до економічних і безпекових кроків – свідчать про системне погіршення відносин між США та Китаєм у 2016–2021 роках. Ця еволюція не була випадковою, а впливала з певної стратегічної логіки, яку в контексті теорії міжнародних відносин можна інтерпретувати крізь призму «наступального реалізму» Джона Міршаймера.

Наступальний реалізм (offensive realism) був концептуально сформульований Джоном Міршаймером у праці *The Tragedy of Great Power Politics* (Міршаймер, 2001). Міршаймер стверджує, що безпе-

ка у світовій політиці є нульовою сумою, тому зростання могутності однієї держави неминуче сприймається іншими як загроза. У цьому контексті жорстка політика США щодо Китаю за президентства Дональда Трампа цілком відповідає логіці наступального реалізму: американське керівництво намагалося стримати зростання Китаю як потенційного гегемона в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Такий підхід до зовнішньої політики США створює важливу базу для розуміння глобальних трансформацій у міжнародній системі.

В контексті вищевказаних геополітичних процесів варто зауважити деякі напрями їх впливу на Україну. У період 2016–2021 років Україна демонструвала помірковану та прагматичну політику у відносинах із Китаєм: з одного боку, підтримуючи торгівельні та інфраструктурні зв'язки, а з іншого – реагуючи на потенційні загрози національної безпеки, зокрема через ситуацію з продажем акцій «Мотор Січі». У 2017 році китайська корпорація «Beijing Skyrizon Aviation» придбала близько 41 % акцій «Мотор Січ», плануючи інвестувати \$250 млн у спільне виробництво двигунів у Чунціні, але транзакція була заблокована правоохоронними органами України з міркувань національної безпеки.

Питання пріоритетів зовнішньої політики Китаю в контексті українсько-китайських відносин більш детально досліджувалися автором у низці наукових статей та публікацій. У цих працях частково досліджені як стратегічні орієнтири та пріоритети зовнішньої політики КНР у глобальному вимірі, так і перспективи розвитку двосторонніх відносин між Україною та Китаєм. Зокрема, увага приділялася економічному та інфраструктурному співробітництву, питанням інвестицій, а також безпековим аспектам двосторонньої взаємодії (Бузаров, 2017; Бузаров, Основні ..., 2018; Бузаров, Ukraine ..., 2018; Бузаров, Боротьба ..., 2018).

Основним пріоритетом зовнішньої політики України у 2015–2021 роках було зміцнення власної обороноздатності. У цьому напрямі значну підтримку надавали Сполучені Штати Америки та партнери по Європейському Союзу та НАТО. Попри складну геополітичну ситуацію та небажання деяких європейських країн вступати у пряму конфронтацію з росією, Україна змогла створити боєздатні збройні сили, які в лютому 2022 року дали гідну відсіч агресору.

Американо-китайські відносини після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Повномасштабне вторгнення росії в

Україну та провал її бліцкригу, спрямованого на захоплення Києва за лічені дні, радикально змінили геополітичні обставини та змусили багато держав переглянути власну зовнішньополітичну поведінку. Збройні сили України продемонстрували високий рівень боєздатності на фронті та спроможність стримувати російську армію. Своєчасна допомога, надана Україні з боку західних союзників, також стала вирішальним чинником, який змінив плани росії та її партнерів. Глобальною відповіддю євроатлантичної спільноти на агресію РФ стали кілька ключових кроків: по-перше, створення формату «Рамштайн» – контактної групи з питань оборони для координації термінової військової допомоги Україні; по-друге, посилення санкційного тиску США та ЄС на росію шляхом персональних та секторальних обмежень; по-третє, системна політика ізоляції РФ від західного світу; і по-четверте, започаткування масштабної роботи з модернізації Збройних сил України за західними стандартами з урахуванням українського бойового досвіду.

80

— Ще однією важливою геополітичною особливістю глобального формату «Рамштайн», створеного для довгострокової підтримки України, стало залучення до нього держав Азійсько-Тихоокеанського регіону. До формату приєдналися чотири країни, які географічно, геополітично та геоекономічно пов'язані з регіональним впливом Китаю: Австралія, Нова Зеландія, Південна Корея та Японія. Австралія та Нова Зеландія є учасниками спеціального розвідувального альянсу «Five Eyes» разом із США, Канадою та Великою Британією, тоді як Південна Корея та Японія виступають давніми стратегічними союзниками Сполучених Штатів у Тихоокеанському регіоні. Такий склад учасників формату «Рамштайн» підкреслює його глобальний характер та відображає глобальний контекст геополітичної підтримки України.

Реакція Китаю на повномасштабне вторгнення РФ в Україну була доволі стриманою. У перший рік агресії китайське керівництво висловлювало підтримку територіальної цілісності України (Reuters China, 2022), але вже з початку 2023 року воно почало формально просувати себе як можливого модератора мирного врегулювання. У квітні 2023 року президент Сі Цзіньпін оголосив, що Китай надішле спеціального посланця до України для обговорення можливого «політичного врегулювання» війни як мирного посередника (Voice of America China, 2023).

Паралельно із політичними процесами навколо України на геополітичному рівні Китай продовжував розвивати економічне співробітництво в межах BRICS разом із росією та іншими учасниками, що призвело до розширення вказаної групи у 2022–2023 роках. У серпні 2023 року на саміті BRICS було офіційно оголошено нову фазу розширення: до початкових членів (Бразилія, РФ, Індія, Китай, ПАР) приєдналися Єгипет, Ефіопія, ОАЕ та Іран. Це означало перехід до формату BRICS+ та посилення глобального впливу Китаю як ключового драйвера цього об'єднання (The Guardian, 2022).

Одночасно зростала напруженість у Південнокитайському морі, особливо після візиту Ненсі Пелосі, спікера Палати представників США на Тайвань. Після цього візиту у серпні 2022 року Китай жорстко відреагував та посилив військовий тиск на регіон. Цей візит став одним із ключових факторів ескалації у Південнокитайському морі, оскільки Пелосі відкрито підтримала тайванську владу, чітко сигналізуючи керівництву КНР про готовність США до більш активної підтримки Тайваню (CBS News Pelosi, 2022). Директор ЦРУ Вільям Бьорнс у 2023 році заявив, що керівництво Китаю дало вказівку Народно-визвольній армії бути готовою до можливої операції проти Тайваню до 2027 року, що свідчить про високу ймовірність збройного конфлікту у найближчі роки (Fox News Burns, 2023).

Крім того, після початку повномасштабного вторгнення РФ до України особливо активно Китай посилював свій вплив у пострадянському просторі – візитами Сі Цзіньпіна до Казахстану, що засвідчило зміцнення стратегічного партнерства з Астаною (Reuters Si, 2023).

В загальному геополітичному контексті 2022–2024 років Китай здійснював обережну політику у відносинах з адміністрацією Джо Байдена США, утримуючись від відкритої конфронтації. Зі свого боку, Вашингтон також дотримувався стратегічного паритету, що дозволяло обом сторонам підтримувати консистентний, хоча і напружений діалог. С цього приводу варто погодитись із думкою експертів про те, що адміністрація Байдена прагнула до прагматичного підходу, поєднуючи конкуренцію з Китаєм із дипломатією та економічною співпрацею, відкриваючи можливості щодо реальних вигод і мінімізації конфліктного характеру відносин (Sankoh, 2024). Водночас з історичної точки зору криза, що розвивається, в торгівельно-економічних стосунках між США і Китаєм, яка набула форми торгової війни між двома країнами, може мати важко передбачувані

наслідки як для обох держав, так і для всієї світової економіки. Це обумовлено як масштабами економік США і Китаю (перше і друге місця за ВВП у світі – відповідно до 20,5 і 13,4 трлн. дол. по поточному курсу за оцінкою Міжнародного валютного фонду, так і їх роллю у світовій торгівлі (Zhi, J. і Lyman, V., 2023).

Подальше подіє ще раз підтвердили вищевказану геополітичну на історичну тенденцію. Після переобрання на другий термін Дональд Трамп у 2024 році знову активізувалися американська стратегія стримування Китаю. Наприклад, Білий Дім оголосив про 145 % мита на китайські товари, а також розширив обмеження на високотехнологічні продукти та участь китайських компаній, зокрема «Huawei», в американській реальній економіці. Трамп публічно критикував територіальні претензії Китаю у Південнокитайському морі, що супроводжувалося збільшенням військово-морської присутності США в регіоні та офіційними заявами про нелегітимність штучних островів і розширення морського впливу КНР. Окрім торгівельних і військово-стратегічних заходів, адміністрація заклала основу для розширення американського суднобудування через підвищення тарифів на китайські судна, що стало частиною відповіді на домінування Китаю в глобальній логістиці.

Фактично, після другого терміну Дональда Трампа зовнішня політика США щодо Китаю трансформувалася в стратегічно скоординоване (зосереджене на економічному роз'єднанні) військове стримування й поглиблення альянсів проти Китаю. Це логічне продовження й розвиток політики Трампа його першої каденції. Дослідження FPRI (Beckley, 2025) відзначає, що Трамп планував акцентувати економічний decoupling, модернізацію збройних сил та розширення відповідальності союзників у регіоні Індійсько-Тихоокеанського простору як компонент нової стратегії США в Азії.

Таким чином, формування глобальних альянсів у світі під час повномасштабної агресії РФ в Україні яскраво демонструє, що стратегічний баланс сил – як у Європі, так і в усьому світі – пов'язаний між регіональною взаємозалежністю. Учасники формату “Рамштайн” (Японія, Південна Корея, Австралія, Нова Зеландія) підтвердили свою роль ключових союзників США по всьому Індійсько-Тихоокеанському регіону, що синхронно впливає на баланс сил в європейському театрі. Азійські союзники США – Японія, Південна Корея, Австралія та Нова Зеландія – активно долучились до формату

«Рамштайн», узгоджуючи військову підтримку України з політикою стримування РФ та Китаю на міжнародній арені.

У цьому контексті участь Північної Кореї у російській агресії проти України вказує на глобальну координацію вказаних процесів з КНР – без дозволу Пекіна Пхеньян навряд чи здійснив би стрибок до прямої військової підтримки РФ проти України. Північна Корея, що є давнім союзником Китаю і користується його гарантіями безпеки. Значне військове постачання РФ та військові дії Пхеньяна в рамках агресії вказують на обов'язкову згоду вказаної політики КНДР або мовчазну підтримку зі сторони КНР (Atlantic, 2025).

Крім того, у квітні 2025 року президент України Володимир Зеленський заявив про захоплення двох громадян Китаю, які воювали на боці російських військ у Донецькій області. Як підкреслило агентство AP News, це не лише вказує на факт присутності китайських добровольців чи найманців у російських збройних формуваннях, але й відкриває новий етап у публічному визнанні Києвом реальних зв'язків між Пекіном і Москвою в умовах війни (AP News, 2025). Додатково, подальше введення Україною санкцій проти низки китайських компаній, причетних до постачання товарів подвійного призначення чи фінансування російського військово-промислового комплексу, демонструє новий рівень геополітичного протистояння, де Київ відкрито сигналізує про свою готовність називати речі своїми іменами й розширювати дипломатичний тиск на КНР.

Висновки. Аналіз американсько-китайських відносин у контексті російсько-української війни засвідчив, що стратегічна конкуренція між США та КНР залишається однією з ключових визначальних осей глобальної геополітики. Після повернення Дональда Трампа до Білого дому й на тлі російської агресії проти України, можна прогнозувати подальше загострення цього протистояння.

Курс США на економічне та технологічне стримування Китаю з високою ймовірністю набуде більш жорстких форм, включаючи нові тарифні бар'єри, посилення санкційного тиску та обмеження доступу китайських компаній до глобальних ринків високих технологій.

У військово-політичній площині очікується зростання активності США в Індо-Тихоокеанському регіоні, посилення оборонних альянсів із ключовими партнерами (Японія, Південна Корея, Австралія, Нова Зеландія) та можливе зміцнення співпраці в рамках розширеного формату «Рамштайн».

Дії КНР на міжнародній арені, включно з економічною підтримкою РФ, розвитком BRICS+ і балансуванням у відносинах із Вашингтоном, підвищують непередбачуваність розвитку геополітичної ситуації.

Відтак, з урахуванням усіх розглянутих аспектів, висока ймовірність подальшого зростання міжнародної напруженості, поглиблення протистояння між США та Китаєм і, відповідно, зростання ризиків нових точок геополітичної ескалації. Це потребує системного моніторингу динаміки глобального балансу сил і формування гнучких стратегій реагування як для України, так і для її партнерів.

Перспективи подальших наукових досліджень. У контексті подальшого вивчення теми протидії російській агресії необхідно глибше розкрити ключові геополітичні фактори, які впливають на перебіг російсько-української війни. Окрім китайсько-американських відносин, значний вплив має близькосхідний фактор, зокрема роль Ірану, Саудівської Аравії, Ізраїлю та Туреччини, чії дії впливають на енергетичний баланс та військові постачання. Важливим також є вимір загальної ситуації на пострадянському просторі, зокрема трансформації політичних режимів у Центральній Азії та на Південному Кавказі, які прямо або опосередковано впливають на стабільність регіону. Додаткове дослідження цих чинників є необхідним для повного розуміння сучасної геополітичної кон'юнктури та прогнозування її подальшого розвитку.

84

References:

1. ABC News. (2017, April 6). 10 times Trump attacked China and its trade relations with the US. URL: <https://abcnews.go.com/Politics/10-times-trump-attacked-china-trade-relations-us/story?id=46572567>
2. AP News. (2025, April 9). Russia-Ukraine war: China soldiers in Donetsk captured, Zelensky says. AP News. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-china-soldiers-donetsk-captured-05a412aba1cfe13b623b2403db5db533>
3. Atlantic Council. (2024, November 20). North Korea is playing a key role in Russia's war against Ukraine. Atlantic Council Ukraine Alert. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/north-korea-is-playing-a-key-role-in-russias-war-against-ukraine/>
4. Beckley, M. et al. (2025, January). "Trump's Second Term: Charting a New Path in Asia." Foreign Policy Research Institute.

5. Bloomberg. (2019, November 21). Kissinger says U.S. and China in foothills of a Cold War. Bloomberg News. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-11-21/kissinger-says-u-s-and-china-in-foothills-of-a-cold-war>
6. Britain's deals with China worth billions: What do they mean? The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/business/2015/oct/24/britains-deals-with-china-billions-what-do-they-mean>
7. Bush W. George [Presidential meeting transcript]. (2001, May). Camp David, National Security Council meeting protocol (George W. Bush). George W. Bush Presidential Library & Museum.
8. Buzarov, A. (2017). Deiaki zovnishnopolitychni oriientyry Kytaiu pislia 19-ho Vsekytaiskoho zizdu KPK. Synoloh. URL: <https://sinologist.com.ua/buzarov-deyaki-zovnishnopolitychni-oriientyry-kytayu-pislya-19-go-vsekytayskogo-z-yizdu-kpk/> (in Ukrainian).
9. Buzarov, A. (2018). Borba s korruptsyei v Ukrainy y Kytae: sravnytelnaia kharakterystyka nekotorykh aspektov. Visnyk Politolohii, Sotsiolohii ta Prava, (3), 56–63. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/193565> (in Ukrainian).
10. Buzarov, A. (2018). Osnovni vektory zovnishnoi polityky Kytaiu v 2018 r. Synoloh. URL: <https://sinologist.com.ua/buzarov-osnovni-vektory-zovnishnoyi-polityky-kytayu-v-2018-r/> (in Ukrainian).
11. Buzarov, A. (2018). Ukraine and China: Seeking economic opportunity within a framework of risk. Wilson Center. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/ukraine-and-china-seeking-economic-opportunity-within-framework-risk>
12. Carnegie Endowment for International Peace. (2013, September 9). К итогам визита Си Цзиньпина в Центральную Азию и Казахстан. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2013/09/k-itogam-vizita-si-czinpina-v-centralnuyu-aziyu-kazahstan?lang=ru>
13. CBS News. (2022). China fumes over Pelosi's Taiwan visit, announces military drills to show its wrath. CBS News. URL: <https://www.cbsnews.com/news/china-fumes-over-pelosis-taiwan-visit-announces-military-drills-to-show-its-wrath/>
14. Chatham House. (2024). North Korea and Russia's dangerous partnership: how it emerged and why it matters. Ще не опубліковано. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-12/2024-12-04-north-korea-russia-dangerous-partnership-howell.pdf>

15. Council on Foreign Relations. (n.d.). Trump's foreign policy moments. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/timeline/trumps-foreign-policy-moments>

16. Deyermond, R. (2013). Assessing the reset: successes and failures in the Obama administration's Russia policy, 2009-2012. *European Security*, 22(4), 500-523. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2013.777704>

17. Dudko, I.D., & Pohorielova, I. S. (2023). Respublika Koreia v heopolitychnykh vymirakh rosiisko-ukrainskoi viiny: ofitsiyni politychnyi dyskurs. *Skhidnyi svit*, (3 (120), 91-114. DOI: <https://doi.org/10.15407/orientw2023.03.091> (in Ukrainian).

18. European Council on Foreign Relations. (2023). Alone Together: How the War in Ukraine Shapes the Russia-Iran Relationship. ECFR. URL: <https://ecfr.eu/publication/alone-together-how-the-war-in-ukraine-shapes-the-russia-iran-relationship/>

19. Ferguson, N. (2008). *The Ascent of Money: A Financial History of the World*. Penguin Press.

86

20. Fox News. (2023, February 3). China's Xi ordered military to be ready for Taiwan invasion by 2027, CIA director Burns says. Fox News. URL: <https://www.foxnews.com/world/china-xi-ordered-military-ready-taiwan-invasion-2027-cia-director-burns-says>

21. International Monetary Fund. (2015). *World Economic Outlook: The Global Impact of Russia-Ukraine Conflict*. IMF.

22. Kaplan, M. A. (1957). *System and Process in International Politics*. Columbia University Press.

23. Kennedy, S. (2024). *U.S.-China relations in 2024: Managing competition without conflict*. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/us-china-relations-2024-managing-competition-without-conflict>

24. Kissinger, H. (2012). *On China*. Penguin Press.

25. Lindley, D. (2022, August 1). *Assessing China's Motives: How the Belt and Road Initiative Threatens U.S. Interests*. Journal of Indo-Pacific Affairs, Air University Press

26. Liu, M. (2015). *The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-American Era*. CN Times Books.

27. McFaul, M. (2018). *From Cold War to Hot Peace: An American Ambassador to Putin's Russia*. Houghton Mifflin Harcourt.

28. Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: W. W. Norton & Company.

29. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen (NISD). (2022). Iran ta Rosiia: stratehichne partnerstvo (Analiz). Kyiv. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/iran-ta-rosiya-stratehichne-partnerstvo> (in Ukrainian).
30. Paal, D. H., & Trenin, D. (2013, March 18). Why Xi is going to Moscow first. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2013/03/why-xi-is-going-to-moscow-first?lang=en>
31. Reuters. (2022, February 25). China says it respects Ukraine's sovereignty, Russia's security concerns. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/china-says-it-respects-ukraines-sovereignty-russias-security-concerns-2022-02-25/>
32. Reuters. (2023, August 24). Brics to more than double with admission of six new countries. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/business/2023/aug/24/five-brics-nations-announce-admission-of-six-new-countries-to-bloc>
33. Reuters. (2023, May 17). China's Xi pledges deeper Kazakh ties, times of prosperity & adversity. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/chinas-xi-pledges-deeper-kazakh-ties-times-prosperity-adversity-2023-05-17/>
34. Rutland, P. (2014). The Impact of Sanctions on Russia. *Russian Analytical Digest*, (157).
35. Sankoh, S. (2024). Overview of U.S. Foreign Policy towards China and Uncertainty under Donald Trump and Joe Biden Administrations. *Open Journal of Political Science*, 14(4), 720–730. DOI: <https://doi.org/10.4236/ojps.2024.144038>
36. Savchenko, M. V., Tsybuliak, D. S., & Shemchuk, A. V. (2023). Torhovelnia viina mizh SShA ta Kytaiem: masshtaby ta naslidky dlia svi-tovoi ekonomiky. *Aktualni problemy ekonomiky*, (7 265), 76–87. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2023-1-265-76-87> (in Ukrainian).
37. Schwab, K., & Malleret, T. (2020). COVID-19: The Great Reset. Geneva: Forum Publishing.
38. Symonov, M. A. (2024). Retrospektyvnyi analiz transformatsii politychnykh vidnosyn KNR i SShA. *Politologichnyi visnyk*, 93, 319–329. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-881X.2024.93.319-329> (in Ukrainian).

39. The Guardian. (2020) Trump attacks China at UN, blaming it for 'unleashing' Covid-19 on world. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/22/trump-china-xi-beijing-united-nations>

40. The White House. (2010, June 24). U.S.-Russia relations: "Reset" fact sheet. Obama White House Archives. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/us-russia-relations-reset-fact-sheet>

41. The White House. (2017, December). National Security Strategy of the United States of America. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

42. VOA News. (2023, April 26). Why China is trying to mediate in Russia's war with Ukraine. Voice of America. URL: <https://www.voanews.com/a/why-china-is-trying-to-mediate-in-russia-s-war-with-ukraine/7070387.html>

43. Waller, J. G., Wishnick, E., Sparling, M., & Connell, M. (2025). The Evolving Russia-Iran Relationship: Political, Military, and Economic Dimensions. CNA Corporation. URL: <https://www.cna.org/reports/2025/01/The-Evolving-Russia-Iran-Relationship.pdf>

88

—

44. Waltz, K. N. (1979). Theory of International Politics. Addison-Wesley.

45. World Economic Forum. (2017, January 17). China's Xi Jinping defends globalization from the Davos stage. URL: <https://www.weforum.org/stories/2017/01/chinas-xi-jinping-defends-globalization-from-the-davos-stage>

46. Xi, J. (2014). The Governance of China. Foreign Languages Press.

47. Yergin, D. (2020). The New Map: Energy, Climate, and the Clash of Nations (p. 127). Penguin Press.

48. Zatokovenko M. (2025). Faktor KNDR u rosiisko-ukrainskii viini. (Travnevi studii, DonNU). URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/17766> (in Ukrainian).

49. Zhi, J. i Lyamar, V. 2023. Міжнародні економічні відносини Китаю та США в контексті боротьби за глобальне лідерство. Економіка і організація управління. (Сер 2023), 76-85. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.2.7>.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.89-99>

УДК: 32:35.071.7(477)

© Ігор Поліщук¹

ЛЕГІТИМНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглядаються основні проблеми легітимності публічної влади в Україні за умов воєнного стану, коли електоральний механізм поступається іншим засобам підтримання сприйняття народом законності діючої державної влади. Проблеми легітимності публічної влади тісно пов'язані із загальними проблемами конституційно-правових принципів функціонування публічної влади в Україні. Констатується, що аналіз останніх наукових праць з вказаної теми засвідчив, що розгорнутого системного дослідження легітимності публічного управління під час війни в українській політичній науці донедавна ще не здійснювалось. Експерти, як правило, вивчали певні аспекти проблеми державного управління під час воєнного стану.

89

Заявлено, що метою даної статті є аналіз й оцінка легітимності сучасної публічної влади України в контексті її впливу на стабільність політичної системи та соціальної системи загалом. Підкреслюється, що орієнтація діючої влади виключно на публічні, пропагандистські технології без реального їх підкріплення управлінськими рішеннями на користь широких верств народу може призвести до протилежних задуманим наслідків, тобто до владної делегітимізації. Це є дуже небезпечним під час війни, адже підриває національну єдність у протистоянні агресивному ворогу.

Робиться висновок, що за умов неможливості здійснення політичних виборів електоральна легітимність має замінюватися поточною легітимністю публічної влади. Базисом поточної легітимності публічної влади має стати стратегічна, системна та ефективна комунікація між органами державної влади та народом, яка має на меті формування високого рівня довіри між ними. Висувається рекомендація,

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, E-mail; i_polis-chuk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-6864-4425.

що в урядовій інформаційній політиці слід орієнтуватися на чіткий баланс між провладним PR та політичними рішеннями в інтересах більшості українського народу. Тільки у такий спосіб можна забезпечити необхідний рівень поточної легітимності публічної влади.

Ключові слова: легітимність публічної влади, публічна влада в Україні, воєнний стан, демократія, євроатлантичний вибір України, політична система.

Legitimacy of Public Authority in Ukraine During Martial State

90 — The article examines the main problems of the legitimacy of public power in Ukraine under martial law, when the electoral mechanism is inferior to other means of maintaining the people's perception of the legitimacy of the current state power. The problems of the legitimacy of public power are closely related to the general problems of the constitutional and legal principles of the functioning of public power in Ukraine. It is noted that the analysis of recent scientific works on this topic showed that a comprehensive systematic study of the legitimacy of public administration during wartime in Ukrainian political science has not been carried out until recently. Experts, as a rule, studied certain aspects of the problem of public administration during martial law.

It is stated that the purpose of this article is to analyze and assess the legitimacy of modern public authorities in Ukraine in the context of its impact on the stability of the political system and the social system in general. It is emphasized that the orientation of the current authorities exclusively on public, propaganda technologies without their real support by management decisions for the benefit of broad segments of the people can lead to the opposite of the intended consequences, that is, to the delegitimization of power. This is very dangerous during war, because it undermines national unity in confronting an aggressive enemy.

It is concluded that in the event of impossibility of holding political elections, electoral legitimation should be replaced by the current legitimation of public power. The basis of the current legitimation of public power should be strategic, systematic and effective communication between state authorities and the people, which aims to form a high level of trust between them. It is recommended that the government information policy should be guided by a clear balance between pro-government PR and political decisions in the interests of the majority of the Ukrainian people. Only in this way can the necessary level of current legitimacy of public power be ensured.

Keywords: *public power in Ukraine, martial state, legitimacy of power, democracy, authoritarianism, Ukraine's Euro-Atlantic choice, political system.*

Постановка проблеми. Легітимність політичної влади завжди посідала чільне місце у наукових пошуках політологів та представників інших галузей суспільствознавства. Легітимність влади виступає гарантом стабільності будь-якої політичної системи та соціальної системи загалом. У гібридних політичних режимах проблема легітимності значно актуалізується через несталість багатьох демократичних процедур, практик та інститутів, зокрема органів місцевого самоврядування. Як зазначає О.Білоцерківська, ефективна організація діяльності місцевих органів влади є ключовим фактором функціонування демократичної держави, її метою є забезпечення верховенства права, ефективне управління та гарантування прав громадян (Білоцерківська 2024, 212).

У постсоціалістичних країнах легітимність влади передусім пов'язується із здебільшого з довірою до політичних лідерів і сил, які вони представляють. Основним показником довіри розглядаються поточні рейтинги, яким приділяється значна суспільна увага. Також у центр уваги потрапляють колективні політичні дії та взаємодії. Важлива участь громадян у політиці за умов більш менш демократичного режиму передбачає їх взаємодію у певних соціальних та політичних групах, серед яких виділяються політичні партії, громадсько-політичні рухи та об'єднання.

Періодичні кризи легітимності публічної влади в Україні, як правило, пов'язані зі спадщиною радянських тоталітарних та авторитарних політичних режимів. Ці кризи спричинені державним патерналізмом та амбівалентністю політичної ментальності українства. Як слушно зазначає М.Міщенко, «суперечливість політичного менталітету українців полягає... у поєднанні підтримки демократії і покладанні надії на сильного лідера, незалежного від парламенту і виборів, хоча при цьому вкрай низькою підтримкою користується ідея правління військового режиму» (Міщенко 2017).

За умов демократичного транзиту та переходу до ринкової економіки, який був оголошений правлячою елітою ще на початку незалежності України, складні трансформації політичного режиму та політичної системи разом із соціальними змінами так і не дозволили

подолати проблему перманентної делегітимації влади як наслідок її загальної неефективності для задоволення потреб переважної більшості українського народу.

Слід наголосити на тому, що легітимність публічної влади, яка ґрунтується на національній ідентичності, має бути переосмислена через формування системи глобального управління. Як вважає Я.Схолте, легітимність глобального урядування спирається на розвинену мережу інститутів та регулюючих міжнародних організацій, вони здатні викликати довіру через загальносвітовий характер своєї діяльності (Схолте 2019, 51).

Для сучасної України однією із базових засад легітимності публічної влади є капіталізм як основа ринкової економіки та демократія як політичний ринок, адже після розпаду Радянського Союзу ці поняття стали основними орієнтирами незалежного державотворення. Це складає світоглядну основу нашого євроатлантичного вибору як стратегічної мети розвитку.

92

За умов воєнного стану актуальним стало питання адаптації інститутів публічної влади, наприклад, необхідність балансувати між об'єктивним посиленням централізації та збереженням демократичних засад життя. Впровадження воєнного стану передбачає обмеження особи у застосування великої кількості політичних свобод і прав, робить неможливим повноцінну реалізацію функцій правової держави й громадянського суспільства, тому в таких умовах легітимність рішень публічної влади постає актуальним питанням для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми легітимності політичної влади є тісно пов'язаними із загальними питаннями конституційно-правових принципів функціонування публічної влади в Україні. Науково-методологічний базис становлять праці українських вчених, які присвячені проблемам правових засад діяльності публічної влади в Україні, головних принципів функціонування політичної влади, ефективності рішень державної влади, стабільності політичного та конституційного ладу, функціонуванню структур громадянського суспільства, правових механізмів реалізації народного суверенітету, гарантій свобод і прав громадян, сталості демократичних процесів та ін. Вказаним питанням присвячені праці В.Тація, Ю.Тодики, Ю.Фрицького, В.Шаповала, Ю.Шемшученка, О.Ярмиша, О.Батанова, А.Колодій, В.Копейчикова, В.Авер'янова,

В.Ковальчука, М.Баймуратова, О.Лотюк, З.Кравцової, Л.Кривенко, М.Козюбри та ін.

Загальна проблема становлення легітимності державної влади, її періоди розвитку досліджувалася багатьма вченими на заході. Серед них: В.Грант, Т.Лукман, П.Бергер, М.Вебер, Дж.Стеффек, Д.Істон, Я.Схолте та ін.

У вітчизняному політологічному дискурсі проблему легітимності політичної влади опрацьовували О.Висоцький, Н.Ротар, А.Заєць, М.Карашук, С.Максимов, І.Овчар, І.Горбатенко, О.Білоцерківська, Н.Кононенко, Є.Цокур, А.Куриленко, Д.Левченко та ін.

Специфічні аспекти публічного управління в умовах воєнного стану в Україні досліджували та вивчали: Є.Матвеев, В.Борщевський, К.Озарко, О.Назаренко, А.Миколюк, О.Василиця, М.Їжа та ін.

Разом з тим, окремі проблеми ефективного функціонування публічної влади в Україні, особливо за теперішніх умов повномасштабного вторгнення РФ та дії воєнного стану, потребують переосмислення та уточнення з метою розв'язання актуальних проблем збереження та посилення інститутів Української держави.

Аналіз наукових праць показує, що дана тема була та є актуальною, з неї завжди будуть вестись дискусії. Слід підкреслити, що розгорнутого системного дослідження легітимності публічного управління під час війни в українській політичній науці на тепер ще не проводилось. Автори, як правило, розглядали окремі аспекти проблеми державного управління за умов воєнного стану.

Мета статті. Враховуючи вище зазначене, метою статті є аналіз й оцінка легітимності сучасної публічної влади України в контексті її впливу на стабільність політичної системи та соціальної системи загалом.

Виклад основного матеріалу. Легітимність публічної влади в Україні під час воєнного стану підтверджується законністю її дій, що базуються на Конституції та законодавстві, зокрема закони «Про правовий режим воєнного стану» (Закон України «Про правовий режим воєнного стану» 2015). Повноваження органів публічної влади, які тимчасово розширюються для протидії воєнній агресії, визнаються суспільством, адже вибори не проводяться через неможливість забезпечення безпеки та реалізації вільних виборчих прав. За умов воєнного стану виникає неможливість проведення виборів. Демократичні вибори неможливі у цей час через обмеження свобо-

ди пересування, мирних зібрань, свободи слова та загальної безпеки, що підтверджується міжнародними стандартами та позицією Венеційської комісії. Відсутність виборів під час воєнного стану не ставить під сумнів легітимність влади, оскільки її повноваження поширюються на основі чинного законодавства. Відсутність періодичних політичних виборів у цій ситуації не є загрозою легітимності влади. Формально це є так, але відсутність політичних виборів об'єктивно загострює соціальну напругу, особливо за умов неефективного з точки зору народних інтересів публічного управління.

Введення воєнного стану регулюється Конституцією України, законами та відповідним указом Президента, затвердженим Верховною Радою. За цих умов відбувається розширення повноважень тимчасових органів влади – військових адміністрацій. Особливий правовий режим воєнного стану надає органам державної влади, військовому командуванню та військовим адміністраціям додаткові повноваження, необхідні для відвернення загрози та забезпечення безпеки.

94

Важливо враховувати фактор цілеспрямованої дезінформації, яку навмисно поширює ворог для руйнування єдності української нації під час війни. Поширення сумнівів щодо легітимності державної влади в умовах воєнного стану часто виступає частиною російських ІПСО та прокремлівських наративів. Тему «нелегітимності української влади» активно розвиває російська пропаганда, яка всіма способами прагне нашкодити Україні, щоб завдати їй поразки у війні.

Зважаючи на обмеження воєнного стану, в Україні не відбулися чергові парламентські вибори 29 жовтня 2023 року, а також чергові президентські вибори 31 березня 2024 року та чергові місцеві вибори 26 жовтня 2025 року. Як відомо, в умовах воєнного стану проведення виборів заборонено законодавством України, а повноваження діючих органів державної влади продовжуються до його завершення. Слід наголосити на тому, що публічна влада України залишається легітимною для всіх міжнародних партнерів, натомість «вибори Путіна» у березні 2024-го року лише умовно визнані демократичним світом.

Перенесення виборів через війну – це не унікальна ситуація у світовій практиці. Наприклад, британський парламент, обраний у 1935 році, не переобирався у визначені строки в 1940 році й керував країною загалом 10 років. Саме на цей парламент опирався прем'єр-міністр Вінстон Черчилль під час Другої світової війни.

Після завершення дії воєнного стану в Україні вибори відбудуться відповідно до нашого законодавства. З цього приводу варто зазначити, що загальні вибори є визнаною процедурою легітимації публічної влади. Вони складають основу легітимного демократичного політичного режиму. Його характерною особливістю є високий рівень підтримки та визнання громадянами функціонування владних структур - президента, уряду, парламенту, органів місцевого самоврядування, що гарантує максимальне виконання законів та демократичних практик, імплементація яких не обмежена законом про введення воєнного стану в Україні.

Разом з тим, за умов неможливості проведення політичних виборів електоральна легітимація має замінюватися поточною легітимацією публічної влади. Основою поточної легітимації має стати системна, стратегічна та ефективна комунікація між інститутами державної влади та громадянами, спрямована на формування високого рівня довіри між ними. Причому базовим засадничим елементом даної комунікації має бути не стільки PR як налагодження зав'язків з громадськістю, скільки система ефективних управлінських рішень, які спрямовані на підтримку народних мас у максимально кризових умовах виживання. Звичайно, система управлінських рішень має підтримуватися PR супроводом, але не підмінятися ним!

У цьому контексті важливо наголосити на тому, що орієнтація виключно на публічні (іноді відверто пропагандистські) технології без реального їх підкріплення управлінськими рішеннями на користь широких верств народу може призвести до протилежних задуманим наслідків. Наприклад, бравурні реляції можновладців в ході постійних виступів на телебаченні в рамках Всеукраїнського інформаційного марафону наштотують на сувору дійсність, в якій живе переважна більшість українського народу. Реальна інфляція, рівень корупції, безкарність чиновників за зловживання (мародерство) (чого варто лише справа колишньої голови Хмельницької обласної МСЕК Тетяни Крупи, у помешканні якої знайшли мільйони доларів готівкою, справа Тимура Міндича про зловживання в енергетичній сфері та ін.) викликають у більшості громадян справедливе обурення. У підсумку відчуття тотальної соціальної несправедливості закладає ґрунт для загальної делегітимізації влади. І це не перекрити пропагандистськими технологіями Всеукраїнського єдиного інформаційного марафону. Виникає розрив між урядовим PR та реальною

дійсністю, в якій живе український народ. Вихід з даної складної ситуації полягає у тому, щоби в інформаційній політиці орієнтуватися на чіткий баланс між провладним PR та пронародними політичними рішеннями. Тільки у такий спосіб можна забезпечити необхідний рівень поточної легітимності публічної влади. У цьому об'єктивно зацікавлені ми усі, незалежно від різних самоідентифікацій, політичних уподобань та зовнішньополітичних орієнтацій, адже у кінцевому рахунку необхідний рівень поточної легітимності публічної влади забезпечує цілісність нашого суспільства, яка є запорукою майбутньої перемоги над серйозним ворогом.

96 — На підтвердження цих думок слід послатися на визнаних наукових авторитетів у цій галузі. Д.Істон трактує легітимацію як систему, що має переконувати членів суспільства в тому, що розподіл цінностей є справедливим і обов'язковим для підтримки стабільності. Він розглядає легітимність як процес поступової дифузії підтримки режиму. Д.Істон наголошує, що легітимність не є статичним явищем, а складається з різноманітних процесів, які пронизують увесь соціум. Науковець висунув ідею, що дифузія підтримки вказує на те, що легітимність влади не є здійсненням фізичних чи формальних повноважень. Легітимність також ґрунтується на широкому визнанні та підтримці справедливості й правомірності влади з боку народу. Це передбачає не лише формальне підтвердження законності публічної влади, а й активну підтримку соціальних груп та структур, які сприймають владу як обґрунтовану і законну. У соціумі дифузія підтримки виявляється у різних формах: через дотримання законів, участь громадян у виборах, сприйняття політичних лідерів та ставлення до уряду. Саме ці елементи допомагають формувати та посилювати легітимність державної влади, сприяючи розвитку підтримки та довіри громадян (Істон 1965, 237).

Т.Лукман і П.Бергер розробили теорію, що легітимність публічної влади базується не лише на волі правлячої еліти чи їхній діяльності, а на соціальному конструкті. На думку вчених, основою для легітимності є вміння влади відображати культурні норми та цінності, які визнаються й підтримуються суспільством. Т.Лукман і П.Бергер інтерпретували легітимність як соціальний процес, в якому провідну роль грає симбіоз влади та громадян. Дослідники вважали, що легітимність з'являється тоді, коли народ бачить у політичній владі відображення власних культурних орієнтирів та соціальних цінностей.

У цей процес входить визнання суспільством правових норм, соціальних інститутів та певні інші чинники, які сприймаються як загальноприйняті. Звідси слідує, що легітимність державної влади слід розглядати як результат взаємодії між громадянами та державою, а не те, що нав'язується згори (Бергер, Лукман 1966, 87).

Розглядаючи сучасну проблему легітимності публічної влади, варто враховувати загальні тренди розвитку політикуму. У цьому зв'язку Дж.Стеффек, спираючись на концепцію легітимності М.Вебера, пропонує вважати раціонально-правовий тип легітимності державної влади пріоритетним над харизматичним та традиційним типами. Дж.Стеффек вважає, що в сучасному світі, в якому держави тісно пов'язані одна з іншою, раціонально-правова легітимність є найбільш адекватним варіантом для світового порядку. Вчений підкреслює, що за умов сучасного глобального світу раціонально-правова легітимність є найбільш стійкою, тому що вона гарантує, що державна влада функціонуватиме на основі законних справедливих процедур, а не на ґрунті культурних звичаїв чи особистої влади (Стеффек 2000, 91).

97

Варто також пам'ятати, що легітимність влади формує роль країни на міжнародній арені. Визнаний народом уряд має більший авторитет, а відповідно і більшу підтримку з боку міжнародної спільноти, а це в свою чергу може забезпечити доступ до економічних ресурсів, технологій та союзників у випадку зовнішніх загроз (Каращук, Каращук 2024, 129).

Стабільність функціонування політичної системи відіграє важливу роль у підтриманні легітимності влади. Якщо у владних інститутах немає постійних конфліктів, наприклад між різними гілками влади, тоді громадяни почувають себе впевненіше та спокійніше. Як слушно зауважують О.Батрименко та А.Каращук, довіра до політичних інститутів залежить й від того, наскільки влада виявляє готовність до діалогу із суспільством, і чи готова взагалі відповідати за свої вчинки (Батрименко, Каращук 2023).

Висновки. По-перше, легітимність державної влади виступає гарантом стабільного функціонування будь-якої політичної системи та соціальної системи загалом. У гібридних політичних режимах, у тому числі в Україні, проблема легітимності істотно актуалізується через несталість та невідлагодженість багатьох демократичних процедур, практик та інститутів.

По-друге, у країнах постсоціалістичного табору, зокрема в Україні, легітимність публічної влади передусім пов'язується із довірою до політичних лідерів і сил. Основним індикатором довіри виступають поточні рейтинги, яким приділяється велика суспільна увага.

По-третє, відсутність виборів за умов воєнного стану не ставить під сумнів легітимність влади, адже її повноваження поширюються на основі чинного законодавства. Формально відсутність періодичних політичних виборів у цій ситуації не є загрозою легітимності влади, але фактично це створює велику напругу в суспільстві.

По-четверте, за умов неможливості проведення політичних виборів електоральна легітимація має замінюватися поточною легітимацією публічної влади. Базою поточної легітимації повинна стати системна, стратегічна та ефективна комунікація між інститутами публічної влади та народом, спрямована на формування високого рівня довіри між ними.

98 По-п'яте, урядовим структурам у своїй інформаційній політиці необхідно орієнтуватися на чіткий баланс між провладним PR та політичними рішеннями в інтересах більшості українського народу. Тільки у такий спосіб можна забезпечити необхідний рівень поточної легітимності публічної влади.

References:

1. Bilotserkivs'ka, O.M. 2024. Lehitymnist' instytutiv mistsevoho samovryaduvannya: vyklyky administruvannya ta stratehiyi stiykosti v umovakh voyennoho stanu. Aktual'ni problemy filosofiyi ta sotsiologiyi. 2: 210-218 (In Ukrainian).
2. Mishchenko, M. 2017. Ukrayintsi zliva napravo. Razumkova Tsentr. URL: <http://razumkov.org.ua/statti/ukrayintsi-zliva-napravo> (In Ukrainian).
3. Scholte, J.A. 2019. Sources of Legitimacy in Global Governance. Outlines of global transformations: politics, economics, law. 12(3): 47-76. URL: <https://doi.org/10.23932/2542-0240-2019-12-3-47-76>.
4. Zakon Ukrainy «Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu». 2015. Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR). 28: 250-273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (In Ukrainian).
5. Easton, D. 1965. A systems analysis of political life. New York: Wiley. 507.

6. Berger, P., Luckmann, T. 1966. *The Social Construction of Reality: Treatise in the Sociology of Knowledge*. United States: Anchor Books. 240.

7. Stteffek, J. 2000. The power of rational discourse and the legitimacy of international governance. *European University Institute*. 46: 78-98. URL: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/1686/00_46.pdf?sequence=1

8. Karashchuk, A., Karashchuk, M. 2024. Lehitymnist' derzhavnoyi vlady v suchasniy Ukraini. *Politology Bulletin*, 93: 124-137 (In Ukrainian).

9. Batrymenko, O., Karaschuk, A. 2023. Ways of Legitimizing power in european countries: The days of science of the faculty of philosophy-2023. 537. URL: https://search.app?link=https%3A%2F%2Fdaysofscience-knu.net.ua%2Findex.php%2Fconference%2Fissue%2Fview%2F12%2F79&utm_campaign=aga&utm_source=agsadl1%2Csh%2Fx%2Fgs%2Fm2%2F4

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.100-115>

УДК: 304.4(4-6ЄС)

© Nataliia Karpchuk¹

© Bohdan Yuskiv²

© Oksana Pelekh³

CREATIVE EUROPE PROGRAM AS THE “SOFT POWER” OF EUROPEAN INTEGRATION⁴

100 — *The EU's soft power is not only a factor of the Community's attraction but also a driver of change in the candidate countries. Culture remains one of the most “visible” and influential components of soft power. Culture and cultural heritage, reflecting cultural diversity and a shared history, are the cement that shapes and contributes to a common European sense of belonging; to the EU's social cohesion and democratic values, as well as to the sustainability, attractiveness and viability of its economy. Through the Creative Europe program, the European Commission invests in culture in the candidate countries as it is convinced that culture contributes to EU integration. Investment in culture is seen as a means of showing the candidate country that it is culturally part of Europe and deserves a role in the joint construction of European culture and identity. The European Commission's strategies, i.e., introducing new forms of multi-level governance, channelling investment into culture, and creating European partnerships in the distribution of funding, contribute*

¹ Доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Волинського національного університету імені Лесі Українки, e-mail: natalia.karpchuk@vnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9998-9538>.

² Доктор політичних наук, професор, професор кафедри економіки та управління бізнесом Рівненського державного гуманітарного університету, e-mail: yuskivb@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-7621-5954>.

³ Доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету, e-mail: peleho@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-5657-6717>.

⁴ Статтю виконано в межах проєктів: модуль Жана Моне «Динамічні креативні індустрії: Розкриття потенціалу економіки ЄС та виклики для України» (№ 101172651 – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH) та модуль Жана Моне «Європейська інтеграція для громад у контексті вступу України до ЄС» (№ 101175264 – EUAccession – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH).

to “governance through culture”. By joining the Creative Europe program in 2016 and receiving candidate country status in 2022, Ukraine enhanced the international visibility of Ukrainian culture, which is an important factor in shaping the country’s positive image on the international stage. Ukraine’s participation in Creative Europe also contributes to the formation of a common cultural narrative based on mutual respect, dialogue and solidarity – the principles that underpin European identity. The program also stimulates the development of creative industries, which has a positive impact on the economy, employment and social cohesion as it helps Ukrainian organizations adapt to European standards, increases their competitiveness and promotes the sustainable development of the cultural sector.

Keywords: cultural diplomacy, cultural policy, cultural management, cultural projects, EU, Ukraine.

Програма «Креативна Європа» – м’яка сила європейської інтеграції

М’яка сила ЄС є не лише чинником атракції Спільноти, а й драйвером змін у країнах-кандидатах. Культура залишається одним з найбільш «видимих» та впливових компонентів м’якої сили. Культура та культурна спадщина, відображаючи культурне розмаїття й спільну історію, – це цемент, який формує та сприяє спільному європейському відчуттю приналежності; соціальній згуртованості ЄС та його демократичним цінностям, а також стійкості, привабливості та життєздатності його економіки. Через програму «Креативна Європа» Європейська комісія інвестує в культуру в державах-кандидатах, оскільки переконана, що культура сприяє інтеграції до ЄС. Інвестиції в культуру розглядаються як засіб показати державі-кандидату, що вона культурно є частиною Європи та заслуговує на роль у спільному будівництві європейської культури та ідентичності. Стратегії ЄК – запровадження нових форм багаторівневого управління, спрямування інвестицій у культуру, створення європейських партнерств у розподілі фінансування – сприяють «управлінню через культуру». Долучившись до програми «Креативна Європа» у 2016 р. й отримавши статус країни-кандидата в 2022 р., Україна отримала можливість посилити міжнародну видимість української культури, що є важливим чинником у формуванні позитивного іміджу країни на міжнародній арені. Участь України в «Креативній Європі» також сприяє формуванню спільного культурного наративу, що базується

на взаємоповазі, діалозі та солідарності, – принципах, які лежать в основі європейської ідентичності. Програма також стимулює розвиток креативних індустрій, що має позитивний вплив на економіку, зайнятість та соціальну згуртованість, бо допомагає українським організаціям адаптуватися до європейських стандартів, підвищує їхню конкурентоспроможність і сприяє сталому розвитку сектору культури.

Ключові слова: культурна дипломатія, культурна політика, управління культурою, проекти у сфері культури, ЄС, Україна.

102

—

Problem Statement. Towards the end of the Cold War, during which the USA and the USSR, as the centres of the bipolar system, constantly competed in terms of their military power, an alternative concept of state power, i.e., “soft power”, was formed. Its author, J. Nye, suggested that in the modern era, soft power became the most effective way to ensure world leadership because, unlike hard power, it was not perceived as an external force action. Three main sources form soft power: 1) culture (when it is attractive to others), 2) political values (when the state lives by these values and is guided by them in relations with other countries), 3) foreign policy (when others consider it to be legitimate and moral) (Nye, 2011, 149–150). Soft power consists in the ability to obtain the desired through attraction or inducement, rather than through coercion, and through reward, without economic or military pressure. It arises from the attractiveness of a country’s culture, its ideals, and policies, and involves the ability to create an environment conducive to initiatives and activities (Nye, 2005). It should be stressed that culture is one of the most “visible” and influential components of soft power.

Review of Current Research. A 2024 study commissioned by the British Council identified the following current trends in soft power (MacDonald & Murray, 2024):

- soft power policies and programmes are more explicitly related to national foreign policy priorities and national interests than in the past;
- soft power is increasingly linked to economic policy and goals;
- there is an increase in activity designed to appeal to domestic audiences: delivering benefits at home and making the case for international engagement;
- soft power is increasingly being mobilised to promote national identities, sometimes assertively or controversially;

- these shifts are reflected in moves towards greater national policy and strategy co-ordination.

The issue of soft power, in particular its cultural component, was researched by J.T. Lee, N. Haneş and A. Andrei, A. Vuving, H.W. Ohnesorge, G.M. Gallarotti, S.B. Rothman, Y. Fan, etc. Among Ukrainian scientists, the concept of “soft power” was the focus of attention of Yu. Korniychuk, O. Tkach and A. Tkach, O. Semenchenko, I. Hladkiy, V. Gorbatenko, N. Bielousova, O. Fesyk, etc.

The European Union uses soft power as a key foreign policy tool, focusing on attraction and persuasion rather than coercion. This, in turn, involves promoting shared values, offering economic assistance and facilitating cultural exchange to influence other countries and achieve its goals. In particular, key aspects of the EU’s soft power include:

- enlargement: the promise of economic prosperity and the image of the EU as a “peace project” have been powerful pull factors that have contributed to the enlargement of the Union;

- shared values: the EU’s emphasis on democracy, human rights and the rule of law serves as a model for other countries and promotes alignment with EU values;

- economic cooperation: providing economic assistance and facilitating trade relations can create interdependence and encourage cooperation with the EU;

- cultural exchange: promoting European culture, arts, and education contributes to understanding and a positive perception of the EU.

Our research aim is to analyze how such a component of the EU cultural diplomacy as the Creative Europe program contributes to maintaining the attractiveness of European integration and modernization processes in candidate countries, in particular in Ukraine. The research tasks include the following: to emphasize the role of culture in the European integration process, to consider the European Commission strategies for shaping the cultural “agenda”, to outline the main priorities of the Creative Europe program and, in this context, to examine Ukraine’s participation in grant projects for further integration into the EU cultural space. The novelty of this research lies in the analysis of the potential of the Creative Europe program for Ukraine’s European integration progress.

Presentation of the Research Outcomes. In times of geopolitical uncertainty, it is crucial to shape a vision for the future of the European Union. If the EU is to continue to play a significant role in the future and to be

a reference point for people in the world, it will need the support of its citizens. Building this support must focus on what unites people. This is where culture and cultural heritage come in. For centuries, culture and heritage have played a key role in shaping a common identity among Europeans, and today they are vital in fostering a sense of unity and belonging to the wider European community. They are also essential for protecting and promoting democracy, the rule of law and human rights, which form Europe's shared values, and therefore for combating the backsliding from democracy combined with the rise of anti-European sentiment fuelled by populist and extremist groups (The Unifying Role of Culture, 2025).

104 — The accelerated integration and enlargement of the EU after the Cold War reinforced the formulation of the “Union of Values” in the 1992 Maastricht Treaty, through which “culture” became the focus of the “third wave” of European integration to strengthen European identity and enhance the legitimacy of EU institutions by promoting “common values” and a common heritage as the foundations of the Union (Lahdesmaki, 2016). The EU's fundamental values, as defined in Article 2 of the 2007 Treaty of Lisbon, include “respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities [...], pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men”. By promoting these values, which the Treaty calls “EU values”, in Article 1, the EU aims to achieve “an ever closer union among the peoples of Europe” (Treaty of Lisbon, 2007). Both treaties demonstrate that the EU is in the process of shaping its ongoing economic and political integration within a cultural narrative that shapes identity and focuses on upholding common values (Akaliyski, Welzel & Hien, 2020).

Enlargement is a permanent item on the agenda of the European Union. The European Commission, local authorities and affiliated organizations have developed initiatives to facilitate the accession processes of new countries (e.g. Albania, Bosnia, Kosovo, North Macedonia, Montenegro, Serbia, Turkiye, Ukraine and Moldova). These are not limited to the areas of law, economy and politics but increasingly include the field of culture (Vos, 2017).

Europeanization, i.e., changes, transformations, reforms taking place in all spheres of life under the influence of European integration processes (Клим, 2021), is viewed in two dimensions: 1) as the implementation of European rules and norms “from the top down”, that is, the implementa-

tion of large-scale institutional reforms by candidate countries; 2) as a two-way process when the national and supranational levels interact where the EU has introduced new forms of governance in areas in which Member States hesitate to transfer sovereignty, in particular, in culture, education, the environment and social issues. Instead of using the traditional method of binding legislation, in these areas, the EU has resorted to instruments based on “voluntarism, subsidiarity, flexibility, participation, policy integration and multi-level integration” (Borrás & Jacobsson, 2004, 189).

Culture is one of the “softer” areas the Commission invests in to complement its tougher conditionality policy. Although culture is part of the *Acquis Communautaire* and thus part of the EU’s conditionality policy, according to Article 151 of the EU Treaty, participation in cultural initiatives is voluntary and based on the principle of subsidiarity (European Commission, 2016). This is also applied to EU-funded cultural projects in the context of enlargement. The European Commission invests in culture in candidate countries because it is convinced that culture contributes to EU integration. Politically, investment in culture is seen as a means to show the candidate country that it is culturally part of Europe and deserves a role in the co-construction of European culture and identity. Socio-economically, investment in culture can stimulate development, which is relevant to the wider accession process and conditionality policies. Culture is a means to achieve the EU’s wider objectives (European Commission, 2016).

The EU invests in culture in the context of enlargement because of its perceived added value for European integration. EU investment in culture is a means of legitimizing the wider EU policy sphere. Banu Karaca (a cultural anthropologist working at the intersection of political anthropology, art history, aesthetics, nationalism, cultural policy, museum practices and feminist memory studies) argues that we are witnessing not only the governance of culture and art (the “traditional” focus of cultural policy) but also an attempt to govern through culture (Karaca, 2009). Such governance through culture is by no means self-evident. While the Commission has clear ideas about its investments, it depends on the actions of the Member States and their willingness to integrate EU objectives into their own frameworks. In order to influence the course of its investments without resorting to coercion, the EU uses a number of strategies. In this way, the Commission hopes to steer EU-funded cultural initiatives towards European integration (Vos, 2017).

The first strategy is aimed at introducing new forms of multi-level governance. EU-funded cultural initiatives require participants to co-operate at different levels – national, regional and supranational. This creates interdependencies between national actors, such as local authorities, and supranational actors, such as the Commission, who jointly develop EU-funded initiatives. Shared management means that the Commission delegates responsibility, management and control of funded initiatives to eligible countries. To make this work, countries are asked to set up management and control systems that meet the requirements of the funding instruments of DG-NEAR (Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement)⁵ and DG-REGIO (Directorate-General for Regional and Urban Policy) (European Parliament and the Council, 2012, 35). The Commission plays only a supervisory role and requires regular reporting in the form of strategy papers, strategic frameworks and operational programs (European Parliament and the Council, 2014a; 2014b). These reports set out the conditions, priorities and objectives of the financial assistance for each relevant funding period. On the basis of these reports, the Commission reviews progress towards achieving the expected results (Vos, 2017).

Strict adherence to funding criteria is a second strategy used by the Commission to guide its investments in culture. The European Commission acts as a “gatekeeper”, trying to steer project proposals towards its broader policy objectives. For example, in the case of DG-NEAR and DG-REGIO, the conditions, priorities and objectives of financial assistance were defined in strategic documents and operational programs (Vos, 2017).

The third strategy used by the Commission to manage cultural initiatives is to create European partnerships in the distribution of funding. “Participating in the programs is an exercise. At the beginning, countries are partners. After several years, they have seen the best practices in the field, have matured, and start to act as project leaders” (Vos, 2017).

European integration has its laws that cannot be circumvented; without fulfilling formalized requirements, it is impossible to join the European Union. However, the mechanism to deepen European integration inevitably encounters contradictions that constantly hinder the further develop-

⁵ This DG operated until February 1, 2025. Its responsibilities were then divided between the Directorate-General for the Middle East, North Africa and the Gulf and the Directorate-General for Enlargement and Eastern Neighbourhood.

ment of the project in its modern format: 1) balancing between national interests and supranational problems, which constantly accompanies all processes in the EU; 2) the constant expansion of the project creates conditions for the emergence of informal political unions among EU members, and lobbying for common national interests in a pan-European Union is its basis. Culture provides opportunities to reduce these negative manifestations. Culture and cultural heritage, reflecting cultural diversity and common history, are the cement that forms and contributes to a common European sense of belonging; the social cohesion of the EU and its democratic values, as well as the stability, attractiveness and viability of its economy. Therefore, culture and cultural heritage must be supported as key assets of the European project.

Article 3 of the Lisbon Treaty defines the EU's objectives in relation to the wider world (Aims and Values, 2025): to uphold and promote its values and interests; to contribute to peace, security and sustainable development of the Earth; to promote solidarity and mutual respect among peoples, free and fair trade, the eradication of poverty and the protection of human rights; and to strictly observe international law. Culture contributes to the harmonization of relations, the promotion and observance of European values, and the maintenance of peace and security. In particular, cultural diplomacy often becomes the very tool that allows for the restoration/establishment of interstate relations that have deteriorated.

To preserve, develop and promote European cultural and linguistic diversity and heritage, as well as to increase the competitiveness and economic potential of the cultural and creative sectors, in particular the audiovisual sector, the EC has been implementing the Creative Europe program since 2014. For 2021-2027, its budget is €2.44 billion compared to €1.47 billion for the previous program (2014-2020) (About Creative Europe Programme, 2025). The program has three strands:

1. The Culture Strand encourages cooperation and exchange between cultural organizations and artists in Europe and beyond. It aims to foster artistic creativity and innovation; support the promotion and dissemination of European content in Europe and beyond; help artists find opportunities for creativity and performance across borders; and stimulate the digital and green transition of the European cultural and creative sectors (Creative Europe CULTURE strand, 2025).

2. The Media Strand supports the European film and audiovisual industry to develop, distribute and promote European works, taking into ac-

count the modern digital environment; encourages cooperation across the audiovisual value chain at EU level to scale up businesses and European content worldwide; nurtures talent and promotes knowledge exchange; supports innovative solutions to meet market demands and trends; and engages audiences of all ages, especially young people (Creative Europe MEDIA strand, 2025).

3. The Cross-Sectoral Strand aims to strengthen cooperation between different cultural and creative sectors (CCS) to help them address common challenges and find innovative solutions. Its main priorities are: to support cross-sectoral transnational policy cooperation, promoting the visibility of the programme and supporting the transferability of results; to encourage innovative approaches to content creation, access, distribution and promotion in CCS and other sectors; to support adaptation to structural and technological changes faced by the media; to encourage the establishment and operation of Creative Europe Units (CROSS-SECTORAL Strand, 2025).

108

—

The European Union is co-financing 37 pan-European networks of cultural and creative organizations under the Creative Europe programme, 2021-2027. These networks support cultural organizations of all sizes, representing thousands of members, from individuals to national and regional organizations working in the cultural and creative sectors. The European Commission consults these networks on the development and implementation of EU cultural policy. Through them, Creative Europe aims to strengthen the cultural and creative sectors by offering opportunities for learning and development. It provides a platform for the exchange of ideas and the dissemination of information on projects and good practices. Co-financing is provided for the following sectors: architecture, books and publishing, cross-sectoral projects, cultural heritage, music, performing arts (European networks, 2025).

Ukraine joined the Creative Europe Programme in 2016, and in December 2021, a new Agreement between the European Union and Ukraine on Ukraine's participation in the Creative Europe Program (2021-2027) was signed. In response to Russia's full-scale aggression against Ukraine, the European Commission has taken several measures, including: 1) in the Creative Europe Work Plan for 2023 and 2024, assistance to Ukraine is identified as a cross-cutting priority for all projects of the Program, i.e., during the competitive selection, preference is given to projects involving Ukrainian artists or those aimed at assisting Ukraine; 2) in autumn 2022,

a Special Competition “Support to Ukrainian IDPs (internally displaced persons) and the Cultural and Creative Sectors of Ukraine” was held with a total budget of €5 million. The projects will be implemented during 2023-2025, three selected winning project-consortiums with the participation of Ukraine provide sub-grants to support Ukrainian art projects (Співробітництво у сфері культури, 2025):

- “CHANGE: RENEWAL” by “IZOLYATSIA.Platform of Cultural Initiatives” («ЗМІНА: ВІДНОВЛЕННЯ» by «ІЗОЛЯЦІЯ.Платформа культурних ініціатив»). The project aims to support Ukrainian artists and cultural organizations in creating and showcasing works in Ukraine and at least in 12 other Creative Europe participating countries. The project will provide €1.4 million in sub-grants to support at least 40 artistic projects related to the theme of renewal, as well as aimed at increasing the visibility of Ukrainian artistic works in Ukraine and abroad. TRANS EUROPE HALLES (TEH) (Spain) and MALY BERLIN (Germany) are Consortium partners;

- “Culture Helps” by “Insha Osvita” («Культура допомагає» by «Інша Освіта»). The project aims to help Ukrainians, especially families with children displaced by the war, integrate into new communities. The initiative will provide sub-grants to support mental health, organize online and offline workshops and meetings for displaced cultural workers both in Ukraine and abroad. MitOst e.V. (Germany) is a Consortium partner;

- “Architects for Heritage in Ukraine: Recreating Identity and Memory” («Архітектори за спадщину в Україні: Відтворення ідентичності та пам’яті»). The project will address the issues of assessment, preservation and restoration of urban and architectural heritage in Ukraine during and after the war. Interdisciplinary teams of Ukrainian and European specialists will share their knowledge and experience to build competences in heritage protection, revitalize culturally significant plans and projects and empower local communities. 11 project participants are the following: Lithuanian Association of Architects (main coordinator), National Union of Architects of Ukraine, Urban Coalition Ro3kvit, associations of architects and artists from Germany, Denmark, Romania, Italy, Estonia (Співробітництво у сфері культури, 2025).

In June 2022, after acquiring the status of a candidate for EU membership, Ukraine received the right to participate in the annual European Capital of Culture competition within the framework of the Creative Europe Program. Since 2023, Ukrainian cities have been able to compete for this

title and, if they win, will have the opportunity to accelerate their cultural, social and economic development, renew historical centers, implement creative projects, attract tourists, thereby contributing to the formation of Ukraine's European identity (Співробітництво у сфері культури, 2025).

Thus, Creative Europe continues to play an important role in the process of Ukraine's European integration, promoting cultural dialogue, strengthening inter-institutional European ties and promoting values. The participation of Ukrainian organizations in this program enables not only to integrate into a common cultural space but also to form European partnerships with European partner institutions. Consequently, it promotes the exchange of experience, raises the professional level and implements innovative practices in the field of culture and creative industries. In addition, Creative Europe creates conditions for enhancing the international visibility of Ukrainian culture as a factor to shape the positive image of the country in the international arena. Owing to the support of joint projects, mobility of artists and translation of literature, the program encourages cultural diplomacy and the establishment of Ukraine as an active participant in the European cultural process. This, in turn, deepens integration processes not only in the cultural sphere but also in the broader field of political and social rapprochement with the EU.

Ukraine's successful cases include: participation in the European Heritage Awards / Europa Nostra Awards, where Ukrainian initiatives received recognition for preserving cultural heritage (Українські переможці, 2025). The Perform Ukraine project is also important as it has become a platform for performative art, exchange of experience and establishment of partnerships between Ukrainian and European artists (Підтримані проекти: Культура, 2025). Several factors outline the value of these projects: 1) they contribute to the internationalization of Ukrainian culture, ensuring its visibility at the European level; 2) participation in the program allows Ukrainian organizations to receive financial support, develop institutional capacity and implement innovative approaches; 3) through joint initiatives with European partners, cultural integration is deepened being an important element of the broader process of European integration of Ukraine.

In 2025, Creative Europe supports the following projects, the Ukrainian side being a participant, in the Culture Strand (Підтримані проекти: Культура, 2025):

- "Territory of Inspiration" Art residency («Територія натхнення»).

Participants include: Ukrainian partner organization NGO “Tustan”, and partners – Machaon International (Slovakia), European Wilderness Society (Austria), NGO LAG Straznicko (Austria), ANNOGALLERY (Slovakia). The main idea of the project is to encourage the mobility of artists and creative people to rural areas as a source of their inspiration while using the results of their creativity to enhance local development (tourism), nature conservation and cultural heritage through international cooperation and popularization of the beauty of wild nature and the rich folk culture of rural areas through works of art. A wild nature open-air event organized by the Austrians took place on Lake Synevyr, and in the Czech Republic, a dynamic event-journey 30 kilometers long through the meadows of South Moravia with the folklore group “Sheep for the White Carpathians”. In Estonia, there were discussions about 19th-century fine arts, sculpture, and photography, and in Slovakia, children were taught how to work with clay properly.

- Brave Kids Festival. Partners are represented by Ukrainian women's charity organization Our Visions, and Charitable Foundation Caritas Georgia (Georgia), Fundacja Swiat na Wyciagniecie Reki (Poland), FUNDACJA WYMIANY KULTUROWEJ TO TU TO TAM (Poland), Haliganda (Slovakia), Miniartshow SRL (Romania), Toleranti Asociacion of Samtskhe-Javakheti region (Georgia). The mission of the Brave Kids festival is to help children (many of whom are war survivors) discover their talents and believe in themselves. Events will be realized in two stages: 1) master classes in different cities, conducted by the children themselves. Participants will be divided into groups and sent to different cities for workshops. They will live with local residents and will be able to get acquainted with different worldviews and cultures. Upon completion of this stage, the children will organize a concert in the cities where the master classes were held; 2) in Wrocław, participants from different countries will prepare the final performance “Brave Kids” for 10 days under the guidance of a director. The performance will combine cultures, traditions and artistic techniques from the participating children's homelands.

- EU Youth Cinema: Green Deal project. The project aims to create a strong European community of environmentally conscious and responsible young people who are aware of climate challenges and know how to confront them. A unique educational platform with a focus on sustainable development brings the green agenda of the European Green Deal to young citizens from different backgrounds – through films and discussions

in cinemas with recognized and often famous experts, as well as through an innovative streaming platform with a powerful didactic narrative www.euyc.green.

- **Molodist Film Festival.** The main objective of the festival is to promote the development of young professional cinema. The competition program presents feature-length films by debutants, as well as Ukrainian short films. The main sections of the festival are student films, first short films (fiction, animation, documentary) and first feature-length films, as well as a national competition.

- **Odessa International Film Festival.** The development of the professional film industry in Ukraine is one of the main missions of the Odessa Film Festival. The professional section of the Film Industry Office (<https://new.oiff.com.ua/>) hosts Producer Pitching (a competition for full-length film projects of Ukrainian production or co-production with Ukraine, intended for theatrical release), presentations of films at the Work in Progress stage, as well as panel discussions and round tables dedicated to pressing issues of the industry's development. The Ukrainian Film Market (<https://new.oiff.com.ua/>) is one of the professional events of the Odessa Film Festival; it is the only professional platform in the country for communication between distributors, representatives of cinemas, film studios and companies providing rental and other services. Every year, specialized educational programs (for screenwriters, directors, producers) are also held within the framework of the Odessa IFF.

Conclusions. Thus, the implementation of the EU Creative Europe program in Ukraine has become a powerful tool of cultural diplomacy which not only opens up new opportunities for Ukrainian artists, organizations and institutions, but also actively contributes to the process of the country's European integration. Through participation in the program, Ukrainian cultural figures gain access to European grants, partnerships and platforms, which allow them to implement projects at the international level, exchange experience and ideas, and represent Ukraine as an active participant in the European cultural space. Ukraine's participation in Creative Europe also contributes to the formation of a common cultural narrative based on mutual respect, dialogue and solidarity – the principles that underlie European identity. Additionally, the program stimulates the development of creative industries, which has a positive impact on the economy, employment and social cohesion. It helps Ukrainian organizations adapt to European standards, increases their competitiveness and

promotes the sustainable development of the cultural sector. Hence, Creative Europe is not only a program to support culture but also an important factor in Ukraine's integration into the European space. It consolidates the state's place among the democratic, open and culturally rich countries of Europe.

In the future, Ukraine's participation in the Creative Europe program can become a catalyst for systemic changes in the field of cultural policy and management of cultural processes at the national level. The program creates conditions for the formation of a sustainable ecosystem of cultural and creative industries, combining state, public and private initiatives. This contributes to the decentralization of cultural development, the activation of regional cultural initiatives and the involvement of new participants in the creative process. The importance of Creative Europe is especially relevant in times of war when culture becomes not only a tool of resistance and preservation of identity, but also an important resource for the psychological stability of society and international support. Through cultural projects, Ukraine has the opportunity to convey the truth about the war, demonstrate the strength and dignity of the Ukrainian people, and empowering international solidarity and support. Therefore, Creative Europe for Ukraine is not only access to resources, but also a platform for restoration, unity and a strategic vision of the role of culture in the post-war reconstruction of the country as part of the European community.

113

References:

1. Klym, R. (2021). Teoretyko-metodolohichni osoblyvosti yevropeyizatsiyi ta neoinstytutsionalizmu. *Mediaforum: analityka, prohnozy, informatsiynyy menedzhment*, 9, 194-206. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2021.9.194-206> (in Ukrainian).
2. Pidtrymani proyekty: Kultura. (2025). Natsional'ne byuro prohramy «Kreatyvna Yevropa». URL: <https://creativeeurope.in.ua/projects?theme=1&page=1> (in Ukrainian).
3. Spivrobitnytstvo u sferi kul'tury. Prohrama YES «Kreatyvna Yevropa». (2025). Predstavnytstvo Ukrayiny pry Yevropeys'komu Soyuzi. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/kulturne-spivrobitnictvo-kreativna-yevropa> (in Ukrainian).
4. Ukrayins'ki peremoztsi European Heritage Awards. (2025). «Kreatyvna Yevropa» v Ukrayini. 23.06. URL: https://creativeeurope.in.ua/news/ukrayinski_peremozci_european_heritage_awards (in Ukrainian).

5. About Creative Europe Program. (2025). Culture and Creativity. URL: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/about-the-creative-europe-programme>.

6. Aims and Values. (2025). URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en.

7. Akaliyski, P., Welzel, C., & Hien, J. (2021). A community of shared values? Dimensions and dynamics of cultural integration in the European Union. *Journal of European Integration*, 44(4), 569–590. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2021.1956915>.

8. Borrás, S., and K. Jacobsson. (2004). The Open Method of Coordination and New Governance Patterns in the EU. *Journal of European Public Policy*, 11 (2): 185–208. URL: <https://forskning.ruc.dk/en/publications/the-open-method-of-coordination-and-the-new-governance-patterns-i>.

114 — 9. Creative Europe CULTURE strand. Supporting and promoting Europe's culture sector. (2025). Culture and Creativity. URL: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-culture-strand>.

10. Creative Europe MEDIA strand. (2025). Culture and Creativity. URL: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-media-strand>.

11. CROSS-SECTORAL Strand. (2025). Culture and Creativity. URL: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/cross-sectoral-strand>.

12. European Commission. (2016). Chapters of the *acquis*. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en.

13. European networks. (2025). Culture and Creativity. URL: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-culture-strand/european-networks>.

14. European Parliament and the Council. (2012). Regulation on the Financial Rules Applicable to the General Budget of the Union and Repealing Council Regulation No 1605/2002. *Official Journal of the European Union*, L298. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/966/oj/eng>.

15. European Parliament and the Council. (2014a). Regulation Establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II). *Official Journal of the European Union*, L77. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/231/oj/eng>.

16. European Parliament and the Council. (2014b). Regulation Laying Down Common Provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund. Official Journal of the European Union, L347. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1303/oj/eng>.

17. Karaca, B. (2009). Governance of or Through Culture? Cultural Policy and the Politics of Culture in Europe. *Focaal*, 55 (14): 27–40. DOI: <http://dx.doi.org/10.3167/fcl.2009.550103>.

18. Lahdesmaki, T. (2016). Politics of Tangibility, Intangibility, and Place in the Making of a European Cultural Heritage in EU Heritage Policy. *International Journal of Heritage Studies* 22 (10): 766–780. DOI: <https://doi.org/10.1080/13527258.2016.1212386>.

19. MacDonald, S. FRSA and Dr Murray, A. (2024). Soft power at a turning point, a comparative analysis. British Council. DOI: <https://doi.org/10.57884/0f7h-yd62>.

20. Nye J. S. (Jnr). (2005). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs; First Edition, 191 p.

21. Nye J. S. (Jnr). (2011). *The Future of Power*. New York: Public Affairs, 320 p.

22. The Unifying Role of Culture and Cultural Heritage in European Integration. (2025). European Movement International. URL: <https://europeanmovement.eu/policy/policy-position-on-culture-and-cultural-heritage/>

23. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. Official Journal of the European Union, C 306, 17 December 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2007%3A306%3ATOC>.

24. Vos, C. (2017). European integration through ‘soft conditionality’. The contribution of culture to EU enlargement in Southeast Europe. *International Journal of Cultural Policy*, 23(6), 675–689. DOI: <https://doi.org/10.1080/10286632.2016.1276577>.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.116-125>

УДК: 324(438)

© Ірина Кіянка¹

© Віктор Сичов²

© Ілля Туровський³

АНАЛІЗ ВИБОРЧИХ ГАСЕЛ У ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ (КЕЙС ПОЛЬЩІ ТА РУМУНІЇ)

В умовах посилення соціально-політичної турбулентності Центрально-Східної Європи аналіз передвиборчих кампаній стає не просто академічним завданням, а нагальною необхідністю для розуміння механізмів формування суспільної думки. Президентські вибори 2025 року в Польщі та Румунії чітко продемонстрували, наскільки потужним інструментом залишається популістська риторика, здатна мобілізувати маси, апелюючи до відчуття невдоволення та страху перед «зрадою» еліт.

Констатовано: у той час як у Польщі гасло «Polandfirst, Polesfirst» окреслило межі національних інтересів, у Румунії заклик «MakeRomaniagreatagain» втілює прагнення повернутися до уявної «золотої доби» без корупції та зовнішнього втручання. Такі стратегії дають можливість робити висновки, що виборчі кампанії в сучасному аспекті апелюють до ірраціональних егоїстичних вимірів людського буття, часто ігноруючи здоровий глузд, беручи до уваги нездорові популістські тенденції щодо створення ворожої стратегії в суспільстві. Таким чином, така політична лінія видається контрпродуктивною: не долати зовнішню агресію Росії, а навпаки розігрувати політичні дебати поміж своїми гравцями, підігруючи політичним амбіціям Кремля та дезінформаційним фейкам.

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та дипломатичної служби Львівського національного університету імені Івана Франка, E-mail: kiyanka@i.ua; <https://orcid.org/0000-0002-3100-7796>.

² Кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародних відносин та дипломатичної служби Львівського національного університету імені Івана Франка, E-mail: mr.victorsychov@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0001-3371-9666>.

³ Магістр кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка. E-mail: illia.turovskyi@outlook.com.

Ключові слова: виборча кампанія, популізм, популістські слогани, вибори, виборча програма.

Analysis of Election Slogans in Presidential Elections (the Cases of Poland and Romania)

In the context of increasing socio-political turbulence in Central and Eastern Europe, the analysis of election campaigns is not just an academic exercise, but an urgent necessity for understanding the mechanisms of public opinion formation. The 2025 presidential elections in Poland and Romania clearly demonstrated how powerful a tool populist rhetoric remains, capable of mobilizing the masses by appealing to feelings of discontent and fear of “betrayal” by the elites. While in Poland the slogan “Poland first, Poles first” defined the boundaries of national interests, in Romania the call “Make Romania great again” embodied the desire to return to an imaginary “golden age” without corruption and external interference. Such strategies allow us to conclude that election campaigns in the modern context appeal to the irrational, selfish dimensions of human existence, often ignoring common sense and taking into account unhealthy populist tendencies to create a hostile strategy in society. Thus, instead of overcoming Russia’s external aggression, political debates are played out among our own players, playing into the Kremlin’s political ambitions and disinformation fakes.

117

Keywords: election campaign, populism, populist slogans, elections, election program.

Постановка проблеми. Важливість досліджуваної проблематики підкреслюється з одного боку – гостротою внутрішніх розколів, а з іншого – зовнішніми викликами, пов’язаними із взаєминами з інституціями Європейського Союзу та сусідніми державами.

Метою даної статті є виявити спільні стратегії та відмінності в побудові популістських меседжів обох кандидатів, оцінити їхню ефективність у різних соціально-політичних контекстах і з’ясувати, які наслідки така комунікація може мати для подальшого розвитку демократії та політичної культури країн.

Виклад основного матеріалу. У Польщі передвиборча кампанія перед другим туром голосування 1 червня 2025 року відзначається рекордною політичною напругою, що відображає глибоку поляризацію суспільства між проєвропейською та консервативно-націоналістичною орієнтацією. Радикальне загострення протистояння

спостерігається не лише на рівні гасел і риторики кандидатів, але й у способах мобілізації електорату та у зовнішньополітичних пріоритетах. Одну частину електорату представляє мер Варшави Рафал Тшасковський, який уже в першому турі здобув 31,36% голосів, позиціонувавши себе як захисник європейських цінностей, правового порядку та демократичних свобод (Gera V., 2025). Іншу – історик і націоналіст Кароль Навроцький, підтриманий партією «Право і Справедливість» (PiS), що набрав 29,54% голосів у першому раунді. Саме їхнє протистояння символізує вибір Польщі між тіснішою інтеграцією в ЄС та орієнтацією на збереження абсолютного суверенітету й стратегічне партнерство зі США (Skiba K.-M., 2025).

Політична поляризація виливається у прямі зіткнення на вулицях столиці: 25–26 травня в центрі Варшави відбулися взаємні марші прихильників обох кандидатів, що зібрали десятки тисяч учасників. Марш на підтримку Тшасковського, організований правлячою коаліцією, проходив під прапорами ЄС та гаслами захисту прав людини, тоді як контрмарш Народного руху за Польщу скликав прихильників Навроцького із закликами «ThisisPoland» та «StopMigrationPact», демонструючи тісний зв'язок польської націоналістичної риторики з американською ультраправою традицією (Erling B., Stezycki K., Bytysi F., 2025). Ці масові акції не тільки підсилюють емоційний заряд кампанії, але й створюють враження «двох паралельних реальностей», у яких виборці бачать абсолютно протилежні образи майбутнього держави.

Уже в ході кампанії роль транснаціональних консервативних структур вийшла на перший план: в Ряшеві відбувся європейський етап Консервативної політичної дії (СРАС), де Навроцький виступив поруч із ключовими фігурами американського правого крила. Він обґрунтував необхідність зміщення фокусу з «Brusselsfirst» на «Americafirst», підкресливши сильні трансатлантичні зв'язки як базис безпеки Польщі та натякнув на ревізію низки європейських директив, зокрема в галузі міграції та судової реформи (Europe is in crisis, 2025). Такий зовнішньополітичний меседж адресовано насамперед консервативній базі на Сході країни, де рівень довіри до інституцій ЄС значно нижчий, ніж у великих містах.

З економічного боку у 2024–2025 роках Польща зіштовхнулася зі складним балансуванням між необхідністю фіскальної консолідації та тиском на збереження соціальних та оборонних видатків. За

оцінкою S&PGlobal, дефіцит бюджету в 2024 році сягнув 6,6% ВВП, а на 2025-й прогнозується зниження лише до 6,1% – явно вищий за європейський стандарт у 3% (Poland's polarization, 2025). З огляду на передвиборні обіцянки як Тшасковського, так і Навроцького, суттєве скорочення видатків видається малоімовірним до завершення виборчого циклу, що передбачає також парламентські вибори наступного року. Інформація про можливе відтермінування чи заморожування ключових реформ уже породжує розмови про системні ризики для економічної стабільності та фінансового рейтингу країни.

Соціологічні дослідження засвідчують, що обидва кандидати мають приблизно рівний шанс на перемогу, але зі специфічною географічною диференціацією підтримки. Результати опитувань показують, що урбанізовані регіони (Варшава, Краків, Вроцлав) віддають перевагу Тшасковському, тоді як Центральна та Північна Польща, з домінуванням консервативних та релігійних настроїв, більше симпатизують Навроцькому (Skiba K.-M., 2025). При цьому значною залишається роль прихильників праворадикальних кандидатів, таких як Славомір Ментзен і Гжегож Браун, які у першому турі набрали близько 21% голосів загалом. Саме їх «наступне перерозподілення» голосів може стати вирішальним фактором: в разі консолідації цього електорату навколо Нацкористанта Навроцького він може відібрати у Тшасковського до 8–10% додаткових голосів (Cienski J., Kość W., 2025).

Внутрішньополітичні дискусії також обертаються навколо теми верховенства права. Протистояння між Законом і Справедливістю та Європейською комісією щодо реформ судової системи триває вже кілька років. Тшасковський обіцяє негайно відновити незалежність судів та завершити діалог із Брюсселем, тоді як Навроцький заявляє про необхідність остаточного «очищення» суддівських кадрів, звинувачуючи чинну систему в «зв'язках із олігархами та закордонними лобістами». Така риторика посилює відчуття електоральної невизначеності: з одного боку – страх перед «путіно-європейським втручанням», з іншого – побоювання насадження ззовні «лівих цінностей» (Gera V., 2025).

Медіа-простір залишається розділеним: державні телеканали та низка місцевих видань відкрито підтримують Навроцького, тоді як незалежні онлайн-платформи, інтерв'ю в міжнародних ЗМІ та соціальні мережі працюють на імідж Тшасковського. Інтенсивність де-

зінформаційних кампаній зростає в останні тижні, що стимулює урядове регулювання інтернету й можливі законодавчі новації в галузі протидії «фейкам» – ще один болючий пункт для обох кандидатів, які звинувачують один одного у маніпуляціях громадською думкою (Poland's polarization, 2025).

Поворотним моментом може стати явка виборців: у першому турі вона склала понад 67%, що є відносно високим показником для Польщі. Активізація молоді та міського населення дає перевагу Тшасковському, тоді як соціально вразливі групи, зокрема фермери й старші громадяни, можуть підтримати Навроцького через традиційні цінності та обіцянки соціальних виплат. Агресивна мобілізація «проти-лежного табору» через рахунок страху – «якщо програємо, Польща стане маріонеткою Брюсселя» – може визначити результат навіть за мінімальної різниці в голосах (Poland's polarization, 2025).

120 — У цілому, польська передвиборча ситуація демонструє складне поєднання внутрішніх дискурсів, зовнішньополітичних орієнтацій і економічних викликів. Логіка «стратегії страху» й «стратегії гордості» одночасно присутні в арсеналі обох штабів. Результат другого туру означатиме не стільки зміну одного політика на іншого, скільки вектор розвитку Польщі на найближчі роки: від ставлення до верховенства права і ролі ЄС до формату трансатлантичного партнерства та рівня соціальних стандартів.

У Румунії президентська кампанія 2025 року відзначилася глибоким суспільним розколом, який найяскравіше проявився в протистоянні між міським головою Бухареста Нікушором Даном і лідером ультраправого «Альянсу за єдність румунів» Джорджем Сіміоном. Перший тур голосування 4 травня став справжньою сенсацією: Сіміон, попри побоювання щодо його популістської риторики та зв'язків із проросійськими колами, здобув близько 27% голосів, випередивши Дана, який набрав приблизно 23%. Цей результат свідчить не лише про зростання націоналістичних настроїв, але й про глибоке невдоволення класичними політичними елітами, яке Сіміон вміло трансформував у меседж про «повернення величі» та «очищення» політичної системи від корупції (Ross T., Popoviciu A., 2025).

Гасло Сіміона «MakeRomaniaGreatAgain» стало ключовим елементом його стратегії, що апелювала до уявного повернення в «золоту добу» Румунії. Усі рекламні щити та відеоролики лідера «Альянсу за єдність румунів» будувалися навколо образу країни, стомленої

відмовками «глобалістів» і «змов великої політики», які нібито перетворили Румунію на периферію європейської спільноти. Цей риторичний прийом підтримували прокремлівські телеграм-канали та бот-мережі, що системно поширювали матеріали з критикою прозахідного курсу, водночас американські правоконсервативні інфлюенсери неодноразово висловлювалися на користь Сіміона, підсилюючи його образ «контриб'ютора глобального популістського руху» (Olari V., 2025).

Нікушор Дан відповідав на ці виклики прагненням до контрпопулістської мобілізації, позиціонуючи себе захисником європейських цінностей, верховенства права та інституційної прозорості. Його гасла «Romaniaforward, Romaniatogether» і «Pro-Europe, Pro-people» мали на меті відволікти увагу від емоційних закликів суперника, демонструючи досвід та готовність до складних реформ через діалог з Брюсселем і міжнародними партнерами (Diaconescu A., Barabas P., Brezar A., 2025). Підтримка Дана з боку провідних західних аналітичних центрів і європейських ЗМІ зміцнювала його імідж «містка між Румунією й Європою», проте усвідомлення соціально-економічних проблем країни змушувало багатьох виборців шукати прості, швидкі рішення – що працювало на користь Сіміона.

У соціально-економічному плані Румунія на початку 2025 року опинилася перед низкою викликів, серед яких зростання інфляції до 9% у першому кварталі, бюджетний дефіцит близько 4,5% ВВП та бідність у сільських регіонах (Colibășanu A., 2025). Ці фактори створили сприятливий ґрунт для популістських обіцянок «миттєвих рішень» без бюрократії й «змов еліт», що дозволило Сіміону залучити широкий електорат із периферії. Натомість Дан сконцентрувався на темах екології, перспективі вступу до Шенгенської зони й єврозони, а також на закликах до модернізації інфраструктури та підтримці молодіжного підприємництва.

Другий тур, який відбувся 18 травня, показав, що Дан зміг активізувати міське населення та молодь, довівши свою перемогу з 53,6% проти 46,4% у Сіміона (Ilie L., Gladun E., 2025). Водночас перерозподіл голосів праворадикальних і націоналістичних кандидатів першого туру, які загалом отримали понад 15%, здебільшого відбувся на користь Сіміона, що свідчить про стійкий запит на популістські меседжі серед значної частини суспільства. Зіткнення двох світоглядів – прагнення швидких змін проти поступових реформ через євро-

пейські інституції – виявилось ключовим для розуміння результату виборів.

Медіаландшафт Румунії лишався поділеним: державні телеканали й прокремлівські платформи дискредитували Дана, тоді як незалежні онлайн-ЗМІ та міжнародні агенції підтримували його прозахідний курс (Hard-right candidate). У відповідь пресслужба Дана ініціювала переговори з Facebook і Telegram щодо жорсткішого модераційного контролю контенту в передвиборчий період, що стало свідченням масштабу дезінформації.

У підсумку, хоча перемога Нікушора Дана ознаменувала бажання частини румунів відстояти європейський шлях, високий рівень підтримки Джорджа Сіміона – понад 46% у другому турі – вказав на міцну присутність популістських тенденцій у політичному житті Румунії. Новий президент постане перед завданнями реформувати судову систему, підвищити довіру до інституцій та зменшити соціально-економічні диспропорції. Успіх цих ініціатив визначатиме, чи залишиться популізм потужною силою в центральній-східноєвропейському регіоні, чи поступово відійде на другий план під тиском ефективних реформ та зміцнення демократичних процедур.

Політичні підсумки президентських виборів у Польщі та Румунії 2025 року мають безпосередні наслідки для України, визначаючи не лише обсяги військової і фінансової підтримки, а й загальну політичну атмосферу у Східній Європі. По-перше, у Польщі, яка забезпечує ключові логістичні коридори для перевезень західної зброї та гуманітарної допомоги в Україну, можливий прихід націоналістичного консерватора Кароля Навроцького міг би означати перегляд існуючих форматів співпраці. Він вже заявляв про готовність переорієнтувати польську зовнішню політику з «Brusselsfirst» на «Americafirst», водночас залишаючи за дужками питання безпосередньої підтримки Києва на рівні ЄС (Włodarczak-Semczuk A., Pawlak J., 2025). Водночас проєвропейський кандидат Рафал Тшасковський наголошував на продовженні санкційного тиску на Москву та зміцненні транзиту військової техніки через Польщу, що є критично важливим для успіху українського контрнаступу.

По-друге, сам факт надвисокої поляризації польського суспільства вводить елемент невизначеності: політична боротьба «народ проти еліти» посилює вразливість до дезінформаційних атак із боку Кремля. Українська розвідка попереджала про спецоперацію

«Doppelgänger», спрямовану на підрив виборів у Польщі через фейки та вкиди, що могло послабити довіру до уряду та низки стратегічних ініціатив на підтримку України (Tilles D., 2025). Навіть за умови перемоги Тшасковського, завдання боротьби з дезінформацією та консолідації проукраїнського дискурсу стоятиме в центрі його зовнішньої політики, адже Польща залишатиметься найактивнішим союзником Києва в НАТО та ЄС.

Що стосується Румунії, обрання Нікушора Дана в другому турі стало потужним сигналом підтримки європейського курсу і, як наслідок, збереження єдності санкційного фронту проти Росії. На відміну від Джорджа Сіміона, який у дебатах наполягав на «компенсації» від України за допомогу й відмові від багатьох європейських проєктів, Дан чітко позначив прагнення продовжити постачання оборонної та гуманітарної допомоги, а також активізувати регіональні ініціативи щодо відбудови постраждалих від війни територій (Mutler A., 2025). Його перемога сприйнята в Києві як зміцнення надійності східного флангу НАТО та запорука подальшої участі Румунії в багатосторонніх програмах допомоги.

123

Висновки. Ключовим наслідком румунських виборів є й те, що проукраїнські позиції здобули підтримку понад половини населення навіть у другому турі (53,6% проти 46,4%) (Tilles D., 2025). Це створює необхідні передумови для укріплення двосторонніх зв'язків: від координації прикордонного режиму до співпраці в енергетичній сфері – особливо в контексті проєкту підводного газопроводу Румунія–Україна. Разом із тим збереження гучної хвилі популізму означатиме, що Києву доведеться не лише підтримувати офіційне лобі у Бухаресті, а й вести активну інформаційну роботу з регіональними виборцями.

Нарешті, загальний тренд у обох країнах ілюструє посилення політичного клімату, в якому питання України стає частиною ширшого протистояння всередині ЄС між «глобалістами» та «сувереністами». Польща, перебуваючи на передовій у забезпеченні логістики та військової допомоги, і Румунія, як важливий східний союзник у Чорноморському регіоні, закладають базис для колективної відповіді на російську агресію. Відтак результат їхніх виборів визначить не лише власні внутрішні траєкторії, а й те, наскільки міцно Україна почуватиметься захищеною серед партнерів у час, коли протистояння з Москвою вступає у нову фазу.

References:

1. Europe is in crisis, Polish nationalist presidential candidate tells conservative conference. Reuters. 27.05.2025. URL: <https://www.reuters.com/world/europe-is-crisis-polish-nationalist-presidential-candidate-tells-conservative-2025-05-27/>.

2. Poland's polarisation hurts fiscal consolidation, S&P says. Reuters. 27.05.2025. URL: <https://www.reuters.com/markets/emerging/polands-polarisation-hurts-fiscal-consolidation-sp-says-2025-05-27/>.

3. Hard-right candidate who lost Romania's presidential race contests results at top court (Video). APNews. URL: <https://apnews.com/video/hard-right-candidate-who-lost-romanias-presidential-race-contests-results-at-top-court-5c69fb383de643fc8f0163452bfeb64d>.

4. Cienski J., Kość W. Race for Poland's presidency blows wide open. Politico. 25.05.2025. URL: <https://www.politico.eu/article/poland-presidential-election-trzaskowski-nawrocki/>.

124 — 5. Colibășanu A. Dan's presidency in Romania: more stability in a volatile region. Elcano Royal Institute. 26.05.2025. URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/commentaries/dan-presidency-in-romania-more-stability-in-a-volatile-region/>.

6. Diaconescu A., Barabas P., Brezar A. Romania's pro-West candidate Nicușor Dan wins presidential election in dramatic comeback. euronews. 18.05.2025. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/05/18/nicursor-dan-leading-in-romanias-crucial-presidential-elections-exit-polls-project>.

7. Erling B., Stezycki K., Bytyci F. Rival marches draw thousands in Warsaw ahead of presidential vote. Reuters. 25.05.2025. URL: <https://www.reuters.com/world/rival-marches-draw-thousands-warsaw-ahead-presidential-vote-2025-05-25/>.

8. Gera V. A look at the candidates running in Poland's presidential runoff election. 27.05.2025. URL: <https://apnews.com/article/poland-presidential-election-candidates-trzaskowski-nawrocki-ae1d51f4893d-51bd347210c873e86173>.

9. Ilie L., Gladun E. Centrist Dan wins Romanian presidency over hard-right pro-Trump rival. Reuters. 19.05.2025. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/romanians-vote-presidential-run-off-that-could-widen-eu-rifts-2025-05-17/>.

10. Mutler A. Romanian Centrist Victory Brings Relief to Allies. Cepa. 19.05.2025. URL: <https://cepa.org/article/romanian-centrist-victory-brings-relief-to-allies/>.

11. Olari V. From Bucharest to Chisinau: How pro-Kremlin networks shaped Romania's 2025 election. DFRLab. 16.05.2025. URL: <https://dfrlab.org/2025/05/16/pro-kremlin-networks-shaping-romania-2025-election/>.

12. Ross T., Popoviciu A. Nicușor Dan starts nightmare new job as president of Romania. Politico. 25.05.2025. URL: <https://www.politico.eu/article/nicutor-dan-romania-president-new-job-europe/>.

13. Skiba K.-M. Polish presidential elections 2025 - who's leading in the polls?. euronews. 25.05.2025. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/05/25/polish-presidential-elections-2025-whos-leading-in-the-polls>.

14. Tilles D. Ukraine warns of Russian interference in Poland's presidential election. Notes from Poland. 18.05.2025. URL: <https://notesfrompoland.com/2025/05/18/ukraine-warns-of-russian-interference-in-polands-presidential-election/>.

15. Tilles D. Five conclusions from Poland's presidential election first round. Notes from Poland. 19.05.2025. URL: <https://notesfrompoland.com/2025/05/19/five-conclusions-from-polands-presidential-election-first-round/>.

16. Wlodarczak-Semczuk A., Pawlak J. Polish presidential contender talks tough on Ukraine. Reuters. 16.05.2025. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/nationalist-polish-presidential-contender-talks-tough-ukraine-2025-05-16/>.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.126-139>

УДК: 324(477):004.73

© Олександр Фесенко¹

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН У ВИБОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена всебічному аналізу потенціалу та обмежень використання блокчейн-технологій у виборчому процесі України у воєнних та післявоєнних умовах. Автор розглядає технічні властивості блокчейну, зокрема його децентралізовану архітектуру, криптографічну стійкість, механізми незмінності даних і реплікацію інформації в однорангових мережах. У статті підкреслюється, що ці переваги створюють уявлення про можливу повну прозорість виборів, однак їх практична реалізація значною мірою ускладнена низкою організаційних, інфраструктурних та правових факторів. Розглянуто погляди прихильників цієї технології, які вбачають у блокчейні шлях до автоматизації та підвищення довіри. Визначено, що ці рішення здебільшого є теоретичними моделями, не адаптованими факторами до реальних суспільно-політичних умов.

Проаналізовано аргументацію противників технології блокчейну, які наголошують на ризиках концентрації контролю в одного чи кількох адміністраторів, відсутності надійної ідентифікації виборців, можливих збоях, вразливості до кібератак та потенційному втручанні з боку російської федерації та інших суб'єктів. Розкрито міжнародний досвід: успішне застосування під час виборів у Сьєрра-Леоне, фальсифікації на місцевих виборах у росії, відмову Норвегії від електронного голосування через безпекові ризики та відсутність ефекту для явки, перевагу паперових бюлетенів у Бельгії, а також неможливість застосування естонської моделі із-за несумісності з українськими конституційними вимогами щодо таємності голосування. Проаналізовано соціально-демографічні обмеження викорис-

¹ Аспірант кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна, E-mail: fesenko.oleksandr@chnu.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0001-9076-5300>.

тання блокчейн-технології, зокрема низький рівень цифрових навичок значної частини виборців похилого віку.

У статті стверджується, що впровадження блокчейн-голосування потребуватиме масштабних законодавчих змін, глибокої модернізації цифрової інфраструктури та підвищення рівня кіберзахисту. За нинішніх умов технологія не здатна гарантувати повну безпеку, прозорість і відповідність конституційним принципам виборів. Констатовано, що блокчейн може бути використаний лише в якості експерименту в локальних процесах, однак його повномасштабне застосування під час загальнонаціональних виборів в Україні наразі є передчасним.

Ключові слова: вибори, блокчейн, голосування, виборчий процес, цифровізація, кібербезпека, Україна.

Problems and Prospects of Implementing Blockchain Technology in the National Electoral Processes

The article offers a comprehensive analysis of the potential and limitations of using blockchain technologies in Ukraine's electoral process amid wartime and post war transformations. The author examines the technical properties of blockchain, including its decentralized architecture, cryptographic resilience, data immutability mechanisms, and peer-to-peer data replication. The article highlights that these advantages create an impression of complete electoral transparency; however, their practical implementation is significantly complicated by various organizational, infrastructural, and legal factors. The views of proponents who perceive blockchain as a means of automating processes and enhancing trust. It is noted that these solutions are largely theoretical models that remain insufficiently adapted to real socio-political conditions.

The article also analyzes the arguments of critics who emphasize risks related to the concentration of control in the hands of one or several administrators, the lack of reliable voter identification, possible system failures, vulnerability to cyberattacks, and potential interference from the Russian Federation. The international experience is revealed: the successful use during elections in Sierra Leone, election fraud in local elections in Russia, Norway's refusal of electronic voting due to security risks and the lack of effect on voter turnout, the preference for paper ballots in Belgium, and the impossibility of applying the Estonian model due to its incompatibility with Ukraine's constitutional requirements regarding the secrecy of voting. Attention is also given

to socio-demographic limitations, particularly the low level of digital skills among a significant share of older voters.

The article concludes that implementing blockchain-based voting would require extensive legislative reforms, substantial modernization of digital infrastructure, and enhanced cybersecurity. Under current conditions, the technology cannot ensure full security, transparency, or compliance with constitutional principles. It is determined that blockchain can be applied only in experimental or local processes, while its full-scale use in nationwide elections in Ukraine remains premature.

Keywords: blockchain, voting, electoral process, digitalization, cybersecurity, Ukraine.

128

Постановка проблеми. Незалежно від того, як буде завершено бойові дії – їх замороженням чи укладенням повноцінної мирної угоди – Україна, зокрема на вимогу міжнародних партнерів, буде зобов'язана провести вибори на всіх рівнях. Проте цьому процесу перешкоджатиме низка суттєвих викликів: значна кількість виборців, що покинула країну через війну, велика частина виборців-військовослужбовців перебуває на бойових позиціях, значні проблеми з адмініструванням виборів. Очевидно, що вибори супроводжуватимуться значним суспільним інтересом, адже вони символізуватимуть новий етап після завершення бойових дій. Українські виборці очікувано голосуватимуть за власну безпеку та очищення влади від корупції, прояви якої стали особливо відчутними в умовах воєнного стану. Відтак зросте запит на те, щоб кожен голос був належно врахований, а виборчий процес залишався прозорим, чесним і справедливим. Стрімкий технологічний розвиток супроводу виборчого процесу та ризики втручання у нього з боку російської федерації та інших зацікавлених сторін спонукають шукати нові механізми для забезпечення безпечного й легітимного волевиявлення, а також орієнтуватися на глобальні тенденції. Одним із можливих рішень у цьому контексті розглядається технологія блокчейн, як складник електронного голосування, яка забезпечує високий рівень прозорості й дедалі активніше обговорюється не лише в наукових колах, а й у ширшому суспільному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень засвідчив, що перспективи впровадження технології блокчейн у виборчі процеси висвітлені у низці наукових праць як західних, так і вітчизняних авторів, таких як

Д. Джефферсон, С. Парк, М. Спектр, У. Джафар, С. Коржов, В. Яланецький та ін.

Метою статті є визначення можливостей, проблем і перспектив впровадження технології блокчейн у вітчизняні виборчі процеси.

Виклад основного матеріалу. Блокчейн – це структура даних, що являє собою послідовний ланцюг блоків, з'єднаних між собою криптографічними хешами (унікальними кодами). У блокчейн-системах блоки розповсюджуються та дублюються в одноранговій мережі. Дані в них записуються послідовно, а вже створені та перевірені блоки не можуть бути змінені, доповнені чи видалені без виявлення. Першим елементом будь-якого блокчейну є нульовий блок, або «блок генезису» (Jafar, Juzaid in Ab Aziz, and Shukur, 2021). Серед потенційних переваг блокчейн-системи С. Коржов виокремлює відсутність єдиного центру контролю, що створює надійно захищену інфраструктуру, яка унеможливує несанкціоноване втручання або маніпуляції з інформацією з боку домінуючого суб'єкта. Така децентралізована архітектура, у якій всі мережеві вузли функціонують на рівних засадах, значно підвищує стійкість системи до внутрішніх та зовнішніх загроз (Коржов, 2025).

129

Загалом дослідників, які спеціалізуються на вивченні блокчейн-технологій в електоральних процесах, умовно можна поділити на три групи: прихильників, поміркованих ентузіастів, які вбачають у блокчейні перспективну технологію, але не єдино правильний інструмент для голосування, а також непримиренних противників.

Прихильники впровадження блокчейн-технологій у виборчий процес зазвичай описують його як послідовність із п'яти взаємопов'язаних етапів. Спершу відбувається ініціалізація протоколу голосування: визначаються правила проведення виборів, формуються списки виборців і кандидатів. Після цього здійснюється ідентифікація виборців за допомогою різних механізмів автентифікації, що має гарантувати, що кожен учасник голосує лише один раз. Далі настає етап власне голосування. Пропонується використання розгалуженої блокчейн-структури, у якій для кожного кандидата створюється окремий ланцюг. Перший запис у такому ланцюгу містить ім'я кандидата, а всі наступні – це голоси, віддані за нього. Сам процес голосування інтерпретується як транзакція, при цьому кожен блок включає хеш попереднього блоку та кореневий хеш

дерева Меркла². Виборець робить свій вибір відповідно до встановлених правил, після чого його голос криптографічно шифрується. Після закриття виборчих дільниць відбувається підрахунок голосів. На цьому етапі втручання в дані стає неможливим, а якщо підрахунок ведеться паралельно з голосуванням, необхідно забезпечити повну анонімність проміжних результатів, щоб унеможливити вплив на тих, хто ще не проголосував. Завершальним етапом є оприлюднення підсумків голосування через захищені канали передачі даних, після чого результати стають доступними для громадськості у прозорому й відкритому форматі (Yalanetskyi, 2023).

Використання блокчейну під час виборів добре зарекомендувало себе в Сьєрра-Леоне. Швейцарська блокчейн-компанія Agora провела експеримент із застосуванням блокчейн-технології для підрахунку голосів, де вона працювала на 280 виборчих дільницях у Західному окрузі, що включає столицю Фрітаун (Perper, n. d.). Дискусії щодо впровадження відповідної технології у виборчу систему Бразилії тривають, і проєкт уже отримав назву «Вибори майбутнього».

— Блокчейн Ethereum став предметом обговорення щодо його впровадження у парламентські вибори Йорданії (Malkawi, Bani Yaseen, and Nabeebalah, 2023). Навіть у нашій країні пропонується впровадити блокчейн для виборів і референдумів – відповідні петиції зареєстровані на сайті Президента України, але не набрали належної кількості голосів підтримки.

Противники впровадження блокчейн-технологій у виборчий процес, окрім критики зазначених вище переваг, виокремлюють два основні підходи до організації таких виборів і наголошують, що в обох випадках система може залишатися під контролем одного суб'єкта або обмеженого кола осіб. Це зумовлено тим, що під час голосування із використанням блокчейну неможливо усунути суб'єкта, який налаштовує, запускає та адмініструє сам процес голосування (Yalanetskyi, 2023).

Перший підхід передбачає, що систему виборів контролює один власник, що є спрощеною формою блокчейн-ланцюга з кількома

² Дерево Меркла – це бінарна структура, у якій хеші пар транзакцій рекурсивно поєднуються, доки не буде сформовано один кореневий хеш. Воно використовується в блокчейні для компактного й надійного узагальнення всіх транзакцій у блоці.

суб'єктами. Це своєю чергою створює потенційні можливості для маніпулювання результатами. Відповідальна за онлайн-голосування організація, приватна компанія або орган влади може змінювати або підтасовувати результати на власний розсуд, зокрема, через підкуп або політичні домовленості. Головною проблемою такої моделі, як зазначає Д. Джефферсон, є відсутність системи стримувань, що фактично не обмежує дії власника, який фактично самовільно може вирішувати, які бюлетені додавати до блокчейн-ланцюга, а які ні. У такому випадку зникає неупередженість, зростають корупційні ризики, що, у свою чергу, підвищує вартість проведення виборів, адже потребує створення додаткових механізмів антикорупційного контролю (Jefferson, n. d.).

У випадку, коли систему виборів контролює декілька власників, ризик маніпуляцій зменшується, але не зникає повністю. Однак такий підхід вносить нові проблеми, зокрема зростає ймовірність витоку інформації про результати голосування. Крім того, кожен зі співвласників, серед яких немає чіткого лідера, повинен погоджувати між собою кожен отриманий бюлетень, що може затягувати процес голосування та провокувати конфлікти серед них. За таких умов громадськість повинна покладатися на злагожденість у діях і рішеннях власників блокчейн-ланцюга. Однак це вимагає високого рівня особистісної та політичної культури усіх учасників, що є можливим тільки у розвиненому громадянському суспільстві з високим рівнем самоорганізації. На наш погляд, це малоімовірно, зокрема, у молодих демократіях або за умов політичної нестабільності, коли суспільство переживає періоди страху та невизначеності, як це має місце під час воєнних чи післявоєнних станів (Jefferson, n. d.).

Організація виборів із залученням великої кількості виборців є до того ж надзвичайно складним і відповідальним процесом. Збої у цьому процесі можуть призвести до втрати довіри до нового інструменту, навіть якщо він є ефективним. Блокчейн-технологія, хоча і пропонує прозорість та безпеку, може бути не готовою до обробки великих масивів даних. В. Яланецький зазначає, що побудова системи голосування на блокчейні Bitcoin не буде ефективною, оскільки цей блокчейн є надто повільним і створювався для зовсім інших цілей. Загалом він сумнівається, що публічний блокчейн здатний забезпечити безперервну та масштабну електоральну участь (Yalanetskyi, 2023). Це питання залишається актуальним для українців, зокрема,

через невдалий досвід з іншими цифровими системами, такими як платформа «Дія», яка не витримала великого навантаження під час голосування за представника України на «Євробаченні-2024». Крім того, блокчейн-система, як і будь-яка інша цифрова платформа, може стати мішенню для кібератак. Ворожі сили, особливо з боку російської федерації, чи інші зацікавлені сторони, можуть намагатися маніпулювати виборчими процесами навіть після перемоги України чи припинення вогню. Вітчизняні хакери також можуть зацікавитися втручанням у виборчий процес, що додатково ускладнює ситуацію. Як приклад, можна згадати втручання росії у вибори президента США різними способами протягом останніх трьох виборчих кампаній, адже росіяни активно використовують ШІ-технології для генерування контенту, що є простим й ефективним інструментом впливу на свідомість американських виборців і, на нашу думку, зможе використовувати їх для розхитування української кібербезпеки (Романюк, 2024). Згаданий вище Д. Джефферсон зазначає, що саме тип блокчейн-ланцюга з кількома власниками є найбільш вразливим до стороннього впливу, адже ворожі професійні хакери можуть проникнути на сервер, впровадити власне програмне забезпечення для відсіювання невігідних їм бюлетенів (Jefferson, n. d.). Наприклад, російськими розробниками для виборів до московської міської думи була створена спеціальна система інтернет-голосування на основі блокчейну, яку, як зазначив один з провідних дослідників з кібербезпеки, можна легко зламати (Lahoti, 2019). До того ж досвід російської федерації спростовує поширену думку про неможливість застосування стороннього впливу на результати голосування, що здійснюється за допомогою блокчейну, адже опубліковані знімки бази даних із зафіксованими голосами показують, що в трьох виборчих округах на місцевих виборах 2024 р., де до вечора лідирували опозиційні кандидати, за ніч різко змінилася динаміка на користь провладних політиків, що свідчить про маніпуляції та фальсифікації.

Серед інших кіберризиків фахівці виокремлюють відсутність надійної ідентифікації виборця. Без потужної криптографічної інфраструктури, якої наразі немає в США, а тим паче в Україні, неможливо точно визначити, хто голосує. Існуючі методи ідентифікації мають суттєві недоліки: паролі ненадійні, а особисті дані, такі як дати народження чи номери соціального страхування, часто викрадаються під час витоків інформації. Біометрія не підходить для Інтернету, оскільки

ки немає баз даних для порівняння. Методи розпізнавання обличчя мають високий рівень помилок і можуть бути підроблені за допомогою штучного інтелекту (Jefferson, n. d.). Крім того, надмірна прозорість операцій у блокчейні, яка з одного боку є її перевагою, стає водночас її недоліком. Усі операції у цій системі є абсолютно анонімними з використанням псевдонімів, а тому відкритість даних може порушити принцип таємності голосування, якщо хтось його упізнає. З іншого боку, відпадає можливість перевірити чи справді конкретний виборець скористався своїм виборчим правом, а не хтось інший. Сюди ж ми також відносимо ризик відстеження дій через підкуп або тиск на інтернет-провайдерів, адже вони бачать реальну IP-адресу, з якої було здійснено голосування. Ба більше, використання анонімного браузера Tor або VPN сервісів не дозволяє приховати метадані транзакцій, тобто голосування, у блокчейні, що однозначно за найгірших обставин гарантуватиме розкриття особи виборця та його електоральний вибір.

Ще один ризик пов'язаний із соціально-демографічним контекстом. Більшість виборців, що стабільно голосують на виборах в Україні, складають особи похилого віку, про що свідчать результати опитування Соціологічної групи «Рейтинг», згідно з якими, на місцевих виборах 2020 року найактивнішими були виборці саме цієї групи: 56 % із тих, хто прийшов на вибори, були люди старше 50 років, при тому, що в загальній структурі виборців їх частка становила 45 %. На нашу думку, у деяких з них можуть виникнути труднощі з адаптацією до використання новітніх технологій. Для деякого з них труднощі виникають навіть при користуванні банкоматом, або мобільними телефонами новітніх поколінь. Зазначимо й відсутність їх у частини виборців. Наприклад, у США частка осіб, старших за 65 років, які користуються смартфонами, становить близько 75%, тоді як звичайним мобільним телефоном користуються 95% американців цього віку. Отже, в українських реаліях цілком імовірно, що частина громадян не змогла б проголосувати у зв'язку з відсутністю відповідних засобів. Це створює бар'єри для широкого впровадження блокчейн-системи на всіх рівнях, тому виникає потреба у проведенні широкої кампанії з навчання голосуванню через блокчейн, що може не охопити велику кількість громадян та не забезпечити їх активну участь у виборах.

Прихильники впровадження блокчейн-голосування вважають, що це може сприяти покращеній мобілізації виборців. Частково вони мають рацію, оскільки досвід Естонії показує, що такий метод голосування з часом підвищує довіру громадян. Наприклад, кількість виборців, які скористалися інтернет-голосуванням на місцевих виборах, зросла на 19,3% з 2005 до 2013 р.; на парламентських виборах цей показник збільшився на 18,8% з 2007 до 2011 р., а на виборах до Європейського парламенту – на 16,3% (Шеверева і Шаповалова, 2018). Однак низка досліджень свідчить, що електронне голосування, навіть побудоване на основі блокчейн-технологій, здебільшого не гарантує підвищення явки виборців. Показовим є досвід Норвегії, де від цього підходу відмовилися через питання безпеки та відсутність помітного впливу на активність виборців – рівень абсентеїзму залишився незмінним (Yalanetskyi, 2023). Дослідження виборчих процесів у Бельгії на муніципальному рівні показало, що кількість виборців, які голосували безпосередньо на дільницях за допомогою паперових бюлетенів, перевищила кількість тих, хто віддав свій голос електронним способом (Dandoy, 2014).

134

З цієї ж причини Д. Джефферсон вважає паперові бюлетені та ручний аудит машинного підрахунку голосів найнадійнішим кіберзахистом на виборах, оскільки системи онлайн-голосування, зокрема блокчейн-системи, не забезпечують можливість використання справжніх, перевірених виборцями паперових бюлетенів, які важливі для точного перерахунку голосів, аудитів та статистичних перевірок (Jefferson, n. d.). Цю ж думку підтримує низка науковців, які вважають рішення заміни паперового голосування електронним «природним, але помилковим» (Park, Specter, Narula, and Rivest, 2021). На підтвердження цієї думки вони наводять низку факторів, за якими паперове голосування має перевагу на електронним, зокрема у системі блокчейн:

- 1) Вибори, засновані на доказах. Цей фактор полягає в тому, що виборчі комісії повинні не лише визначати справжніх переможців виборів, але й надавати електорату переконливі докази цього, чим зокрема слугують паперові бюлетені.

- 2) Таємність голосування. Голосування у спеціальних кабінках є важливим для запобігання залякуванню виборців, фальсифікаціям виборів, захищає від примусу та підкупу, позбавляючи стимулу змусити виборця голосувати певним чином.

3) Незалежність від програмного забезпечення. Будь-яка зміна або помилка в програмному забезпеченні, яке відповідає за проведення виборів, не повинна впливати на результати виборів. Однак його недосконалість може призвести до збоїв та махінацій.

4) Перевірка бюлетенів виборцями. Виборці повинні мати можливість перевірити, що їхній голос був правильно зареєстрований. Це забезпечує точність вибору, яку важко досягти в електронних системах, порівняно з паперовими бюлетенями, які можна легко перевірити вручну, зокрема, чи правильно була поставлена позначка навпроти ім'я кандидата або назви політичної партії.

5) Змагальність. Система голосування повинна дозволяти виявляти помилки та надавати можливість оскарження, що є важливим для підтвердження чи спростування достовірності результатів.

6) Аудит. Він необхідний для того, щоб підтвердити точність виборчих процесів та засвідчити достовірність результатів (Park, Specter, Narula, and Rivest, 2021).

Саме наявність наведених вище факторів за демократичного режиму функціонування політичної системи забезпечує довіру до традиційного голосування на виборчих дільницях і до інституту виборів загалом. Адже, впроваджуючи цифрові рішення та сучасні технології, не можна забувати, що головна мета виборів – легітимувати право кандидата або політичної сили на владу. Це можливо лише за умови широкої участі громадян у виборчому процесі, який вони вважають зрозумілим, надійним і таким, що заслуговує на довіру.

Запровадження голосування на основі блокчейну потребуватиме ґрунтовної підготовки та масштабних законодавчих змін, що саме по собі стане надзвичайно складним і трудомістким завданням для українських законотворців. При цьому особливо важливо зберегти конституційні гарантії громадян на прямі та таємні вибори. Однак у разі використання блокчейну, який передбачає можливість дистанційного голосування, забезпечення таємності вибору перетворюється на складне та неоднозначне завдання (Полякова, 2018).

Естонія, яку часто називають лідером у сфері електронного голосування, має іншу правову модель: таємність голосування там закріплена як право, а не як обов'язкова вимога, і виборець може віддати свій голос повторно, якщо у нього виникне така потреба (Полякова, 2018). Тому просте запозичення естонського досвіду є неможливим, адже для його застосування в Україні довелося би вносити зміни до

Конституції, Виборчого кодексу та інших нормативно-правових актів, перебудовувати всю виборчу систему. З огляду на ці виклики наразі ми не вбачаємо реальних перспектив впровадження голосування через блокчейн в Україні найближчим часом.

Серед суттєвих переваг впровадження цієї технології – суттєве заощадження бюджетних коштів. Згідно з даними Міністерства фінансів, впровадження технології блокчейн дозволить заощадити близько 2,5 млрд грн на проведенні виборів (на президентські вибори 2019 року було витрачено понад 2,3 млрд грн за два тури). Це еквівалентно приблизно 1 млн мінімальних місячних пенсій, що означає, що ці кошти можна спрямувати на інші важливі потреби. Обов'язкові витрати знадобляться лише для створення самої програми для голосування, а надалі вона обслуговуватиме себе сама (Шеверева і Шаповалова, 2018). Однак, значну частину коштів вірогідно доведеться витратити на організацію навчання, тренінгів, семінарів і вебінарів для виборців.

136

На перший погляд такі суттєві переваги блокчейн-систем, як анонімність, децентралізованість та незмінність даних, створюють привабливі перспективи. Однак, якщо процес голосування не контролюється жодним уповноваженим органом, постає питання: хто нестиме відповідальність за невраховані голоси, втручання третіх сторін у виборчий процес, збої в системі чи неправильно сформований ланцюг блоків? Наразі, на нашу думку, усі переваги голосування на основі блокчейну, які активно просувають його прихильники, виглядають радше як спроба теоретично накласти модель виборів на нову технологію та знайти логічні зв'язки між ними, що підкреслює реальну цінність технології блокчейн у демократичних процесах. Успішний приклад її використання на президентських виборах 2024 року в Румунії є демонстрацією надійної системи верифікації виборців. Водночас, в Україні впровадження такого інноваційного застосування як блокчейн для виборів має бути поступовим. Спочатку варто протестувати такі моделі на рівні місцевого самоврядування або під час ухвалення рішень у межах окремих структурних підрозділів, де, ми впевнені, вони себе ефективно зарекомендують.

Висновки. Отже, попри новизну й певні переваги блокчейн-системи, такі як анонімність та децентралізованість, в Україні наразі не спостерігається передумов для її ефективного впровадження у ви-тчизняні виборчі процеси. Це пов'язано з питаннями безпеки як у кіберпросторі, так і в реальному житті, які загострюються через за-грози з боку російської федерації та інших сторін. Серед інших про-блем – неготовність частини виборців до нової форми голосування, потреба у суттєвих змінах виборчого законодавства та відсутність ефективного мобілізаційного чинника для підвищення явки, що під-тверджується досвідом Норвегії та Бельгії.

References:

1. Blokcheyn stezhyt' za vamy: mify pro anonimnist' kryptovalyut. URL: <https://bithide.io/blog/uk/security/why-blockchain-and-crypto-are-not-anonymous/> (data zvernennya: 21.11.2025) (in Ukrainian).
2. Vybery na blokcheyn zaoshchadyat' 2,5 mlrd hryven'. Za chy pro-ty. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/02/06/120778057/> (data zvernennya: 24.11.2025) (in Ukrainian).
3. Elektronna systema vyboriv v Ukrayini po tekhnolohiyi block-chain. Elektronni petytsiyi. Ofitsiyne internet-predstavnytstvo Prezidenta Ukrayiny. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/30533> (data zvernennya: 24.11.2025) (in Ukrainian).
4. Kazdobina, YU. 2021. "Yak Rosiya vtruchalasya u vybery-2020 u SSHA: vsi detali novoho zvituz vidky". URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/03/17/7120988/> (data zvernennya: 18.11.2025) (in Ukrainian).
5. Korzhov, S. 2025. "Intehratsiya blokcheyn-tekhnohohy u systemy elektronnoho uryaduvannya yak mekhanizm protydyiy koruptsiynym skhemam". Analychno-porivnyal'ne pravoznavstvo, № 3, 133–137. DOI: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/23-1.pdf> (data zvernennya: 21.11.2025) (in Ukrainian).
6. Korinovs'ka, A., ta Yarysh, O. 2024. "Yak Rosiya vtruchayet'sya u vybery SSHA: memy ta feyky pro Ukrayinu". URL: <https://suspilne.media/844967-ak-rosia-vtruchaetsya-u-vybory-ssa-memy-ta-feyki-pro-ukrai-nu-amerikanski-girki/> (data zvernennya: 18.11.2025) (in Ukrainian).
7. Mistsevi vybery 2020: analiz vikovoyi struktury vybortsiv. URL: <https://www.ratinggroup.ua/news/mestnye-vybory-2020-analiz-voznosty-struktury-izbirateley> (data zvernennya: 21.11.2025) (in Ukrainian).

8. Orhanizuvaty provedennyya vyboriv ta referendumiv v Ukrayini v elektronniy formi za dopomohoyu tekhnolohiyi blokcheyn. Elektronni petytsiyi. Ofitsiynе internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/141318> (data zvernennyya: 24.11.2025) (in Ukrainian).

9. Polyakova, A. 2018. "Vybory-2019 na blokcheyni: yak tse pratsyuє i chomu nam tse potribno". Ekonomichna pravda. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2018/07/19/638824/> (data zvernennyya: 18.11.2025) (in Ukrainian).

10. Romanyuk, A. 2024. "Amerykans'ka rozvidka poyasnyla, yak Rosiya vtruchayet'sya u vybory v SSA". URL: <https://trueua.info/news/amerikanska-rozvidka-poyasnila-yak-rosiya-vtruchayetsya-u-vibori-v-ssha> (data zvernennyya: 18.11.2025) (in Ukrainian).

11. Rosiya vtruchalasya v amerykans'ki vybory 2016 roku – dopovid' komitetu Senatu. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3083861-rosia-vtruchalasya-v-amerikanski-vibori-2016-roku-dopovid-komitetu-senatu.html> (data zvernennyya: 18.11.2025) (in Ukrainian).

12. U «Diyi» stavsyа zbiy pid chas holosuvannya u natsvidbory na «Yevrobachennyya»: peremozhetsya oholosyat' zavtra. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-diya-yevrobachennyya-natsvidbir-holosuvannya/32804172.html> (data zvernennyya: 18.11.2025) (in Ukrainian).

13. Sheveryeva, V. YE., ta Shapovalova, K. R. 2018. "Vprovadzhennyya blokcheyn tekhnolohiyi u vyborchyy protses". Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovryaduvannya: zb. nauk. pr. / redkol.: S. H. Ser'ohina ta in. Kharkiv: Pravo, Vyp. 35, 147–163 (in Ukrainian).

14. Yaki perevahy daye blokcheyn pid chas holosuvannya na vyborakh: dosvid zarubizhnykh krayin. URL: <https://psm7.com/uk/blockchain/kakie-preimushhestva-daet-blokchejn-pri-golosovanii-na-vyborax-opyt-zarubezhnyx-stran.html> (data zvernennyya: 24.11.2025) (in Ukrainian).

15. Dandoy, R. 2014. "The Impact of e-Voting on Turnout: Insights from the Belgian Case", 29–37. DOI: 10.1109/ICEDEG.2014.6819940 (data zvernennyya: 23.11.2025).

16. Jafar, U., Juzaidin Ab Aziz, M., and Shukur, Z. 2021. "Blockchain for Electronic Voting System—Review and Open Research Challenges". URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8434614/> (data zvernennyya: 23.11.2025).

17. Jefferson, D. n. d. “The Myth of «Secure» Blockchain Voting”. URL: <https://www.usvotefoundation.org/blockchain-voting-is-not-a-security-strategy> (data zvernennya: 21.11.2025).

18. Lahoti, S. 2019. “Moscow’s blockchain-based internet voting system uses an encryption scheme that can be easily broken”. URL: https://www.packtpub.com/br-ch/learning/tech-news/moscows-blockchain-based-internet-voting-system-encryption-scheme-broken?srsId=AfmBOOoaTX26O4DovPuqLU0ktUQpedprwrsIyOK5YGIK_o-PKXTq66U (data zvernennya: 24.11.2025).

19. Malkawi, M., Bani Yaseen, M., and Habeebalah, D. 2023. “Ethereum Blockchain Based e-voting System for Jordan Parliament Elections”. *Applied Mathematics & Information Sciences*, № 2, 233–241. DOI: <http://dx.doi.org/10.18576/amis/170206> (data zvernennya: 24.11.2025).

20. Manipulation in e-voting system in the Moscow City Duma elections. URL: <https://cedarus.io/research/e-voting-2024> (data zvernennya: 24.11.2025).

21. Mobile Fact Sheet. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/fact-sheet/mobile/> (дата звернення: 21.11.2025). — ¹³⁹

22. Park, S., Specter, M., Narula, N., and Rivest, R. L. 2021. “Going from bad to worse: from Internet voting to blockchain voting”. *Journal of Cybersecurity*, 1–15. DOI: 10.1093/cybsec/tyaa025 (data zvernennya: 21.11.2025).

23. Perper, R. n. d. “Sierra Leone just became the first country in the world to use blockchain during an election”. URL: <https://www.businessinsider.com/sierra-leone-blockchain-elections-2018-3> (data zvernennya: 24.11.2025).

24. Yalanetskyi, V. 2023. “Blockchain-based electronic voting systems”. *Ukrainian Scientific Journal of Information Security*, Vol. 29, Issue 2, 67–72.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.140-153>

УДК: 351.746]:070.16:316.776.23:004

© Леся Качковська¹

© Євгенія Вознюк²

ІНФОРМАЦІЙНІ МАНІПУЛЯЦІЇ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ: МЕХАНІЗМИ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ

140
— У статті досліджується проблема інформаційних маніпуляцій у цифрову епоху, зокрема їх механізми, наслідки та способи протидії. Проаналізовано сучасні техніки маніпулятивного впливу – фейкові новини, дезінформацію, емоційні провокації, алгоритмічне персоналізоване просування контенту, пропаганду, тролінг і використання бот-мереж. Особлива увага приділяється ролі цифрових технологій та соціальних медіа у поширенні маніпуляцій і трансформації суспільного сприйняття. Визначено, що інформаційні маніпуляції становлять серйозну загрозу для демократичних процесів, безпеки та інформаційної гігієни громадян. Акцентовано увагу на необхідності розвитку медіаграмотності, створення технологічних інструментів для верифікації інформації та підвищення критичного мислення. Метою статті є окреслення ролі інтернет-ресурсів у виявленні та нейтралізації інформаційних впливів у цифровому середовищі.

Ключові слова: інформація, медіапростір, маніпуляція, інформаційна війна, фейк, соціальні мережі.

Information Manipulations in the Modern Media Space: Mechanisms and Methods of Counteraction

The article explores the complex phenomenon of information manipulation in the digital age, which encompasses not only technological but also psychological and social aspects. The focus is on analysing the mechanisms

¹ Кандидат історичних наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки, E-mail: kachkovska.lesja@vnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-3206-1580>.

² Кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки, E-mail: Voznyuk.Yevhenija@vnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7828-7430>.

of manipulative influence through digital platforms, particularly social networks, messengers, and media resources, which are used to spread fake news, disinformation, propaganda, and emotional provocations, thereby creating so-called «information bubbles». The main attention is paid to how the technological capabilities of modern algorithms personalise the information environment, complicating the objective perception of events and contributing to the polarisation of public opinion.

Modern research in this area is analysed, demonstrating a profound transformation of the forms of influence on the audience's consciousness. Particular attention is paid to the methods of creating fake news, emotional content, visual manipulations (memes, images, videos), as well as the activities of bot networks and trolling groups, which are aimed at forming imaginary mass support or destructive narratives. The tools of selective presentation of information are also considered, when manipulation is achieved by ignoring key facts or exaggerating minor details. It is also emphasised that information wars have become an integral part of modern political and social processes. They are implemented by both state and non-state actors in order to destabilise the situation in certain regions, influence political campaigns, shape public opinion or spread ideologically beneficial concepts. An important place is occupied by the consideration of propaganda as one of the key tools in the information war system. It is emphasised that effective counteraction to information manipulation requires a comprehensive approach, which includes developing media literacy among the population, creating fact-checking tools, promoting a culture of critical thinking, and ensuring the transparency of information sources. Particular attention is paid to the role of Internet resources as a platform not only for the spread of manipulations, but also as a possible tool for countering them. Thus, the article provides a comprehensive vision of the problem of information manipulation in the digital society and outlines the main vectors of action to neutralise their negative impact on society.

Keywords: information, media space, manipulation, information war, fake, social networks.

Постановка наукової проблеми та її значення. Інформаційні маніпуляції у цифрову епоху – це процес свідомого спотворення, конструювання або викривлення інформації з метою впливу на емоції, думки, поведінку та рішення аудиторії. Вони реалізуються через широкий спектр технік, спрямованих на досягнення прихованих ці-

лей, таких як політичний, економічний чи соціальний контроль. Маніпулятивний вплив ґрунтується на використанні людської психології, зокрема упереджень, когнітивних обмежень і емоційної реакції (Гудзенко та ін., 2024, с. 70).

Вплив маніпуляцій посилюється через доступність сучасних цифрових технологій, які дозволяють масштабно поширювати маніпулятивний контент. До основних проявів цього впливу належать фейкові новини, дезінформація, пропаганда, а також техніки, що апелюють до страхів або викликають недовіру до офіційних джерел. Зокрема, соціальні мережі, платформи для обміну відео та навіть месенджери стають ефективними каналами для поширення маніпуляцій, оскільки вони забезпечують швидкий доступ до величезної аудиторії без суворого контролю якості інформації.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблематика інформаційних маніпуляцій активно досліджується як в Україні, так і за кордоном. Значний внесок зроблено у вивчення механізмів інформаційного впливу Миколою Присяжнюком (Присяжнюк М., 2017), який розглядає історичні передумови розвитку інтернет-простору, розкриває сутєстію в аспекті соціальних комунікацій та досліджує сутєстивні технології інформаційних воєн в Інтернеті. Тетяна Присяжнюк (Присяжнюк Т., 2024) досліджує вплив нових медіа на інформаційно-комунікативний простір України, виокремлює сутнісні характеристики нових медіа, аналізує їхній вплив на формування громадської думки, динаміку новинного простору та сприйняття інформації споживачами. Сергій Драбюк (Драбюк С., 2022) у своїх дослідженнях, зокрема у статті про види пропаганди, виділяє характерні риси цього феномену, на підставі аналізу правової доктрини демонструє як відрізнити пропаганду від звичайного обміну ідеями та інформацією. Вважаємо, що питання використання інтернет-ресурсів для протидії маніпуляціям залишається недостатньо вивченим, оскільки інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у світі вимагає актуалізації щодо протидії маніпуляціям повсякчас.

Мета статті полягає у визначенні ролі і можливостей інтернет-ресурсів у протидії інформаційним маніпуляціям. Відповідно до мети основним завданням є: аналіз механізмів впливу інформаційних маніпуляцій та ролі пропаганди як інструменту впливу.

Виклад основного матеріалу. Маніпуляції мають як прямий, так і непрямий характер. Прямий вплив спрямований на формування конкретної думки чи поведінки через відкрите маніпулювання фактами. Непрямий характер проявляється у створенні інформаційного шуму, коли правдива інформація губиться серед великої кількості неправдивих даних, або в емоційних провокаціях, що відволікають від реальних проблем (Шевців М., Гончарук К., 2019, с.6). У результаті, інформаційні маніпуляції підривають довіру до джерел інформації, знижують рівень критичного мислення і сприяють формуванню поляризованих суспільств.

Таким чином, у цифрову епоху інформаційні маніпуляції стали не лише технологічною проблемою, а й соціальною загрозою, яка вимагає комплексного підходу до їх виявлення, аналізу та протидії. Ефективна боротьба з маніпуляціями потребує розвитку медіаграмотності, розробки технологічних інструментів для перевірки фактів, а також підтримки прозорості в інформаційному просторі (Іваненко Л., Баришовець Н., 2020).

143

Механізми впливу інформаційних маніпуляцій у цифрову епоху є складними і багаторівневими, оскільки вони поєднують психологічні, технологічні та соціальні аспекти. Ці механізми спрямовані на те, щоб спровокувати бажану реакцію аудиторії, використовуючи як відкриті, так і приховані методи впливу.

Одним із ключових механізмів є створення фейкових новин – навмисне виготовлення неправдивого або перекрученого контенту, який викликає емоційну реакцію у споживачів (Доскіч Л., 2022, с. 73). Фейкові новини часто базуються на частково достовірних даних або маніпулюють контекстом, створюючи ілюзію правдивості. Завдяки алгоритмам соціальних мереж, які сприяють швидкому поширенню популярного контенту, такі новини досягають значної аудиторії за короткий час.

Дезінформація є ще одним ефективним механізмом, який включає навмисне поширення викривленої інформації для введення в оману. Вона може бути спрямована на формування певного наративу, дискредитацію окремих осіб чи організацій або викликання паніки у суспільстві. Дезінформація часто використовує зображення, відео та меми, які швидко стають вірусними завдяки своїй візуальній привабливості та здатності емоційно впливати на аудиторію.

Інший популярний механізм – техніка «вибіркового висвітлення фактів», коли певні аспекти подій навмисно подаються упереджено, а інші ігноруються. Це дозволяє створювати спотворену картину реальності, яка відповідає інтересам маніпулятора. Цей метод особливо ефективний у пропаганді, коли інформація подається так, щоб зміцнювати задані ідеологічні переконання (Ніколаєнко С., Ніколаєнко С., с.58).

Алгоритмічні маніпуляції також відіграють важливу роль у цифрову епоху. Соціальні платформи використовують алгоритми, які персоналізують контент відповідно до інтересів користувача, часто посилюючи «інформаційні бульбашки». У таких умовах користувачі отримують лише ту інформацію, яка відповідає їхнім поглядам, що робить їх більш вразливими до маніпуляцій. Цей механізм сприяє поляризації суспільства та ускладнює об'єктивне сприйняття реальності.

144 — Одним із найбільш прихованих механізмів є емоційна маніпуляція, яка апелює до базових почуттів страху, ненависті, співчуття чи обурення. Використовуючи провокативні заголовки, драматичні зображення та емоційно насичені тексти, маніпулятори прагнуть захопити увагу аудиторії та спровокувати її на імпульсивні дії, наприклад, поширення інформації або формування негайної думки.

Також варто згадати бот-мережі та тролінг, які є технологічними інструментами для масового поширення маніпулятивного контенту. Боти автоматично поширюють однакову інформацію, створюючи враження підтримки або популярності певної теми. Тролі, у свою чергу, навмисно провокують емоційні дискусії, щоб відволікти увагу або створити напруження у комунікації (Тролі та боти).

Отже, механізми впливу інформаційних маніпуляцій у цифрову епоху базуються на поєднанні технологічних можливостей, соціальної психології та алгоритмічних інструментах. Їхня ефективність зумовлена масовістю, швидкістю поширення та здатністю маніпулювати емоціями, що робить їх серйозною загрозою для сучасного суспільства.

Інформаційні маніпуляції в сучасному медіапросторі стали одним із найпотужніших інструментів впливу на суспільну свідомість. У добу цифрових технологій, коли швидкість передачі інформації досягла миттєвості, маніпулятивні техніки використовуються для формування потрібних наративів, викривлення реальних фактів і

контролю громадської думки. Особливістю сучасних маніпуляцій є їх багатозаровість, коли приховані методи впливу супроводжуються відкритим використанням технологій масового поширення контенту через соціальні медіа, новинні портали та інші цифрові канали (Карпенко М., 2015).

Однією з головних характеристик маніпуляцій у медіапросторі є їх адаптивність до аудиторії. Застосовуючи інструменти аналізу великих даних (BigData), маніпулятори здатні визначати уподобання, страхи, цінності й поведінкові моделі користувачів. Це дозволяє створювати персоналізований контент, який має найбільший вплив на певні групи людей. Наприклад, під час політичних кампаній або інформаційних воєн використовуються цільові повідомлення, що викликають емоційний відгук, посилюючи страх, ненависть чи захоплення (Що таке BigData, 2024).

Ще однією рисою маніпуляцій є масштабне використання фейкових новин. Завдяки алгоритмам соціальних мереж, які сприяють поширенню «вірусного» контенту, неправдива інформація отримує широкий розголос, швидко досягаючи багатомільйонної аудиторії. Фейкові новини часто оформлюються так, щоб здаватися достовірними, використовуючи реальні джерела або зображення, але при цьому вони спотворюють факти або подають їх у вигідному для маніпуляторів світлі.

Особливо небезпечними є методи дезінформації, коли до медіапростору свідомо вводиться викривлена інформація з метою збензити суспільство або сприяти поширенню паніки. Цей інструмент часто використовується у політичних конфліктах, пропагандистських кампаніях або для економічного впливу. Супроводжуючи дезінформацію емоційно насиченим контентом, наприклад, зображеннями трагедій або гучними заголовками, маніпулятори досягають високого рівня впливу.

Соціальні мережі та медіаплатформи стали основними полями для реалізації інформаційних маніпуляцій. Завдяки алгоритмічній підтримці «інформаційних бульбашок» користувачі отримують лише ту інформацію, яка відповідає їхнім переконанням. Це створює ілюзію правдивості й зміцнює маніпулятивний вплив, оскільки аудиторія рідко звертається до альтернативних джерел або критично оцінює отримані дані (У чому небезпека, 2022).

Таким чином, інформаційні маніпуляції в сучасному медіа-просторі стали багатофункціональним інструментом, що дозволяє контролювати суспільну думку, формувати наративи та впливати на ключові рішення аудиторії. Їх ефективність посилюється технологічними досягненнями, які забезпечують швидке поширення контенту, аналіз даних і персоналізовану взаємодію з користувачами. Це створює серйозні виклики для суспільства, яке змушене розвивати критичне мислення, медіаграмотність і нові інструменти боротьби з маніпуляціями.

Інформаційні війни стали невід'ємною частиною сучасних конфліктів, у яких боротьба за переконання людей є не менш важливою, ніж фізичне протистояння. У цифрову епоху інформаційна війна виходить за рамки традиційних методів пропаганди й набуває нових форм, використовуючи можливості соціальних мереж, медіа і навіть штучного інтелекту. Основною метою інформаційних війн є підри-
146
— довіри до офіційних джерел, поширення дезінформації та маніпуляція суспільною свідомістю для досягнення політичних, економічних або військових цілей.

Особливістю сучасних інформаційних війн є їх глобальність. Завдяки швидкості поширення інформації в інтернеті, повідомлення або наративи можуть охопити аудиторію з різних країн і континентів за лічені хвилини. Це дозволяє залучати до конфліктів великі маси людей і формувати світову громадську думку. Прикладом є використання соціальних мереж для поширення фейкових новин, мемів або відео, які викликають емоційний відгук і підсилюють напруженість у суспільстві (Городиська Н., Василечко К., 2022).

Іншим важливим аспектом є цілеспрямоване використання інформаційних воєн для впливу на політичні процеси. Через маніпулятивні технології можна змінювати результати виборів, підри-
— довіру до державних інституцій або підтримувати дестабілізацію в окремих регіонах. Використання ботів і тролів у соціальних мережах дозволяє створювати ілюзію масової підтримки певних ідей або викликати паніку серед населення. Цей метод використовувався під час багатьох політичних кампаній та міжнародних конфліктів.

Роль державних і недержавних «акторів» в інформаційних війнах також зростає. Уряди багатьох країн активно розвивають свої інформаційні служби, створюючи центри впливу для поширення власних наративів і нейтралізації чужих. З іншого боку, недержавні актори,

такі як корпорації, громадські організації або навіть окремі хакерські групи, також беруть участь у цих війнах, переслідуючи свої інтереси. У багатьох випадках використовують кібератаки, викрадення даних або викриття компроментуючої інформації (Кондратюк М., 2013).

Одним із найнебезпечніших аспектів інформаційних війн є створення «інформаційних бульбашок». Це явище виникає тоді, коли люди отримують новини лише з вузького кола джерел, які підтверджують їхні переконання. У результаті суспільство стає поляризованим, а окремі групи людей відмовляються визнавати альтернативні точки зору. Це створює сприятливі умови для маніпуляторів, які можуть посилювати напруження й протистояння.

Інформаційні війни також впливають на особисте життя людей, зокрема через використання персональних даних. Таргетована реклама, створена на основі аналізу поведінки користувачів у мережі, дозволяє спрямовувати маніпулятивний контент на конкретні аудиторії. Це особливо помітно під час криз, коли емоційне напруження у суспільстві є високим.

147

Отже, інформаційні війни є складним багатогранним явищем, що впливає на політику, економіку, міжнародні відносини та повсякденне життя. Їх масштаби та наслідки вимагають розробки ефективних стратегій протидії, зокрема шляхом підвищення медіаграмотності, створення незалежних платформ перевірки фактів та зміцнення довіри до офіційних джерел інформації.

Пропаганда залишається потужним інструментом впливу на суспільну свідомість і політичні процеси в сучасному світі. Її основна мета – формування вигідних наративів, які сприяють досягненню політичних, економічних або соціальних цілей. У цифрову епоху пропаганда стала більш витонченою і складною, використовуючи технології масової комунікації для швидкого поширення інформації серед широкої аудиторії (Медведева В., 2022).

Одним із ключових аспектів пропаганди є її здатність викликати емоційний відгук у людей. Часто вона апелює до страху, гніву, надії або гордості, створюючи контент, який легко запам'ятовується й впливає на прийняття рішень. Наприклад, у політичних кампаніях використовуються гасла й образи, які сприяють поляризації суспільства, посилюючи підтримку однієї групи за рахунок дискредитації іншої. Така стратегія дозволяє маніпулювати громадською думкою, змушуючи людей приймати певні ідеї без критичного аналізу.

Велика роль пропаганди проявляється у міжнародних конфліктах та інформаційних війнах. Держави часто використовують пропаганду для легітимізації своїх дій на міжнародній арені або для створення негативного іміджу опонентів. Наприклад, у медіа поширюються фейкові новини, перебільшення або спотворення фактів, які покликані вплинути на сприйняття подій у світі. У цьому контексті пропаганда стає зброєю, яка може бути не менш ефективною, ніж військові дії (Медведева В., 2022).

148 — Значну роль у поширенні пропаганди відіграють соціальні медіа. Завдяки алгоритмам, які сприяють поширенню вірусного контенту, пропагандистські повідомлення можуть швидко охоплювати мільйони користувачів. Це створює умови для формування так званих «інформаційних бульбашок», у яких люди отримують інформацію, що відповідає їхнім поглядам, ігноруючи альтернативні точки зору. Як наслідок, суспільство стає менш об'єктивним і більш вразливим до маніпуляцій. Пропаганда також активно використовується в комерційній сфері, зокрема в рекламі. Використання психологічних технік і переконливих образів дозволяє компаніям формувати уявлення про продукт або послугу, навіть якщо вони не мають реальних переваг. Подібні прийоми поширюються й у соціальних кампаніях, спрямованих на підтримку певних ідей, таких як здоровий спосіб життя або екологічна свідомість.

Значний виклик для сучасного світу полягає в розмежуванні пропаганди та об'єктивної інформації. Часто пропаганда маскується під новини або аналітику, що ускладнює її розпізнавання. У зв'язку з цим виникає необхідність розвитку медіаграмотності, яка допоможе людям аналізувати й оцінювати інформацію, визначаючи її джерело, мотиви та достовірність (Шевців М. Б., Гончарук К., 2019).

У підсумку, роль пропаганди в сучасному світі не можна недооцінювати. Вона впливає на політику, суспільну свідомість, культуру та економіку. Однак її використання має бути етично обґрунтованим, щоб уникнути негативних наслідків, таких як маніпуляції, поляризація суспільства чи підірив довіри до інституцій. Тільки через об'єднання зусиль медіа, держав і громадськості можливо створити умови для мінімізації шкідливого впливу пропаганди та захисту права на об'єктивну інформацію.

Інформаційні війни та пропаганда стали важливими компонентами сучасного політичного та соціального життя. У цифрову епоху

зростає роль інформації як стратегічного інструменту впливу, що впливає на політичні, економічні та культурні процеси. Історично інформаційні війни використовувались у рамках військових конфліктів, але з розвитком сучасних технологій вони стали частиною щоденної реальності. Зокрема, стратегія пропаганди, яка використовує інформаційні технології для маніпуляцій з масовою свідомістю, є потужним засобом для досягнення політичних цілей.

Сьогодні пропаганда є не тільки частиною міжнародних конфліктів, але й активно використовується для внутрішньополітичних кампаній, економічних маніпуляцій та навіть культурних впливів. Враховуючи швидкість і масштаб поширення інформації в епоху цифрових медіа, пропаганда та інформаційні війни здатні впливати на настрої суспільства, ставати інструментами мобілізації та створювати нові реальності для громадян (Копан О., Мельник В., 2016).

Інформаційні війни використовують різноманітні стратегії та інструменти для досягнення своїх цілей. Однією з найбільш потужних стратегій є маніпуляція через медіа. За допомогою фейкових новин та маніпулятивних заголовків, можна створювати неправдиву картину подій і маніпулювати сприйняттям реальності серед широких верств населення. У світі цифрових технологій новини можуть поширюватися з високою швидкістю, що робить боротьбу з дезінформацією надзвичайно складною (Штефанюк Є. та ін., 2020).

Іншим важливим інструментом є поляризація суспільства. За допомогою інформаційних війн розколюються соціальні групи, створюються образи «ворога», що призводить до посилення внутрішнього конфлікту. Наприклад, під час виборчих кампаній або політичних криз, пропагандисти використовують техніки, які дозволяють спрощувати складні проблеми до двох протилежних ідей – «ми» та «вони», з метою підтримки необхідної ідеології (Штефанюк Є. та ін., 2020).

Використання соціальних мереж стало ще одним потужним інструментом у сучасних інформаційних війнах. Завдяки алгоритмам, що просувають контент, що викликає емоційну реакцію, пропагандисти можуть швидко поширювати свої ідеї, формуючи наративи, які впливають на мільйони користувачів. Боти та тролі, які штучно створюють вигляд підтримки чи заперечення, здатні впливати на громадську думку, тим самим маніпулюючи політичними процесами.

Пропаганда також активно використовується в політичних кампаніях, щоб змінити результат виборів або підтримати певну політичну силу. Інформаційні маніпуляції можуть охоплювати різні аспекти виборчого процесу, від фальшивих новин про кандидатів до змови, спрямованої на обман виборців.

Нарешті, культурна пропаганда є важливою складовою частиною стратегії впливу, оскільки вона допомагає формувати національні наративи та підкріплювати культурну ідентичність. Це здійснюється через фільми, книги та культурні акції, які сприяють поширенню певних ідей і норм у суспільстві (Драбюк С., 2022).

Інформаційні війни та пропаганда в сучасному світі стали невід'ємною частиною політичних і соціальних процесів. Різноманітні стратегії та інструменти впливу, що включають маніпуляцію медіа, соціальні мережі та політичні кампанії, створюють нові реальності, де правда часто переплітається з вигадкою. В умовах цифрової епохи, де інформація поширюється зі швидкістю світла, ефективність пропаганди значно зросла. Це вимагає від суспільства критичного підходу до споживання інформації та розвитку медіаграмотності, щоб протидіяти маніпуляціям і захистити свою свідомість від негативних зовнішніх впливів.

Висновки. У цифрову епоху інформаційні маніпуляції стали потужним інструментом впливу на свідомість аудиторії. Через швидкий доступ до інформації та активне використання соціальних мереж, маніпулятивні повідомлення здатні швидко поширюватися, формуючи певні емоційні чи когнітивні реакції. Механізми впливу базуються на емоційній маніпуляції, відволіканні уваги, використанні фейкових новин і замовчуванні важливої інформації.

Пропаганда стала ключовим елементом інформаційних воєн, що використовуються державами та недержавними акторами для досягнення геополітичних і соціальних цілей. Сучасні стратегії включають створення інформаційних бульбашок, поширення дезінформації та формування громадської думки через використання аудіовізуальних і цифрових засобів масової інформації.

Сучасний медіапростір стикається з численними викликами, зокрема кіберзагрозами, поширенням фейків і маніпуляцією даними. Основними завданнями стають забезпечення інформаційної безпеки, створення етичних стандартів для медіа та підвищення обізнаності користувачів.

Соціальні мережі мають двояку роль: з одного боку, вони є джерелом поширення дезінформації, а з іншого – платформами для фактчекінгу та підвищення медіаграмотності. Інструменти, такі як маркування фейкових новин, алгоритмічні фільтри та громадські ініціативи, сприяють боротьбі з маніпуляціями.

Фактчекінгові платформи виконують важливу функцію у боротьбі з дезінформацією, зокрема в політичних і соціальних контекстах. Вони аналізують та спростовують фейки, забезпечуючи суспільство достовірною інформацією та сприяючи формуванню критичного мислення.

Інтернет-ресурси є потужним інструментом для боротьби з дезінформацією, надаючи доступ до інформації та платформ для аналізу. Водночас обмеження, такі як надлишок інформації, анонімність та відсутність єдиних стандартів, знижують ефективність цих ресурсів.

Українські фактчекінгові ініціативи продемонстрували ефективність у викритті маніпуляцій та підвищенні медіаграмотності. Їх активна діяльність у політичних та соціальних контекстах є важливим елементом інформаційної безпеки держави.

151

Досвід інших країн свідчить, що поєднання законодавчих ініціатив, технологічних інновацій і освітніх програм створює потужний механізм протидії дезінформації. Успішні практики, такі як медіаграмотність у Фінляндії чи інструменти цифрового моніторингу в США, демонструють високу ефективність комплексного підходу.

Програми медіаграмотності в різних країнах спрямовані на розвиток критичного мислення та аналізу інформації. Вони показують, що систематичний підхід до навчання та залучення суспільства може суттєво підвищити стійкість до інформаційних маніпуляцій.

Сучасний інформаційний простір постає як арена боротьби між правдою та маніпуляціями. Ініціативи з підвищення медіаграмотності, фактчекінгові платформи та використання технологій є важливими елементами у протидії дезінформації.

References:

1. Horodys'ka N. Vasylechko K. Informatsiyna viyna yak odyv iz vydiv manipulyatsiyi lyudstvom. Voyenni konflikty ta tekhnohenni katastrofy: istorychni ta psykholohichni naslidky : zb. tez Mizh narod. nauk. konf. (m. Ternopil', 21–22 kvit. 2022 r.). Ternopil', 2022. S. 42–44(in Ukrainian).

2. Hudzenko, O. H., Pastryk, T. V., Laz'ko, A. M., Hal'chun, N. P. Psykholinhvistychni mekhanizmy manipulyatsiyi u suchasnomu informatsiynomu prostori: stratehiyi vplyvu ta protydiyi. Akademichni studiyyi. Seriya «humanitarni nauky». Vyp. 4, 2024. S. 66–76 (in Ukrainian).

3. Doskich L. S. Feykovi novyny yak novitniy zasib manipulyatsiyi ta dezinformatsiyi. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya. 2022. № 4. S. 72–77 (in Ukrainian).

4. Drabyuk S. Propahanda ta yiyi vydy. Shlyakhy protydiyi propahandi. Analityko-porivnyal'ne pravoznavstvo. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/30.pdf> (in Ukrainian).

5. Ivanenko L., Baryshovets' N. Mediahramotnist' yak priorityetnyy napryamok rozvytku informatsiynoyi kompetentnosti u suspil'stva. Portal mediaosvity ta mediahramotnosti. 2020. <https://medialiteracy.org.ua/mediahramotnist-yak-priorityetnyy-napryamok-rozvytku-informatsiynoyi-kompetentnosti-u-suspilstva/> (in Ukrainian).

152 — 6. Karpenko M. P. Suť ponyattya «manipulyatsiya», yiyi kharakterystyka ta metody neytralizatsiyi. Zasoby navchal'noyi ta naukovo-doslidnoyi roboty. 2015. Vyp. 45. S. 26–34 (in Ukrainian).

7. Kondratyuk M. Informatsiyna viyna ta rol' mas-media v mizhnarodnykh konfliktakh. Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi kul'tur. 2013. Vyp. 41. S. 1–6 (in Ukrainian).

8. Kopan O. V., Mel'nyk V. I. Informatsiyno-psykholohichna viyna yak zasib manipulyuvannya lyuds'koyu svidomistyu. Informatsiya i pravo. 2016. № 2. S. 92–98 (in Ukrainian).

9. Medvedyeva V. Zasoby protydiyi ruynivniy informatsiyniy propahandi v suchasnykh vitchyznyanykh realiyakh. Naukovi pratsi Natsional'noyi biblioteky Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho / NAN Ukrayiny, Nats. b-ka Ukrayiny im. V. I. Vernads'koho, Asots. b-k Ukrayiny; redkol.: V. Horovyy (holova) [ta in.] ; vidp. red. N. Ivanova. Kyiv, 2022. Vyp. 65. S. 282–292 (in Ukrainian).

10. Nikolayenko S.O., Nikolayenko S.I. Katehoriya psykholohichnoho vplyvu v psykholohiyi. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39499/09Nikolaienko2.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).

11. Prysyazhnyuk M. M. Internet-prostir yak arena suhestiyi v informatsiynykh viynakh suchasnosti. Informatsiyna bezpeka lyudyny, suspil'stva, derzhavy. 2017. Vyp. № 1. S. 191–199 (in Ukrainian).

12. Prysyazhnyuk T. Novi media v informatsiyno-komunikatyvnomu prostori Ukrainy. Visnyk Prykarpat-s'koho universytetu. Seriya: Politolohiya. 2024. Vyp. № 17. S. 178–186 (in Ukrainian).

13. Troli ta boty yak zasoby informatsiynoyi viyny proty Ukrainy. <https://antenna.com.ua/archives/9827> (in Ukrainian).

14. U chomu nebezpeka «informatsiynoyi bul'bashky» ta yak komfortno iz neyi vvyty? 26.07.2022 Vypusk podkastu. <https://hromadske.radio/podcasts/myslennia-bazova-funktsiia/1065085> (in Ukrainian).

15. Fenomen psykholohichnoho vplyvu ta yoho kharakterystyky. https://www.dkpp.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/pv_k_lekc.doc (in Ukrainian).

16. Shevtsiv M. B., Honcharuk K. A. Propahanda yak sotsial'no-politychne yavyshche: problemy rozuminnya. 2019. <https://doi.org/10.32850/sulj> (in Ukrainian).

17. Shtefanyuk YE. F., Opirs'kyi I. R., Harasymchuk, O. I. Analiz zastosuvannya isnuyuchykh tekhnik rozpiznavannya feykovykh novyn dlya protydyi informatsiyniy propahandi. Bezpeka informatsiyi. 2020. Vyp. 26 (3). S. 139–144 (in Ukrainian).

18. Shcho take BigData: vyznachennya, pryklady ta mozhlyvosti. 28.11.2024. <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-take-big-da> (in Ukrainian).

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.154-164>

УДК: 327(477:8):[316.77:005.21

© Kateryna Vakarchuk¹

COMMUNICATION STRATEGY OF UKRAINE REGARDING THE COUNTRIES OF LATIN AMERICA AND THE CARIBBEAN (LAC)

The article examines Ukraine's communication strategy for Latin American countries and Caribbean, stages of planning and implementation. It analyzes Ukraine's strategic vision in developing new pathways of interaction with continents that have long remained outside the focus of Ukrainian diplomacy and the Ministry of Foreign Affairs. The study assesses Ukraine's communication capacity in the Latin American and Caribbean (LAC) region, which has enabled the identification of new approaches and methods to counter Russian propaganda in the Spanish-language media space.

154

— *The communication capacity of Ukraine and the projects currently being implemented in countering Russian propaganda in the Spanish-language media space are considered. The article highlights the main directions of the communication strategy and multilateral engagement, as well as its strategic and communicative objectives. Economic and political cooperation, security collaboration, ecological and humanitarian dimensions are identified as priorities in the implementation of the strategy. The presence of Ukrainian embassies and the diaspora with media-related networks is emphasized as a decisive factor for communication efforts in the region. The realization of the strategy is made possible through the development of Ukrainian narratives, the support of public and cultural diplomacy, and the establishment of new partnerships in Latin America.*

Keywords: strategy, communication, Latin America, Caribbean, planning, public diplomacy, foreign policy, international relations.

Комунікаційна стратегія України щодо країн Латинської Америки та Карибського басейну (ЛАКБ): планування та реалізація

В статті розглядається комунікаційна стратегія України щодо країн Латинської Америки, етапи планування та реалізації. Здій-

¹ Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Україна, e-mail: katiavak30@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7352-5316>.

снено аналіз та пошук стратегічного бачення України нових шляхів взаємодії з іншими континентами світу, які тривалий час не були в центрі уваги української дипломатії та МЗС. Здійснено аналіз комунікаційної спроможності України у регіоні ЛАКБ, що дозволило виробити нові шляхи та методи боротьби з російською пропагандою в іспаномовному медійному просторі. Розглянута комунікаційна спроможність України та проекти, які реалізуються зараз у протидії російській пропаганді в іспаномовному медійному просторі. Виокремлено основні напрямки комунікаційної стратегії та багатосторонньої взаємодії, основні стратегічні та комунікаційні цілі. Економічний та політичний напрямки, безпекова співпраця, екологічний та гуманітарні напрямки є пріоритетними у реалізації стратегії. Існування посольств та української діаспори з зв'язками у медіасфері є вирішальним фактором для комунікаційних зусиль в досліджуваному регіоні.. Саме, через формування українських наративів, підтримку публічної та культурної дипломатії в регіоні та налагодження нових зв'язків можлива реалізація комунікаційної стратегії.

155

Ключові слова: стратегія, комунікація, Латинська Америка, Карибський басейн, планування, публічна дипломатія, зовнішня політика, міжнародні відносини.

Formulation of the Scientific Problem. Russia's aggression and the full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022, transformed the international agenda and the global security discourse. For Ukraine, it became necessary to plan and implement new channels of communication that would prove useful in countering the aggressor in even the most remote corners of the world. Latin American and Caribbean countries have long remained among the most receptive and adaptable audiences for Russian propaganda. The Spanish-language information space has for years been dominated by Russian narratives that discredit Ukraine's image on the international stage, question its sovereignty and independence, and promote Moscow's perspective on the war in Ukraine. This situation did not emerge by chance: in Ukraine's foreign policy strategy, Latin America has historically not received sufficient attention. Only after the full-scale invasion did an understanding arise of the need to strengthen communication at all levels with Latin American countries. With limited support, neutrality on the part of many Latin American and Caribbean (LAC) states, and condemnations of the aggressor, Ukraine began to develop a new foreign policy

strategy, and subsequently, a communication strategy under wartime conditions. The response of Latin American countries to Russian aggression varied: some - such as Chile, Uruguay, and Guatemala - expressed support for Ukraine; most declared neutrality; while Venezuela, Cuba, and Nicaragua, Russia's strategic partners in the region, supported the aggressor.

Analysis of Recent Research and Publications. Over the past decade, Ukraine has developed its own scholarly school of Latin American studies. At Taras Shevchenko National University of Kyiv, the Center for Latin American and Iberian Studies "Casa Iberoamericana" was established under the leadership of Ukrainian scholar N. Shevchenko. Leading experts of the "Ukrainian Prism" Foreign Policy Council - such as N. Shevchenko, A. Kosenko-Solohub, and I. Fechko (2024) - have produced in-depth and substantial research on disinformation and the influence of Russian propaganda in Latin America.

156 — Another noteworthy think tank is ADASTRA, which conducts comprehensive analyses of global trends and provides recommendations for Ukraine's domestic and foreign policy. Within its activities, a dedicated "Latin American Studies" program has been launched with the aim of advancing, developing, and strengthening Ukraine's relations with Latin American and Caribbean (LAC) countries. Among the center's researchers, valuable contributions have been made by O. Otkydach (2022), A. Sakharova (2022), and others.

A significant contribution to the study of disinformation has been made by the Odesa Center for Disinformation Study, led by Professor O.I. Brusylovska (2024). The center specializes in examining Russian disinformation globally, while K. Vakarchuk (2024) has emerged as a leading expert on Latin America within center's framework. Analytical works of the center have illuminated the impact of Russian propaganda in Cuba and highlighted the positions of Russia's strategic partners in the context of the Russian-Ukrainian war.

Finally, the work of Ukrainian scholar T. Bohdanova (2025) on the concept of "active non-alignment" in Latin America's foreign policy discourse illustrates the role of those countries that either support Ukraine or maintain neutrality in its struggle against Russian aggression.

The purpose of this article is to analyze and identify new ways of interaction and the implementation of Ukraine's communication strategy toward the countries of Latin America and the Caribbean (LAC).

Methodological Foundations of the Study. The article employs gen-

eral scientific research methods such as analysis, synthesis, comparison, and generalization. The most effective for addressing the objectives of this study proved to be the interdisciplinary theoretical and methodological approach of discourse analysis, understood as a specific mode of communication and perception of a given aspect. The use of this method made it possible to conduct a narrative analysis, which is applied when planning audience influence within the framework of strategic communication. After all, a communication strategy constitutes a targeted plan of action aimed at delivering truthful information to a specific audience in order to achieve a change of opinion, among other outcomes. Discourse analysis allows researchers to utilize existing public narratives in order to shape a new discourse and strategy.

Presentation of the Main Material. In Latin American countries, the overall quality of media products has remained relatively low. This is largely due to long-standing traditions of neutrality and non-intervention in conflicts and wars around the world, as well as a stronger focus on internal issues rather than external ones. As of 2025, Ukraine has established diplomatic relations with 17 states of the Latin American and Caribbean (LAC) region. Six Ukrainian embassies are currently operating in Argentina, Brazil, Mexico, Peru, Cuba, and Chile. In addition, Ukraine maintains diplomatic representation in 11 countries: Uruguay, El Salvador, Ecuador, Paraguay, Panama, Costa Rica, Colombia, the Dominican Republic, Honduras, Guatemala, and Belize. This year, plans have been announced to open new embassies in the region, including in Uruguay, Panama, the Dominican Republic, and Ecuador. In July of the current year, the Ministry of Foreign Affairs (MFA) announced a new structural reform - the creation of a Department of Latin America and the Caribbean, separated from the existing Directorate for the United States and Canada. This is an important step in reforming the MFA and demonstrates the growing role of this region in Ukraine's foreign policy strategy.

For the first time in Ukraine's history, the MFA developed the Strategy for the Development of Relations between Ukraine and Latin America and the Caribbean in 2024, designed as a five-year framework. According to Foreign Minister Kuleba, "The Strategy is a strategic planning document aimed at elevating political, trade, economic, cultural, humanitarian, and other areas of cooperation to a new qualitative level. It defines the main directions of Ukraine's activities in Latin America and the Caribbean under the conditions of resisting Russian aggression, while ensuring support

for restoring a just peace in our country and for post-war reconstruction” (MZS rozrobylo stratehiu rozvytku..., 2024).

The Strategy sets out the following objectives for relations between Ukraine and LAC states: securing regional support for Ukraine in countering Russian aggression, de-occupation of temporarily occupied territories, and restoration of sovereignty and territorial integrity within internationally recognized borders; ensuring LAC participation in the implementation of President Volodymyr Zelensky’s Peace Formula; assisting Ukrainian exporters in accessing LAC markets; increasing trade and investment volumes; supporting Ukrainian communities in LAC countries in meeting their cultural and linguistic needs; strengthening Ukraine’s informational presence and countering Russian propaganda; and promoting Ukrainian culture (Komunikatsiina stratehiia..., 2024).

158 — In general, communication strategies are created to plan and manage interaction with an audience in order to transmit information effectively, purposefully, and persuasively. They serve to inform, persuade, attract attention, build trust, and maintain reputation - factors that contribute to achieving concrete objectives in business, politics, interpersonal communication, or other spheres (Balabanov, Konstantyтова, Suleimanov, 2024).

The next important step was the creation of Ukraine’s Communication Strategy with the countries of Latin America and the Caribbean, which provides for the promotion of pro-Ukrainian narratives filled with Ukrainian content, Ukrainian history, and culture. Thanks to such a communication instrument, it becomes possible to convey the truth about the cultural and mental characteristics of Ukrainians (Komunikatsiina stratehiia..., 2024).

An important element in establishing communication ties is the development and support of cultural diplomacy in the region. It has been proven that only common themes that unite can be implemented in LAC. In shaping common themes, historical issues of the colonial past, issues of peace and ecocide, the emancipation of indigenous peoples, the resistance of the Ukrainian people, etc., can be actualized. These topics arouse interest and response from the Latin American audience, therefore they should be developed even within the limited opportunities that Ukraine has in a state of war. The deployment of certain communication activities in the region should change the opinion of the population, which is nourished by Russian disinformation about Ukraine.

The Strategy demonstrates a differentiated approach to the countries of the region with priority given to the largest economies (Brazil, Mexico, Argentina). Countries with active political contacts (Chile, Ecuador, Uruguay, Paraguay). Countries with existing diplomatic representations of Ukraine (Argentina, Brazil, Cuba, Mexico, Peru, and Chile), which influence communication opportunities in these countries. States with a significant Ukrainian diaspora and countries that have shown a certain level of support for Ukraine on the international stage (Balabanov, Konstanty-tova, Suleimanov, 2024).

Consumers of Russian Spanish-language media often choose content that is visually of high quality, but in most cases it is disinformation. The Spanish-language edition of Russia Today, a Russian state media outlet, and its cloned websites promote Russian narratives and fake news, spreading false information about Russia's war in Ukraine, justifying Russian military attacks on civilian targets in Ukraine. Sputnik spreads Russian disinformation, anti-Western and anti-European narratives, justifies Russia's war in Ukraine, shaping anti-Western and anti-American narratives in most Latin American countries. RT and Sputnik have a huge audience on such social networks as Facebook and Twitter, publishing comments by Russian officials or their allies, broadcasting a version favorable to Russia (Vyhodińska, 2024).

159

As Ukrainian researcher O. Otkydach notes, due to geographical remoteness and the lack of systematic informational and educational work on the Ukrainian side, Latin American politicians may often express such views simply out of a banal lack of awareness of the situation in Eastern Europe and its history (Otkydach, 2024).

In order to be able to convey the truth, Ukraine must make efforts to ensure that Spanish-language sources do not disseminate Russian propaganda but instead join Ukrainian projects or refer to Ukrainian publications from official sources. It should be noted that perhaps the main strategic informational role is played by the Ukrainian embassies in the region. They organize meetings and disseminate information on social networks. The same task could be performed by Ukrainian experts or analytical centers; however, at present, there are few Ukrainian or local experts who specifically focus on Eastern Europe and reside in Latin American countries. In contrast, the Ukrainian diaspora can become a bridge between the Ukrainian and Latin American information spaces, as they understand both the Ukrainian and the local context. It is well known that a large Ukrainian

community lives in Brazil, Argentina, Mexico, and other countries. Most often, the diaspora organizes itself through social networks. For example, groups such as *Ucrainianos en Argentina* (Ukrainians in Argentina), *Ucrania en México* (Ukraine in Mexico), *Ucrainianos en Colombia* (Ukrainians in Colombia), etc., although small in number, are quite active. The involvement of the local diaspora can take place through cooperation with embassies (Sakharova, 2024).

160 — The communication strategy outlines important points concerning ensuring the support of Ukraine by the countries of the region in countering Russian aggression, the de-occupation of temporarily occupied territories of Ukraine, and the restoration of Ukraine's sovereignty and territorial integrity within its internationally recognized borders; ensuring the participation of LAC countries in the implementation of the Peace Formula; assisting Ukrainian exporters in entering LAC markets; increasing trade and investment volumes; supporting Ukrainian communities in LAC countries in fulfilling their national, cultural, and linguistic needs; strengthening Ukraine's informational presence and combating Russian propaganda; and promoting Ukrainian culture. In essence, the communication strategy is a roadmap that protects the country's interests beyond its borders. For the strategy to work, cooperation with Ukrainian communities in the region is needed in order to form a positive image of Ukraine and establish communication in the region. At present, it is known that 139 Russian channels operate in the region and are familiar with techniques of disseminating false information about Ukraine (Vakarchuk, 2024).

The new communication strategy, designed for three years, is intended to change public opinion in Latin American countries and deepen cooperation with the region. The formation of a positive image of Ukraine should contribute to the development of multilateral relations as well as the strengthening of economic and political ties.

For Ukraine, it is extremely important to counter the narratives disseminated by Kremlin propaganda, such as "this is not your war," that the main blame for the outbreak of the war lies with the United States and NATO, the complete absence of the terms "war" and "invasion," and instead the traditional "special military operation," "denazification," and "demilitarization." Many messages are aimed at discrediting the Ukrainian army and the Armed Forces of Ukraine, for example: "Russia guarantees compliance with the ceasefire despite Ukrainian bombings" and "Ukraine threatens the civilian population" (Vakarchuk, Nikolaieva, 2024).

A powerful indicator of the spread of Russian propaganda is the activity of Russian embassies in Latin America, which not only coordinate the amplification of pro-Kremlin messages but also create new anti-American narratives and strengthen cooperation between Russian state media, local media, and the embassies of Russia's allies in the region. In April 2025, Russia organized a series of public events to mark the "long-standing friendship" with countries of the region, emphasizing the history of relations since the times of the Russian Empire. At the opening of one exhibition, Russian Foreign Minister Lavrov declared that Russia supports "the aspirations of Latin American countries for sovereignty" and advocates for strengthening their role in a "multipolar world." The Kremlin positions its cooperation with the region as "pragmatic and ideology-free," in fact attempting to legitimize its presence through cultural, economic, and historical narratives (Albul, 2025).

Russia is also actively exploiting opportunities to attract young intellectuals and activists from Latin American countries, inviting them to Russia through various programs, forums, and educational initiatives. One such initiative is the public diplomacy program "Meeting Russia", officially aimed at creating a network of young leaders from different countries loyal to Russia for future cooperation. While the program was initially oriented toward the United States and the European Union, after the invasion of Ukraine in 2022 its focus shifted to the BRICS countries, Latin America, and Southeast Asia (Shevchenko, Kosenko-Solohub, Fechko, 2024).

The new communication strategy was created to help counter the spread of Russian propaganda in the region, and Ukraine is doing everything possible to combat disinformation there. The fact-checking website StopFake.org, which is part of the International Fact-Checking Network (IFCN), verifies information for the Meta (Facebook) platform as a third-party partner, and since 2023 has been publishing in Spanish. Radio Martí, a sister media organization of the Voice of America, provides a truthful version of Russia's war against Ukraine. The media organization is overseen by the Office of Cuba Broadcasting (OCB) headquartered in Miami, Florida. As part of the U.S. Agency for Global Media, OCB joined efforts with StopFake.org, the Ukrainian fact-checking outlet, to counter Spanish-language Russian propaganda in Latin America and Spain (Vakarchuk, 2024).

An important step is the creation of the project "Communication and Advocacy Support for Ukraine's Position in Latin America", implemented by the NGO Ucraina Resiliente ("Resilient Ukraine"). Participants in

the project are building a pro-Ukrainian support network and conducting systematic communication in the media space of key countries in the region, namely Argentina, Brazil, Mexico, Colombia, and Chile. Equally significant is the UkraineWorld Español project, which publishes news and content in cooperation with Ukrainian media and provides information about Ukrainian culture on Twitter. Prominent intellectuals, artists, and journalists from Latin American countries also launched an information campaign in support of Ukraine on social networks under the hashtag #AguntaUcrania (Vakarchuk, 2024, pp. 24–27).

The Ukrainian media outlet “Militarnyi” launched Spanish-language versions of Twitter and Telegram and produces Spanish-language news content, with a full Spanish version of its news feed functioning on the website MIL.IN.UA. It relies on the support of Ukrainians in Spanish-speaking countries. A positive contribution to countering disinformation has also been made through invitations to Ukraine for groups of prominent journalists and leaders of various civil society organizations from Latin American countries.

162

— An unprecedented and visible positive step is the creation of the project “Connecting Continents”, through which the Laboratory of Public Interest Journalism invites journalists from Latin America, Africa, and Asia to tell their audiences about Ukraine. Journalistic meetings took place in 2023, and a journalist from Mexico became one of the first representatives from Latin America to join the presidential initiative United24 (Vakarchuk, 2024, pp. 24–27). The visits of Latin American journalists to Ukraine became significant events that were widely covered in local, regional, and global media. To effectively counter Russian disinformation, Ukraine requires a long-term vision for developing contacts with Latin American countries.

Conclusion. Russian aggression in Ukraine has changed the approaches to shaping strategy toward different parts of the world, the establishment of communication ties, and the search for new methods of countering Russian propaganda. The new challenges and realities faced by Ukrainian diplomacy have given impetus to the planning and implementation of a new communication strategy, aimed at raising awareness of Ukraine and its role in Latin American countries. The new Communication Strategy, designed for three years, is intended to influence and change public opinion in Latin American countries and to deepen cooperation. The formation of a positive image of Ukraine will contribute to the development of multi-

lateral relations and economic and political ties. Ukraine's communication capacity remains limited during the war, but despite this, journalists and experts from Latin America continue to come to Ukraine to learn the truth about the war and the consequences of Russian aggression. A further positive development is the ongoing reform of the structure of the Ministry of Foreign Affairs, in particular the establishment of a separate Department for Latin America and the Caribbean. A differentiated approach to the region will allow for the strengthening of relations with those countries that support Ukraine. Enhanced communication efforts will increase Ukraine's presence and promote Ukrainian narratives in the region.

References:

1. Albul, S. TsPD: Kreml aktyvizuvav propahandystsku kampaniiu v Latynskii Amerytsi, 2025: https://lb.ua/news/2025/05/03/674557_tspd_kreml_aktivizuvav (in Ukrainian).
2. Balabanov, K., Konstantyтова, Yu. Suleimanov, N. «Komunikatyvna stratehiia Ukrainy – derzhavy Latynskoi Ameryky i Karybskoho basseinu» yak instrument realizatsii ukrainskykh interesiv u rehioni. Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: istoriia, politolohiia. – Vyp. 40, 2024. <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/politologia/article/view/335/330> (in Ukrainian).
3. Bohdanova, T. Kontseptsiiia «Aktyvnoho nepryiednannia» u zovnishnopolitychnomu prostori Latynskoi Ameryky. Starozhytnosti Lukomoria. № 3. 2025. (30). <http://www.lukomor.mosk.mksat.net/index.php/lukomor/article/view/363/359> (in Ukrainian).
4. Brusylovska, O. Holosuvannia v OON z ukrainskoho pytannia: keisy Kuby ta Nikarahua // Bintel. - № 2. 2024. S. 22-28 (in Ukrainian).
5. Vakarchuk, K. Shliakhy protydyi rosiiskii dezinformatsii v krainakh Latynskoi Ameryky. // Hibrydni zahrozy v suchasnomu sviti. - Lviv-Torun: Liha- Pres. - S. 24-27. 2024. <https://ekhnur.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/51af8099-4ac2-41ce-959d-c9f61157e3da/content> (in Ukrainian).
6. Vyhodianska, I. Top-20 ispanomovnykh ZMI, yaki poshyriuiut rosiisku propahandu ta druzhni Kremliu naratyvy. ESPRESO. 2024. <https://espresso.tv/article-top-20-ispanomovnikh-zmi-yaki-poshiryuyut-rosiysku-propagandu-ta-druzhni-kremlyu-narativi> (in Ukrainian).

7. Komunikatsiina stratehiia «Ukraina-Latynska Ameryka» Ministerstvo zakordonnykh sprav. 2024. <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/ukraina-derzhavi-latinskoi-ameriki-ta-karibskogo-baseynu.pdf> (in Ukrainian).

8. MZS rozrobylo stratehiiu rozvytku vidnosyn Ukrainy ta krain Latynskoi Ameryky i Karybskoho baseinu. Yurydychna hazeta onlain. 2024. <https://yur-gazeta.com/golovna/mzs-rozrobilo-strategiyu-rozvitku-vidnosin-ukrayini-ta-krayin-latinskoyi-ameriki-i-karibskogo-baseyn.html> (in Ukrainian).

9. Otkydach, O. Posylennia livykh syl u Latynskii Amerytsi ta Karybskomu baseini: naslidky dlia Ukrainy: Analitychna zapyska. 2022. https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/05/Ukr_ADAS-TRA_04_Latin-America.pdf (in Ukrainian).

164 — 10. Sakharova, A. Chomu rosiiska propahanda nastilky uspishna v Latynskii Amerytsi i yak z neiu borotysia?. 2022. <https://adastra.org.ua/blog/chomu-rosijska-propaganda-nastilki-uspishna-v-latinskij-americi-i-yak-iz-neyu-borotysia> (in Ukrainian).

— 11. Slipetska, Yu., Turovskyi, I. Rosiisko-ukrainska viina ta yii vplyv na transformatsiiu mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy. HRANI. Tom 27. № 6. 2023. <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1970/1932> (in Ukrainian).

12. Shevchenko, N., Kosenko-Solohub, A., Fechko, I. Instrumenty rosiiskoho ta biloruskoho vplyvu v rehioni LAKB. Analitychne doslidzhennia Rady zovnishnoi polityky «Ukrainska pryzma». 2024. https://prismua.org/wp-content/uploads/2025/02/Ru_BY_LACB.pdf (in Ukrainian).

13. Vakarchuk K., Nikolaieva M. Cuba, una pieza clave en la propaganda de Rusia contra Ucrania. Marti. 2024. <https://www.martinoticias.com/a/cuba-una-pieza-clave-en-la-propaganda-de-rusia-contra-ucrania/384175.html> (in Spanish).

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.165-180>

УДК: 338.2 (9)

© Ihor Ishchenko¹

© Ivan Kotov²

DIGITALIZATION OF INTERNATIONAL RELATIONS AS A FACTOR IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

This article details Ukraine's strategy for implementing the UN Sustainable Development Goals (SDGs) in the context of countering the Russian Federation's hybrid information manipulation in the cyber and telecommunications network of the Internet, which threatens global stability, civil egalitarianism, constructive cooperation, inclusiveness, and peaceful coexistence. It highlights the results of the activities of Ukrainian authorities to ensure the functioning of international agencies «Stop Russia Channel», «Vox Ukraine», «Euromaidan Press», «Internews-Ukraine», «Lets Data», «TEXTY», «In- form Napalm», «Chesno», «Ukraine Crisis Media Centre» (UCMC), «Stop Fake», «Vox Check», «Detector Media», «Fact Check-Ukraine» and «Gra Sliv», which are integrated into the scientific and educational programmes of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) to diversify society's competencies in refuting Russian disinformation. A comprehensive analysis of the regulatory and legal framework for the implementation by the Ukrainian authorities of the instructions of Goals 4, 10, 16, and 17 of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) in terms of optimising the digital infrastructure for debunking Moscow's disinformation, with the aim of reforming transnational dialogue on the UN's doctrines of civilisational virtual tolerance, equality, high levels of education, mutual rational benefit and pragmatic inter-state cooperation. The results of the implementation of joint projects between Ukraine, the EU and NATO within the framework of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) to update the cybersecurity network and filter digital content in the media, repositories, social applications and

165

—

¹ DSc in Political Science, Prof., Head of the Department of International Relations Oles Honchar Dnipro National University, E-mail: iv.ishchenko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5799-7364>.

² Student of the Faculty of Social Sciences and International Relations Oles Honchar Dnipro National University, E-mail: kotovvan57@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-0027-5740>.

electronic communication services from fictitious discrediting campaigns by the Russian Federation with the exploitation of «FotoForensics», «Skeptive», «Lazy Truth», «Rev Eye Reverse Image Search», «Trooclick», «Truth Goggles», «Image Edited?», «Setting the Record Straight» and «Who stole my pictures».

Key words: *disinformation hybrid operations, UN Sustainable Development Goals (SDGs), digital propaganda, manipulation, media, electronic communication systems, refutation, international image, destructive influence.*

Цифровізація міжнародних відносин як чинник сталого розвитку України

У даній статті детально викладено стратегію реалізації Україною пунктів Цілей сталого розвитку ООН (SDG) в контексті протидії інформаційно-гібридним маніпуляціям пропаганди РФ у кібернетичній і телекомунікаційній мережі Інтернет, що загрожує глобальній стабільності, громадянському егалітаризму, конструктивному співробітництву, інклюзивності та мирному співіснуванню. Висвітлено результати діяльності органів влади України для забезпечення функціонування міжнародних агенцій «Stop Russia Channel», «Vox Ukraine», «Euromaidan Press», «Інтерньюз-Україна», «Lets Data», «ТЕКСТИ», «Inform Napalm», «Чесно», «Ukraine Crisis Media Center» (UCMC), «Stop Fake», «VoxCheck», «Детектор медіа», «Fact Check-Ukraine» та «Гра слів», інтегрованих до науково-освітніх програм Цілей сталого розвитку ООН (SDG) з диверсифікації компетенцій суспільства в області спростування дезінформаційних матеріалів Росії. Комплексно проаналізовано нормативно-правовий фундамент втілення владою України інструкцій Цілі №4, 10, 16, 17 Цілей сталого розвитку ООН (SDG) у вимірі оптимізації цифрової інфраструктури розвінчання дезінформації Москви, з метою реформування транснаціонального діалогу на передбачених ООН доктринах цивілізаційної віртуальної толерантності, рівноправності, високого рівня освіченості, обопільної раціональної вигідності та прагматичності міждержавної кооперації. Охарактеризовано підсумки імплементації колегіальних проєктів України, ЄС та НАТО в рамках Цілей сталого розвитку (SDG) для оновлення мережі кібербезпеки та фільтрації цифрового контенту ЗМІ, репозиторіїв, соціальних додатків і сервісів електронної комунікації від фіктивних дискредитаційних кампаній РФ методом експлуатації концернів «Foto Forensics», «Skeptive», «Lazy Truth», «Rev

Eye Reverse Image Search», «Trooclick», «Truth Goggles», «Image Edited?», «Setting the Record Straight» та «Who stole my pictures».

Ключові слова: дезінформаційні гібридні операції, Цілі сталого розвитку ООН (SDG), цифрова пропаганда, маніпуляції, ЗМІ, електронні комунікаційні системи, спростування, міжнародний імідж, деструктивний вплив.

Formulation of the scientific problem and its significance. With the rapid development of information technologies, digital data transfer systems, and remote communication, the Russian government is making adjustments to its interventionist foreign policy strategy in Ukraine. The authorities of the Russian Federation are allocating technical, financial and human resources to disseminate biased messages that discredit the Ukrainian administrative apparatus without publishing substantiated evidence, exclusively in electronic and television formats, thus laying the foundation for digital propaganda. This strategy gives preference to reaching a large audience in the post-Soviet states, the Global South and post-industrial technocratic countries, which leads to a decline in support for Ukraine in its military confrontation with the Russian Federation. Thus, in order to counteract these manipulations by Moscow within the framework of the UN Sustainable Development Goals (SDGs), it is necessary to conduct a thorough analysis of the narratives, as well as the methodology for spreading disinformation in cyberspace or through television media. In order to accomplish this task, the Ukrainian authorities and UN structural departments will acquire the resources to effectively publicly debunk false evidence prepared by Russia by publishing advisory materials and explanations in the media, official press releases and speeches by government officials, which will precede the formation of a national model of counter-information activities.

Analysis of recent studies on this issue. A multi-vector analysis of disinformation statements by the Russian Federation published by Russian media and foreign branches of these media holdings with the aim of spreading manipulative information about Ukraine and violating the UN Sustainable Development Goals (SDGs) is carried out on the basis of academic works by researchers such as Palamarchuk 2024; Nikolaets 2023; Gorun 2023; Maksymets, Vivsiana 2023; Rozumets, Shkurov, Golik 2024; At the same time, the identification of mechanisms for scaling up Russian propaganda to discredit Kyiv using international telecommunications

services that operate with a strong image, as well as the study of public awareness algorithms used by Ukraine to counter a range of false Russian claims, by adhering to the UN Sustainable Development Goals (SDGs), based on the works of Drapak 2023; Markova 2020; Petrenko, Nazarenko 2024; Pernik 2014; Tykhomirova 2023; Kravchuk 2023. Research into the legislative and regulatory criteria for Ukraine's activities to support the sterility, reliability and inclusiveness of electronic public data, in accordance with the UN Sustainable Development Goals (SDGs) and countering Russian disinformation, is based on the works of Vdovenko 2023; NSDC Resolution 2024; CMU Order 2023.

Formulation of the article's purpose and objectives. Fundamentally study and catalogue the theoretical complex of Russian propaganda theses directed against Ukraine in the electronic digital space. The urgency of identifying Kyiv's policy in the implementation of the UN Sustainable Development Goals (SDGs), which provide for the elimination of Russia's destructive influence on the Ukrainian and foreign digital social and information network for the transfer of large volumes of data, is declared.

168

— ***Presentation of the main material.*** It should be noted that the tactic of broadcasting false digital accusations against the Ukrainian government is based on the exploitation of the extensive network of Russian television channels, which expanded their broadcasting territory after the collapse of the USSR.

Thus, the vast majority of digital propaganda and information manipulation aimed at reducing the level of support for Ukraine from civil society in foreign countries is disseminated through Russian government television channels and media services, including the «Interfax International News Agency», «Rossiya Segodnya», «Pervy», «ZVEZDA NEWS», «Tsargrad», «Zvezda», «Rossiya-1», «Wargonzo», «Russkoe Slovo», «Glavnye Novosti», «Vesti Nedeli», the «Federal News Agency» (RIA FAN), the «Russian International Information Agency» (RIA Novosti), «Russia Today» (RT), «Interregional Information Centre Izvestia», «Solovyov Live», «NTV/NTV Mir», «Evening Moscow», «STS», «REN TV», «Antifascist», «Russian Information Agency TASS», «Lenta.ru», «Russia 24», «TNT», «Komsomolskaya Pravda», «TV-3» (Nikolaets, 2023, 147).

In order to counter the identified threats to Ukraine's national security, following the Russian Federation's intervention on 24 February 2022, the structures of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (MFA), headed by Dmytro Kuleba from 4 March 2020 to 5 September 2024, intensified

cooperation with EU countries and UN General Assembly (UNGA) institutions to optimise the implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs). These initiatives were organised to ban the broadcasting of Russian media content from the Russia Today holding company in the comprehensive educational network of Latvia, Poland, France, Belgium, Estonia, Greece, Germany, Lithuania, Moldova, the Netherlands, Spain, the United Kingdom, and the information system of the Commonwealth of Nations consortium members (Drapak, 2023, 4-5).

The listed TV channels include «RT UK», «RT Spanish», «TV Center International», «RT Balkan», «Sputnik», «RT Germany», «RTR Planeta», «RT America», «RT Documentary», «RT France», «RT Arabic», «RT English», and «RT International» (Mezhenska, 2024, 136).

In addition, as a result of the Russian Federation's full-scale invasion of Ukraine, the authorities in Kyiv significantly increased the amount of financial allocations provided to media companies, which together created jobs for 300,000 people. These individuals are involved in the functioning of the Institute for Regional Press Development, which presented the service repository «Beyond the News: I Don't Believe the Words», «Media Detector», «Kharkiv Crisis Information Centre», «Internews-Ukraine», which created the «Ukraine World» department, «Word Game», «StopFake», «Data Journalism Agency», «Euromaidan Press», «Chesno», «Ukraine-2050», «TEXTY», «Centre for Countering Disinformation» (CCD), «Vox Ukraine», which founded the «Vox Check» initiative, «Information Forces of Ukraine», «Ukrainian Reformers Team», which developed the «Fact Check-Ukraine platform», «Journalistic Organisation of the MIG Newspaper», «Stop Russia Channel», «Lets Data», «Doslovno», «Inform Napalm», «Ukraine Crisis Media Centre» (UCMC) (Markova, 2020, 466-467).

The task of these organisations, which target Ukrainian audiences and the populations of other countries, was interpreted as the implementation of Goals 4, 10, 16, and 17 of the UN Sustainable Development Goals (SDGs), which argued for the need to refute Russia's disinformation campaigns aimed at promoting false statements about the government, opinion leaders or heads of the Armed Forces of Ukraine, with the aim of creating a negative international image of Kyiv. Moreover, the «Ukraine NOW» service, created on 10 May 2018 by «Banda Agency», and the «War.Ukraine» association, founded on 2 March 2022 by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, perform an identical function (Petrenko, Nazarenko 2024, 31).

The institutions were registered within the framework of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) to publish reports on diagnostic surveys of Ukrainian citizens on socio-political and trade-economic topics, analyse the views and positions of categories of the population affected by the military conflict, publish data on the state of hostilities between the Russian Armed Forces and the Armed Forces of Ukraine, as well as broadcasting nationwide news stories using nine foreign language systems (Mezhenska, 2024, 136).

Moreover, in order to scale up the resources of administrative specialised agencies and activists in the segment of limiting the destructive influence of Russian disinformation channels on international and Ukrainian audiences, the Ukrainian authorities approved a list of regulatory and legal acts that confirmed Kyiv's commitment to implementing the UN Sustainable Development Goals (SDGs) in the field of cyber information security. Thus, on 3 March 2022, Valerii Fedorovych Zaluzhnyi, who served as Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine from 27 July 2021 to 8 February 2024, issued Directive No. 73 «On the organisation of cooperation between the Armed Forces of Ukraine, other components of the defence forces and representatives of the media during the period of martial law». In addition, on 12 March 2022, the departments of the Cabinet of Ministers of Ukraine (CMU) approved Resolution No. 263 «Certain issues of ensuring the functioning of information and communication systems, electronic communication systems, public electronic registers under martial law» (Vdovenko, 2023, 67-68).

It should also be noted that on 12 June 2022, legislative institutions ratified Law of Ukraine No. 2265-IX «On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, and symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine». At the same time, the administrative apparatus sanctioned the Law of Ukraine «On Amendments to the Law of Ukraine «On Electronic Communications» regarding improving the efficiency of the organisation of the work of electronic communications network and/or service providers in conditions of martial law» on 5 May 2022. Simultaneously, on 1 April 2022, members of the Verkhovna Rada of Ukraine (VRU) submitted for consideration the Law of Ukraine «On Amendments to Article 114 of the Criminal Code of Ukraine regarding the improvement of liability for the unauthorised dissemination of information about means of countering the armed aggres-

sion of the Russian Federation», and on 1 December 2022, they developed the Law of Ukraine «On the mutual recognition of qualified electronic trust services and the implementation of European Union legislation in the field of electronic identification», and on 7 March 2022, they published the Law of Ukraine «On Amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding the strengthening of liability for crimes against the foundations of Ukraine's national security under martial law». Moreover, on 16 March 2022, the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Strengthening of Criminal Liability for the Production and Distribution of Prohibited Information Products» and the Resolution 436 of the Criminal Code of Ukraine (CCU) «Justification, recognition as lawful, denial of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, glorification of its participants» were ratified, and on 31 March 2023, deputies of the VRU adopted the Law of Ukraine «On Media» (Vdovenko, 2023, 72-75).

However, the fundamental pact that established the main mechanisms of the Ukrainian authorities in the context of the implementation of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) and the reduction of the effectiveness of Russian disinformation messages in the national media industry, as well as in the digital data networks of other countries, is considered to be the resolution of the National Security and Defence Council of Ukraine (NSDC) «On Neutralising Threats to State Information Security» dated 18 March 2022, as well as CMU Order No. 272 «On Approval of the Action Plan for the Implementation of the Information Security Strategy for the Period until 2025», presented to the public on 30 March 2023 (CMU, 2023, No. 272-r).

Based on this, the signing of congruent draft laws and resolutions has provided private organisations and administrative institutions in Ukraine with a range of preferences for the effective implementation of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) in the context of ensuring digital information hygiene, social egalitarianism, obtaining unbiased qualifications and knowledge, as well as inter-state equality. They ensure the modernisation of dialogue with foreign states to refute the Russian Federation's disinformation operations directed against Ukrainian citizens, as well as civilian users of the electronic cyber network of EU and NATO counterparts. It should be noted that the key line of Ukraine's transnational communication with actors in international relations in terms of the global implementation of the UN Sustainable Development Goals (SDGs)

is identified as the intergovernmental association «The NATO Strategic Communications Centre of Excellence» (NATO Strat Com COE), founded on 1 September 2014 in Riga after a negotiation summit organised as a result of lobbying for this process by Andris Bērziņš, who served as President of the Republic of Latvia from 8 July 2011 to 8 July 2015 (Maksymets and Vivsiana 2023, 76).

At the declarative level, the competence of the NATO Strat Com COE included the implementation of individual programmes of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) to improve the quality of tactical skills and specialisation of the armed forces personnel of the North Atlantic Alliance countries in several segments. These included forecasting hybrid digital interventions by individual countries or terrorist groups in commercial, social, administrative, and military-political cyber networks for the exchange of public data, with the aim of spreading propaganda and manipulative false statements directed against individual countries, persons, infrastructure enterprises, as well as ethno-national and financial-industrial associations.

172

— Moreover, the NATO StratCom COE declared its goal to be the creation of the necessary mechanisms for comprehensive international cooperation between NATO countries and foreign entities under the mandate of the UN. This process was carried out for the purpose of collegial analysis of trends and prospects for the diversification of the transcontinental digital system for the transfer of large volumes of information materials, public cloud platforms, repositories, virtual scientific and educational applications, forums, and remote interaction services. This led to an increase in the effectiveness of diplomatic clarification by the North Atlantic Council (NAC) departments of the criteria for the international strategy of this bloc of states, and has also intensified the optimisation of the UN Sustainable Development Goals (SDG) algorithms to counter hybrid campaigns promoting manipulative evidence and false myths on the part of authoritarian countries represented by the Russian Federation, North Korea, Iran and China (NATO Strat Com COE).

It should be noted that Ukraine's partnership with this association in debunking disinformation attacks by the Russian Federation, which dehumanise the government, army corps and volunteers of Ukraine in the eyes of the state's citizens and foreign audiences, is based on the documents «NATO Cyber Defence Policy» and «NATO-Ukraine Trust Fund on Cyber Defence» (NATO-UKRAINE TF CD), approved at the NATO

summit in Wales on 4-5 September 2014, the «Strategy for Countering Hybrid Threats» pact, approved in 2015, the document «NATO's Defensive Mandate», signed on 8-9 July 2016 at the NATO Warsaw Summit by Jean-Claude Juncker, who served as President of the European Commission from 1 November 2014 to 30 November 2019, Jens Stoltenberg, who served as NATO Secretary General from 1 October 2014 to 1 October 2024, and Donald Franciszek Tusk, who served as President of the European Council from 1 December 2014 to 30 November 2019. Moreover, the regulatory and legal foundation for cooperation between Kyiv and Brussels to expose Russia's electronic propaganda narratives and protect humanitarian, scientific, academic and cyber security in the context of implementing the UN Sustainable Development Goals (SDGs) is reinforced by the Technical Arrangement between the «NATO Computer Incident Response Capability» (NCIRC) and the «Computer Emergency Response Team – European Union» (CERT-EU), signed on 10 February 2016 between NATO, the «European Network» and «Information Security Agency» (ENISA), the European Commission and the «European External Action Service» (EEAS), and the legal provision «Comprehensive Cyber Defense Policy», ratified on 14 June 2021 at the 2021 NATO Summit in Brussels (Pernik, 2014, 4-6).

173

A fundamental stage in Ukraine's integration into NATO and the EU in the context of compliance with recommendations 4, 10, 16, and 17 of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) and the reduction of Moscow's privileges to broadcast disinformation stories about the socio-administrative and military-strategic complex of Kyiv in the media industry of European countries is characterised by the signing of a group of agreements. These include the «Memorandum of Agreement», approved on 17 January 2022 by «The NATO Communications and Information Agency» (NCI Agency) and delegates of the administrative apparatus of Ukraine, as well as the «NATO Cyber Attack Rapid Response Program» resolution, agreed on 29 June 2022 – 30 June 2022, which declared the need for significant optimisation and improvement of the «NATO-Ukraine Trust Fund on Cyber Defence» (NATO-UKRAINE TF CD) programme (Maksymets, and Vivsiana 2023, 77-78).

The described documents provided cost-effective conditions for the transfer of currency resources and investments from Brussels to Ukraine as part of cooperation on the implementation of the information and humanitarian directives of the UN Sustainable Development Goals (SDGs).

NATO and EU configurations invested in initiatives to standardise the trajectory of progress in Ukraine's cyber telecommunications network, remote mobile communications, and electronic data privacy protection systems, in line with the unified legislative structure of the European Union. As a result, the Ukrainian and NATO authorities, with the support of the relevant EU agencies, the «European Digital Media Observatory (EDMO) Task Force on Disinformation on the War in Ukraine» and the «East Strat Com Task Force», have stepped up funding for public awareness initiatives aimed at publishing information messages for citizens of Ukraine and other European states with the aim of providing instructions for the competent identification of propaganda manipulations and biased news stories from the Russian Federation in the virtual information and communication space (Tykhomirova, 2023, 94-95).

174 — Moreover, the NATO Parliamentary Assembly, the European Commission, the UN General Assembly (UNGA) and the Ukrainian government on the urgency of scaling up the computerised infrastructure of certain UN Sustainable Development Goals (SDGs) to expose Russian disinformation against Ukraine is based on the principles of the «2nd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats». This statistical and analytical study revealed that the relevant departments of the «European External Action Service» (EEAS) exposed 750 cases of digital promotion of pre-emptively biased information materials and propaganda campaigns between 1 December 2022 and 30 November 2023. In 21% of cases, these projects specialised in unfounded accusations against Ukraine of offences that were not confirmed by foreign state authorities or international autonomous OSINT services. Thus, the materials presented gave Kyiv the status of a leading vector for the functioning of the Russian Federation's special services engaged in implementing Moscow's disinformation strategies.

Based on this, the authorities of Ukraine, the EU, NATO and UN committees noted the relevance of accelerating the acquisition of skills by the public to filter content on the Internet and social services, in order to construct a subjective political point of view based on critical thinking and complex analytics, which was declared one of the key tasks of the UN Sustainable Development Goals (SDG) (Palamarchuk, 2024, 8).

At the same time, the Ukrainian authorities, in cooperation with the UN, European allies and the US, drew the attention of the international community to the priority of using digital applications such as «Truth Gog-

gles», «TinEye», «Skeptive», «Setting the Record Straight», «Rev Eye Reverse Image Search», «Foto Forensics», «Trooclick», «Who stole my pictures», «Lazy Truth», and «Image Edited?». These applications have been classified as priority utilities for protecting the hygiene of the virtual information environment within the framework of the implementation of the UN Sustainable Development Goals (SDGs). These applications publish reliable, verified information about Ukraine's socio-political, humanitarian, trade and economic complex, as well as the current state of transnational cooperation. These digital repositories display official press releases and speeches by government representatives that refute the narratives of manipulative propaganda content and provide users with intellectual resources and expertise for hardware and software identification of fake disinformation photos and videos (Rozumets, Shkurov, and Golik 2024, 202).

In addition, as a result of the launch of these electronic applications and educational platforms, Ukraine's administrative apparatus identified and eliminated 93 «Facebook» forums, 500 «YouTube» accounts, 1,529 «Telegram» information resources, 1,050 «TikTok» public pages, and 426 «Instagram» profiles that published false statements and information manipulations about the socio-political, administrative, and military-strategic situation in Ukraine (Horun, 2023, 125).

As a result, the authorities of Ukraine, NATO countries and UN entities have gained the opportunity to effectively counteract the international influence on civilian audiences exerted by modern Russian disinformation programmes aimed at discrediting Kyiv's domestic and transnational activities. The task of congruent digital services is to fulfil the information and communication categories of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) in the segment of debunking propaganda statements spread in the global media sphere. The outlined electronic platforms accused a list of biased news stories and reviews published by global holdings such as «The Guardian», «Welt», «The Wall Street Journal», «The Hill», «The New York Times», «The Times», «ABC News», «Business Insider», «The Washington Post», «Politico» and «Forbes», authored by journalists associated with Moscow. The processes described were implemented to reduce international monetary, financial, military, technical, political, diplomatic and social support for Ukraine from NATO members and Kyiv's allies (National Security and Defence Council, 13.05. – 19.05.2024).

Thus, by 2025, the information resources of Ukraine and NATO countries had effectively implemented points 4, 10, 16 and 17 of the UN Sus-

tainable Development Goals (SDGs), thereby pre-emptively neutralising Russia's ability to conduct large-scale virtual expansion of a group of propaganda campaigns against Ukraine by refuting Moscow's disinformation in the media of the United States and the European Union. At the same time, the Russian Federation's manipulative narratives have incorporated claims about the construction of radiological weapons of mass destruction with ionising radiation on the territory of Ukraine, produced on the basis of resources from the Centralised Spent Fuel Storage Facility (CSFSF) located on the territory of the Chernobyl Nuclear Power Plant (ChNPP) (Horun, 2023, 122).

Moreover, components of the media industry in Ukraine and partner countries have organised counter-information programmes in line with the UN Sustainable Development Goals (SDGs) to refute Russia's propaganda claims in «Maidan-3», which appeal to the urgent need to organise rallies in Ukraine against authoritarian rule. At the same time, the identified hybrid strategy of the Russian Federation is being implemented with the use of international telecommunications conglomerates and news materials, such as «White House Worries Russia's Momentum Is Changing Trajectory of Ukraine War», published on 14 May 2024 by The New York Times, «Zelensky's chief aide flexes power, irks critics – and makes no apologies», published on 18 May 2024 by The Washington Post, and «Volodymyr Zelensky's five-year term ends on 20 May», published on 16 May 2024 by The Economist. The reason for these revolutionary processes is argued to be the urgent need to eliminate the threat of the cancellation of the Ukrainian presidential election due to the continuation of hostilities after the end of Volodymyr Zelensky's jurisdiction and official term as head of state on 20 May 2024 (Kravchuk, 2023, 237).

In addition, relevant state institutions, the Ministry of Foreign Affairs and public associations of Ukraine, in coordination with foreign associations, UN committees and partner countries, exposed and refuted the Russian Federation's disinformation project «Istanbul-2» in 2024. It involved posting data on digital social networks and international media outlets highlighting Brussels and Washington's approval of the rationality of signing a peace treaty between Ukraine and Russia, which is exclusively in Moscow's geopolitical interests. Under this pact, Kyiv would have to exclude the territories of Luhansk, Kherson, Donetsk, Zaporizhzhia regions and the Autonomous Republic of Crimea from the Constitution of Ukraine. These provisions were also combined with the denunciation of

Ukraine's Euro-Atlantic integration course, a reduction in the quantitative parameters of armoured firepower complexes and means of transporting combat personnel, as well as a limitation of the number of personnel in the Armed Forces of Ukraine to 83,500 servicemen (National Security and Defence Council, 08.04 – 14.04.2024).

Conclusion. To summarise the above, it must be noted that the combination of the Russian Federation's military-political interventionist actions with the spread of disinformation hybrid operations narratives directed against Ukraine is the foundation of Moscow's current expansionist doctrine. This strategy is based on creating threats to the global implementation of the UN Sustainable Development Goals (SDGs), which establish the need to model social equality, respect for the information sovereignty of international relations counterparties, inclusiveness, transparency and verifiability of digital data, as well as the provision of scientific and educational services that have not undergone metamorphosis due to the country's geopolitical activities. To implement these intentions in the network of digital transnational cooperation, the Russian administrative apparatus uses a list of federal propaganda media, which delegates the possibility of creating mechanisms for control and opportunistic transformation of the political views of the population of different states, violating the norms and standards approved in paragraphs 4, 10, 16, and 17 of the UN Sustainable Development Goals (SDGs).

177

At the same time, Moscow also discredits Ukraine by exploiting foreign branches of state media services and foreign affiliated journalists. They publish manipulative statements as part of channel broadcasts, as well as in physical and digital newspaper editions of international telecommunications publications with a high image and brand, which generates the problem of the public audience's unquestioning perception of the specified information due to their trust in global news tools.

Effectively countering the impact of Russia's digital propaganda attacks remains a fundamental focus of cooperation between Kyiv, Brussels and UN agencies. These attacks are directed at Ukrainian citizens and civilian representatives of intercultural cooperation actors united within the framework of institutions for collegial adherence to the Sustainable Development Goals (SDGs). The aim of the attacks is to dehumanise the Ukrainian government, armed forces and volunteers. Based on this, the further diversification of the partnership between Ukraine, the EU and NATO in the field of cyberspace filtration, as well as countering the Rus-

sian Federation's disinformation campaigns, is characterised by the prerequisite of stabilising the European security model and limiting Moscow's transcontinental socio-educational, cybernetic-digital and territorial aggression.

References:

1. About NATO Strat Com COE. Official site of NATO Strategic Communications Centre of Excellence. <https://stratcomcoe.org>.

2. Vdovenko, O. 2023. «WAR IN THE DIGITAL DIMENSION AND HUMAN RIGHTS SUMMARY REPORT FROM 24 FEBRUARY 2022 TO 31 AUGUST 2023.» Kyiv: Human Rights Platform NGO, 84. https://ppl.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/vijna-u-czifrovomu-vimiri-ta-pravalyudini_pidsumkovij-zvit.pdf.

178 — 3. Horun, O. Y. 2023. «Countering hostile media propaganda under the legal regime of martial law in Ukraine.» Information and Law. Vol. 1: 116-128. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Infpr_2023_1_12.

4. Drapak, M. 2023. «HOW TO COUNTER RUSSIAN INFORMATION INFLUENCE ON UKRAINIANS IN THE EU?» Ukrainian Prism: 11. <https://analytics.intsecurity.org/russia-infomation-influence-eu/>

5. CABINET OF MINISTERS OF UKRAINE. DECREE of 30 March 2023 No. 272-r Kyiv. On approval of the action plan for the implementation of the Information Security Strategy for the period until 2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-2023-p#Text>.

6. Kravchuk, A. I. 2023. «Some aspects of countering Russian disinformation in the domestic and international information spaces.» Countering disinformation in the context of Russian aggression against Ukraine: challenges and prospects: abstracts of participants in the international scientific and practical conference, Ann Arbor - Kharkiv, December 12-13, 2023.: 234-240. <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.62>.

7. Maksymets, V., & Vivsiana, V. 2023. «COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND NATO IN COUNTERING DESTRUCTIVE INFORMATIONAL INFLUENCES OF THE RUSSIAN FEDERATION (2022–2023).» National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law2(58): 74–80. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2\(58\).285605](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2(58).285605).

8. Markova, Viktoriia. 2020. «Fact-checking media resources in shaping critical thinking among the population.» Collection of articles from the Eighth International Scientific and Methodological Conference «Critical Thinking in the Age of Toxic Content», Kyiv: Centre for Free Press, Academy of Ukrainian Press, 465–468. https://www.aup.com.ua/uploads/Zbirnyk_8_konf_2020.pdf.

9. Mezheritska, O. V. 2024. «The Russian-Ukrainian war – a war of diplomacy.» *Current Issues in Politics*. Vol. 73: 134–141. <https://doi.org/10.32782/app.v73.2024.19>.

10. Nikolaets, U. 2023. «Ukraine's information and communication space in the context of the Russian-Ukrainian war (2014–2023).» *Siverian Chronicle*. Vol. 2: 140–152. <https://doi.org/10.58407/litopis.230216>.

11. Palamarchuk, D. 2024. «COUNTERING HOSTILE INFORMATION ACTIVITIES USING SOCIAL PLATFORMS». *Scientific bulletin of International Association of scientists. Series: Economy, management, security, technologies*3(3).<https://doi.org/10.56197/2786-5827/2024-3-3-5>.

12. Petrenko, S., & Nazarenko, N. 2024. «INFORMATION HYGIENE AS A MEANS OF COUNTERING INFORMATION INFLUENCE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.» *Information Security of Individuals, Society and the State*1-3 (34-36): 30–38. [https://doi.org/10.51369/2707-7276-2022-\(1-3\)-4](https://doi.org/10.51369/2707-7276-2022-(1-3)-4).

13. Piret Pernik. 2014. «Improving Cyber Security: NATO and the EU.» *International Centre for Defence Studies*: 18. https://icds.ee/wp-content/uploads/2010/02/Piret_Pernik_-_Improving_Cyber_Security.pdf.

14. National Security and Defence Council of Ukraine. Centre for Countering Disinformation. INFORMATION AND ANALYTICAL MATERIALS ON ISSUES OF ENSURING INFORMATION SECURITY IN UKRAINE. For the period from 08.04 to 14.04.2024. https://www.spfu.gov.ua/userfiles/pdf/08-14-kvitnya-2024_15730.pdf.

15. National Security and Defence Council of Ukraine. Centre for Countering Disinformation. INFORMATION AND ANALYTICAL MATERIALS ON ISSUES OF ENSURING INFORMATION SECURITY IN UKRAINE. For the period from 13.05 to 19.05.2024. https://www.spfu.gov.ua/userfiles/pdf/13-19-travnya-2024-r._15732.pdf.

16. Rozumets, Y., Fayvishenko, S., Shkurov, E.V., & Golik, O.V. 2024. «Russia's disinformation campaigns during the war.» *Ukraine in the space of social communications: society, media, reflections on war. Peace and war in scientific, theoretical and practical media discourse*. State Univer-

sity of Trade and Economics, 197–206. <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ur.knute.edu.ua/items/e55401d4-c899-47bb-a304-1ab8694d0a55&ved=2ahUKEwiS2M2yxueQAxVWRPEDHVKmDXMQFnoECBgQAQ&usg=AOvVaw3fPF-MMg9v-3VQ07CFzCeID>.

17. Tykhomirova, E. 2023. «EU STRATEGIC COMMUNICATIONS ON TRENDS IN RUSSIAN DISINFORMATION IN THE CONTEXT OF THE FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.» *International Relations, Public Communications and Regional Studies* 1 (15): 91–105. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-01-91-105>.

Надійшла до редакції / Received: 04.11.2025

Схвалено до друку / Accepted: 01.12.2025

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.181-193>

УДК: 323.2:34.072:342.7:005.574

© Каміль Примаков¹

ПРЕВЕНТИВНА МЕДІАЦІЯ ЯК РІЗНОВИД ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЛІТИЦІ

У статті розкрито специфіку превентивної медіації і накреслено можливості її застосування у сфері публічної політики. Зазначено, що превентивна медіація має універсальне застосування, проте надзвичайно великого значення вона набуває у сфері публічної політики під впливом впровадження концепції належного урядування.

Показано, що, за Ж.-Ф. Сіксом, медіація представлена такими видами: творча медіація, яка спрямована на створення нових відносин і взаємовигідних рішень; оновлююча медіація, яка покликана покращувати наявні відносини, якщо вони були погіршені або перервані; лікувальна медіація, яка вирішує вже існуючий конфлікт; превентивна медіація, яка запобігає конфліктам ще на етапі потенційного протистояння, коли сторони ще зберігають конструктивні відносини.

З'ясовано, що Д. Хойки як ключовий принцип превентивної медіації виокремлює проактивне лідерство, що містить такі інструменти: відкрите спілкування, емпатію та пошук спільної мови. Цей принцип і відповідні інструменти опоненти можуть розірвати цикл ескалації та працювати над досягненням взаємовигідних результатів.

Визначено, що у сфері публічної політики превентивна медіація функціонує на метасистемному, інституціональному, секторальному та інтерперсональному рівнях. Доведено, що превентивна політична медіація найбільш ефективна в адміністративній діяльності та державній службі, міждержавних та міжурядових конфліктах, судових / позасудових спорах, політичній діяльності та публічній комунікації, воєнний та постконфліктний періоди.

Ключові слова: медіація, превентивна (профілактична) медіація, концепція превентивної медіації Ж.-Ф. Сікса, концепція проактивно-

¹ Кандидат юридичних наук, докторант кафедри політології, соціології та публічного управління, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, E-mail: primakov_k@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-6143-8474>.

го лідерства Д. Хойки, публічна політика, превентивна політична медіація.

Preventive Mediation as a Type of Mediation Technologies in Politics

The article reveals the specifics of preventive mediation and outlines the possibilities of its application in the field of public policy. It is noted that preventive mediation has universal application, but it acquires extremely great importance in the field of public policy under the influence of the implementation of the concept of good governance.

It is shown that, according to J.-F. Six, mediation is represented by the following types: creative mediation, which is aimed at creating new relationships and mutually beneficial solutions; restorative mediation, which is designed to improve existing relationships if they have deteriorated or been interrupted; therapeutic mediation, which resolves an existing conflict; preventive mediation, which prevents conflicts at the stage of potential confrontation, when the parties still maintain constructive relations.

182

It is found that D. Hoicka singles out proactive leadership as a key principle of preventive mediation, which includes the following tools: open communication, empathy and the search for a common language. This principle and the corresponding tools allow opponents to break the cycle of escalation and work to achieve mutually beneficial results.

It is determined that in the field of public policy preventive mediation functions at the metasytemic, institutional, sectoral and interpersonal levels. It is proven that preventive political mediation is most effective in administrative activities and civil service, interstate and intergovernmental conflicts, judicial / extrajudicial disputes, political activities and public communication, war and post-conflict periods.

Keywords: *mediation, preventive (prophylactic) mediation, the concept of preventive mediation by J.-F. Six, the concept of proactive leadership by D. Hoicka, public policy, preventive political mediation.*

Постановка наукової проблеми. Сьогодні спостерігається розширення сфери та галузі застосування медіації, внаслідок чого медіація сприймається не лише як спосіб врегулювання різноманітних (зокрема, і політичних) конфліктів / спорів, що вже виникли та розвиваються між ворогуючими сторонами, а і як певна усталена процедура, що спрямована на запобігання виникненню такого конфлікту / спору. У зв'язку з цим Людмила Корнута пропонує у сфері публіч-

ної політики залежно від мети проведення процедури медіації виокремлювати два види медіації: превентивну медіацію (спрямовану на запобігання конфліктів / спорів) та медіацію врегулювання спорів (Корнута 2023 : 71). Справа в тому, що публічна політика характеризується формуванням державно-управлінських відносин, які мають свої ознаки, а саме: інтереси, потреби, права й обов'язки учасників цих відносин, що пов'язані з виконавчою та розпорядчою діяльністю держави, з державним управлінням, виконавчою владою та місцевим управлінням. Однією зі сторін у цих відносинах завжди виступає суб'єкт з владними повноваженнями (орган виконавчої влади, посадова особа, службовці, що наділені державно-владними повноваженнями та інші).

При виконанні органами влади управлінських функцій щодо реалізації прав, свобод та інтересів, повноважень у публічно-правових відносинах, а також при наданні адміністративних послуг та пов'язаних з ним прав, свобод та інтересів можуть виникати протиріччя, що передують виникненню спору (конфлікту) (Осадчук 2013 : 102). Також підставою до виникнення публічно-правового спору (конфлікту) можуть бути прийняті рішення (нормативно-правові акти чи індивідуальні акти), дії чи бездіяльність суб'єктів публічно-правових відносин, які порушують права, свободи та інтереси інших суб'єктів публічно-правових відносин.

183

Наслідком цього, може бути виникнення різноманітних непорозумінь, неузгодженостей, конфліктних ситуацій, у процесі державно-управлінської діяльності. Така ситуація виникає, як з вини службовців, так і через незалежні від них обставини, але негативні наслідки яких вони зобов'язані усунути, щоб знизити соціальне напруження, його ескалацію та загострення (Волошин, & Мустафаєва 2021 : 603).

У професійній діяльності публічних службовців також закладено конфліктний потенціал, який створюється, з одного боку, під впливом факторів зовнішнього середовища (функціонування суб'єктів правовідносин), а з іншого – внутрішнім середовищем (створюваної сферою адміністративно-службових і соціально-професійних відносин). Це може призвести до виникнення протиріч між приватним інтересом публічного службовця і правами та законними інтересами громадян, організацій, суспільства або держави, і тим самим сприяє виникненню, формуванню, розвитку і протіканню конфліктів в державно-адміністративній сфері.

У цьому контексті застосування процедури медіації може розглядатися як превентивний захід запобігання потенційному конфлікту / спору аби уникнути його переростання у реальний конфлікт / спір (Волошин, & Мустафаєва 2021 : 604).

Аналіз останніх досліджень. У масиві наукових праць зарубіжних авторів превентивну (зокрема, і політичну) медіацію розглядають Жан-Франсуа Сікс (Six 1990, 1995, 2002) і Девід Хойка (Hoicka 2024, 2025), а також в контексті загальної проблематики Джейкоб Берковіч (Bercovitch 2009), Саймон Гадрас (Gadras 2010), Жаклін Дешам (Deschamps 2019), Бернар Ламізе (Lamizet 1998), Сьюзан Подзіба (Podziba 2012), Крістін Серве (Servais 2016) та ін. В Україні проблема застосування інструментів превентивної (профілактичної) медіації в публічно-політичній діяльності лише зараз потрапляє у поле зору фахівців з різних галузей науки і практики. Окремі аспекти цієї проблематики знайшли відображення в працях Євгенія Бородіна (2019), Володимира Волошина та Уріє Мустафаєвої (2021), Людмили Корнунти (2023), Олени Крутій (2019), Наталії Ларіної (2022), Інни Лопатченко (2019), Анаталія Мельниченка та Юлії Радченко (2020), Івана Ясиновського (2015) та ін.

Мета та завдання статті. Метою є розкриття специфіки превентивної медіації і можливості її застосування у сфері публічної політики. Для цього пропонуються вирішити наступні завдання: проаналізувати базові концепції превентивної медіації Ж.-Ф. Сікса і Д. Хойки; визначити поняття превентивної політичної медіації; виокремити основні рівні та інструменти превентивної медіації у сфері публічної політики.

Виклад основного матеріалу. Традиційно медіативну процедуру застосовують до наявних (існуючих натеper) конфліктів (спорів), проте останнім часом її активно застосовують з метою запобігання різноманітним конфліктам (спорам), які можуть виникнути в майбутньому (Андреєва 2023 : 109). Тобто можна говорити про превентивну медіацію як окремий напрямок медіативних практик в політиці. Такий напрямок було виокремлено Жаном-Франсуа Сіксом. Французький фахівець зауважував, що медіація можлива на всіх рівнях людських відносин. У сучасному (інформаційному) суспільстві вона є справжньою соціальною та політичною інновацією, оскільки її мета та умови, за яких вона може бути застосована, чітко визначені: на відміну від переговорів та вирішення конфліктів, медіація ґрун-

тується на слуханні, розумінні та бажанні встановити зв'язок (Six 1990 : 45). На думку Ж.-Ф. Сікса, медіація принципово поділяється на дві категорії: інституційна медіація: просувається згори, регламентується органами державної влади та виконує певні функції; громадянська медіація: просувається знизу, застосовується спонтанно особами, залученими до соціального життя.

Для досягнення максимальної ефективності ці два принципово різні типи медіації можуть і повинні співіснувати (Six 1995 : 57-58).

Також він виокремлював чотири основні види медіації: творча медіація, яка спрямована на створення нових відносин і взаємовигідних рішень; оновлююча медіація, яка покликана покращувати наявні відносини, якщо вони були погіршені або перервані; лікувальна медіація, яка вирішує вже існуючий конфлікт; превентивна медіація, яка запобігає конфліктам ще на етапі потенційного протистояння, коли сторони ще зберігають конструктивні відносини. Характеризуючи саме превентивну медіацію, Ж.-Ф. Сікс наголошував, що вона особливо важлива для профілактики конфліктів у бізнесі, організаційних і партнерських відносинах. Її головна мета – раннє втручання з боку нейтрального медіатора, щоб уникнути ескалації суперечок, зберігаючи довіру та партнерські відносини (Six 2002 : 25-27).

Тобто медіація може бути застосована на стадії перемовин сторін щодо укладення конкретного договору (переддоговірні спори) або на стадії обговорення майбутніми засновниками конкретного підприємства обставин, які стосуються його створення, особливостей подальшої діяльності тощо (наприклад, загального розміру статутного капіталу, розміру часток у статутному капіталі кожного із засновників, обрання відповідних напрямів економічної діяльності тощо). Як слушно стверджує Фред Яндт, медіація здатна не лише вирішувати наявні конфлікти і спори, але і «допомогати людям уникнути конфліктів взагалі» (Jandt 2023).

Вагомий внесок у розвиток практики превентивної медіації зробив Девід Хойка – він наголошував на перетворюючій силі раннього залучення посередників: конфлікт стає конструктивним ресурсом для поліпшення відносин і попередження майбутніх суперечок. На його думку, превентивна медіація являє собою підхід, орієнтований на раннє виявлення та запобігання конфліктів / спорів, перш ніж вони загостряться (ескалюються). При цьому превентивна медіація не обмежується лише пасивними техніками уникнення конфліктів –

вона заохочує активне втручання та перетворення потенційних проблем на можливості для розвитку відносин і співпраці. На думку Д. Хойки, «у світі, що страждає від поглиблення розбіжностей та прискорення змін, наша здатність конструктивно вирішувати конфлікти може бути найважливішим набором навичок 21-го століття. Але надто часто лідери та організації потрапляють у пастку циклів кризового менеджменту, втрачаючи вирішальні можливості для врегулювання напруженості до того, як вона вибухне» (Hoicka 2024).

186
— Спіраючись на багаторічний досвід посередництва у встановленні миру в гарячих точках світу, Девід Хойка показує, як навіть найскладніші суперечки можна трансформувати, якщо змінити питання з «Як ми можемо зупинити бойові дії?» на «Як ми можемо використати проблеми та непорозуміння для позитивних змін?». Для цього в процесі медіативного діалогу виявляють корінні проблеми та спільні інтереси. Посередників варто залучати як партнерів до вирішення проблем, а не як супротивників. Як образно зазначає Д. Хойка, «превентивна медіація дає вам змогу стати алхіміком конфліктів у будь-якому контексті – від зали засідань до спальні, від громадського центру до ООН» (Hoicka 2024).

У процесі превентивної медіації напруженість використовується як трамплін для поглиблення зв'язків та розкриття прихованих можливостей у командах та системах. Превентивна медіація – це «дорожня карта до побудови конфліктостійкої культури» (Hoicka 2024).

Превентивна медіація заснована на принципі проактивного посередництва, що містить такі інструменти: відкрите спілкування, емпатію та пошук спільної мови. На думку Д. Хойки, використовуючи цей принцип і відповідні інструменти опоненти можуть розірвати цикл ескалації та працювати над досягненням взаємовигідних результатів (Hoicka 2025 : 4). Він наголошує, що роблячи наголос на співпрацю та взаєморозуміння, нації (а також бізнес та окремі особи) можуть переспрямувати свою енергію на економічне зростання та соціальний прогрес, тим самим покращуючи життя своїх громадян (Hoicka 2025 : 4-5). Для Д. Хойки майбутнє – це світ, де країни конкуруватимуть не завдяки військовій могутності, а завдяки силі ідей, інновацій та людського потенціалу, світ, де діалог перемагає розбрат, де емпатія долає ворожнечу. Превентивна медіація може допомогти подолати розбіжності, що нас розділяють, сприяти взаєморозумінню та прокласти шлях до кращого майбутнього (Hoicka 2025 : 2).

Основними завданнями превентивної медіації є такі: трансформація конфліктів / спорів у конструктивні можливості для вирішення проблем і поліпшення взаємин; раннє втручання, яке дозволяє мінімізувати наслідки конфліктів / спорів у робочих, особистих чи громадських середовищах; використання інструментів, що допомагають медіатору «перетворювати» напружені ситуації на спільні рішення.

Д. Хойка наводить такі приклади практичного застосування превентивної медіації: організації: тут превентивна медіація слугує для уникнення ескалації внутрішніх суперечок та ефективного управління корпоративними конфліктами; сімейні та міжособистісні конфлікти: тут превентивна медіація покликана сприяти попередженню розривів стосунків і пошуку консенсусу раніше, ніж конфлікт стане серйозним; міжнародні відносини та гарячі точки: тут превентивна медіація використовується для мирного врегулювання суперечок у глобальному масштабі.

Превентивна медіація має універсальне застосування, проте надзвичайно великого значення вона набуває у сфері публічної політики під впливом впровадження концепції належного урядування (Good Governance). Це передбачає механізми, процеси та структури, за допомогою яких органи влади, громадяни та соціальні групи координують свої інтереси, використовують права та виконують обов'язки, а також виступають посередниками у вирішенні проблемних питань розвитку суспільства (Козлов 2010). Відповідно задля забезпечення цього належного урядування потребує медіації різних інтересів у суспільстві для встановлення загального консенсусу щодо взаємовигідного інтересу всієї спільноти та засобів його досягнення. Крім того, процедура медіації розвиває суспільство, вчить вести діалог, відстоювати свої інтереси, враховуючи при цьому думку інших громадян, поважати їх права, позицію, що в кінцевому рахунку сприяє зміцненню правопорядку і формування правової держави. Тобто для того щоб знизити напруження між різними гілками влади, між суб'єктами владних повноважень та суспільством, щоб забезпечити врегулювання суперечок між конфліктуючими сторонами доцільно впроваджувати і поширювати альтернативні способи вирішення конфліктів, зокрема медіацію (Волошин, Мустафаєва 2021 : 605).

У сфері публічної політики превентивна медіація функціонує на декількох рівнях.

Метасистемний рівень – сприяє врегулюванню складних між-державних конфліктів (застосовуються дипломатичні та міжнародні медіаційні практики). У зв'язку з цим варто навести позицію Джейкоба Берковіча (Bercovitch 1998), який стверджував, що для того, щоб медіація могла запобігти виникненню конфлікту, її слід проводити між сторонами спору з чітко визначеними та легітимними ідентичностями, до того, як відносини та позиції протиборчих сторін загостряться. Проте превентивна медіація можлива і на пізніших етапах циклу конфлікту, коли конфлікт «вичерпано», і сторони спору більше не можуть підтримувати поточні воєнні зусилля. Тобто превентивна медіація спрямована не на запобігання конфлікту у цілому, а на запобігання його насильницькому прояву. Зрілість превентивних переговорів, стверджує Дж. Берковіч, є продуктом «взаємного сприйняття того, що витрати на ранні дії переважають витрати на майбутній конфлікт», для якого ключовим є раннє усвідомлення (а не раннє попередження) сторонами спору цих витрат та негайних вигод від переговорів. Після початку превентивної медіації превентивний посередник діє, щоб: змінити сприйняття сторонами ставок у конфлікті як нульову суму; змінити їхнє антагоністичне ставлення на адаптивне ставлення; переконати сторони змінити свою ескалаційну поведінку. Отже, превентивна політична медіація може відбутися після першого спалаху насильства в циклі конфлікту, коли є спроба запобігти ескалації. Тому, на думку фундатора теорії зрілості конфлікту Вільяма Зартмана (Zartman 2001), медіація може бути превентивною, якщо сторони спору усвідомлюють, що боротьба буде дорожчою, ніж переговори.

Інституціональний рівень – допомагає покращити взаємодію між суб'єктами публічного управління, органами влади, бізнесу та громадянським суспільством, зменшуючи потенційну напруженість.

Секторальний рівень – інтегрується у внутрішні процеси органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема при корпоративному управлінні, бюджетному плануванні і кадровій політиці. Це досягається, зокрема, через встановлення чіткої основи спільних очікувань та цілей на початку будь-якого партнерства, що особливо важливо в міжсекторальній співпраці або при поєднанні різних корпоративних культур. Розабет Мос Кантер показала, що раннє узгодження цілей та цінностей може значно зменшити непорозуміння та підвищити рівень успішності партнерства (Kanter 1994). Комплексна

угода про управління служить керівним документом, що визначає мету співпраці, вимірювані цілі та бажані результати. Уточнюючи ці основоположні елементи з самого початку, організації створюють спільне бачення та орієнтир для успіху, зменшуючи ризик конфлікту в майбутньому.

Інтерперсональний рівень – дозволяє ефективно трансформувати міжособистісні конфлікти, підвищуючи професійні компетенції публічних службовців, розвиток м'яких навичок (soft skills) та комунікації.

У публічній політиці превентивна медіація виконує такі важливі функції: попередження конфліктів / спорів у законодавчих, адміністративних і соціально-економічних процесах; зміцнення організаційного потенціалу суб'єктів управління; підвищення соціальної стабільності та попередження ескалації напруженості у суспільстві; сприяння узгодженню стратегій між органами влади, бізнесом та громадянами; зниження навантаження на судову систему шляхом використання альтернативного вирішення спорів.

189

Превентивна політична медіація застосовує широкий спектр інструментів, серед яких найпоширенішими є такі:

- діалог та комунікаційні практики – активне слухання, перефразування, резюмування, управління емоціями. Ефективна комунікація є основою успішного партнерства. Майкл Бойер О'Лірі та Марк Мортенсен показують, що послідовні моделі комунікації будують довіру, тоді як відсутність структури в каналах комунікації призводить до плутанини та конфліктів (O'Leary, & Mortensen 2010). Прозора політика комунікації зменшує неоднозначність, дозволяючи членам команди зосередитися на своїх обов'язках та оптимізувати процес прийняття рішень;

- медіаційні технології – структуровані процедури посередництва, створення безпечного простору для дискусії;

- освітні та кадрові програми – підготовка публічних службовців у сфері медіації та врегулювання конфліктів;

- інституціональні кодифікації – розробка внутрішніх політик та нормативно-правових актів щодо медіації.

Ж.-Ф. Сікс до інструментів превентивної медіації відносить такі: попередні консультації зі сторонами, узгодження очікувань, визначення кола учасників, збір інформації та підготовка безпечного простору для переговорів (Six 2002 : 78-79).

Підкреслимо, що превентивна медіація найбільш ефективна у таких сферах публічної політики: адміністративна діяльність та державна служба – підвищує ефективність комунікацій між різними рівнями управління; міждержавні та міжурядові конфлікти – застосування дипломатичної медіації; судові / позасудові спори – корпоративні, господарські, земельні, сімейні; політична діяльність та публічна комунікація – консолідація суспільства, запобігання інформаційним конфліктам; воєнний та постконфліктний періоди – відновлення довіри між громадами та державою.

Висновки. Таким чином, превентивна політична медіація виступає системним інструментом запобігання конфліктам / спорам, що зміцнює стабільність, підвищує ефективність взаємодії державних та громадських інститутів, а також сприяє формуванню культури діалогу в суспільстві. У сфері публічної політики превентивна (або профілактична) медіація являє собою цілеспрямовану діяльність щодо запобігання конфліктів і спорів ще на стадії їх виникнення. Це відрізняє її від класичної медіації, яка здебільшого застосовується після того, як конфлікт уже набрав форми суперечки.

Можна виокремити такі перспективні напрямки розвитку превентивної політичної медіації в Україні як ухвалення спеціального закону про медіацію для систематизації практики і регламентації ролі медіатора в публічному секторі (або додати окремий розділ у чинний Закон України «Про медіацію»), впровадження інституційних програм підготовки публічних службовців, використання соціальних та цифрових медіа для запобігання конфліктним (спірним) ситуаціям і формування культури консенсусу, застосування межсекторних і міжнародних практик медіації, що дозволить інтегрувати Україну у європейський контекст та підвищити ефективність публічного управління.

Отже, впровадження і розвиток превентивної політичної медіації в Україні потребують законодавчого унормування, освітніх програм та інституційного підходу, що відкриває нові перспективи для модернізації системи управління та комунікації між владою і громадянами.

References:

1. Andreieva, O. (2023). Mediatsiia yak efektyvnyi sposib vyrishennia ekonomichnykh sporiv v umovakh voiennoho stanu ta pislivoiennyi period (Mediation as an effective way to resolve economic disputes in martial law and the post-war period). *Pravo Ukrainy*. 10, pp. 101-111 (in Ukrainian).
2. Bercovitch, J. (1998). Preventing Deadly Conflicts: The Contribution of International Mediation. *Preventing Violent Conflicts: Past Record and Future Challenges* / P. Wallensteen (ed.). Stockholm, pp. 231-248.
3. Bercovitch, J. (2009). Mediation and conflict resolution. *The SAGE handbook of conflict resolution* / J. Bercovitch, V. Kremenyuk, & I.W. Zartman (eds.). London: Sage, pp. 340-354.
4. Borodin, Ye. (2019). Orhanizatsiino pravovi pidstavy zastosuvannia mediatsii v systemi derzhavnoho upravlinnia (Organizational and legal grounds for the use of mediation in the public administration system). *Aspekty publichnoho upravlinnia*. 7 (4), pp. 28-34 (in Ukrainian).
5. Gadras, S. (2010). La médiation politique comme cadre d'analyse de l'évolution des pratiques de communication au sein de l'espace public local. *Les enjeux de l'information et de la communication*. 2, pp. 12-25.
6. Hoicka, D. (Ed.) (2024). Preventive Mediation: The Transformative Power of Early Conflict Engagement and Prevention. Singapore: Singapore Mediation Solutions. URL: <https://www.overdrive.com/media/11432553/>
7. Hoicka, D. (Ed.) (2025). Vorbeugende Mediation: Die transformative Kraft von Frühzeitiges Engagement und Prävention von Konflikten. Singapore: Singapore Mediation Solutions.
8. Deschamps, J. (2019). Mediation: a concept for information and communication sciences. London: ISTE Ltd; Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc., 2019.
9. Jandt, F.E. (2023, March 7). Preventive Mediation. Mediate.com. URL: <https://mediate.com/preventive-mediation/#:~:text=Preventive%20mediation%20brings%20those%20issues%20to%20the%20table,term%20care%2C%20life%20estate%20planning%2C%20and%20business%20succession.>
10. Kanter, R.M. (1994). Collaborative Advantage: The Art of Alliances. *Harvard Business Review*. July-August. URL: <https://hbr.org/1994/07/collaborative-advantage-the-art-of-alliances>.

11. Kozlov, K.I. (2010). Politychna modernizatsiia: implementatsiia pryntsyviv Good Governance (Political modernization: implementation of the principles of Good Governance). Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia. 4, pp. 135-140 (in Ukrainian).

12. Kornuta, L.M. (2023). Shchodo pytannia vprovadzhennia mediat-sii v publichnii sluzhbi (Regarding the issue of introducing mediation in the public service). Dniprovskyi naukovyi chasopys publichnogo upravlinnia, psykholohii, prava. 4, pp. 69-75 (in Ukrainian).

13. Krutii, O.M. (2019). Mediatsiia yak komunikatsiinyi zasib rozvytku korporatyvnoi kultury publichnogo upravlinnia v umovakh hlobalizatsii (Mediation as a communication tool for developing corporate culture of public administration in the context of globalization). Derzhavne budivnytstvo. 2, pp. 1-14 (in Ukrainian).

14. Lamizet, B. (1998). La médiation politique. Paris: L'Harmattan, 1998.

192 — 15. Larina, N. (2022). Instytutysiini zasady formuvannia mediatsiinoi kompetentnosti publichnykh sluzhbovtziv v Ukraini (Institutional principles of forming mediation competence of public servants in Ukraine). Aspekty publichnogo upravlinnia. 10 (6), pp. 61-69 (in Ukrainian).

16. Lopatchenko, I.M. (2019). Mediatsiia yak suchasna tekhnolohiia u vyryshenni konfliktiv v publichnomu upravlinni (Mediation as a modern technology in resolving conflicts in public administration). Pravo ta derzhavne upravlinnia. 1 (2), pp. 231-237 (in Ukrainian).

17. Melnychenko, A.A., & Radchenko, Yu.V. (2020). Implementatsiia instrumentiv mediat-sii u praktyku publichnogo upravlinnia ta administruvannia (Implementation of mediation tools in the practice of public management and administration). Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia. 2, pp. 104-110 (in Ukrainian).

18. O'Leary, M.B., & Mortensen, M. (2010). Go (Con)figure: Subgroups, Imbalance, and Isolates in Geographically Dispersed Teams. Organization Science. 21 (1, January-February), pp. 115-131.

19. Osadchuk, A.Yu. (2013). Yurysdyktsiia sudiv z rozghliadu publichno-pravovykh sporiv (Jurisdiction of courts for consideration of public law disputes). Yurydychnyi visnyk. 3, pp. 101-106 (in Ukrainian).

20. Podziba, S.L. (2012). Civic fusion: mediating polarized public disputes. Chicago: American Bar Association Section of Dispute Resolution.

21. Servais, C. (2016). La médiation. Théorie et terrains. Brussels: De Boeck.

22. Six, J.-F. (1990). *Le Temps des médiateurs*. Paris: Seuil.
23. Six, J.-F. (1995). *Dynamique de la médiation*. Paris: Desclée de Brouwer.
24. Six, J.-F. (2002). *Les médiateurs*. Paris: Le Cavalier Bleu.
25. Voloshyn, V.H., & Mustafaieva, U.S. (2021). Mediatsii yak sposib profilaktyky konfliktiv u sferi publicлноho upravlinnia (Mediation as a method of conflict prevention in the sphere of public administration). *Public Administration and Regional Development*. 3, pp. 599-621 (in Ukrainian).
26. Yasinovskiy, I.H. (2015). Problemy vprovadzhennia ta provedennia mediatsii v Ukraini (Problems of introducing and conducting mediation in Ukraine). *Aktualni problemy polityky*. 2015. 55, pp. 260-267 (in Ukrainian).
27. Zartman, I. W. (2001). The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments. *The Global Review of Ethnopolitics*. Vol. 1 (1). P. 8-18.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.194-204>

УДК: 321.353 (477)

© Halyna Kuts¹

© Iryna Peresyphkina²

© Yurii Kuts³

SPECIFIC FEATURES OF PUBLIC AUTHORITY FUNCTIONING IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW: THE PROBLEM OF LEGITIMACY

194 — *This article examines the specific characteristics of public authority functioning in Ukraine under martial law. Public authorities encompass both local self-government bodies and state authorities (executive power). The ongoing war has generated new patterns of interaction between these entities – local self-government and state authorities on the one hand, and civil society and public authorities on the other. The nature of cooperation in shaping regional policy has changed substantially, particularly between local councils and military administrations. Currently, there is no uniform practice of interaction across Ukraine; mechanisms vary depending on territorial proximity to the front line (frontline, near-frontline, or rear areas). Another critical challenge concerns the legitimacy of governing bodies. Given the impossibility of holding elections during wartime, strategies for legitimising public institutions become essential. Civil society also demands the development of a national-patriotic policy. Strengthening national identity – rather than regional identity – should become a priority for public authorities, serving as a significant factor in legitimising governance in the absence of elections.*

Keywords: public authority, local self-government bodies, state authorities, public administration, martial law, legitimacy, civil society, national identity, democracy, Ukraine.

¹ D.Sc. in Political Science H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine, E-mail: kuts.niss@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7263-1958>.

² PhD in Political Science V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine, E-mail: iryna.peresyphkina@karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0001-6966-7127>.

³ D.Sc. in Public Administration V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine, E-mail: kuts.niss@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-8629-012X>.

Особливості функціонування органів публічної влади в Україні в умовах воєнного стану: проблема легітимності

Стаття присвячена виявленню особливостей функціонування органів публічної влади в Україні в умовах воєнного стану. Органи публічної влади включають органи місцевого самоврядування та органи державної влади (виконавча влада). В Україні в умовах війни формуються нові практики взаємодії між органами публічної влади (міське самоврядування та державна влада), з одного боку, та між громадянським суспільством і публічною владою – з іншого боку. Суттєво змінився тип взаємодії у формуванні регіональної політики між місцевими депутатами (органи місцевого самоврядування) та місцевими військовими адміністраціями (органи державної влади). Наразі немає однакових практик взаємодій по всій Україні між органами публічної влади. Адже в залежності від статусу території (фронтowa, прифронтowa, віддалена від фронту) трансформуються і механізми взаємодії між органами публічної влади. Окрім того, важливою проблемою у функціонуванні органів публічної влади в Україні в умовах воєнного стану стає проблема легітимності владних органів. За відсутності можливостей в умовах війни перезавантаження владної системи шляхом виборів дуже важливою є проблема розроблення стратегій легітимації владних інституцій. З боку структур громадянського суспільства існує високий запит до органів публічної влади стосовно формування національно-патріотичної політики. Отже, органам публічної влади слід розробляти стратегії щодо посилення національної ідентичності (не регіональної). Відповідно, національна ідентичність здатна стати вагомим чинником для легітимації владних органів в умовах відсутності виборів.

195

Ключові слова: публічна влада, органи місцевого самоврядування, органи державної влади, публічне управління, воєнний стан, легітимність, громадянське суспільство, національна ідентичність, демократія, Україна.

Problem statement. The concept of public authority refers to multi-level administrative activity at both the national and regional levels. This activity is territorially bound and aims to address vital societal issues, primarily related to ensuring the functioning of society. The notion of public authority is closely associated with the term “people’s rule”. In a democratic political system, public authority is characterized by the creation of condi-

tions that enable both state and non-state actors to influence the formation of authoritative decisions.

Public authority actors include local self-government bodies and state authorities (executive power). Under martial law, significant transformations occur in the functioning and legal status of public authorities, affecting their powers, functions, and tasks. A particularly problematic issue under martial law is the relationship between state authorities and local self-government in Ukraine, as military administrations and local self-government bodies coexist within the same territories.

In general, the legal regime of martial law in Ukraine raises questions about the functioning of public authorities in territories with different statuses (frontline, near-frontline, relatively safe). It is crucial to identify the specific features of the relationship between state authorities and local self-government under martial law, as well as to analyze these relationships in the context of legitimacy.

196 — Analysis of research results. The problems of the functioning of public authorities in Ukraine during the period of the legal regime of martial law were studied by domestic scientists from various fields of socio-legal and socio-political knowledge (V. Borshchevskiy, O. Vasylytsia, E. Duliba, E. Zhukova, V. Zinkevich, E. Matveev, G. Nakonechna, Yu. Siryi, A. Terlets'kyi et al.). Mostly, the studies are focused on the issues of legal personality of public administration bodies (Terlets'kyi, 2023), on institutional transformations and identification of priority mechanisms of development (Borshchevskiy et al., 2022), on consideration of the specifics of the relationship between local self-government institutions and executive power institutions (Duliba, 2022; Siryi, 2024; Zhukova, 2022) etc.

In general, mainly the problems of the functioning of public authorities during the legal regime of martial law in Ukraine under martial law conditions are analyzed by scientists in terms of theories of legal or public management discourses. In addition, research considering the functioning of public power in Ukraine during martial law from the point of view of its legitimacy and in the conditions of a certain curtailment of democratic practices is quite sporadic. The specified questions determined the further direction of research.

The purpose of the research. The aim of this article is to identify the specific features of public authority functioning in Ukraine under martial law, particularly in terms of legitimacy.

Presentation of research findings. The introduction of martial law in Ukraine, following the full-scale Russian invasion on February 24, 2022, has led to significant changes in the processes and legal frameworks governing public authorities. Public authorities encompass both local self-government bodies and state authorities (executive power). The ongoing war has generated new patterns of interaction between these entities – local self-government and state authorities on the one hand, and civil society and public authorities on the other. According to the Presidential Decree (President of Ukraine, 2022, Article 2) and the Law of Ukraine, “military command, together with military administrations, executive authorities, law enforcement agencies, and local self-government bodies” must perform actions and exercise powers as stipulated by the Law of Ukraine “On the legal regime of martial law” (Verkhovna Rada of Ukraine, 2025).

For a deeper understanding of the concept of martial law, let's turn to Article 1 of the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» (Verkhovna Rada of Ukraine, 2025). Martial law entails temporary restrictions on constitutional rights and freedoms, as well as the rights and legitimate interests of legal entities, with specified durations. These restrictions primarily affect democratic rights and freedoms enshrined in the Constitution of Ukraine, such as the inviolability of the home, secrecy of correspondence and communications, freedom from interference in family and personal life, freedom of movement, and freedom of thought and expression.

Article 3 of the Presidential Decree «On the introduction of martial law in Ukraine» describes in more detail what restrictions we are talking about (Verkhovna Rada of Ukraine, 2025, Article 3). These restrictions mainly concern democratic rights and freedoms enshrined in such articles of the Constitution of Ukraine (Constitution of Ukraine, 1996): 30-34; 38-39; 41-44; 53.

In the specified articles of the Constitution, particular attention is devoted to guarantees of fundamental rights and freedoms. These include the inviolability of housing; the secrecy of correspondence and telephone conversations; protection against interference in family and personal life; freedom of movement and the right to choose one's place of residence; the right to freedom of thought and speech, as well as the free expression of one's views and beliefs.

The scope of local self-government functions under martial law depends on the territorial status where they operate. Local self-government

bodies may be granted additional wartime powers (Nakonechna et al., 2023, p. 43).

A crucial positive factor during the initial days of Russia's full-scale invasion was the decentralisation reform, which facilitated local self-organisation. This reform is considered one of the most democratic transformations in Ukraine. However, martial law inevitably entails a significant restriction of individual democratic rights and freedoms.

Legislative inconsistencies regarding the interaction between state authorities and local self-government remain a pressing issue (Nakonechna et al., 2023).

The nature of cooperation in shaping regional policy has changed substantially, particularly between local councils and military administrations. Currently, there is no uniform practice of interaction across Ukraine; mechanisms vary depending on territorial proximity to the front line (frontline, near-frontline, or rear areas).

198 — In response to Russian aggression, all state administrations have been reorganised into military or military-civil administrations. Interaction mechanisms between local self-government and state authorities are determined by territorial status and proximity to combat zones. In some frontline areas, military administrations have assumed full powers of local self-government, effectively suspending democratic practices. Conversely, in western regions, public policy continues to be shaped democratically through cooperation between state and local authorities.

Nevertheless, even where local councils remain operational in near-frontline areas, their powers are often symbolic. For instance, in the Kharkiv Regional Council, deputies no longer approve the budget; this function has shifted to the military administration. Yet, the presence of elected representatives ensures that authorities remain responsive to civil society demands, as societal interests are primarily advanced through representative bodies.

In order to analyze the functioning of public authorities, it is worth focusing attention on the concept of «public administration». This category is key to evaluating the activities of public authorities. Public administration, notes A. Terletskyi, – is a purposeful process of activity of public authorities, which consists in choosing appropriate forms, methods and means for the protection of human rights and freedoms, the interests of the state and society, the main mechanism of implementation of which is the public administration itself (Terletskyi, 2023, p. 61).

The configuration of public governance actors – local self-government, state authorities, and civil society – has undergone profound changes under martial law. The curtailment of local self-government powers near the front line has led to a contraction of democratic practices and diminished opportunities for civil society to influence policy decisions.

In contrast, in rear regions, interactions between public authorities remain largely democratic, offering hope for the rapid restoration of democratic governance nationwide after the war.

Another critical challenge concerns the legitimacy of governing bodies. The term of local council deputies expired in October 2025.

The theory of legitimacy of the German theorist Max Weber is considered classical. He distinguished three types of legitimate domination – legal, traditional and charismatic (Weber, 1998). Power domination, from the point of view of M. Weber, can be determined by various motives of submissiveness of subjects. However, «those who rule and their subordinates seek to internally order the relations of domination through certain legal foundations that give these relations “legitimacy” (Weber, 1998). Negative consequences for the authorities can be caused by the loss of faith in subjects regarding this kind of legitimacy.

Legitimacy refers to the “admissibility of state-specific procedures for the adoption and introduction of laws for subjects of that state” (Grant, 2005, p. 356).

According to L. Yakovleva, the legitimacy of public power can be defined (according to the Weberian tradition) as “recognition” of the existing social order. This recognition “occurs in the process of social action of actors with the determination of the significance of a given social order for them based on certain orientations” (Yakovleva, 2020, p. 6).

Let's turn to the concept of legality, which is sometimes used as a synonymous term for the concept of power legitimacy. It is important to emphasize that the concepts of legitimacy and legality have significant meaningful differences. The concept of legality concerns the legality of the activities of authorities, the compliance of their decisions with legal norms. The concept of legitimacy is broader, it mainly refers to the level of public recognition and public support of certain government institutions. Accordingly, when using the term legitimacy, scientists mostly mean a certain level of public trust in the authorities. At the same time, not only the level of trust is considered an essential factor in the legitimacy of the government. The specified level of trust «should be supplemented with a

clear definition of the powers of institutions and individuals (both legal and actual), as well as the conditions for the development and implementation of public policy» (Yakovleva, 2020, p. 9).

Nowadays, the concept of legitimacy is used in socio-political discourse to focus attention on the qualities and characteristics of public power (Yakovleva, 2020, p. 5).

Given the impossibility of holding elections during wartime, strategies for legitimising public institutions become essential.

In this context, trust emerges as a key category in state–society relations. To foster trust, authorities must ensure effective communication, explaining the rationale behind strategic decisions, while maintaining transparency in non-sensitive areas and combating corruption.

Civil society also demands the development of a national-patriotic policy. Strengthening national identity – rather than regional identity – should become a priority for public authorities, serving as a significant factor in legitimising governance in the absence of elections.

200

—

Identity is a key property of the individual, it contributes to the formation of the individual's connections with the social environment. In scientific discourse, the concepts of individual (personal, personal) and collective (national, regional, social, etc.) identity are distinguished, although it is quite difficult to single out the criteria for differences between them (Kuts, 2007, p. 80).

According to A.D. Smith, the discovery of oneself for the individual suggests a focus on the issue of individual identity (Smith, 1994, p. 12). The concept of collective identity includes different subtypes that are determined by different roles of the individual in different spheres: family, regional, social, religious, ethnic, etc. A.D. Smith noted that ethnic and religious identities interact with each other because they share many features. Taken together, ethnic and religious identities are capable of contributing to the formation of strong communities by mobilizing them. The concept of national identity is quite broad, it often appropriates other types of collective identities (class, religious, ethnic).

National identity is characterized by multi-vector power. This is determined by its various functions, which national identity performs either for communities or for individual individuals. Under national identity, noted M. Guibernau, should be understood “collective sense, impaled on the belief in belonging to one nation and in the commonality of most attributes that make it different from most nations” (Guibernau, 2012, p.

20). National identity, according to the author, is realized in five dimensions: psychological, cultural, territorial, historical and political.

From A.D. Smith's point of view, there are five basic features of national identity (Smith, 1994, p. 23): 1) historical territory (native land); 2) myths common to the nation and historical memory; 3) public (mass) culture; 4) rights and obligations that are common to all members of the community; 5) common economic space.

Let's turn to the issue of formation of national identity. Collective identities, to which national identity refers, are acquired phenomena. In the formation of collective identities, it is important to focus attention on three key parameters: communication, experience and memory (Yakhtenfuks et al., 2007, p. 39). They are able to become the basis for the formation of national identity, provided they are used simultaneously. The commonality of these principles determines the emergence of relevant traditions. It is traditions that contribute to the formation of a long-term national identity.

In the conditions of the war with the Russian aggressor, it is very important for Ukraine to nourish its national identity. Regional identities must be subordinated to a national identity.

201

For example, in Kharkiv, even during martial law, strategies of excessive nourishment of regional identity are sometimes manifested in those days when it is desirable to give priorities to the strengthening of national identity.

We are talking about the celebration of Kharkiv City Day, which has been taking place on August 23 since the end of the 1990s. Unfortunately, this celebration has simply canceled the celebration of national holidays in recent years: the Day of the National Flag (August 23) and the Independence Day of Ukraine (August 24).

The date of the celebration of the city of Kharkiv – on August 23 is problematic. This date is allegedly considered the date of the liberation of Kharkiv in the Second World War. But this information is not true. Because on that day in 1943, Kharkiv was just being liberated, the fighting continued for more than a week.

It is clear why during the USSR the date of August 23 was actively promoted as the day of the liberation of Kharkiv. It was necessary to somehow shift people's attention from the shameful pact of Stalin and Hitler on the division of Europe. After all, the Molotov-Ribbentrop Pact was concluded on August 23, 1939. And Kharkiv was chosen as a cover for imperial lies.

Kharkiv deserves a full celebration of its city day. Kharkiv should not cover Stalin's shame until now. Kharkiv today is an indomitable hero city, not a service to former imperial narratives.

In the 1990s, Kharkiv celebrated the city day in autumn. Therefore, in recent years, there have been heated discussions among Kharkiv residents about moving the city day to autumn again and celebrating national holidays with all Ukrainians together. This would significantly strengthen the national identity.

Thus, national identity can become a significant factor in legitimizing public authorities in the absence of elections. Processes of decommunization and decolonisation have already demonstrated this potential by restoring historical place names and reinforcing collective memory. Such measures unite citizens around shared history and cultural heritage. Therefore, strategies to strengthen national identity should become a priority for public authorities.

Conclusion. Thus, this article examines the specific characteristics of public authority functioning in Ukraine under martial law. The ongoing war has generated new patterns of interaction between these entities – local self-government and state authorities on the one hand, and civil society and public authorities on the other.

The scope of local self-government functions under martial law depends on the territorial status where they operate. Legislative inconsistencies regarding the interaction between state authorities and local self-government remain a pressing issue.

A crucial positive factor during the initial days of Russia's full-scale invasion was the decentralisation reform, which facilitated local self-organisation.

The nature of cooperation in shaping regional policy has changed substantially, particularly between local councils and military administrations. Currently, there is no uniform practice of interaction across Ukraine; mechanisms vary depending on territorial proximity to the front line (frontline, near-frontline, or rear areas).

The configuration of public governance actors – local self-government, state authorities, and civil society – has undergone profound changes under martial law. The curtailment of local self-government powers near the front line has led to a contraction of democratic practices and diminished opportunities for civil society to influence policy decisions.

In contrast, in rear regions, interactions between public authorities remain largely democratic, offering hope for the rapid restoration of democratic governance nationwide after the war.

Another critical challenge concerns the legitimacy of governing bodies.

Given the impossibility of holding elections during wartime, strategies for legitimising public institutions become essential.

Civil society also demands the development of a national-patriotic policy. Strengthening national identity – rather than regional identity – should become a priority for public authorities, serving as a significant factor in legitimising governance in the absence of elections.

References:

1. Borshchevskyi V.V., Vasylytsia O.B., Matvyeyev E.E. (2022). Publichne upravlinnya v umovakh voyennoho stanu: instytutsiyni transformatsiyyi, stratehichne planuvannya ta mekhanizmy rozvytku. Derzhava ta rehiony. Seriya: Publichne upravlinnya i administruvannya. № 2 (76). S. 30–35. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5> (in Ukrainian).

203

2. Weber M. (1998). Try chysti typy lehitymnoho panuvannya. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs07.htm> (in Ukrainian).

3. Grant W. (2005). Legitimacy. Korotkyy oksfordskyy politychnyy slovnyk. [trans. from English]. Vydavnytstvo Solomiya Pavlychko «OS-NOVY», Kyiv. S. 356–357 (in Ukrainian).

4. Duliba E. (2022). Osoblyvosti orhanizatsiyyi diyalnosti mistsevykh orhaniv vykonavchoyi vlady ta orhaniv mistsevoho samovryaduvannya pid chas voyennoho stanu. Aktualni problemy pravoznastva. Vyp. 4 (32). S. 46–45. DOI:10.35774/app2022.04.046 (in Ukrainian).

5. Zhukova E.O. (2022). Publichne administruvannya ta derzhavne upravlinnya: osoblyvosti spivvidnoshennya. Analitychno-porivnyalne pravoznastvo. № 2. S. 137–140. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.26> (in Ukrainian).

6. Constitution of Ukraine (1996). Konstytutsiya Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).

7. Kuts H.M. (2007). Problematyka identychnosti v liberalnomu konteksti. Pytannya politolohiyyi. № 785. S. 79–85 (in Ukrainian)).

8. Nakonechna G.Y., Zinkevych V.K. (2023). Mistseve samovryaduvannya v umovakh voyennoho stanu. Istoryko-pravovyy chasopys.

Tom 21. S. 43–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2023-2/6> (in Ukrainian).

9. President of Ukraine (2022). Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukrayini. Ukaz Prezydenta Ukrayiny № 64/2022 vid 24.02.2022. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161/2010> (in Ukrainian).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2025). Pro pravovyy rezhyim voyennoho stanu. Verkhovna Rada Ukrayiny, Zakon Ukrayiny № 389-VIII red. vid 14.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (in Ukrainian).

11. Siryi Yu.M. (2024). Aktualni pytannya diyalnosti mistsevykh orhaniv vykonavchoyi vlady v umovakh voyennoho stanu. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: yurydychni nauky. Tom 35 (74). № 3. S. 123–127. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/20> (in Ukrainian).

204 — 12. Terletskyi A.V. (2023). Spetsialna pravosub'yektnist orhaniv publichnoho upravlinnya v umovakh voyennoho stanu. Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiya. № 64. S. 60–65. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.64.12> (in Ukrainian).

13. Yakovleva L.I. (2020). Kanon lehitymnosti: klasychni vyznachen-nya, polityko-pravovi kontrasty, suchasni vyklyky. Politykus. Vyp. 1. S. 5–11. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.01> (in Ukrainian).

14. Guibernau M. (2012). Identychnist natsiy. [trans. from English]. Vydavnytstvo Tempora, Kyiv. 304 s. (in Ukrainian).

15. Smith A.D., 1994, Natsionana identychnist. [trans. from English]. Vydavnytstvo Osnovy, Kyiv. 224 s. (in Ukrainian).

16. Yakhtenfuks M., Kolyer-Kokh B. (2007). Uryaduvannya ta stvorennia instytutiv. Yevropeyska intehratsiya. [trans. from German]. Vydavnychyy dim «Kyievo-Mohylyanska akademiya», Kyiv. S 9–29 (in Ukrainian).

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.205-226>

УДК: 327 (342.1)

© Наталія Ротар¹

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА СТІЙКІСТЬ В СТРУКТУРІ ЦИФРОВОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

У статті здійснений порівняльний аналіз кібербезпеки та стійкості в структурі цифрової політики країн Вишеградської групи (Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини). Доведено, що Спільним для національних моделей кібербезпеки та цифрової стійкості країн Вишеграду є прагнення інтегрувати власні політики у стратегічні рамки «Цифрового десятиліття» ЄС, де кіберзахист розглядається як ключовий чинник легітимності цифрової демократії. Усі країни визнають кібербезпеку стратегічним пріоритетом, поєднуючи інституційні реформи, правову гармонізацію та освітні програми для громадян і бізнесу. Вони поступово вибудовують інституційну координацію, створюють спеціалізовані центри та механізми реагування на інциденти, а також інвестують у розвиток цифрових навичок, що формує культуру відповідальності та довіри до цифрових інституцій. Обґрунтовано, що специфіка кожної національної (польської, чеської, словацької, угорської) моделі кібербезпеки та цифрової стійкості полягає у різних акцентах і політичних контекстах, які визначають їхню роль у структурі цифрової політики. Польська модель вирізняється системністю та багаторівневістю, вона поєднує законодавчі реформи, інституційну координацію та масштабні освітні програми, що створює цілісну архітектуру цифрової стійкості. Чеська модель має особливість у високій суспільній обізнаності та активній участі бізнесу, що формує підґрунтя для демократичної участі громадян у цифровому середовищі. Угорська модель відрізняється подвійним характером: з одного боку, вона демонструє прогрес у впровадженні європейських стандартів і технологічних рішень, а з іншого, функціонує в умовах авторитарного режиму, де кібербезпека

205

¹ Доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, n.rotar@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6430-3460>.

використовується не лише як інструмент захисту, але й як механізм контролю над суспільством. Специфіка словацької моделі кібербезпеки та цифрової стійкості полягає у поєднанні відносно низького рівня інцидентів у корпоративному секторі з високим рівнем суспільного запиту на посилення захисту цифрових послуг.

Ключові слова: цифрова політика, цифрова трансформація, цифрова демократія, кібербезпека, стійкість, Вишеградська група, Європейський Союз, Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія.

Cybersecurity and Resilience in the Structure of Digital Policy of the Visegrad Group Countries

206 — The article provides a comparative analysis of cybersecurity and resilience in the digital policy framework of the Visegrad Group countries (Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary). It is proven that the national models of cybersecurity and digital resilience of the Visegrad countries share a common desire to integrate their own policies into the strategic framework of the EU's "Digital Decade", where cyber security is considered a key factor in the legitimacy of digital democracy. All countries recognize cybersecurity as a strategic priority, combining institutional reforms, legal harmonization and educational programs for citizens and businesses. They are gradually building institutional coordination, creating specialized centers and incident response mechanisms, and investing in the development of digital skills, which forms a culture of responsibility and trust in digital institutions. It is substantiated that the specificity of each national (Polish, Czech, Slovak, Hungarian) model of cybersecurity and digital resilience lies in different emphases and political contexts that determine their role in the structure of digital policy. The Polish model is distinguished by its systematicity and multi-levelness, it combines legislative reforms, institutional coordination and large-scale educational programs, which creates a holistic architecture of digital resilience. The Czech model is characterized by high public awareness and active participation of business, which forms the basis for the democratic participation of citizens in the digital environment. The Hungarian model is distinguished by a dual character: on the one hand, it demonstrates progress in the implementation of European standards and technological solutions, and on the other, it functions in the conditions of an authoritarian regime, where cybersecurity is used not only as a tool of protection, but also as a mechanism of control over society. The specificity of the Slovak model of cybersecurity and digital resilience lies in the combination of a relatively low level of incidents in the

corporate sector with a high level of public demand for increased protection of digital services.

Keywords: digital policy, digital democracy, digital transformation, cybersecurity, resilience, Visegrad Group, European Union, Poland, Slovakia, Hungary, Czech Republic.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність політологічного вивчення кібербезпеки та цифрової стійкості в структурі цифрової політики країн Вишеградської групи визначається тим, що саме ці держави перебувають на перетині кількох стратегічних процесів: інтеграції у європейський цифровий простір, протидії зростаючим загрозам у сфері інформаційної безпеки та пошуку балансу між демократичними цінностями і політичними практиками, які не завжди відповідають стандартам відкритості. Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина демонструють різні моделі реагування на виклики цифрової доби, але всі вони стикаються з необхідністю узгодження національних стратегій із рамками «Цифрового десятиліття» ЄС, де кіберзахист і стійкість інституцій розглядаються як фундамент цифрової демократії. Саме регіональний вимір є важливим для розуміння того, як національні моделі можуть взаємодіяти між собою та з європейськими структурами, створюючи умови для колективної стійкості у межах ЄС.

207

Аналіз останніх досліджень та методологія дослідження. Структура наукових досліджень кібербезпеки та цифрової стійкості в межах цифрової політики країн Вишеградської групи формується як складний аналітичний простір. У центрі уваги перебуває питання гармонізації національних стратегій із європейськими рамками «Цифрового десятиліття» (Harangozó, Fakó 2024), де кіберзахист і стійкість інфраструктури розглядаються як ключові умови легітимності цифрової демократії (Belas, Kliestik, Dvorsky, Streimikiene 2025). Структура досліджень унаочнює поєднання аналізу нормативних рамок (Procházka 2025), оцінки інституційної ефективності (Zawicki 2024), вивчення технологічних інновацій (Oramus 2024) та дослідження суспільних настроїв, що дозволяє комплексно осмислити кібербезпеку як політичний ресурс і водночас як основу стійкості цифрової демократії.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує інституційний аналіз, порівняльний метод,

нормативно-правову оцінку та методи вторинного аналізу соціологічних досліджень. Вона передбачає використання якісних і кількісних методів, що дозволяють дослідити як формальні рамки цифрової політики, так і практичні механізми її реалізації. Інституційний аналіз дає змогу оцінити ефективність державних органів, спеціалізованих центрів та механізмів координації, які відповідають за кіберзахист. Порівняльний підхід дозволив виявити відмінності між польською, чеською, словацькою та угорською національними моделями кібербезпеки та цифрової стійкості в структурі цифрової політики національних держав. Нормативно-правовий аналіз спрямований на оцінку імплементації європейських директив та відповідності національних стратегій цінностям «Цифрового десятиліття» ЄС. В дослідженні також був використаний Індекс DESI, що виступає комплексним інструментом для оцінювання та відстеження рівня цифрової трансформації держав-членів ЄС.

208 **Метою статті** є здійснення комплексного політологічного дослідження кібербезпеки та цифрової стійкості в структурі цифрової політики країн Вишеградської групи. Для досягнення мети нами були визначені такі дослідницькі завдання: по-перше, охарактеризувати польську модель кібербезпеки та стійкості в структурі національної цифрової політики; по-друге, визначити матрицю чеської моделі кібербезпеки та стійкості; по-третє, дослідити структуру угорської моделі кібербезпеки та стійкості як елементу національної цифрової політики; по-четверте, проаналізувати основні маркери словацької моделі кібербезпеки та цифрової стійкості.

Виклад результатів дослідження. Сьогодні кібербезпека є одним з інструментів забезпечення легітимності державної влади, адже від здатності захистити дані та цифрові сервіси залежить рівень довіри громадян до політичних інститутів. Країни Вишеградської групи мають спільні історичні та політичні риси, але водночас демонструють відмінності у підходах до цифрової політики: від системної інституційної координації Польщі до високої суспільної обізнаності в Чехії, від корпоративної активності у Словаччині до подвійного характеру угорської моделі, де кіберзахист використовується також як інструмент політичного контролю.

Польська модель кібербезпеки та стійкості в структурі національної цифрової політики

Польща дедалі більше усвідомлює, що кібербезпека перетворює-

ється на один із ключових вимірів ефективності цифрової демократії. Зростання глобальної нестабільності та поширення онлайн-злочинності створюють нові ризики для державних інституцій, бізнесу та громадян, що змушує владу шукати системні рішення для захисту критичних інформаційних інфраструктур. Центральне геополітичне положення країни на східному фланзі НАТО робить її особливо вразливою до кібератак, а отже, потреба у цифровій стійкості стає не лише технічним завданням, а й стратегічним чинником безпеки та легітимності держави. Саме тому кіберзахист визначено одним із головних пріоритетів польського головування в Раді ЄС у першій половині 2025 року, а також інтегровано до проєкту Державної стратегії цифровізації, де він розглядається як наскрізна категорія, що впливає на всі інші напрями цифрової трансформації (Rada Ministrów 2024a). У цьому дискурсі кібербезпека постає як інструмент протидії загрозам та фундаментальний елемент європейської цифрової демократії, який забезпечує баланс між свободою комунікації, захистом прав громадян та інституційною спроможністю держави діяти в умовах нових ризиків.

209

Серед ключових викликів цифрової трансформації Польщі особливо виразною залишається проблема недостатнього рівня навичок цифрової безпеки серед населення. У контексті російсько-української війни ця слабкість набуває стратегічного значення, адже саме компетентність громадян у сфері захисту персональних даних визначає якість їхньої участі у цифровому суспільстві та довіру до інституцій. Дані 2023 р. засвідчили, що лише трохи більше половини поляків (54,06%) здійснили хоча б одну дію, спрямовану на захист власної інформації в інтернеті, тоді як середній показник по ЄС значно вищий (69,55%). (European Commission 2025). Ще більш проблематичною є ситуація з поглибленими навичками: менше третини населення (30,55%) продемонстрували здатність застосовувати комплексні практики цифрової безпеки, що свідчить про обмеженість суспільної готовності до викликів кіберпростору. Найчастіше громадяни обмежували доступ до даних про своє місцеперебування (34,03%), тоді як перевірка надійності вебресурсів залишалася найменш поширеною практикою (18,02%) (European Commission 2025). Така асиметрія у поведінкових моделях демонструє нерівномірність цифрової грамотності, а відтак потребу у системній політиці з підвищення компетентностей, що має стати складовою національної стра-

тегії цифровізації Польщі та наближуватися, таким чином, до загальноєвропейського дискурсу європейської моделі цифрової демократії.

Згідно з результатами опитування Eurobarometer у 2025 р., більшість громадян Польщі визнали, що підвищення рівня кіберзахисту, ефективніший контроль за персональними даними та гарантії безпечного функціонування цифрових технологій є важливими умовами для їхнього повсякденного використання. Водночас показник довіри до цих аспектів у польському суспільстві становить 74%, що помітно нижче за середній рівень по ЄС, який сягає 81% (European Commission 2025d). Крім того, у порівнянні з попереднім роком фіксується його зниження на 3%, що свідчить про певне послаблення суспільних очікувань та зростання критичності у ставленні до цифрової безпеки.

210 — У 2024 р. польські державні інституції активізували діяльність, спрямовану на формування суспільної обізнаності щодо цифрових загроз та розвиток навичок кібербезпеки серед широких верств населення. Ці ініціативи були зорієнтовані насамперед на дітей та молодь, але водночас охоплювали й інші соціальні групи, що відповідає стратегічним пріоритетам «Цифрового десятиліття» ЄС та концепції цифрової демократії, де безпека і довіра громадян до цифрового середовища є ключовими умовами їхньої участі у суспільному житті. Національний науково-дослідний інститут NASK-PIB реалізував масштабну програму освітніх і профілактичних заходів, включаючи тренінги, майстер-класи, уроки та вебінари (NASK 2024a). У цих активностях взяли участь понад 36,333 тис. ІТ-фахівців та представників державної адміністрації, майже 287 тис. учнів, 18507 педагогів і спеціалістів, які працюють із дітьми та молоддю, 2060 батьків та 525 офіцерів, відповідальних за соціальну профілактику. Програма також включала конференції та виступи у медіа, що сприяло поширенню знань про цифрову безпеку на суспільному рівні (NASK 2024a). Офіс електронних комунікацій (Urząd Komunikacji Elektronicznej) провів кампанію #KeepCTRL («Klikam z głową»), яка охопила понад шість тисяч учнів через внутрішньошкільні уроки та понад шістдесят тисяч дітей початкових шкіл через онлайн-вебінари (Urząd Komunikacji Elektronicznej 2025). Основними темами були відповідальне користування цифровими пристроями та додатками, захист персональних даних і протидія кібербулінгу, що безпосередньо пов'язано з формуванням культури цифрової демократії серед

молодого покоління. Окремо варто відзначити Європейський місяць кібербезпеки, координований NASK-PIB, який був спрямований на дорослих користувачів. Кампанія охопила питання шахрайств у романтичних стосунках, фальшивих інвестицій, використання штучного інтелекту та поширення дипфейків. Вона забезпечила доступ до широкого спектра освітніх матеріалів, статей та інфографіки, вебінарів і практичних посібників, і охопила близько 1,4 мільйона осіб (Komisja Europejska 2025). Ці ініціативи у сфері кібербезпеки демонструють прагнення інтегрувати національні освітні та профілактичні практики у ширший європейський контекст «Цифрового десятиліття», де розвиток цифрових навичок і довіра до технологій розглядаються як основа демократичної участі та інституційної стійкості.

У 2024 р. для польського бізнес середовища був характерним відносно нижчий рівень кіберінцидентів, порівняно із середнім показником по ЄС, хоча тенденція до зростання загроз була очевидною. Частка підприємств, які зіткнулися з атаками, що призвели до тимчасової недоступності цифрових послуг, зокрема через програми-вимагачі чи атаки відмови в обслуговуванні, зросла з 2,93% у 2022 р. до 3,02% у 2024 р., залишаючись нижчою за середній рівень по ЄС (3,43%) (European Commission 2025). Ця динаміка підтверджується регулярними аналітичними оглядами, зокрема Барометром кібербезпеки KPMG Poland та щорічним «Звітом про кібербезпеку польських компаній» від VECTO. За їхніми даними, у 2024 р. кількість підприємств, що повідомили про щонайменше один кіберінцидент, зросла до 83% (на 16 пунктів більше, ніж роком раніше) за даними Барометра кібербезпеки (Barometr cyberbezpieczeństwa 2024), та до 73,9% (на 4 пункти більше) згідно зі Звітом Vecto (VECTO 2024).

Серед найбільш резонансних випадків варто відзначити масштабну розподілену атаку відмови в обслуговуванні проти компаній Autostrada Wielkopolska та Gdańsk Transport Company, які управляють ділянками автомагістралей A2 та A1. Відповідальність за атаку взяла проросійська група, що раніше здійснювала подібні дії проти транспортних компаній у Чехії та державних порталів у Франції. Іншим прикладом стала атака програм-вимагачів на польську IT-компанію Atende SA, яка призвела до несанкціонованого доступу до персональних даних працівників, клієнтів і партнерів. Також мережа аптек Super-Pharm зазнала витоку даних клієнтів унаслідок цілеспрямованої кібератаки. Ці інциденти демонструють, що навіть за

відносно нижчого рівня загроз порівняно з середнім по ЄС, польські підприємства залишаються вразливими до складних і координованих атак та підкреслюють необхідність системної інтеграції кіберзахисту у стратегії цифровізації, адже безпека даних в умовах російсько-української війни набула особливого значення.

Разом з тим, у 2024 р. польські компанії продемонстрували відносно високий рівень застосування базових заходів ІКТ-безпеки, перевищуючи середній показник по ЄС (92,76%), хоча рівень усвідомлення працівниками власних обов'язків у сфері кіберзахисту залишався нижчим за європейський середній рівень, що вказує на певну асиметрію між інституційними практиками та культурою цифрової відповідальності. За статистикою, 94,11% підприємств упровадили ті чи інші заходи безпеки, тоді як лише 56,84 % повідомили персонал про конкретні вимоги у сфері ІКТ-безпеки. Така ситуація демонструє, що формальні стандарти безпеки інтегруються швидше, ніж внутрішня корпоративна комунікація та розвиток цифрової компетентності працівників.

212

Найбільшим викликом для польського бізнесу у 2024 р. залишалася кадрова проблема, тобто складність залучення та утримання кваліфікованих спеціалістів у сфері кіберзахисту. Хоча 34% респондентів «Барометра кібербезпеки» згадали цю проблему, її значущість знизилася порівняно з попереднім роком, що може свідчити про поступове вдосконалення управлінських практик. Другою за поширеністю проблемою була обмеженість фінансування, яку відзначили 33 % опитаних, але й вона поступово втрачає гостроту завдяки зростанню пріоритетності кібербезпеки у корпоративних бюджетах. Натомість більшою мірою актуалізувалася інша загроза, така як недостатня підтримка з боку топ-менеджменту, яка зросла з 17% у 2023 р. до 26% у 2024 р. (Barometr cyberbezpieczeństwa 2024). Це свідчить про те, що стратегічне бачення цифрової безпеки ще не стало невід'ємною частиною управлінської культури багатьох польських компаній.

Важливим чинником зміцнення корпоративної кіберстійкості стали заходи, передбачені національною дорожньою картою цифровізації. Програма «Основи бізнес-кібербезпеки» (NASK 2024), реалізована у співпраці Міністерства економічного розвитку та технологій із NASK-PIB і профінансована з ресурсів політики згуртованості, спрямована на підтримку малих і середніх підприємств у діагностиці та вдосконаленні їхньої кібербезпеки. У 2024 р. вона перебувала на

другому етапі пілотного впровадження. Паралельно розвивається «Ścieżka SMART» (Rada Ministrów 2024), що фінансується за пріоритетом 1 програми FENG, який дозволяє компаніям, що реалізують проекти у сфері досліджень та інновацій, отримувати додаткову підтримку для посилення кіберзахисту (Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2024). Реалізація таких кроків політики цифрових трансформацій дозволяє стверджувати: по-перше, що польський бізнес демонструє поступову інтеграцію кібербезпеки у власні стратегії розвитку що відповідає загальноєвропейським орієнтирам «Цифрового десятиліття»; по-друге, свідчить про формування нового балансу між технологічними інноваціями, корпоративною відповідальністю та демократичними цінностями цифрової епохи в польському соціокультурному полі.

Аналіз місця кібербезпеки та стійкості в структурі цифрової політики Польщі вказує на те, що фіксується відставання від загальноєвропейських тенденцій у впровадженні сучасних стандартів інтернет-безпеки, зокрема протоколу IPv6, що має стратегічне значення для розвитку цифрової демократії та реалізації цілей «Цифрового десятиліття» ЄС. Низький рівень використання цього протоколу серед польських користувачів (близько 15% проти середнього показника по ЄС у 36%) та на серверному рівні (3% проти 17% у ЄС) створює ризики для майбутнього економічного зростання, інноваційної динаміки та стійкості цифрової інфраструктури (European Commission 2025). В умовах вичерпання адресного простору IPv4 перехід на IPv6 стає політичним пріоритетом, адже він забезпечує масштабованість, стабільність і підвищений рівень безпеки інтернету, що є фундаментом посилення довіри громадян до цифрових інституцій.

Важливим елементом європейської цифрової стратегії також виступає розширення застосування DNSSEC, який вводить механізми автентифікації та захисту в систему доменних імен. У Польщі рівень валідації DNSSEC у третьому кварталі 2024 р. становив 46%, що майже відповідає середньому показнику по ЄС (47%) (European Commission 2025), що свідчить про поступове наближення країни до європейських стандартів, одночасно підкреслюючи потребу у більш системному підході до впровадження критичних цифрових протоколів.

Кібербезпека залишається одним із найвразливіших напрямів функціонування державної адміністрації Польщі, що чітко окрес-

лено у проєкті «Стратегії цифровізації держави» (Rada Ministrów 2024a). Основними слабкими місцями визначено низький рівень усвідомлення ризиків та недостатність практичних навичок у сфері цифрової безпеки серед посадових осіб та працівників ключових політичних інституцій. У 2024 р. NASK-PIB реалізував низку масштабних програм, спрямованих на формування компетентностей та розвиток культури кіберзахисту в органах влади. Серед найважливіших ініціатив варто відзначити проєкт SecureV, орієнтований на підготовку стратегічних груп польського політикум (парламентарів та членів уряду), представників місцевого самоврядування, медичних закладів первинної допомоги та Національного виборчого офісу. Окремо було організовано навчання для керівників державних підприємств, що мало на меті інтеграцію принципів цифрової безпеки у корпоративне управління. Проєкт EDU-EXE охопив близько 27,5 тис. осіб, серед яких поліцейські, педагоги, працівники судових установ та органів місцевої влади, забезпечуючи поширення практичних знань у різних секторах публічного управління. Додатково

214

—

понад 33 тис. учасників, залучених до національної системи кібербезпеки, пройшли спеціалізовані тренінги з реагування на кризові ситуації.

У 2024 р. Польща започаткувала масштабну ініціативу «Cyberbezpieczny Samorząd» (Rada Ministrów 2023), спрямовану на підвищення рівня інформаційної безпеки у територіальних громадах. Майже дев'ять із десяти самоврядних одиниць отримали фінансову підтримку для вдосконалення технічних рішень, організаційних процесів та розвитку компетентностей у сфері кіберзахисту. Цей проєкт став важливим кроком у формуванні цифрової стійкості на місцевому рівні, що відповідає стратегічним орієнтирам «Цифрового десятиліття» ЄС. Паралельно було започатковано створення Центру кібербезпеки NASK (NASK 2024a), який має об'єднати низку спеціалізованих підрозділів, офісів та лабораторій. Його завдання полягає у зміцненні національної системи кіберзахисту та підвищенні здатності держави ефективно реагувати на сучасні й майбутні загрози у цифровому середовищі. У 2025 році відбувся запуск нових програм, серед яких проєкт «Cyberbezpieczny Rząd» (Rada Ministrów 2025), орієнтований на посилення кібербезпеки центральних органів влади, міністерств та воєводських адміністрацій. Водночас планується реалізація ініціативи «Lokalne Centrum Cyberbezpieczeństwa»

(Horbaczewski 2025), що передбачає створення або розвиток регіональних структур кіберзахисту для підтримки місцевих органів самоврядування.

У польському дискурсі цифрової трансформації дедалі більше уваги приділяється питанням інституційної координації у сфері кібербезпеки. У проєкті «Стратегії цифровізації держави» передбачено створення центрального органу, який би відповідав за узгодження дій різних суб'єктів національної системи кіберзахисту та забезпечував цілісність політики у цій сфері. Хоча документ ще не набув чинності й не містить детальних положень щодо майбутньої структури, сама ідея відображає прагнення Польщі до формування цифрової стійкості держави та її інституцій. Паралельно Міністерство цифрових справ працює над розробкою Національної стратегії кібербезпеки на 2025–2029 роки, публікація якої очікується у середині 2025 року, ймовірно синхронно з ухваленням «Стратегії цифровізації держави». Важливим елементом цього процесу стане прийняття законодавчого акту, що імплементує положення Директиви NIS2 у польську правову систему (Rada Ministrów 2024a). Це означає не лише формальне наближення до європейських стандартів, а й посилення інституційної спроможності держави протидіяти кіберзагрозам, оскільки Польща поступово формує багаторівневу систему кібербезпеки, яка поєднує місцевий, національний та європейський рівні, що стверджують її суб'єктність у європейському дискурсі цифрової демократії.

215

Матриця чеської моделі кібербезпеки та стійкості в структурі національної цифрової політики

У чеському суспільстві питання цифрової безпеки набуває дедалі більшої ваги, що підтверджується високим рівнем практичної активності громадян у захисті власних персональних даних. У 2023 р. 81,98% населення країни здійснили хоча б одну дію для посилення своєї цифрової безпеки, що значно перевищує середній показник по ЄС (69,55%). Більш ніж половина громадян застосовували комплексні заходи, виконуючи три й більше дій, що свідчить про формування у Чехії культури цифрової грамотності, яка є фундаментом для розвитку цифрової демократії. Найпоширенішою практикою стало блокування використання персональних даних у рекламних цілях (58,19%), тоді як ознайомлення з політиками конфіденційності залишалося менш поширеним, (35,75%), що демонструє вибірковість у поведінкових моделях користувачів (European Commission 2025a).

На рівні корпоративного сектору Чехія стикається з більшою кількістю інцидентів, пов'язаних із порушенням ІКТ-безпеки, ніж середній показник по ЄС. У 2024 р. 4,49% підприємств повідомили про атаки, що призвели до недоступності цифрових сервісів, зокрема через програми-вимагачі чи атаки відмови в обслуговуванні. Відтак, чеські компанії формують та демонструють високий рівень готовності: 92,08 % впроваджують заходи кіберзахисту, а 77,47% активно навчають працівників їхнім обов'язкам у сфері ІКТ-безпеки, що значно перевищує середній показник по ЄС (59,97%) (European Commission 2025a).

216

Важливим свідченням стратегічного поступу є прогрес у впровадженні критично важливих інтернет-стандартів. Розгортання IPv6 у Чехії досягло 22% серед кінцевих користувачів і 37% на серверному рівні, що демонструє прагнення країни забезпечити масштабовану та безпечну інтернет-інфраструктуру. У контексті «Цифрового десятиліття» ЄС ці кроки підтверджують, що Чехія розглядає кібербезпеку як технічний виклик, політика подолання якого має формуватися на принципах цифрової демократії.

Чеська Республіка перебуває на етапі завершення імплементації положень Директиви NIS2, що є ключовим інструментом ЄС для гармонізації стандартів кіберзахисту. Незважаючи на те, що процес ще триває, держава послідовно наголошує на кібербезпеці як на стратегічному пріоритеті, особливо в умовах загострення геополітичних ризиків, спричинених війною Росії проти України. Сучасна рамка політики кіберзахисту визначається Національною стратегією кібербезпеки (NUKIB 2021) та відповідним Планом дій, які охоплюють державне управління, бізнес-сектор і критичні галузі, включно з охороною здоров'я та інфраструктурою. Усвідомлюючи трансформацію ландшафту загроз, чеська влада у 2023 р. розпочала процес оновлення Національної стратегії кібербезпеки, залучивши до консультацій як приватних, так і державних стейкхолдерів. Новий документ перебуває на стадії підготовки, а його ухвалення очікується до кінця 2025 р. разом із деталізованим Планом дій, що визначатиме конкретні кроки та часові рамки їх реалізації (NUKIB 2025).

Паралельно Чехія активно інтегрує положення «Арсеналу кібербезпеки ЄС 5G» (European Commission 2020), який визначено як критично важливий для захисту цифрової інфраструктури. Ці заходи спрямовані на посилення стійкості комунікаційних мереж та міні-

мізацію ризиків, пов'язаних із новими технологіями та зростаючими загрозами. У ширшому контексті «Цифрового десятиліття» ЄС такі кроки підтверджують прагнення Чехії поглибити інтеграцію національної політики кіберзахисти у європейську систему цифрової демократії та спільну європейську політику цифрових трансформацій.

За результатами вимірювань Євробарометру у 2025 р., більшість громадян Чехії визнають важливість кібербезпеки для щоденного використання цифрових технологій, проте рівень підтримки цього твердження (71%) залишається нижчим за середній показник по Європейському Союзу (81%) (European Commission 2025d). Така різниця відображає специфіку національного контексту та потребу у більш системному підході до формування довіри громадян до національної політики цифрових трансформацій. Одним з політичних інструментів чеського політикуму може стати оновлена дорожня карта цифрової політики Чехії, яка враховує зростаючі ризики у сфері кіберзахисту, особливо в охороні здоров'я та критичній інфраструктурі, де загрози мають прямий вплив на безпеку громадян і легітимність державних інституцій. Не менш важливим є збільшення бюджетних асигнувань, що засвідчуватимуть усвідомлення масштабності проблеми.

217

Структура угорської моделі кібербезпеки та стійкості як елементу національної цифрової політики

Угорська модель цифрової кібербезпеки як елемент національної цифрової політики демонструє відносно високий рівень базових навичок серед населення, що свідчить про поступове формування культури цифрової демократії у контексті «Цифрового десятиліття» ЄС. У 2023 р. 74,81% громадян Угорщини здійснили хоча б одну дію для захисту своїх персональних даних в інтернеті, що перевищує середній показник по ЄС (69,55%). Водночас 46,43% населення продемонстрували більш комплексні практики, застосовуючи три й більше заходів безпеки, що дозволяє розглядати їх як носіїв розширених компетентностей у сфері цифрової стійкості. Найбільш поширеною формою захисту стала відмова від використання персональних даних у рекламних цілях (48,71%), що відображає прагнення громадян контролювати власну інформацію та обмежувати комерційні ризики. Натомість перевірка надійності вебресурсів, які запитують персональні дані, залишалася найменш поширеною практикою (31,98%), що свідчить про нерівномірність у розподілі цифрових навичок

та потребу у більш системному підході до їх розвитку (European Commission 2025b). Таким чином, угорський досвід демонструє, що навіть за умов відносно високої базової обізнаності населення, існує потреба у подальшому зміцненні цифрової грамотності та поширенні комплексних практик кіберзахисту.

Угорська модель корпоративної кібербезпеки демонструє певну парадоксальність: з одного боку, підприємства стикаються з меншою кількістю інцидентів, ніж у середньому по ЄС, з іншого – рівень усвідомлення працівниками власних обов'язків у сфері ІКТ-безпеки залишається помітно нижчим. У 2024 р. лише 2,45% угорських компаній повідомили про інциденти, що призвели до недоступності цифрових послуг через атаки програм-вимагачів чи відмову в обслуговуванні, тоді як середній показник по ЄС становив 3,43%. Аналогічно, частка підприємств, які зазнали проблем із апаратними чи програмними збоями, була майже удвічі нижчою, ніж у європейських конкурентів. Попри це, рівень інституційної інтеграції заходів безпеки залишається недостатнім: близько 85% компаній упровадили певні механізми захисту, що нижче за середній показник ЄС, а менше половини повідомили своїх працівників про конкретні зобов'язання у сфері кіберзахисту (European Commission 2025b). Така ситуація свідчить про розрив між формальним упровадженням технічних рішень та розвитком культури цифрової відповідальності, яка є ключовою умовою функціонування цифрової демократії. Показовим є інцидент листопада 2024 р., коли Угорське агентство з оборонних закупівель стало мішенню іноземних хакерів (Reuters 2024). Цей випадок підтверджує, що навіть за відносно низького рівня загальних інцидентів держава та її стратегічні інституції залишаються у фокусі міжнародних груп, які спеціалізуються на отриманні чутливої інформації. На нашу думку, попри авторитарні політичні практики із захисту державних інтересів, угорська модель кібербезпеки потребує посилення технічних стандартів, інституційної структури та освітньої складової.

В частині національної цифрової політики Угорщина демонструє помітний поступ у впровадженні сучасних стандартів інтернет-безпеки, що є важливим елементом реалізації стратегічних орієнтирів «Цифрового десятиліття» ЄС. Найбільш відчутні результати досягнуто у розгортанні протоколу IPv6 для кінцевих користувачів: рівень його застосування становить 47%, що перевищує середній показник по ЄС. Водночас на серверному рівні країна відстає від європейських

стандартів, досягаючи лише 7% проти середнього показника у 17% (European Commission 2025b). Це свідчить про нерівномірність розвитку цифрової інфраструктури, яка потребує подальшого вдосконалення для забезпечення масштабованості, стабільності та безпеки інтернету в умовах вичерпання адресного простору IPv4. Важливим викликом залишається низький рівень впровадження DNSSEC, який у третьому кварталі 2024 р. становив лише 11%, тоді як середній показник по ЄС сягає 47% (European Commission 2025c). Це означає, що механізми автентифікації та захисту в системі доменних імен ще не інтегровані належним чином, що створює додаткові ризики для цифрової стійкості країни.

На законодавчому рівні Угорщина зробила важливий крок, імплементувавши положення Директиви NIS2 у Закон LXIX 2024 р. та відповідні підзаконні акти (National Assembly 2025). Це забезпечує гармонізацію національної правової системи з європейськими стандартами та закладає основу для подальшого розвитку цифрової стійкості. Суспільні настрої демонструють високу підтримку посилення кіберзахисту: 80% х громадян Угорщини переконані, що вдосконалення безпеки цифрових технологій та захисту персональних даних полегшить їхнє щоденне використання цифрових сервісів (European Commission 2025d).

Словацька модель кібербезпеки та цифрової стійкості: лідерство, стратегування та компетентність

У Словаччині рівень цифрової грамотності населення у сфері безпеки даних демонструє поступове зростання, хоча й залишається дещо нижчим за середні показники Європейського Союзу. У 2023 році 63,91% громадян здійснили принаймні одну дію для захисту своїх персональних даних в інтернеті, що свідчить про базове усвідомлення ризиків цифрового середовища. Водночас 69,55% населення застосувала комплексніші практики, виконуючи три й більше заходів, що дозволяє віднести їх до групи з розширеними навичками цифрової безпеки. Найчастіше громадяни обирали відмову від використання персональних даних у рекламних цілях (38,54%), що відображає прагнення контролювати власну інформацію та обмежувати комерційні ризики. Натомість перевірка надійності вебресурсів, де надаються персональні дані, залишалася найменш поширеною практикою (16,97%), що вказує на нерівномірність у розвитку цифрових компетентностей (European Commission 2025c).

Словацький корпоративний сектор у сфері кібербезпеки демонструє відносно стійкі результати, що свідчить про поступове формування культури цифрової відповідальності та узгодження з європейськими орієнтирами «Цифрового десятиліття». У 2024 р. частка підприємств, які зазнали зовнішніх атак, що призвели до недоступності ІКТ-послуг (зокрема програм-вимагачів чи атак відмови в обслуговуванні), становила 2,02%, що хоч і зросло порівняно з 2022 р., проте залишалося нижчим за середній показник по ЄС (European Commission 2025c). Це свідчить про відносну стійкість цифрової інфраструктури країни та ефективність базових механізмів захисту. Більшість словацьких компаній інтегрували заходи кіберзахисту у свою діяльність: понад 87% підприємств застосовують певні інструменти безпеки, що лише трохи поступається середньому рівню ЄС (59,97%) (European Commission 2025c). Особливо важливим є те, що понад 61% компаній інформують своїх працівників про їхні обов'язки у сфері ІКТ-безпеки, перевищуючи середній показник по ЄС. Це свідчить про усвідомлення ролі людського фактора у забезпеченні цифрової стійкості та формування корпоративної культури, де безпека даних стає спільною відповідальністю. Таким чином, словацька модель корпоративної кібербезпеки поєднує відносно низький рівень інцидентів із високою увагою до освітньої та комунікаційної складової.

220

—

Наприкінці 2024 р. Словаччина продемонструвала суперечливу динаміку у впровадженні ключових інтернет-стандартів, що мають стратегічне значення для цифрової демократії та реалізації цілей «Цифрового десятиліття» ЄС. З одного боку, країна стала лідером у розгортанні протоколу IPv6 на серверному рівні: понад половина інтернет-сервісів функціонувала через нову версію протоколу, що значно перевищує середній показник по ЄС, що свідчить про високий рівень готовності інституційної та корпоративної інфраструктури до масштабованого та безпечного цифрового середовища. З іншого боку, впровадження IPv6 серед кінцевих користувачів залишалося критично низьким – лише 8 % населення мали доступ до інтернету через цей протокол, що суттєво відстає від середнього рівня ЄС (36%). Така асиметрія між серверною та користувацькою сторонами створює ризики для повноцінної інтеграції країни у європейський цифровий простір, адже саме масове використання IPv6 є передумовою для стійкості та довіри громадян до цифрових сервісів. Ще

одним викликом для Словаччини залишається низький рівень впровадження DNSSEC, лише 24% валідації проти майже половини у середньому по ЄС (European Commission 2025c). Це означає, що механізми автентифікації та захисту в системі доменних імен ще не стали достатньо поширеними, що обмежує можливості країни у забезпеченні цілісності та безпеки глобального кіберпростору. На нашу думку, словацька модель цифрової стійкості демонструє сильні позиції у сфері інституційної та корпоративної інфраструктури, але водночас відставання у користувацькому сегменті та стандартах DNSSEC.

Кібербезпека сьогодні посідає центральне місце у політичному порядку денному Словаччини, що відображає підвищення суспільної чутливості до цифрових ризиків. Зростання масштабів атак, серед яких переважна більшість становлять фішингові кампанії, поєднується з активнішим повідомленням про інциденти, що свідчить про підвищення рівня обізнаності громадян та інституцій. Символічним стало порушення роботи інформаційної системи Управління геодезії, картографії та кадастру у січні 2025 р., що є найбільшим кіберінцидентом у сучасній історії країни, який поставив під сумнів надійність цифрових державних послуг та актуалізував питання їхньої стійкості (Maundrill 2025). Результати опитувань підтверджують суспільний запит на посилення цифрової безпеки: 90% громадян Словаччини переконані, що вдосконалення кіберзахисту та захисту персональних даних значно полегшить їхнє щоденне використання цифрових технологій. Цей показник не лише перевищує середній рівень по ЄС, але й демонструє приріст у 5% порівняно з попередніми роками. Відтак, словацький досвід свідчить про формування нового суспільно-політичного консенсусу довкола позиціонування кібербезпеки як чинника легітимності цифрової демократії.

У межах чинної Стратегії кібербезпеки Словаччини на 2021–2025 рр. (Národný bezpečnostný úrad 2021) реалізується комплекс заходів, спрямованих на підвищення цифрової стійкості держави. До них належать реагування та обробка інцидентів, систематичний моніторинг безпеки й оцінка вразливостей у державному секторі, а також освітні програми для бізнесу, державних службовців і шкіл, які здійснює Національний центр компетенцій. Водночас обмежені повноваження Міністерства інвестицій, регіонального розвитку та інформатизації (MIRRI) у сфері усунення виявлених загроз знижують ефективність політики: міністерство може лише надавати рекомен-

дації, які не завжди виконуються відповідними суб'єктами. Це створює розрив між стратегічними намірами та практичною реалізацією, що є критично важливим у контексті цифрової демократії, де безпека інституцій визначає рівень довіри громадян.

З 2026 р. планується ухвалення нової Стратегії кібербезпеки на 2026–2030 рр., яка розвиватиме попередні напрацювання, але водночас інтегруватиме нові пріоритети та посилюватиме критичні напрями. Вона буде узгоджена з положеннями Директиви NIS2, імplementованої через Закон про кібербезпеку, що набув чинності 1 січня 2025 р. Серед ключових дій передбачено перегляд чинного законодавства для забезпечення відповідності європейським стандартам, розширення функцій урядового Центру операцій з безпеки, який надаватиме послуги ширшому колу організацій, а також реалізацію проекту «Ахіллес», що здійснюватиме регулярні оцінки вразливостей у державному секторі.

222

— MIRRI також планує створення Служби розвідки про загрози для обміну знаннями та аналітикою між міністерствами, що сприятиме формуванню спільної культури кіберстійкості. Особливий акцент робитиметься на проактивних заходах, зокрема на тестуванні проникнення, яке через обмежені ресурси спершу буде спрямоване на охорону здоров'я та критичну інфраструктуру. Освітня складова залишатиметься пріоритетною: технічний персонал і керівники проходять спеціалізовані навчальні модулі, що забезпечить розвиток компетенцій у сфері цифрової безпеки. Фінансування з європейського Фонду відновлення та стійкості (RRF) дозволить стандартизувати технічні та процедурні рішення, посилити навчання державних службовців і створити систему раннього реагування.

Висновки. Здійснений порівняльний аналіз кібербезпеки та стійкості в структурі цифрової політики країн Вишеградської групи (Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини) дозволив визначити низку спільних та відмінних рис відповідних національних моделей. Спільним для національних моделей кібербезпеки та цифрової стійкості країн Вишеграду є прагнення інтегрувати власні політики у стратегічні рамки «Цифрового десятиліття» ЄС, де кіберзахист розглядається як ключовий чинник легітимності цифрової демократії. Усі країни визнають кібербезпеку стратегічним пріоритетом, поєднуючи інституційні реформи, правову гармонізацію та освітні програми для громадян і бізнесу. Вони поступово вибудовують інституційну

координацію, створюють спеціалізовані центри та механізми реагування на інциденти, а також інвестують у розвиток цифрових навичок, що формує культуру відповідальності та довіри до цифрових інституцій.

Специфіка кожної національної (польської, чеської, словацької, угорської) моделі кібербезпеки та цифрової стійкості полягає у різних акцентах і політичних контекстах, які визначають їхню роль у структурі цифрової політики. Польська модель вирізняється системністю та багаторівневістю: вона поєднує законодавчі реформи, інституційну координацію та масштабні освітні програми, що створює цілісну архітектуру цифрової стійкості. Її специфіка полягає у значних фінансових інвестиціях у цифрову трансформацію та розбудові спеціалізованих центрів кіберзахисту, які забезпечують узгодженість дій між державою, бізнесом і місцевим самоврядуванням. Чеська модель має особливість у високій суспільній обізнаності та активній участі бізнесу, що формує підґрунтя для демократичної участі громадян у цифровому середовищі. Її специфіка полягає у поєднанні сильної корпоративної культури безпеки з викликами інституційної інтеграції, що полягають у необхідності завершення імплементації Директиви NIS2 та забезпеченням прозорого фінансування та посилення захисту критичної інфраструктури. Угорська модель відрізняється подвійним характером: з одного боку, вона демонструє прогрес у впровадженні європейських стандартів і технологічних рішень, а з іншого, функціонує в умовах авторитарного режиму, де кібербезпека використовується не лише як інструмент захисту, але й як механізм контролю над суспільством. Її специфіка полягає у поєднанні європейської інтеграції з політичними практиками, що обмежують прозорість та демократичну участь. Специфіка словацької моделі кібербезпеки та цифрової стійкості полягає у поєднанні відносно низького рівня інцидентів у корпоративному секторі з високим рівнем суспільного запиту на посилення захисту цифрових послуг. Словачина є лідером у впровадженні IPv6 на серверному рівні, але значно відстає у його застосуванні серед кінцевих користувачів, а також демонструє низький рівень валідації DNSSEC порівняно з середнім показником по ЄС. Це створює асиметрію між технічною інфраструктурою та практичними навичками громадян.

References:

1. Barometr cyberbezpieczeństwa (2024). Najważniejsze spostrzeżenia z raportu. <https://kpmg.com/pl/pl/home/insights/2024/02/barometr-cyberbezpieczenstwa-2024.html>

2. Belas, J., Kliestik, T., Dvorsky, J., Streimikiene, D. (2025). "Exploring gender-based disparities in the digital transformation and sustainable development of SMEs in V4 countries". *Journal of Innovation & Knowledge*. 10(2):100681.

3. European Commission (2020). The EU toolbox for 5G security. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/eu-toolbox-5g-security>.

224 — 4. European Commission (2025). Digital Decade 2025 country reports. Poland. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions State of the Digital Decade 2025: Keep building the EU's sovereignty and digital future/ Brussels, 16.6.2025 SWD(2025) 294 final PART 21/27. {COM(2025) 290 final} {SWD(2025) 290 final} {SWD(2025) 291 final} {SWD(2025) 292 final} {SWD(2025) 293 final} {SWD(2025) 295 final}. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-2025-country-reports>.

5. European Commission (2025a). Digital Decade 2025 country reports. Czech Republic. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions State of the Digital Decade 2025: Keep building the EU's sovereignty and digital future/ Brussels, 16.6.2025 SWD(2025) 294 final PART 6/27. {COM(2025) 290 final} {SWD(2025) 290 final} {SWD(2025) 291 final} {SWD(2025) 292 final} {SWD(2025) 293 final} {SWD(2025) 295 final}. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-2025-country-reports>.

6. European Commission (2025b). Digital Decade 2025 country reports. Hungary. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions State of the Digital Decade 2025: Keep building the EU's sovereignty and digital future/ Brussels, 16.6.2025 SWD(2025) 294 final PART 13/27. {COM(2025) 290 final} {SWD(2025) 290 final} {SWD(2025) 291 final} {SWD(2025) 292

final} {SWD(2025) 293 final} {SWD(2025) 295 final}. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-2025-country-reports>.

7. European Commission (2025c). Digital Decade 2025 country reports. Slovakia. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions State of the Digital Decade 2025: Keep building the EU's sovereignty and digital future {COM(2025) 290 final} {SWD(2025) 290 final} {SWD(2025) 291 final} {SWD(2025) 292 final} {SWD(2025) 293 final} {SWD(2025) 295 final}. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-2025-country-reports>.

8. European Commission (2025d). Special Eurobarometer 566 on 'the Digital Decade' 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news-redirect/883227>.

9. Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (2024). Cele Programu. URL: <https://www.rozwojcyfrowy.gov.pl/strony/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/o-programie/>

225

10. Harangozó, G., Fakó, P. (2024). "Relationship between the DESI and the SDG index in the European Union with a special focus on the Visegrad Group countries". Regional Statistics. 14(6): 1187-1221.

11. Horbaczewski, R. (2025). Lokalne Centrum Cyberbezpieczeństwa. URL: <https://www.prawo.pl/samorzad/lokalne-centra-cyberbezpieczenstwa-cybercuw,533362.html>

12. Komisja Europejska (2025). Europejski Miesiąc Cyberbezpieczeństwa 2025 rozpoczyna się z naciskiem na zagrożenia phishingowe. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/pl/news/european-cybersecurity-month-2025-kicks-focus-phishing-threats>.

13. Maundrill, B (2025). Slovakia Hit by Historic Cyber-Attack on Land Registry. URL: <https://www.infosecurity-magazine.com/news/slovakia-hit-by-large-scale/>

14. Národný bezpečnostný úrad (2021). Národná stratégia a akčný plán kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 schválila vláda Slovenskej republiky 7. januára 2021 uznesením č. 5/2021. URL: <https://www.nbu.gov.sk/data/att/396.pdf>.

15. NASK (2024). Program Firma Bezpieczna Cyfrowo. URL: https://firmabezpiecznacyfrowo.pl/o_programie/

16. NASK (2024a). What Makes Us different? URL: <https://www.nask.pl/en/institute/for-science/thinkstat>.

17. National Assembly (2025). Act LXIX of 2024 on the cybersecurity of Hungary (as in force on 31 May 2025). URL: <https://njt.hu/jogszabaly/en/2024-69-00-00>.

18. NUKIB (2021). National Cyber Security Strategy of the Czech Republic 2021-2025. URL: https://nukib.gov.cz/download/publications_en/strategy_action_plan/NSCS_2021_2025_ENG.pdf.

19. NUKIB (2025). Národní strategie kybernetické bezpečnosti. 2026. URL: <https://nukib.gov.cz/cs/infoservis/dokumenty-a-publikace/strategie-akcni-plan/>

20. Oramus, M. (2024). "Open Data Policy as a Response of the V4 Countries to the Technological Shift". Honour Consciousness, Religion and Gender: Brazilian and Pakistani Lived Experiences in Australia. 60:164.

21. Procházka, G. (2025). Artificial Intelligence and Sustainable Development: Policy Approaches from Visegrad Group Countries. URL: <https://www.scilit.com/publications/068f738cd087ea4c017eec98271a91e6>.

226 22. Rada Ministrów (2023). Cyberbezpieczny Samorząd. URL: <https://www.gov.pl/web/cppc/cyberbezpieczny-samorzad>.

— 23. Rada Ministrów (2024). Program FENG – Ścieżka SMART. URL: <https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/004295#1>.

24. Rada Ministrów (2024a). Strategia Cyfryzacji Polski do 2035 roku. URL: <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/strategia-cyfryzacji-polski-do-2035-roku>.

25. Rada Ministrów (2025). Cyberbezpieczny Rząd. URL: <https://www.gov.pl/web/cppc/cyberbezpieczny-rzad>.

26. Reuters (2024). Hungary's defence procurement agency hacked, government says. November 14. URL: <https://www.reuters.com/technology/cybersecurity/hungarys-defence-procurement-agency-hacked-government-says-2024-11-14/>

27. Urząd Komunikacji Elektronicznej (2025). Klikam z głową. URL: <https://cik.uke.gov.pl/edukacjatop/klikam-z-glowa/>

28. VECTO (2024). Cyberbezpieczeństwo w polskich firmach. URL: <https://vecto.pl/aktualnosci/arttykul?id=263>.

29. Zawicki, M. (2024). "The Visegrad Group at the Threshold of the Fourth Industrial Revolution". Honour Consciousness, Religion and Gender: Brazilian and Pakistani Lived Experiences in Australia. 60:1.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.227-246>

УДК: 327 (303)

© Віра Бурдяк¹

© Тетяна Федорчак²

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ ТА ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ В РОКИ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Автори дослідили взаємодію політичних інститутів України і країн Вишеграду (Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини) в роки повномасштабної російсько-української війни. У статті використано значний масив вітчизняних та зарубіжних джерел. Дослідження ґрунтується на неоінституціональному, системному та порівняльному методологічних підходах, методах аналізу, синтезу, логіко-експериментальному, соціологічному тощо. Доведено, що взаємодія України з країнами V4 у роки російсько-української війни змінилася і є неоднозначною. Автори наголошують, що V4 перестає бути єдиним регіональним актором і трансформується у платформу ситуативної співпраці. Кожна з країн Вишеграду розвиває власні відносини з Україною. Польща та Чехія допомагають українцям у боротьбі з ворогом, Словаччина демонструє змінність позицій, а Угорщина сформувала модель «обмеженої взаємодії», в якій допомога Україні частково надавалася поза межами міжурядових політичних рішень. Україні стратегічно важливо поглиблювати двосторонню взаємодію з Польщею та Чехією, підтримувати інституційні канали співпраці зі Словаччиною та мінімізувати деструктивний вплив угорського чинника через діяльність у межах інституцій Євросоюзу.

227

Ключові слова: Вишеградська група, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Європейський Союз, НАТО, політичні інститути, полі-

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: v.burdjak@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-0037-2173>.

² Доктор політичних наук, професор кафедри суспільних наук Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. E-mail: tetiana.fedorchak@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-8404-5526>.

тичний процес, повномасштабна російсько-українська війна, європейська інтеграція.

Interaction between Political Institutions of Ukraine and the Visegrad Four in the Years of Full-Scale War

The authors investigated the interaction of political institutions of Ukraine and the Visegrad countries (Poland, Czech Republic, Slovakia and Hungary) during the years of the full-scale Russian-Ukrainian war. The article uses a significant array of domestic and foreign sources. The research is based on neo-institutional, systemic and comparative methodological approaches, methods of analysis, synthesis, logical-experimental, sociological, etc.

It is proven that the interaction between Ukraine and the V4 countries changed during the Russian-Ukrainian war, became ambiguous. The authors emphasize, that the V4 ceases to be the only regional actor and is transformed into a platform for situational cooperation. Each of the Visegrad countries is developing its own relations with Ukraine. Poland and the Czech Republic are helping Ukrainians in the fight against the enemy, Slovakia demonstrates the variability of positions, and Hungary has formed a model of “limited interaction”, in which assistance to Ukraine was partially provided outside the framework of intergovernmental political decisions. It is strategically important for Ukraine to deepen bilateral cooperation with Poland and the Czech Republic, support institutional channels of cooperation with Slovakia and minimize the destructive influence of the Hungarian factor through activities within the institutions of the European Union.

Keywords: Visegrad Group, Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary, European Union, NATO, political institutions, political process, full-scale Russian-Ukrainian war, European integration.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., радикально змінила систему європейської безпеки та актуалізувала роль регіональних коаліцій, зокрема держав Вишеградської групи (V4). Попри формальну спільність інтересів та членства в Європейському Союзі і НАТО, держави Вишеграду продемонстрували значну політичну та ціннісну дивергенцію у підходах до підтримки України. Ключовим у даній ситуації постає питання, якою мірою політичні інститути України та держав Вишеграду можуть забезпечити ефективну взаємодію, і як змінилася ця взаємодія під впливом війни.

Водночас повномасштабна війна росії проти України і необхідність надання нашій державі у цій ситуації всебічної підтримки – життєво важливий виклик для всієї європейської системи безпеки. На цьому тлі особливої ваги набула взаємодія України з її безпосередніми західними сусідами, Вишеградською групою (V4) – неформальним регіональним об'єднанням Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини, що історично розглядалося як єдиний суб'єкт у контексті розширення Європейського Союзу та НАТО. Проте, війна в Україні стала стрес-тестом, який не лише не консолідував групу, але й фактичного призвів до її паралічу та висвітлив глибокі цивілізаційні і політичні розбіжності між її членами.

Проблема дослідження полягає у дихотомії між очікуваною консолідованою підтримкою України з боку регіонального блоку V4 та реальною диференціацією позицій його членів – від повноцінного стратегічного союзництва (Польща, Чехія) до відкритого саботажу спільних рішень ЄС (Угорщина) та політичного розвороту (Словаччина).

229

Аналіз останніх досліджень та джерел. Джерельною базою статті є офіційні документи ЄС (Council Decision; Regulation (EU); 2024/792), офіційні комюніке самітів V4, НАТО, рішення Ради ЄС щодо пакетів санкцій та військової допомоги (Regional Cooperation; Guennoun, Ya.; Ušiak, Ja), заяви посадових осіб України та країн V4, а також статистичні дані, зокрема Кільського Інституту Світової Економіки «Відстеження підтримки в Україні» (Kiel Institute of World Economy Ukraine Support Tracker) (A Database of Military; Ukraine Support Tracker).

Вважаємо, що академічна рефлексія теми лише формується, адже війна триває, тобто наукові дослідження ведуться паралельно до реальних подій. Певні напрацювання вже здійснили аналітичні центри Національного інституту стратегічних досліджень України (НІСД (2023). Вишеградська група); Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (Polish Institute of International Affairs; Baroch P.; Report on the Polish Presidency). PISM аналізує допомогу Україні та лідерство Варшави (Eksperytyzy). Празький Інститут безпекових досліджень (PSSI) та Чеська Асоціація з міжнародних питань (Association for International Affairs – АМО) досліджують чеську нову східну політику, вивчають чеську допомогу Україні тощо (Česka iniciativa uspela; ČR poskytl Ukrajině; Палата Л.; Політичні відносини; The Czech Republic).

Важливі дослідження ведуть науковці Братиславського «Глобального аналітичного центру: ідеї, що формують світ» (GLOBSEC). Вони фіксують та аналізують еволюцію суспільної думки, зміни в політичній діяльності та риториці, тобто розворот країни (Osmolovska L.; Mangiameli F.; Андрусак А.; Свиридчук Ю.). Активну позицію займає Словацька асоціація зовнішньої політики (Slovak Foreign Policy Association – SFPA), яка щорічно організовує міжнародні конференції, досліджуючи еволюцію словацької підтримки України та ризики дезінформації до і після виборів у країні 2023 р. Помітний інтерес викликають «23-я оглядова конференція Словацької Республіки, з питань зовнішньої та європейської політики» (2025), «Об'єднання мереж жінок у зовнішній, європейській та безпековій політиці в країнах Вишеградської четвірки» (2024 р.) тощо (23rd Annual Review Conference; Connecting networks).

230 — Окремі уваги вимагають дослідження політичних інститутів Угорщини, зокрема незалежного аналітичного центру Political Capital з Будапешту, який функціонує з 2001 р. та Угорського Гельсінського комітету (Hungarian Helsinki Committee), заснованого з метою забезпечення дотримання прав людини в Угорщині у 1989 р. Центри аналізують політику «особливого шляху» уряду В. Орбана в плані верховенства права і зовнішніх відносин, фактично його обструкціонізм; відстоюють просування демократії, ринкової економіки, євроатлантичної співпраці, оборони, безпеки, прав людини та соціальну політику (Hungarian independent institute; László R.; Hungary delays).

Вишеградська четвірка, як регіональне утворення, є предметом уваги багатьох українських науковців. Різні аспекти трансформаційних змін у V4 вивчали В. Андрейко, Н. Антонюк, В. Бурдяк, В. Бусленко, І. Вовканич, Є. Гайданка, Т. Герасимчук, Н. Голуб'як, І. Гурак, Г. Зеленько, В. Климончук, А. Ключкович, Є. Кіш, А. Круглашов, В. Литвин, М. Лендъел, М. Мальський, Ю. Остапеч, М. Палінчак, А. Романюк, Н. Ротар, Т. Федорчак, І. Цепенда та ін.

Втім, проблеми взаємодії політичних інститутів України та країн Вишеграду в контексті російсько-української війни, на наш погляд, вимагають подальших досліджень, оскільки характеристика наукового доробку означеної теми ускладнена її надзвичайною динамічністю, оперативним аналізом двосторонніх відносин України та країн V4, а праці часто представлені у форматі аналітичних доповідей (policy papers) і публікацій ЗМІ.

Мета статті – проаналізувати взаємодію політичних інститутів України і країн V4 у роки повномасштабної війни (2022–2025 рр.), включно з оцінкою політики кожної держави щодо України, характер наданої підтримки, динаміку і диверсифікацію політичних рішень та позицій стосовно України, вплив внутрішніх чинників на інституційну взаємодію на двосторонньому й європейському рівнях, прийняття зовнішньополітичних позицій.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне вторгнення військ російської федерації в Україну миттєво зруйнувало ілюзію єдиної зовнішньополітичної лінії V4. Взаємодія України з Вишеградською групою фактично розділилася на чотири окремі двосторонні треки, які кардинально відрізняються за своєю суттю. Повномасштабна агресія російської федерації проти України стала не лише найбільшим воєнним конфліктом в Європі з часів Другої світової війни, а й важким і важливим випробуванням для регіональних альянсів, на предмет стійкості їх функціонування, за умов, що перевищують нормальні. Група V4, яка традиційно вважалася успішним прикладом субрегіональної інтеграції в рамках ЄС та НАТО, з початком війни в Україні стала каталізатором, який не консолідував, а, навпаки, оголив глибинні ціннісні та стратегічні розбіжності між членами Вишеграду.

231

Замість єдиної, спільної політичної позиції країн V4, повномасштабна війна призвела до фактичного розпаду цієї регіональної спільноти на три окремі, часто антагоністичні, вектори взаємодії з Києвом, що поставило під сумнів саму життєздатність V4 як політичного союзу та вимагає від української дипломатії переходу від регіональної до диференційованої, асиметричної двосторонньої політики.

Можна констатувати, що інституційна взаємодія України з країнами Вишеградської групи трансформувалася у чотири окремі двосторонні треки. Аналіз цих треків доцільно розпочати з позитивного стратегічного інституційного союзництва України з Польщею та Чехією.

Політичні інститути Республіки Польща, президент А. Дуда та уряд Т. Моравецького з 2022 р. зайняли позицію безумовного лідерства в групі V4. Польща стала головним адвокатом України в Євросоюзі, підтримавши рішення про надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу (Укрінформ (2025), співпрацю з НАТО через постачання важкого озброєння та ключовий військово-логістичний хаб (Савицький). Цей хаб України, що розташований у поль-

ському аеропорту Жешув-Ясьонка, є ключовим вузлом для транзиту західної допомоги, через який проходить понад 95% військових та гуманітарних вантажів. Хаб обробляє майже 18 000 т допомоги щомісяця, здійснює перевантаження вантажів та митне оформлення. Швидку і надійну діяльність хабу забезпечують польські, американські та норвезькі військові. Під час відвідування хабу Жешув-Ясьонка чинний президент РП К. Навроцький заявив, що «потрібно глибоко усвідомлювати, що особливо в перші місяці, але також і в наступні роки завдяки зусиллям польського народу, завдяки зусиллям польських солдатів і завдяки таким місцям, як логістичний хаб на Підкарпатті, можлива оборона України від Російської Федерації» (Навроцький: оборона України). Так, дійсно діяльність хабу дуже допомагає в забезпеченні ЗСУ західною зброєю, лишень потрібно пам'ятати, що до хабу вона надходить з 45 країн. Інституційна взаємодія досягла піку з підписанням угод про спільний митний контроль (Komisja Europejska. Załączniki).

232

— Вибори до парламенту 2023 р. (обрання нового прем'єр-міністра Д. Туска) та президентські 2025 р. (обрання нового президента К. Навроцького), які відбулися в Польщі, внесли зміни у політику керівних інститутів країни. Так, прихід нової коаліції, призвів до певного охолодження відносин з Україною, до зменшення обсягів військової допомоги, хоча загальний курс на підтримку України залишається незмінним. Новий уряд заявив про перегляд політики допомоги і посилення контролю за її виконанням, що викликало занепокоєння в Україні, хоч Польща продовжує надавати Україні гуманітарну допомогу та підтримувати її суверенітет.

Вважаємо, що це не лише жест доброї волі, адже відомо за найскромнішими оцінками, що від податків і внесків, які сплачують працюючі в Польщі українці, її ВВП зріс на понад 2,5% (майже 4 млрд, до Національного фонду охорони здоров'я та Управління соціального страхування, надходить 15 млрд злотих (майже 157 млрд грн) при витратах лише 3,5 млрд злотих (36,6 млрд грн) (Polska-Ukraina: sektor transportu).

Але саме ця глибока інтеграція виявила економічні конфлікти. Зернова криза й блокада польсько-українського кордону польськими перевізниками (2023-2024 рр.) продемонстрували, що навіть при стратегічному союзництві, внутрішньополітичні та економічні інтереси (особливо під час виборів) створюють серйозні точки на-

пруги. Прихід уряду Д. Туска дещо нормалізував діалог, але повністю не зняв напруги в питаннях економіки (Polska-Ukraina). Президент К. Навроцький має своєрідне «скептичне, прохолодне та політично обережне ставлення до України, з чітким ухилом у бік національного консерватизму та історичного ревізіонізму» (Лаб'як).

Ще очолюючи Інститут національної пам'яті Польщі, К. Навроцький заявляв, що «Україна має врегулювати історичні суперечності, зокрема пов'язані з Волинською трагедією, перш ніж може розраховувати на повну підтримку Польщі в інтеграційних процесах до ЄС чи НАТО. Ставши президентом, він публічно підтримав декларацію про відмову підтримки вступу України до НАТО; гарантував, що польські війська не будуть в Україні навіть у разі посилення агресії з боку російської федерації. Хоча декларація не має певної юридичної сили, а швидше є маніфестом політичних поглядів, втім, вона викликала обурення в українській владі та навіть критику прем'єра Д. Туска (Вареня). «Заяви Навроцького де-факто перегукуються з наративами кремля – наприклад, твердження про те, що вступ України до НАТО є «безглуздом», бо нібито може призвести до війни з Росією. Такі позиції отримали позитивну реакцію у Москві» (Лаб'як).

233

Досліджуючи взаємодію політичних інститутів Чехії та України, слід підкреслити, що позицію Праги (президент П. Павел та прем'єр-міністр П. Фіала), уряд якого після жовтневих парламентських виборів 6 листопада 2025 р. пішов у відставку) (Кричковська), можна охарактеризувати як тихе, але ефективне лідерство. На відміну від Польщі, чесько-українські взаємини позбавлені публічних криз. Їх інституційна взаємодія владних структур зосереджена на ВПК та військовій допомозі Україні. Чеська ініціатива (2024 р.) щодо закупівлі боеприпасів для України поза межами Європейського Союзу стала взірцем нестандартної, але дієвої інституційної підтримки, яка продемонструвала лідерство Праги там, де інститути Євросоюзу виявилися занадто повільними (Česka iniciativa).

Чехи зуміли при підтримці інших держав зібрати кошти, необхідні для такої потужної ініціативи, підтримавши закупівлю сотень тисяч одиниць артилерійських боеприпасів з країн, розміщених поза Європейським Союзом. У березні 2024 р. президент П. Павел під час зустрічі в Середньочеському краї відзвітував про перший великий успіх у реалізації ініціативи Праги. «Станом на ранок ми зібрали загальну суму для закупівлі всіх боеприпасів, тобто 800 тисяч штук».

За його словами, наступний крок має зробити чеський уряд, який укладе меморандум і налагодить взаємовідносини. «Потім чеська сторона повідомить усі країни-контрибутори про графік і те, як ми будемо діяти», – сказав він (*Česka iniciativa*). Це – реальна допомога Чехії Україні.

234 — Серед країн V4 Словацький кейс виглядає найбільш драматичним, ілюструє, на нашу думку, стратегічну невизначеність та феномен політичного розвороту. Можна вказати на два етапи у розвитку взаємодії політичних інститутів Словаччини та України. Перший етап (2022 – осінь 2023 рр.), коли в Словаччині діяли уряди – спочатку Е. Гегера, згодом Л. Одора та президент З. Чапутова, яких характеризували як представників «яструбиного крила». Вони вели рішучу зовнішню політику, ратували за посилення національної оборони, дотримувалися жорсткої позиції щодо російської федерації. Під їх керівництвом Словаччина стала першою країною, яка передала Україні весь свій парк винищувачів МіГ-29 (13 одиниць), зенітну ракетну систему ЗРК С-300 (Словаччина передала). Крім того, передача була здійснена у березні-квітні 2022 р., що зробило її однією з найважливіших форм військової допомоги. Тож, у той час інституційна взаємодія була доволі потужною.

Другий етап розпочався з осені 2023 р., коли на парламентських виборах перемогу здобула лівоцентристська словацька політична партія «Курс – соціальна демократія» (*Smer-SD*) Р. Фіцо, яка вела виборчу кампанію під гаслом «Жодного снаряду для України». Це – кардинальний розворот у політиці щодо російсько-української війни (Розворот Фіцо). Держсекретар Міноборони Словаччини І. Меліхер також наголосив, що «для Словаччини було б добре, якби Україна перебувала в межах кордонів, які вона мала до 2014 р., але повністю під російським впливом, щоб ми мали доступ до дешевої енергії та отримували транзитні збори. Це було б найкраще для Словаччини» (Міноборони Словаччини).

Новий уряд Словаччини негайно інституційно припинив державну військову допомогу (зберігши комерційні контракти) та перейшов до риторики, близької до угорської (про необхідність миру та провал західної стратегії, заяви про необхідність компромісу зі сторони України за рахунок передачі рф своїх територій тощо). «Метою зовнішньої політики нинішнього словацького уряду, – заявив прем'єр Р. Фіцо, – не є поразка Російської Федерації. Нашою метою є якомо-

га швидше закінчення війни, щоб слов'яни перестали вбивати один одного. Війна могла закінчитися через три місяці після її початку..., деякі європейські лідери хочуть використати російсько-українську війну тільки для боротьби з Москвою». Він критикує Європейський Союз за підхід до врегулювання російсько-української війни, оскільки, на його думку, європейському блоку варто було б «витратити на мир стільки ж енергії, скільки на підтримку війни в Україні» (Нашою метою є).

Словаччина солідарна з Угорщиною у блокуванні певних аспектів допомоги Україні, зокрема це стосується виділення нашій державі 50 млрд євро впродовж чотирьох років безпосередньо з бюджету ЄС, що, на думку прем'єра В. Орбана є порушенням суверенітету Євро-союзу. Р. Фіцо наголосив, що «уряд Словаччини підтримує пропозиції, які прем'єр-міністр Угорщини вже висунув або висуне» (Касіян). Крім того, виступаючи на засіданні комітету Народної ради Словацької Республіки у справах Європи, Р. Фіцо сказав, що не буде підтримувати військову допомогу Україні та не буде голосувати за жодні санкції проти росії (Васьків). Це створило парадоксальну ситуацію, коли Словаччина де-юре залишається в проукраїнській коаліції, а де-факто приєдналася до угорського блоку «особливої думки» (Собенко).

235

Президент З. Чапутова виступала за подальшу допомогу Україні, наголошувала, що йдеться про безпеку не лише України, а й Словаччини. «Словацька військова допомога Україні має тривати. Я поважаю результати парламентських виборів і негативну думку щодо цього в партії, яка проводить коаліційні переговори. Але будь-яка словацька адміністрація має розуміти, що йдеться не лише про безпеку України, а і про власне Словаччину», – написала вона в Х (Президент Словаччини).

Втім, у квітні 2024 р. після другого туру президентських виборів новим президентом Словацької Республіки став соратник Р. Фіцо – Петер Пеллегріні. Він активно поділяє позицію уряду СР щодо стандартизації відносин з росією та вважає, що санкції проти москви в більшості випадків неефективні і негативно позначилися на жителях Словаччини (Капустянська). Попри чітку санкційну антиросійську політику Європейського Союзу, та такі ж позиції переважної більшості країн-членів ЄС, очільники Словаччини демонструють особливе ставлення до російської федерації, підтримують спадщину

боротьби з фашизмом, «історичну правду» про Другу світову війну і роль Червоної армії в ній. Прем'єр Р. Фіцо з гордістю заявляв, що «у 2025 році уряд Словаччини візьме на себе організацію кількох заходів, які завершаться травневими святкуваннями перемоги над фашизмом. У дусі вищесказаного, природно, що я, як прем'єр-міністр Словаччини, надзвичайно зацікавлений в участі в офіційних урочистостях з нагоди перемоги над фашизмом, які відбудуться 9 травня 2025 р. в Москві. Тому офіційно прийняв запрошення від Володимира Путіна, який візьме участь в урочистостях, що зроблю і я» (Михайлов. На запрошення Путіна). Наведені заяви прем'єр-міністра повністю вказують на його проросійську позицію, хоч не все словацьке суспільстві поділяє цю думку.

236 — Таким чином, словацький кейс є прикладом того, як внутрішні політичні суперечності та ефективна дезінформаційна кампанія можуть повністю змінити зовнішньополітичний курс країни, незважаючи на попередні домовленості та зобов'язання. Нині взаємодія політичних інститутів України з Кабінетом міністрів Словаччини заморожена на політичному рівні, і зберігається лише на технічному та комерційному.

Аналізуючи взаємодію політичних інститутів України та Угорщини наголосимо, що як член Вишеграду, дана країна демонструє діаметрально протилежну ЄС, світоглядну позицію стосовно російсько-української війни. Політику, яку веде прем'єр Угорщини В. Орбан, в Європі визначають як стратегічний обструкціонізм, який, в конкретному випадку, полягає в тому, що уряд займає унікальну позицію щодо використання інститутів ЄС та НАТО для блокування допомоги Україні. Це найбільш проблемний партнер України серед країн V 4 у роки повномасштабної війни. Угорщина прагне зберігати дружні відносини з рф, блокує більшість рішень ЄС щодо України, використовує українсько-угорські взаємини як інструмент внутрішньої політики.

Уряд В. Орбана продовжує тісну економічну співпрацю з рф в енергетичній сфері (проект «Пакш2»). Прем'єр у листопаді 2025 р. спеціально відвідав Білий дім і домовився з президентом Д. Трампом про скасування санкцій, які були введені щодо проекту будівництва нових енергоблоків атомної електростанції «Пакш-2», яку будує російська державна корпорація «Росатом». Вашингтон вирішив зробити також виняток з санкцій для постачання впродовж одного року

російських нафти та газу до Угорщини (Кравченко). Раніше Угорщина домоглася і від Євросоюзу повного виведення проєкту «Пакш-2» з-під європейських санкцій, що запроваджені проти рф (Михайлов. США скасували). Це суперечить політиці більшості держав ЄС і створює системні конфлікти у трикутнику «Україна – ЄС – Угорщина».

28 листопада 2025 р. прем'єр В. Орбан знову відвідав путіна. Сам візит не викликав сенсацій, традиційно сторони обговорили постачання російської нафти та газу Угорщині та війну в Україні. Але візит приніс негативні наслідки для відносин із Польщею, чи точніше, з президентом К. Навроцьким, якого В. Орбан вже оголосив своїм союзником. Нагадаємо, що В. Орбан планував і «не приховував амбіцій побудувати в Центральній Європі альтернативний центр впливу, де Польща відігравала б ключову роль», відновити V4, як основу для спротиву Брюсселю і для блокування вступу України в ЄС (Желіховський).

Запланована на 3 грудня 2025 р. в Естергомі (Угорщина) зустріч президентів країн V4, мала підтвердити, що план може стати реальністю. Втім, у Польщі гостро відреагували на візит В. Orbana до Москви і президент К. Навроцький скасував заплановану двосторонню зустріч з прем'єром. Це повідомлення стало для Угорщини «холодним душем». Чинне керівництво Польщі не вбачає потреби в підтримці планів В. Orbana і дистанціюється від нього. Тож, угорським пропагандистам не вдалося створити картинку, що курс прем'єра В. Orbana радо підтримують сусіди (Желіховський).

Угорщина неодноразово гальмувала пакети санкцій ЄС, виділення макрофінансової допомоги Україні, рішення про довгострокові фінансові механізми на підтримку України, що ускладнює рух нашої держави на шляху до Євросоюзу, хоч інституції ЄС нерідко обходили ці блокування через політичний і фінансовий тиск. Наразі, з початку 2025 р., Будапешт блокує відкриття кластерів для переговорів про вступ України до ЄС. Угорські урядовці заявляють, що «членство України в ЄС буде тягарем як для блоку, так і для Угорщини». В. Орбан несправедливо ображає нашу країну, називаючи її «невизначеним утворенням», «буферною державою», що членство України в ЄС означало б «стан війни» ЄС із рф та війну на території Угорщини, що угорці не хочуть бути в одному союзі з українцями, щоб не розділяти їхню долю, яка, на його думку, полягає в перебуванні поряд із росією (Орбан вважає).

Наголосимо, що В. Орбан не вперше робить дискримінаційні заяви стосовно України, заявляючи, що Україна «становить дуже серйозну загрозу Угорщині». В чому йому вбачається загроза, важко зрозуміти? Тож важливо, що президент України В. Зеленський відповів йому дипломатично: «ми хочемо, щоб Угорщина нас підтримала. Якщо хоча б не може зробити це, то хоча б хай не блокує нас на нашому шляху. Є правила, і ми їх дотримуємося. Ми хотіли б, щоб нас поважали – це повага не просто до нас, а й повага до Європейського Союзу, оскільки Угорщина це частина Європейського Союзу. Такі є правила, тож потрібно зробити дуже багато всього важливого. І потім кластер за кластером буде відкриватися» (Бельмас).

Водночас, як не парадоксально, але з початку війни Угорщина допомагає Україні та українцям великим обсягом гуманітарних та економічних вантажів, прийняла десятки тисяч українських біженців, хоча це не супроводжувалося активною політичною підтримкою. Слід вказати, що взаємодія на рівні угорських місцевих громад, церков і неурядових організацій виявилася значно ефективнішою, ніж міжурядова взаємодія (Прибуття в Угорщину). За три роки до Угорщини прибуло 1,4 млн українських біженців, які зверталися за допомогою до органів державної влади та благодійних організацій 700 тис. разів. Прихисток попросили 50 тис. осіб. Біженці отримують житло, їжу, одяг, медичне обслуговування, можливість працевлаштування, навчання, безкоштовний проїзд. За цей час Угорщина витратила вже понад 100 млрд форинтів на допомогу Україні та українським біженцям (З початку війни).

Загострилися взаємини між Україною й Угорщиною у зв'язку з питанням про права угорської меншини в Закарпатті. Війна посирила відчуття небезпеки, але поступове оновлення українського законодавства у 2023–2024 рр. частково зняло напругу, яка виникла у відносинах двох країн у 2017 р. Тоді Верховна Рада ухвалила Закон про освіту, який передбачав використання в навчальних закладах у місцях сукупного проживання національних меншин державної мови. Але відповідно до освітніх програм можна було викладати одну чи кілька дисциплін на двох і більше мовах, тобто використовувати мову нацменшин. Це неодноразово викликало обурення з боку Угорщини, яка звинувачувала Україну в якихось проблемах нацменшин на Закарпатті. Водночас прем'єр В. Орбан постійно робив абсурдні заяви щодо України. Коли ж 8 грудня 2023 р. Верховна Рада схвалила низку

законопроектів, зокрема №10288-1 щодо захисту прав національних менших в окремих сферах, врахувавши рекомендації Ради Європи (У Верховній Раді), то в МЗС Угорщини заявили, що не задоволені змінами до Закону України про нацменшини. Нібито до повернення скасованих прав угорцям 2015 р. – «ще далеко».

Україна пішла назустріч Угорщині і країни домовилися про створення спільної спеціальної комісії з питань, пов'язаних з представниками угорської національної спільноти в Закарпатській області. Було досягнуто спільної угоди і в червні 2024 р. очільник МЗС Угорщини П. Сійярто повідомив, що Угорщина підтримала початок перемовин щодо вступу України в Європейський Союз, тому що Київ «задовольнив вимоги Будапешта». За його словами, йшлося про забезпечення прав угорської нацменшини в Закарпатті. Втім, цього річ П. Сійярто знову повернувся до старих вимог і відверто маніпулює даним питанням (Костіна), заявляючи, що «український уряд попри постійні обіцянки та приємні слова не повертав права меншин, відібрані в угорської громади з 2015 року» (Сійярто вже маніпулює). Тож, Угорщина обіцяє блокувати прогрес зі вступом України до ЄС доки угорцям Закарпаття не повернуть «відібрані в 2015 році права».

239

Зазначимо, що ще до російсько-української війни напруга між країнами ЄС і в тому числі V 4 та Угорщиною поступово зростала. Угорщина під егідою прем'єра В. Орбана все далі відходить від демократичних норм і верховенства права, порушує діяльність ЄС, блокуючи ухвалення законів чи фінансування для отримання поступок у непов'язаних сферах. Неприйняття політики В. Орбана набирає все конкретніших форм (Голови комітетів). Так, на першу зустріч під головуванням Угорщини в ЄС, яка проходила в Будапешті з метою обговорення промислової політики, з'явилося лише сім міністрів з інших країн. «Орбан хотів використати президентство для просування себе як державного діяча, намагався створити враження, що має вплив на відносини ЄС з третіми країнами», – пише експерт С. Чакі з аналітичного Центру європейських реформ. – Насправді, однак, кожне головування має обмежені можливості у цьому плані, оскільки зовнішня політика ЄС керується залізним правилом «одностайності» (Експерт: головування Угорщини). Жоден комісар ЄС не відвідав Угорщину за півроку її головування.

Висновки. Отже, проведений аналіз проблеми виявив, що взаємодія України з країнами V4 у роки російсько-української війни є

складною і неоднозначною. Можна стверджувати, що V4 перестає бути єдиним регіональним актором і трансформується у платформу ситуативної співпраці. Так, Польща та Чехія нині стали ключовими державами Вишеградської групи. Вони забезпечили відчутну комплексну підтримку України – військову, політичну, економічну та гуманітарну. Їхні політичні інститути діяли найбільш скоординовано та стабільно. Словаччина в роки війни демонструє змінність позицій, які залежать від внутрішньої політичної конфігурації. Інституційний потенціал співпраці значний, але політичний вимір частково втрачений після зміни влади. Угорщина сформувала модель «обмеженої взаємодії», в якій допомога Україні частково надавалася поза межами міжурядових політичних рішень. Політичні інститути Угорщини системно блокували рішення на рівні ЄС, що гальмувало європейську підтримку України.

Вважаємо, що для України стратегічно важливо поглиблювати двосторонню взаємодію з Польщею та Чехією, підтримувати інституційні канали співпраці зі Словаччиною та мінімізувати деструктивний вплив угорського чинника через діяльність у межах інституцій Євросоюзу.

References:

1. 23rd Annual Review Conference on the Foreign and European Policy of the Slovak Republic. URL: <https://www.sfpa.sk/en/>
2. A Database of Military, Financial & Humanitarian Aid Ukraine Support Tracker. (2025). URL: <https://www.kielinstitut.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>
3. Andrusiak, A. (2023). «Povazhaie rezultaty vyboriv»: prezident Slovacchyny vystupyla proty novoho paketa dopomohy Ukraini. URL: [https://focus.ua/uk/voennye-novosti/597065-povazhayerezultativiboriv-prezident-slovacchini-vistupila-proti-novogo-paketadopomogiukrayini/\(in Ukrainian\)](https://focus.ua/uk/voennye-novosti/597065-povazhayerezultativiboriv-prezident-slovacchini-vistupila-proti-novogo-paketadopomogiukrayini/(in%20Ukrainian)).
4. Baroch, P. (2023) Ministr zahraničí Lipavský: Putin nechce mír, chce válku. Zákulisní diplomatická jednání s Kremlem se nevedou, říká ministr zahraničí Jan Lipavský. URL: <https://www.hrot24.cz/clanek/ministr-zahranici-lipavsky-putin-nechce-mir-chce-valku>.
5. Belmas, K. (2025). «Napivchlenstva» v YeS buty ne mozhe: Zelen-skyi zaklykav Uhorshchynu ne blokovaty yevropeyskyi shliakh Ukrainy. Orban vidpoviv. URL: <https://suspilne.media/1156182-napivchlenstva-v->

es-buti-ne-moze-zelenskij-zaklikav-ugorsinu-ne-blokuvati-evropejskij-slah-ukraini/ (in Ukrainian).

6. Česká iniciativa uspěla. Částka na nákup munice je shromážděná, oznámil Pavel. (2025). URL: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/spojenci-kyjeva-zajistili-temer-vsechny-finance-na-ceskou-iniciativu.A240307_120127_zahranicni_pitt.

7. Connecting networks of women in foreign, European and security policy, across the V4 states. (2024). URL: <https://www.sfpa.sk/en/project/connecting-networks-of-women-in-foriegn-european-and-security-policy-across-the-v4-states/>

8. Council Decision (CFSP) 2024/890 of 18 March 2024 amending Decision (CFSP) 2021/509 establishing a European Peace Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2024/890/oj/eng>.

9. ČR poskytla Ukrajině vojenskou pomoc za více než šest miliard korun (2024). URL: https://mzv.gov.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/cr_poskytla_ukrajine_vojenskou_pomoc_za.html.

10. Ekspert: holovuvannia Uhorshchyny v YeS stvorylo bahato halasu i malo realnoho vplyvu (2024). URL: <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/ekspert-golovuvannya-ugorschini-v-es-stvorilo-bagato-galasu-i-malo-realnogo-vplyvu>.

241

11. Ekspertyzy (2025). Polska pidtrymka ukrainskoho akademichnoho seredovyshcha pislia povnomasshtabnoho rosiiskoho vtorhnennia v Ukrainu. Biuro doslidzhen i analiziv Polskoho instytutu mizhnarodnykh vidnosyn (PISM). Varshava. 19 s. (in Ukrainian).

12. Guennoun, Ya. The Visegrad Group and the War in Ukraine: from Veto Bloc to Void. URL: <https://politics-security.net/index.php/ojsdata/article/view/306>

13. Holovy komitetiv z pytan Yevrosoiuzu obureni pershymy tyzhniamy holovuvannia Uhorshchyny v YeS (2024). URL: <https://comeuroint.rada.gov.ua/news/74819.html> (in Ukrainian).

14. Hryhoriev, V. (2025). “Nashoiu metoiu ne ye porazka RF”: Fitso zrobyv tsynichnu zaiavu pro viinu v Ukraini. URL: <https://www.unian.ua/world/fico-pro-ukrajinu-prem-yer-slovachchini-zrobiv-novu-zayavu-13152924> (in Ukrainian).

15. Hungarian independent institute Political Capital. The building of Hungarian political influence The Orbán regime's efforts to export illiberalism (2022). URL: https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC-Boll_HUNfluence_Study_ENG.pdf.

16. Hungary delays funding of weapons for Ukraine from profits from frozen Russian assets. Financial Times. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3867766-ugorsinazatrimuefinansuvanna-zbroi-dla-ukraini-iz-pributkiv-vidzamorozenih-aktivivrosii-ft.html>.

17. Kapustianska, I. (2024). Novym prezidentom Slovachchyny stav soratnyk Fitso – Peter Pellehrini. URL: https://lb.ua/world/2024/04/07/607306_novim_prezydentom_slovachchini_stav.html (in Ukrainian).

18. Kasian, V. Premier Slovachchyny pidtrymav Orbana u blokuvanni 50 mlrd yevro dopomohy dla Ukrainy. URL: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/porushuie-suverenitet-yes-orban-pro-plan-nadannia-ukraini-50-mlrd-ievro> (in Ukrainian).

242
— 19. Komisja Europejska. Załączniki do komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Sprawozdanie w sprawie stanu strefy Schengen w 2024 r. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bbfa9499-fc87-11ee-a251-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_4&format=PDF.

20. Kostina, I. (2025). Siiarto: Uhorshchyna ne znime veto na vstup Ukrainy v YeS cherez prava uhortsiv Zakarpattia URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/23/7207808/> (in Ukrainian).

21. Kravchenko, O. (2025). SShA dozvolily Uhorshchyni zdiisniuvaty z Rosiieiu operatsii, poviazani z budivnytstvom AES. URL: https://lb.ua/world/2025/11/21/708076_ssha_dozvolili_ugorschini.html (in Ukrainian).

22. Krychkovska, U. (2025). U Chekhii proukrainskyi uriad Fialy yde u vidstavku URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/11/6/7224302/> (in Ukrainian).

23. Labiak, I. Novyi prezident Polshchi – Karol Navrotskyi: shcho vin zaiavliav pro Ukrainu. URL: <https://tsn.ua/exclusive/novyy-prezydent-polshchi-karol-navrotsky-shcho-vin-zaiavliav-pro-ukrayinu-2840777.html> (in Ukrainian).

24. László, R. (2025). Easter Purge? Orbán Sets Deadline to Crush Independent Media and Civil Society. URL: <https://vsquare.org/hungary-viktor-orban-sovereignty-office-independent-media-ngos-russia-putin-playbook/>

25. Mangiameli, F. (2025) GLOBSEC's Ukraine Support Club at the Munich Security Conference. URL: <https://www.globsec.org/what-we>

do/publications/globsecs-ukraine-support-club-munich-security-conference-2025.

26. Minoborony Slovachchyny: Povnyi kontrol RF nad Ukrainoiu buv by dobrym dla nas variantom (2025). URL: <https://zn.ua/ukr/europe/minoboroni-slovachchini-povnij-kontrol-rf-nad-ukrajinoju-buv-bi-do-brim-dlja-nas-variantom.html> (in Ukrainian).

27. Mykhailov, D. (2025). SShA skasuvaly sanktsii, zaprovadzhenni pro ty proiektu AES v Uhorschchyni, yaku buduie rosiiskyi «Rosatom». URL: <https://suspilne.media/1164184-ssa-skasuvali-sankcii-zaprovadzeni-pro-ti-proektu-aes-v-ugorsini-aku-budue-rosiiskij-rosatom/> (in Ukrainian).

28. Mykhailov, D. (2025). Na zaproshennia Putina: premier Slovachchyny Fitso vizme uchasť v urochystostiakh do Dnia peremohy u Moskvi. URL: <https://suspilne.media/889531-na-zaprosenna-putina-slovackij-premer-fico-vizme-ucast-u-paradi-do-dna-peremogi-u-moskvi/> (in Ukrainian).

29. Navrotskyi: Oborona Ukrainy mozhlyva zavdiaky zusyilliam poliakiv i zokrema lohystychnomu khabu “Zheshuv-Yasonka”. (2025). URL: <https://suspilne.media/1179486-navrockij-oborona-ukraini-mozлива-zavdaki-zusillam-polakiv-i-zokrema-logisticnomu-habu-zesuv-asonka/> (in Ukrainian). 243 —

30. NISD (2023). Vyshehradska hrupa v novykh politychnykh realiakh. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vyshehradska-hrupa-v-novykh-politychnykh-realiyakh> (in Ukrainian).

31. Orban vvazhaie, shcho myrna uhoda mizh Ukrainoiu ta Rosiiei bude pidypsana u Budapeshti (2025). URL: <https://bukvy.org/orban-vvazhayе-shho-myrna-ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-rosiyeyu-bude-pidypsana-u-budapeshti/> (in Ukrainian).

32. Osmolovska, L. (2025) Seven Security Scenarios on Russian War in Ukraine for 2025-2026: Implications and Policy Recommendations to Western Partners. URL: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/seven-security-scenarios-russian-war-ukraine-2025-2026-implications-and>.

33. Palata L. Yak Chekhiiia mobilizovala Zakhid prydbaty snariady dla ZSU. (2024). URL: <https://www.dw.com/uk/ak-chieia-mobilizovala-zahidpridbatisotni-tisac-snaradiv-dla-zsu/a-68662906> (in Ukrainian).

34. Panchenko, Yu. (2025). Rozvorot Fitso: shcho zmusylo lidera Slovachchyny zminyty polityku shchodo Ukrainy URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/09/8/7219595/> (in Ukrainian).

35. Polish Institute of International Affairs (PISM). URL: <https://eu-lacfoundation.org/en/polish-institute-international-affairs-pism>.

36. Politychni vidnosyny mizh Ukrainoiu ta Chekhiiei. (2023). URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/308-politichni-vidnosini-mizhukrajinoju-ta-chehiyeju> (in Ukrainian).

37. Polska-Ukraina: sektor transportu. Konkurencja i współpraca Departament Badań i Analiz Lipiec 2024 r. URL: https://www.bgk.pl/files/public/Pliki/Ekspertyzy_i_badania/Polska-Ukraina._Sektor_transportu._Konkurencja_i_wspolpraca.pdf.

38. Prezydent Slovacchyny: Nasha viiskova dopomoha Ukraini maie tryvaty (2023). URL: <https://interfax.com.ua/news/general/939352.html> (in Ukrainian).

39. Prybuttia v Uhorshchynu (ekstrena humanitarna dopomoha) (2023). URL: <https://safeinhungary.gov.hu/ua/arrive/entry/> (in Ukrainian).

244 — 40. Regional Cooperation in Central Europe after Russia's Aggression against Ukraine (2024). URL: <https://pism.pl/publications/regional-cooperation-in-central-europe-after-russias-aggression-against-ukraine>.

41. Regulation (EU) 2024/ 792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng>.

42. Report on the Polish Presidency of the Visegrad Group July 2012–June 2013. Visegrad Group (2013). URL: <https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=240>.

43. Report on the Polish Presidency of the Visegrad Group July 2020–June 2021. Visegrad Group (2021). URL: <https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=482>.

44. Savytskyi, I. (2025). Polshcha zalyshaietsia kliuchovym lohistychnym khabom dlia mizhnarodnoi dopomohy Ukraini. URL: <https://resonance.ua/polshha-zalishaietsya-klyuchovim-logisti/> (in Ukrainian).

45. Siiarto vzhe manipuliue “povernenniam prav” uhortsiv Zakarpattia dlia blokuvannia vstupu Ukrainy v YeS (2025). URL: <https://zakarpattia.net.ua/News/236545-siiarto-vzhe-manipuliue-povernenniam-prav-uhortsiv-Zakarpattia-dlia-blokuvannia-vstupu-Ukrainy-v-IES> (in Ukrainian).

46. Slovacchyna peredala Ukraini ZRK S-300 – ofitsiino (2022). URL: https://defence-ua.com/news/slovachchina_peredala_ukrajini_zrk_s_300_ofitsijno-6856.html (in Ukrainian).

47. Sobenko, N. (2023). U Slovachchyni poiasnylo slova Chaputovoi pro viiskovu dopomohu Ukraini. URL: <https://suspilne.media/587505-u-slovaccini-poasnili-slova-caputovoi-pro-vijskovu-dopomogu-ukraini/> (in Ukrainian).

48. Svyrydiuk, Yu. (2025). Slovachchyna vystupyla proty nadannia novoho paketa viiskovoi dopomohy Ukraini. URL: <https://suspilne.media/587139-slovaccina-vistupila-proti-nadanna-novogo-paketa-vijsk-ovoi-dopomogiukraini/> (in Ukrainian).

49. The Czech Republic announces further military support for Ukraine. (2022). URL: <https://mil.in.ua/en/news/the-czech-republican-nouncesfurther-military-support-for-ukraine/>

50. U Verkhovnij Radi zareiestruvaly zakonoproiekt, yakyy vyklichae rosiisku movu iz zakonu pro movy natsmenshyn (2023). URL: <https://nus.org.ua/2023/12/08/u-verhovnij-radi-zareyestruvaly-zakono-proyekt-yakyj-vyklyuchaye-rosijsku-movu-iz-zakonu-pro-movy-natsmenshyn/> (in Ukrainian).

51. Ukraine Support Tracker: Europe now leading spender on weapons production for Ukraine (2025). URL: <https://www.kielinstitut.de/publications/news/ukraine-support-tracker-europe-now-leading-spender-on-weapons-production-for-ukraine/>

245

52. Ukrinform (2025). Polshcha pidtrymaie nadannia Ukraini statusu kandydata v YeS – Duda. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3490945-polsa-pidtrimae-nadanna-ukraini-statusu-kandidata-ves-duda.html> (in Ukrainian).

53. Ušiak, Ja. Navigating New Waters. Russian Military Aggression on Ukraine and Effects on the Visegrad Group. URL: <https://www.unisci.es/wp-content/uploads/2024/10/UNISCIDP66-1USIAK-1.pdf>.

54. Varenia, Z. (2025). «U mene bahato zasterezhen». Karol Navrotskyi pro Ukrainu. URL: <https://novapolshcha.pl/article/u-mene-bagato-zasterezhen-karol-navrockii-pro-ukrayinu/> (in Ukrainian).

55. Vaskiv, O. (2025). Politico: Uhorshchyna ta Slovachchyna vystupyly proty vydilennia Ukraini 50 mlrd yevro iz fondu YeS. URL: <https://suspilne.media/603457-politico-ugorsina-ta-slovaccina-vistupili-proti-vidilen-na-ukraini-50-mlrd-evro-iz-fondu-es/> (in Ukrainian).

56. Z pochatku viiny Uhorshchyna nadala Ukraini dopomohu na miliardy foryntiv. URL: <https://life.karpat.in.ua/?p=234153&lang=uk> (in Ukrainian).

57. Zhelikhovskyi, S. (2025) Vidmova Orbanu: yak vizyt do Putina zruinuvav pravyi alians mizh Polshcheiu ta Uhorshchynoiu. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/12/2/7226125/> (in Ukrainian).

Надійшла до редакції / Received: 15.11.2025

Схвалено до друку / Accepted: 08.12.2025

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.247-261>

УДК: 327:94(438+437+437.6+439)

© Дмитро Коротков¹

ВИШЕГРАДСЬКА ГРУПА: ГЕОПОЛІТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті проводиться комплексний аналіз сучасного стану та перспектив існування Вишеградської групи як одного з ключових гео-економічних кластерів центральноєвропейських країн Європи. Досліджуються геоелекономічні, політичні причини створення Вишеградської групи та надається порівняльна характеристика економічного потенціалу країн Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини в контексті європейського економічного простору. Визначається, що російсько-українська війна стала геополітичним тригером випробувань для країн Вишеградської групи а критерієм підтримки України може слугувати індикаторами геополітичної орієнтації конкретного уряду. Висновки демонструють, що у довгостроковій перспективі ідеологічні розбіжності навряд чи розділять країни, що створили Вишеградську групу, незалежно від політичних уподобань правлячих урядів, але існує загроза того, що через збереження політичних розбіжностей окремі країни В4 прагнуть долучитися до альтернативних форматів регіональної співпраці. Інший варіант для майбутнього існування В4 реформування політичної взаємодії та зміна зовнішньополітичних пріоритетів Угорщини та Словаччини з надією на ефективну діяльність політичної опозиції в цих країнах. Наростаючі протиріччя зовнішньополітичних курсів держав-членів є загрозою для здатності країн Вишеградської групи функціонувати як єдиний геополітичний актор.

247

Ключові слова: Вишеградська група, Європейський Союз, Україна, зовнішня політика, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, регіоналізм, європейська інтеграція, міжнародна безпека, геоелекономіка.

¹ Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Україна, E-mail: Dmytro.korotkov@hneu.net; <https://orcid.org/0000-0003-2732-0824>.

Visegrád Group: Geopolitical Reality and Prospects for Functioning

The article provides a comprehensive analysis of the current state and prospects of the Visegrád Group as one of the key geo-economic clusters of Central European countries in Europe. It examines the geo-economic and political reasons behind the creation of the Visegrád Group and provides a comparative assessment of the economic potential of Poland, Hungary, the Czech Republic, and Slovakia within the broader European economic context. The study concludes that the Russian–Ukrainian war has become a major geopolitical trigger for the Visegrád countries, and the level of support for Ukraine can serve as an indicator of the geopolitical orientation of each government.

The findings suggest that, in the long term, ideological differences are unlikely to break the cohesion of the countries that established the Visegrád Group, regardless of the political preferences of ruling governments. However, there is a risk that persistent political divergences may push individual V4 members to seek alternative formats of regional cooperation. Another option for the future existence of the V4 is the reform of political interaction and a change in the foreign policy priorities of Hungary and Slovakia, with the hope of effective political opposition in these countries. The growing contradictions in the foreign policy courses of the member states pose a challenge to the Visegrád Group's ability to operate as a unified geopolitical actor

Keywords: Visegrád Group, European Union, Ukraine, Polish, Hungarian, Czech, Slovak, regionalism, European integration, international security.

Актуальність теми. Після розпаду СРСР та краху комунізму в Східній Європі на порядку денному було питання створення нової геополітичної архітектури Центральної Європи. Вступ країн цього регіону в структури НАТО був головний крок для забезпечення національної безпеки, але необхідно було формувати регіональну безпекову матрицю, як економічну, так і політичну. Актуальним завданням для країн Центральної Європи було створення регіональної геоekonomічної платформи. Створення Вишеградської групи (В4), що об'єднує Польщу, Угорщину, Чехію та Словаччину та її позиції щодо ключових питань регіональної безпеки, європейської інтеграції, енергетичної незалежності та міграційної політики мають значний вплив на формування стратегічних пріоритетів Центрально-Східної Європи. Країни які мають спільний історичний простір та геополітичні інтереси з початком повномасштабної війни в Україні

сьогодні стикаються з низкою викликів, що ставлять під сумнів її єдність і ефективність. Серед них розбіжності у зовнішньополітичних орієнтаціях (зокрема, у відносинах з ЄС, США та Україною), різний підхід до питань демократії, верховенства права й енергетичної політики. Проблемою є також пошук спільної позиції щодо майбутнього європейської інтеграції та визначення ролі Вишеградської четвірки в системі сучасної регіональної безпеки. У цьому контексті постає необхідність наукового аналізу геополітичної реальності Вишеградської групи та оцінки її перспектив існування у нових міжнародних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика Вишеградської групи дуже актуальна в науковому дискурсі України в контексті дослідження моделі алгоритму вступу країни до ЄС/НАТО або до інших європейських об'єднань. Тема Вишеградської групи в контексті співпраці в форматі В4+Україна актуальна також в аналітичних звітах аналітичного центру «Українська призма» (Українська призма 2018) та «Вишеградська група в нових політичних реаліях» Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД 2023). Проблематикою Вишеградської групи займаються такі вітчизняні дослідники як І. Андрощук, Н. Дрогозюк, В. Латенко, В. Міщук, М. Палінчак, В. Ставка, Л. Шишеліна, М. Урбанський та, Н. Чорна, Г. Шелест. 249 —

Метою дослідження є історичний аналіз та виявлення геокономічних та політичних причини виникнення Вишеградської групи, сучасних викликів та перспектив її функціонування в умовах зміни геополітичної та безпекової ситуації в Європі.

Виклад основного матеріалу. Завершення холодної війни між США і СРСР ознаменувало народження нової епохи, в якій на зміну двополярного світу прийшла багатополарність з її новими викликами стосовно формування безпекової матриці. Така система вимагала створення нових форм співпраці (політичної, економічної, інфраструктурної, у сфері безпеки) у центральноевропейському просторі.

Регіональна інтеграція є спробою реалізувати взаємні вигоди від співпраці в рамках групи самотивованих держав в анархічній міжнародній системі. Для досягнення успішної регіональної згуртованості держави мають подолати проблеми колективних дій, які є місцевими для міжнародної співпраці. Регіональна співпраця часто просувається як науковцями, так і політиками як спосіб для держав вирішувати важливі виклики розвитку. Регіоналізм, що виходить

за межі національних кордонів, став глобальним явищем, і немає жодної суверенної держави, яка б не приєдналася до якоїсь транснаціональної регіональної організації. Криза міжнародної системи ХХІ ст. є «новою нормою» в політиці, явищем, яке спостерігається на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Регіональна інтеграція, як правило, слідує логічному прогресу від співпраці до інтеграції.

Теорії міжнародних відносин надають пояснення того, як і за яких умов держави сприяють співпраці для досягнення спільних інтересів усього регіону. Існують різні теорії регіоналізму. Неоліберальний інституціоналізм вважає, що поведінка держав визначається не абсолютними вигодами, а відносними вигодами у взаємодії з іншими акторами в міжнародній системі. Неофункціоналізм вірить у функціональні вигоди співпраці держав (Lenz, Marks 2016). Ці теорії загалом стверджують, що успішний регіоналізм залежить від того, наскільки держави реагують на взаємозалежності шляхом передачі національного суверенітету на регіональні інституції та механізми управління. Після прийняття такого рішення побічні ефекти у різних сферах політики можуть створити стимули для розширення сфери регіональної співпраці, а оскільки політики є учасниками регіональної співпраці, вони поступово зміщують свою політичну лояльність від державного/національного до регіонального рівня, тим самим сприяючи підвищенню рівня регіональної співпраці та інтеграції.

На думку професора Б. Абегунде існує кілька причин для регіональної співпраці: уряди бажають взяти на себе зобов'язання щодо впровадження кращих політик, включаючи демократію, та продемонструвати такі зобов'язання вітчизняним та іноземним інвесторам; бажання отримати більш надійний доступ до основних ринків; тиск глобалізації, що змушує компанії та країни шукати ефективність через більші ринки, посилення конкуренції та доступ до іноземних технологій та інвестицій; бажання урядів зберегти суверенітет, об'єднавши його з іншими в галузях економічного управління, де більшість національних держав занадто малі, щоб діяти самостійно; бажання стимулювати багатосторонню систему до швидших і глибших дій у вибраних галузях; бажання допомогти сусіднім країнам стабілізуватися і процвітати (Abegunde 2021). Зазначимо, що ці причини є ключовими і для створення Вишеградської групи, які були

актуальними на початку 1990-х років XX ст. після розпаду соціалістичної системи в Центральній Європі.

Створення Вишеградської групи у 1991 році стало відповіддю урядів Польщі, Чехословаччини (пізніше Чехії та Словаччини) та Угорщини на нові виклики після завершення «холодної війни» та розпаду біполярної системи міжнародних відносин. Як вказує український дослідник М. Дрогозюк саміт у Вишеграді 1991 р. символічно пов'язало історичні події з подібною зустріччю, що відбулася в 1335 році (Дрогозюк 2024). Зазначимо, що у 1991 р. керівники Польщі, Чехословаччини та Угорщини усвідомлювали потребу у нових формах регіональної співпраці, які б сприяли політичній стабілізації, економічній трансформації та інтеграції до західноєвропейських структур.

Геоекономічний кластер. Крах соціалістичної системи економіки поставив питання перед країнами щодо формування відкритої, стабільної та прогнозованої економічної політики для залучення іноземних інвесторів. Керівники країн взяли на себе зобов'язання щодо впровадження кращих політик управління, включно з розвитком демократичних інститутів, ринкової економіки, верховенства права та прозорості.

251

Іншим важливим чинником створення Вишеградської групи було бажання отримати більш надійний доступ до основних ринків, насамперед Європейського Союзу, та включитися в європейські торговельні й виробничі ланцюги. Умовою цього було посилення економічної взаємодії між самими центральноєвропейськими країнами, що дозволяло підвищити їхню конкурентоспроможність у міжнародній системі. Країни Вишеградської групи в контексті світової економічної глобалізації відчували нові виклики для національних економік, змушуючи їх шукати ефективність через розширення ринків, зниження бар'єрів для руху товарів і капіталу, доступ до сучасних технологій та іноземних інвестицій. Щоб відповідати новим економічним викликам необхідні були спільні дії у цьому напрямку. Крім того, уряди прагнули поєднати збереження національного суверенітету з ефективним економічним управлінням, об'єднуючи зусилля у тих сферах, де окремі держави були занадто малими, щоб діяти самостійно. Таким чином, Вишеградська співпраця стала способом посилення їхніх позицій на міжнародній арені без втрати незалежності.

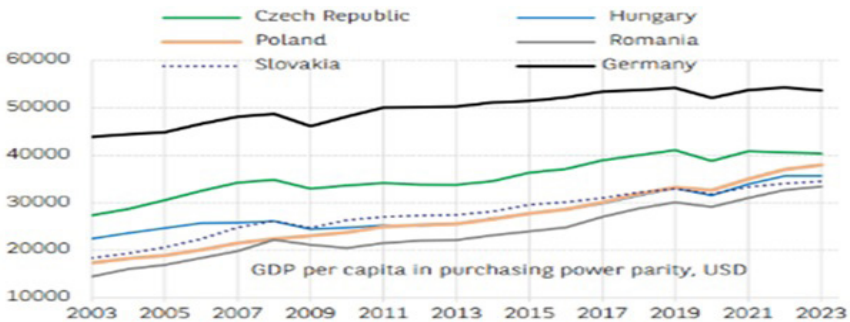
Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина виступають геоекономічним кластером який є «економічним ядром Центральної Європи» і

мають населення 64,3 млн. осіб, що становить 12,7% населення Європейського Союзу. Необхідно підкреслити, що аналітики польського проекту «Фінансовий спостерігач» вважають, що країни Вишеградської групи ближчі політично, ніж економічно. На думку експертів країни Вишеградської четвірки (В4) все ще залишаються одними з найбідніших у Європейському Союзі. Чеська Республіка приблизно на 15 процентних пунктів нижче середнього показника по ЄС-28, Словаччина – на 23 процентні пункти, а Польща та Угорщина – понад на 30 процентних пунктів нижче (Obserwator Finansowy 2016).

Протилежні висновки стосовно економічного потенціалу Вишеградської групи зробили аналітики французького аналітичного підрозділу банку BNP Paribas Economic Research. Експерти вважають, що вступ країн Вишеграду до ЄС у 2004 році супроводжувався вражаючим зростанням їхніх відповідних економік. Це членство дозволило цим країнам значно наздогнати їх з економічної точки зору. ВВП на душу населення в натуральному вираженні та за паритетом купівельної спроможності, показником, який зазвичай використовується для оцінки та порівняння рівнів доходів між країнами, продемонстрував вражаюче зростання між 2004 та 2024 роками. Польща виділяється серед своїх сусідів подвоєнням ВВП на душу населення за цей період. Для інших країн регіону він збільшився приблизно в 1,5 раз (рис.1) (Kalasopatan 2024).

Рисунок 1

Східна та Центральна Європа: ВВП на душу населення



Джерело: BNP Paribas Economic Research.

Зазначимо, що завжди є ризики для економічного сектору країн Вишеграду (як дефіцит бюджету та ін.), але органи влади Централь-

ної Європи, як і раніше, віддані дотриманню Пакту стабільності та зростання в контексті системи економічного врядування в ЄС (Рудік 2020).

Країни Вишеградської четвірки пов'язані історією, зокрема економічною. Протягом сотень років Чехія, Словаччина та Угорщина були частиною Австрійської імперії, а кілька десятиліть – частиною економічної організації РЕВ (Ради економічної взаємодопомоги) разом з Польщею. Тому торговельні зв'язки між країнами Вишеградської четвірки мають бути дуже міцними. Зазначимо, що географічний чинник впливає і на перспективи потоків прямих іноземних інвестицій у короткостроковій та середньостроковій перспективі, які є сильними. Величезний геоекономічний потенціал для країн Вишеградської групи є географічне сусідство із Німеччиною, участь якої як в експорті, так і в імпорті країн зазвичай у кілька разів більша, ніж у інших партнерів.

У 2003 році, за рік до вступу десяти східноєвропейських держав до ЄС, Чеська Республіка посідала 11-е місце серед найважливіших торговельних партнерів Німеччини з обсягом зовнішньої торгівлі (імпорт плюс експорт) у 34,3 мільярда євро. Польща посідала 12-е місце, Угорщина – 15-е, а Словаччина – 22-е. У період з січня по травень 2024 року, приблизно через 20 років після приєднання до спільного економічного простору, Польща посіла п'яте місце серед найбільших торговельних партнерів Німеччини із зовнішньоторговельним оборотом у 73,9 млрд. євро, що ставить її одразу після Франції (81,8 млрд. євро) та випереджає Італію (65,9 млрд. євро). За той самий період Чеська Республіка посіла десяте місце (48,7 млрд. євро), Угорщина – тринадцяте (29,7 млрд. євро), а Словаччина – вісімнадцяте (16,6 млрд. євро). Таким чином, чотири члени так званої Вишеградської групи, неформального альянсу в рамках ЄС, увійшли до 20 головних торговельних партнерів Німеччини протягом цього періоду (Statistische Bundesamt 2024).

Країни Вишеградської групи сформувалися як геоекономічний кластер Центральної Європи з метою забезпечити ефективну інтеграцію постсоціалістичних економік до європейського простору. Галузева співпраця Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини представляє собою дуже багату мережу контактів міністерств транспорту, оборони, навколишнього середовища, культури, освіти, внутрішніх справ та інших. Ця співпраця допомогла країнам Вишеграду в мо-

дернізації виробничих структур та залученню іноземних інвестицій. Порівняльний аналіз показує нам наявні дисбаланси у рівнях розвитку Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини, але країни Вишеградського об'єднання демонструють позитивну динаміку конвергенції з економічними стандартами Європейського Союзу. Країни Вишеграду для побудова спільної ідентичності створюють інструментарій цієї стабільності. Як приклад, створення у 2000 році Міжнародного Вишеградського фонду (International Visegrad Fund 2000), який підтримує проекти освітніх, наукових та культурних інституцій.

На нашу думку, сучасні протиріччя та розбіжності серед країн Вишеградської групи мають політико-геополітичний характер, особливо з початком повномасштабної російсько-української війни.

254 — *Геополітичний кластер.* Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина часто сприймаються як регіональний блок націй, що поділяють схожі прагнення, цілі та виклики. Вони мають спільну історію, комуністичне минуле, радянську окупацію, і всі вони приєдналися до ЄС та НАТО, щоб інтегруватися в західну цивілізацію та трансформувати свої посткомуністичні суспільства. Однак у кожній з країн Вишеградської групи існують внутрішні сили, які намагаються підірвати та скасувати цей шлях і змінити культурну та геополітичну орієнтацію кожної країни.

Інститут політики GLOBSEC у 2017 р. розробив методологію, засновану на вимірюваному наборі соціальних та політичних показників, аналізі даних опитувань громадської думки, політичному ландшафті, структурі ЗМІ та стані громадянського суспільства. В результаті було розроблено індекс вразливості країн Центральної Європи, який вимірює вразливість певної країни за шкалою від 0 до 100, де вищий бал означає вищу вразливість до підривного іноземного впливу.

Угорщина. До 2017 р. була найбільш вразливою країною у Вишеградській групі до ворожих зовнішніх впливів із загальним балом 57 із 100. Цей результат підтверджує зростаючий розрив між Угорщиною та Західною Європою з багатьох фундаментальних питань, що значною мірою є наслідком сповзання Угорщини до нелібералізму та тяжіння угорських політичних еліт до російської геополітичної орбіти. Словаччина посіла друге місце серед найбільш вразливих країн із загальним балом 51 зі 100. Транзакційне та опортуністичне ставлення до ЄС та НАТО, яке широко поділяють політичні еліти та

громадськість. Чеська Республіка посіла третє місце серед країн Вишеградської групи із загальним індексом вразливості 38 зі 100. Уряд того часу був лідером у боротьбі з підривними іноземними зусиллями, створивши спеціальну робочу групу з боротьби з гібридними загрозами.

Згідно з Індексом вразливості, Польща є найменш вразливою країною в регіоні до підривного іноземного впливу з оцінкою 30 зі 100. Через важкі уроки, отримані Польщею у її бурхливій історії, та сучасну геополітичну ситуацію, польське суспільство є найстабільнішим союзником Заходу у Вишеградській групі (Klingová, Milo 2017).

Порівняльний аналіз рівня вразливості держав Вишеградської групи до зовнішніх впливів дає нам інформацію щодо неоднорідності їхніх політичних орієнтирів та стратегій безпеки. На 2017 рік найвищий рівень уразливості демонструвала Угорщина, політична еліта якої демонструвала активну співпрацю із РФ на основі енергетичної безпеки країни. Словаччина зберігала певну двоїстість у ставленні до Європейського Союзу та НАТО, що зумовлює її середній рівень ризику. Чехія, навпаки, характеризується прагненням до інституційного зміцнення національної безпеки та створенням механізмів протидії гібридним загрозам. Найменш вразливою серед країн Вишеградської четвірки є Польща, яка завдяки історичному досвіду, національній консолідації та чіткому зовнішньополітичному курсу зберігала на той час стабільну орієнтацію на західні цінності й безпекові структури.

255

Таким чином, можна зробити висновок, що країни Вишеграду на той час демонстрували економічну єдність та бажання залишатися міцним геоекономічним центром Центральної Європи. Стосовно зовнішньополітичних траєкторій держав регіону вже відстежується поступове розходження, яке може впливати на подальшу єдність і ефективність Вишеградської співпраці.

Російсько-українська війна стала геополітичним тригером випробувань для країн Вишеградської групи а критерій підтримки України може слугувати індикаторами геополітичної орієнтації конкретного уряду.

У жовтні 2025 року прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан сказав, що прагне об'єднати зусилля з Андрієм Бабішем, чия правопопулістська партія перемогла на недавніх парламентських виборах у Чехії, та з прем'єр-міністром Словаччини Робертом Фіцо, щоб ство-

рити антиукраїнський альянс у ЄС (Москаленко 2025). Стає питання щодо ймовірності перетворення Вишеградської групи на євроскептичну чи навіть антизахідну платформу. Формат залишається в кризі через проросійську зовнішньополітичну позицію Угорщини та її скептичний підхід до проукраїнського політичного курсу ЄС.

Відносини між Україною та Угорщиною упродовж останніх років характеризуються підвищеним рівнем напруженості. Ключовим моментом у загостренні двосторонніх відносин стало ухвалення Україною у 2017 році Закону «Про освіту», який, на думку уряду Угорщини, обмежує права угорської національної меншини, що проживає на території Закарпаття. Цей закон спричинив дипломатичні суперечки, зокрема блокування Угорщиною ряду євроатлантичних ініціатив України. Подальше погіршення відносин спостерігалось після початку повномасштабної війни Росії проти України у лютому 2022 року. Угорщина, зберігаючи партнерські зв'язки з Російською Федерацією, неодноразово перешкоджала ухваленню спільних рішень Європейського Союзу щодо посилення санкційного тиску на Москву та надання військової допомоги Україні (Андрощук 2023). Угорщина заслужила в ЄС репутацію найбільш проросійської країни ЄС. Таке позиціонування Угорщини, крім зростаючої ізоляції, також призвело до розриву з її найближчим партнером, Польщею. Це також сприяло зменшенню політичної співпраці з іншими країнами в ширшому регіоні Центральної Європи, за винятком Словаччини.

Зазначимо, що новим викликом для геополітичного кластера Вишеграду стало призначення лідера партії Smer-SD Роберта Фіцо головою нового коаліційного уряду 25 жовтня 2023 року. Вже четвертий уряд Р. Фіцо в Словаччині і, безумовно, найрадикальніший та найдружніший до Росії.

Чеська Республіка належить до найвідданіших прихильників України як у плані політичної підтримки, так і постачання зброї та військового обладнання. У зовнішній політиці країни спостерігався симбіоз між президентом П. Павелом і прем'єр-міністром П. Фіалом, але уряд мав напрочуд низьку підтримку в опитуваннях громадської думки. Навпаки, підтримка опозиційних партій, особливо партії ANO колишнього прем'єр-міністра А. Бабіша, залишалася високою. Як результат в жовтні 2025 року на виборах до палати депутатів в Чехії переміг рух ANO колишнього прем'єр-міністра країни, мільярдера і євроскептика А. Бабіша, який негативно ставиться до підтрим-

ки України. А. Бабіш називає себе прихильником миру і закликає до закінчення війни в Україні. Він висуває гасло «чехи понад усе», що нагадує аналогічні заклики президента США Д. Трампа (BBC News Україна 2025).

Підтримка Польщею України та її масштабний характер, а також її лідерство в сферах безпеки та оборони затьмарили проблеми, які Варшава мала з Брюсселем під час попередніх урядів на чолі з партією «Право і справедливість» (PiS). Новий уряд Д. Туска, створений після виборів у жовтні 2023 року, виправив політику свого попередника в галузі верховенства права та посилив зв'язки з ЄС, але також продемонстрував значну послідовність у підтримці України всіма можливими засобами.

Таким чином, Вишеградська група продовжує існувати як геоекономічна платформа для регіональної співпраці, але не варто очікувати відродження скоординованої зовнішньої чи європейської політики. Для більшості країн Вишеградська група є найважливіший формат регіональної співпраці. У довгостроковій перспективі ідеологічні розбіжності навряд чи розділять країни, що створили В4, незалежно від політичних уподобань правлячих урядів, але існує загроза того, що через збереження політичних розбіжностей окремі країни В4 прагнутимуть долучитися до альтернативних форматів регіональної співпраці. В останні роки набули популярності інші формати, такі як Бухарестська дев'ятка (В9), Ініціатива трьох морів (3SI), Славковський трикутник або Ініціатива Центральної п'ятірки (С5), в яких країни Вишеградської четвірки беруть активну участь.

Польща прагне відігравати більш важливу роль в ЄС, мати більший вплив на європейську політику та отримати статус «великої держави» в європейському просторі. Для цього вона може використовувати Веймарський трикутник (створений у 1991 р.), формат регіональної співпраці, який пов'язує Польщу з двома іншими «великими» державами-членами ЄС (Францією та Німеччиною). Роль Веймарського трикутника збільшується в контексті формування нової європейської системи безпеки. Можна погодитися з аналітикою експертів Інституту Дунайського регіону та Центральної Європи (IDM) стосовно того, що у майбутньому ми побачимо формат Веймар Плюс із залученням Великої Британії. Це допоможе забезпечити необхідні структури для пошуку оборони та координації оборони в

Європі, яка, принаймні, в найближчому майбутньому більше не буде організована зі Сполученими Штатами (Schäffer, Talik 2025).

Словаччина та Чеська Республіка, найімовірніше, інвестуватимуть у розвиток Славківського трикутника (С3) або Ініціативи Центральної п'ятірки (С5) за участю Австрії. На відміну від В4, С3 є мінілатеральним форматом співпраці між країнами подібного розміру Австрією, Чехією та Словаччиною (Özoflu 2023). Необхідно підкреслити, геополітична реальність також впливає на інтенсивність контактів в рамках С3. Амбіції Чехії та Словаччини замінити В4 на С3 у питаннях консультацій та потенційної координації питань, пов'язаних з ЄС, зараз перебувають під питанням, оскільки позиції Чехії та Словаччини почали значно відрізнятися після виборів 2023 року в Словаччині.

258 — Всі країни Вишеграду входять до Ініціативи «Три моря» (3SI), яка сприймається як відносно нова регіональна ініціатива та все ще перебуває в процесі розвитку. Ідея Ініціативи полягала в тому, щоб заповнити розрив між Західною та Центрально-Східною Європою, що розвинувся у другій половині XX століття, та забезпечити зв'язок Північ-Південь поряд з добре налагодженими зв'язками Схід-Захід (Gerasymchuk 2022). Кількість країн-учасниць значно відрізняє її від Вишеградської четвірки та Славковського трикутника. 3SI виникла як президентська ініціатива і значною мірою залишається такою. Спочатку президенти Польщі та Хорватії були рушійними силами ініціативи, сьогодні, крім Польщі, особливо Румунія та країни Балтії виявилися головними промоутерами цього формату. Ініціатива трьох морів розширилася територіально, коли Греція приєдналася до ініціативи в 2023 році, але, незважаючи на існування неформальних інституцій та Інвестиційного фонду, вона залишається слабо інституціоналізованою ініціативою (Straza 2025). Ідея створення постійного секретаріату не була реалізована. Це означає, що Ініціатива трьох морів залишається «коаліцією бажаючих», а не згуртованим блоком країн або навіть міжнародною організацією. Проте Чехію та Словаччину можна назвати країнами, які з різних причин досить вагаються щодо більш інтенсивної участі в ініціативі.

Висновки. В європейському геокономічному просторі є альтернативні варіанти регіональної інтеграції для центральноєвропейських країн. Зазначимо, що місія щодо забезпечення координації центральноєвропейських країн на шляху до вступу в НАТО та ЄС

Вишеградської групи виконана. Був сформований потужний регіональний гео економічний кластер та створена потужна матриця секторальної взаємодії. Російсько-українська війна стала геополітичним тригером для країн Вишеграду що ставить під сумнів стійкість її політичної єдності. Наростаючі протиріччя зовнішньополітичних курсів країн-членів є загрозою для здатності країн Вишеградської групи функціонувати як єдиний геополітичний актор. Позиція Угорщини та Словаччини щодо співпраці з Росією та критикою політики ЄС унеможливує формування спільної позиції з ключових питань безпеки, енергетичної політики та підтримки України. Зазначимо, що економічна складова цієї групи та її інтеграційний потенціал а також діяльність Міжнародного Вишеградського фонду залишають надію для збереження кооперації, навіть попри політичні розбіжності.

Аналіз сучасних викликів Вишеградської групи дозволяє зробити можливі сценарії її подальшого розвитку. По-перше, мінімізація політичного компоненту з пріоритетом на економічний формат об'єднання. По-друге, реформування політичної взаємодії та зміна зовнішньополітичних пріоритетів Угорщини та Словаччини з надією на ефективну діяльність політичної опозиції в цих країнах. На європейському геополітичному просторі Вишеградська група буде існувати, однак рівень політичної суб'єктності та її вплив на європейську геополітику буде зменшений.

259

References:

1. Abegunde B. (2021) Regional Cooperation and State Sovereignty. Athens Journal of Law. Vol. 7, Is. 2, PP. 169-188. URL: <https://www.athens-journals.gr/law/2021-7-2-3-Abegunde.pdf>
2. Androschchuk I. (2023) Rol derzhav Vyshehradskoi hrupy v polityko-dyplomatychnii ta viiskovii pidtrymtsi Ukrainy pislia povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosiiskoi federatsii. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politoloh. studii.. Vypusk 51, s. 109–120 (in Ukrainian).
3. BBC News Ukraine (2025) Vybery v Chekhii: peremohla partiia yevroskeptyka Babisha. Shcho tse znachyt dlia Ukrainy.04.10.2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cm28g5267j4o> (in Ukrainian).
4. Drohoziuk N. (2024) Vyshehradaska hrupa: dynamika stanovlenia ta suchasni realii rozvytku Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu:Zbirnyk naukovykh statei. Chernivtsi::Chernivetskyi natsionalnyi universytet. T. 49. S. 75-83 (in Ukrainian).

5. Gerasymchuk S. (2022). The Prospects of Cooperation between Ukraine and Romania within 3 Seas Initiative. Ukrainian prism. URL: <https://prismua.org/en/13744>

6. International Visegrad Fund. (2000) URL: <https://www.visegrad-fund.org/>

7. Kalasopatan A. (2024) Central Europe: a fairly successful integration. BNP Paribas. Etudes Économiques – BNP Paribas. URL: https://economic_research.bnpparibas.com/html/en-US/Central-Europe-fairly-successful-integration-7/15/2024,49793

8. Klingová K., Milo D. (2017) The Vulnerability Index: Subversive Russian Influence in Central Europe. Globsec Policy Institute URL: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/vulnerability-index-subversive-russian-influence-central-europe>

9. Lenz T., Marks G. (2016). Regional Institutional Designs: Delegation and Pooling. Oxford Handbook of Comparable Regionalism, pp.513-537. URL: https://garymarks.web.unc.edu/wp-content/uploads/sites/13018/2017/02/Lenz-Marks_2016_regional-institutional-design.pdf

260

10. Moskalenko Yu. (2025) Lidery trokh krain maiut namir koor-dynuvaty pozytsii ta provodyty poperedni narady pered samitamy YeS. Dzerkalo tyzhnia. 28.10.2025. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/antiukrajinskij-aljans-u-orbana-zajavili-pro-namir-objednatisja-z-chekhijeju-ta-slovachchinoju.html> (in Ukrainian).

11. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen (2023) Vyshehradska hrupa v novykh politychnykh realiiakh URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vyshehradska-hrupa-v-novykh-politychnykh-realiyakh> (in Ukrainian).

12. Obserwator Finansowy. (2016) The Visegrad Group countries are closer politically than economically. URL: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/in-english/macroeconomics/the-visegrad-group-countries-are-closer-politically-than-economically/>

13. Özoflu M. (2023) Slavkov Triangle as a Minilateral Grouping Within the European Union: A Quantitative Analysis. Köz-gazdaság. URL: https://www.researchgate.net/publication/370301031_Slavkov_Triangle_as_a_Minilateral_Grouping_within_the_European_Union_A_Quantitative_Analysis

14. Rudik N. M. (2020) Ekonomichne vriaduvannia v YeS: rozbudova v konteksti suchasnykh vyklykiv . Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia : zb. nauk. pr. Dnipro. Vyp. 4 (47). S. 49-57 (in Ukrainian).

15. Schäffer S., Talik M. (2025) IDM Short Insight 44: The Weimar Triangle – A Key Format for Europe? Institute for the Danube Region and Central Europe. URL: <https://www.idm.at/en/idm-short-insight-weimar-triangle/>
16. Statistische Bundesamt. (2024) 20 Jahre EU-Osterweiterung: Polen und Tschechien in den Top 10 der wichtigsten Handelspartner Deutschlands.. URL: https://www.destatis.de/DE/Ueber-uns/Organisation/_inhalt.html
17. Strazay T. (2025) The New Geopolitics and Its Impact on Regional Cooperation Formats in Central Europe. *Studia Polityczne* 53(1):12-33. URL: <https://czasopisma.isppan.waw.pl/sp/article/view/3391>
18. Ukrainska pryzma. (2018). Yak dali buduvaty spivpratsiu Ukrainy z Vyshehradskoiu hrupoiu? URL: <https://prismua.org/> як-далі-будувати-співпрацю-україни (in Ukrainian).

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.262-279>

УДК: 327:325.54(477:492)«2023/2024»

© Олена Борисюк¹

ДИПЛОМАТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ УКРАЇНИ З КОРОЛІВСТВОМ НІДЕРЛАНДИ У 2023–2024 РОКАХ

262
— *В умовах російсько-української війни стратегічним завданням української дипломатії, що функціонує на засадах дипломатії воєнного часу, є забезпечення всім необхідним Сил оборони України для утримання лінії фронту, забезпечення їх військовою технікою та боєприпасами, формування міжнародних коаліцій спроможностей та щодо відновлення України, залучення країн світу до окремих пунктів Формули миру Президента України В. Зеленського. Усім цим завданням і викликам відповідала діяльність Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Нідерланди О. Карасевича. Автори звертають увагу на дипломатичну комунікацію Посла України і підготовку ним зустрічей між Президентом України В. Зеленським і прем'єр-міністрами, міністрами закордонних справ і оборони Нідерландів. У хронологічному порядку простежено зустрічі Посла України з парламентарями і лідерами політичних партій Нідерландів, своїми нідерландськими колегами, діяльність Посла України у складі міжнародних організацій за сумісництвом, зокрема Організації із заборони хімічної зброї, створення Спецтрибуналу щодо злочину агресії РФ проти України. Конкретизовано контакти Посла України О. Карасевича з представниками місцевої влади Нідерландів щодо прийому і облаштування умов для проживання біженців з України, діяльність Посольства як своєрідного культурно-інформаційного центру України в Нідерландах. Автори стверджують, що півторарічна каденція Посла України О. Карасевича у цій країні була ефективною і результативною для обох країн.*

Ключові слова: дипломатична комунікація; агресія РФ проти України; участь у парламентських слуханнях; прем'єр-міністр, мі-

¹ Асистент кафедри міжнародних відносин, аспірант ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні комунікації України та ЄС» кафедри міжнародних відносин, Волинський національний університет імені Лесі Українки, E-mail: Borisjuk.Olena@vnu.edu.ua; <https://orcid.org/0009-0005-2228-1979>.

ністр закордонних справ, міністр оборони Королівства Нідерланди; візити; допомога Україні; українські біженці.

Diplomatic Communication of Ukraine with the Kingdom of the Netherlands in 2023–2024

In the context of the Russian-Ukrainian war, the strategic task of Ukrainian diplomacy operating on the principles of wartime diplomacy is to provide the Defense Forces of Ukraine with everything necessary to maintain the front line. It is aimed to provide them with military equipment and ammunition, form international coalitions of capabilities and for the restoration of Ukraine as well as to involve countries of the world in individual points of the Peace Formula of the President of Ukraine Volodymyr Zelensky. The activities of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Kingdom of the Netherlands, O. Karasevych, corresponded to all these tasks and challenges. The article draws attention to the diplomatic communication of the Ambassador of Ukraine and his preparation of meetings between the President of Ukraine V. Zelenskyy and the prime ministers, foreign ministers and defense ministers of the Netherlands. The article traces in chronological order the Ambassador of Ukraine meetings with parliamentarians and leaders of political parties of the Netherlands, his Dutch colleagues, the activities of the Ambassador of Ukraine as part-time members of international organizations in particular the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons and the creation of the Special Tribunal for the crime of aggression of the Russian Federation against Ukraine. The contacts of the Ambassador of Ukraine O. Karasevych with representatives of the local authorities of the Netherlands regarding the reception and arrangement of conditions for the residence of refugees from Ukraine and the activities of the Embassy as a kind of cultural and information center of Ukraine in the Netherlands are specified. The authors argue that the one and a half year tenure of the Ambassador of Ukraine O. Karasevych in this country was effective and productive for both countries.

263 —

Keywords: diplomatic communication; Russian aggression against Ukraine; participation in parliamentary hearings; Prime Minister, Minister of Foreign Affairs, Minister of Defense of the Kingdom of the Netherlands; visits; assistance to Ukraine; Ukrainian refugees.

Постановка наукової проблеми. У статті з Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 р. визначено основні функції ди-

пломатичної місії. Зокрема, це представлення акредитованої держави в державі перебування; захист у державі перебування інтересів акредитованої держави та її громадян у межах, дозволених міжнародним правом; ведення переговорів з урядом держави, що приймає; з'ясування всіма законними засобами умов і подій у державі перебування, а також звітування про це перед урядом акредитованої держави; сприяння розвитку дружних відносин між акредитованою державою та державою, що приймає, їхніх економічних, культурних і наукових відносин (Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961: 95–224). Фактично це трактування такого новітнього поняття як «дипломатична комунікація».

264 — Дипломатична комунікація – це офіційне спілкування між державами, що суворо регульоване нормами дипломатичного етикету та протоколу. Це стійка система статусно-рольових відносин (Holtsova, Davydova 2021: 111–114). Дипломатична комунікація має свою інституціональну структуру, моделі, символіку, ритуали, процедури, правила, норми етикету і міжнародного протоколу. У дипломатичній комунікації кожна дія, кожен документ має інституціонально змістовне і процедурно-символічне значення (Barbiche 2012). Н. Карпчук доводить, що у XXI ст. дипломатична комунікація зазнала впливу інформаційно-комунікаційних технологій, що посприяли формуванню її нових трендів (Karpchuk 2024: 72). З огляду на це становить інтерес простежити особливості дипломатичної комунікації Посла України в Нідерландах О. Карасевича на займаній посаді з представниками державної влади країни перебування.

Аналіз останніх досліджень. В умовах триваючої російсько-української війни знайти детальну інформацію про дипломатичну комунікації України з Королівством Нідерланди складно. Це зумовлено тим, що Нідерланди надають значну допомогу Україні саме у сфері безпеки, тому така інформація або засекречена, або офіційно її повідомляють значно пізніше. Крім того, в умовах активної фази війни значна увага зосереджена на дипломатичній активності Президента України, міністра закордонних справ України та міністра оборони України.

Джерелами для нашого дослідження були Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://www.president.gov.ua/>), Верховної Ради України (www.golos.com.ua), сторінки МЗС України (<https://mfa.gov.ua/>), Міністерства оборони України, повідомлення

інформаційних агентств України. Інформативними щодо особливостей роботи Посольства України в Нідерландах були інтерв'ю Посла України О. Карасевича вітчизняним та нідерландським медіа (Drabok 2024. Oleksandr Karasevych, posol Ukrainy v Niderlandakh. Kliuchove dosiahnennia), (Drabok 2024. Oleksandr Karasevych, Posol Ukrainy v Niderlandakh. Dva miliardy), (Foorthuis 2024), сторінки у соціальних мережах українських громадських організацій у Нідерландах. Ми не виявили прямих досліджень і публікацій українських науковців, експертів, що системно досліджували б дипломатичну комунікацію Посольства і посла України у Королівстві Нідерланди. Це доводить, що тема актуальна.

Мета дослідження. Мета дослідження – вивчення особливостей дипломатичної комунікації Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Нідерланди О. Карасевича (травень 2023 р. – листопад 2024 р.) з представниками влади цієї держави з метою їхнього інформування про широкомасштабну агресію РФ проти України та пошуку підтримки України Нідерландами у російсько-українській війні.

265

Методологічні основи дослідження. Автори використали івент-аналіз для аналізу зустрічей між високопосадовцями, міністрами, парламентарями та представниками Нідерландів та України, аналізу програм їхніх візитів в Україну. Статистичний метод використали для встановлення обсягів фінансової і безпекової підтримки Нідерландами України. Компаративний метод дав можливість порівняти підтримку України істеблшментом Нідерландів, попереднім та чинним складом уряду країни, зіставити їхні пріоритети допомоги Україні. Також використано методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції.

Виклад основного матеріалу. 10 травня 2023 р. Олександр Олександрович Карасевич був призначений Надзвичайним і Повноважним Послом України в Королівстві Нідерланди. Цю посаду він обіймав з червня 2023 р. і до 29 листопада 2024 р. О. Карасевич (1981 р. н., Харків) закінчив факультет міжнародного та європейського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та юридичну школу «Osgood Hall» в Торонто (2009 р., магістр права). У 2003 р. розпочав роботу в Департаменті консульської служби МЗС України. Продовжив дипломатичну кар'єру в Генеральному консульстві України в Торонто на посаді консула. У 2009 р. перейшов на роботу у відділ міжнародного співробітництва

Адміністрації Президента України, де опікувався міжнародно-правовими, а також дво- та багатосторонніми питаннями. Із 2017 р. до 2021 р. працював у Страсбурзі (Франція) на посаді заступника Постійного представника України при Раді Європи. У 2021 р. повернувся до МЗС України. Після короткого періоду роботи на посаді директора з питань міжнародних організацій перейшов до Офісу Президента України, де очолив Департамент зовнішньої політики та стратегічного партнерства (Karasevych Oleksandr Oleksandrovych). Таким чином, до свого призначення послом О. Карасевич вже мав досвід дипломатичної роботи.

Наприкінці червня 2023 р. О. Карасевич вручив вірчі грамоти Королю Нідерландів Віллему-Александру (Posol Ukrainy v Niderlandakh Oleksandr Karasevych vruchyv 2023). 27 вересня 2023 р. прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте вперше зустрівся з новим послом України. М. Рютте підтвердив О. Карасевичу, що Нідерланди продовжуватимуть підтримувати Україну в будь-який можливий спосіб так довго, як це буде потрібно (Premier Niderlandiv proviv pershu 2023).

— Призначення О. Карасевича відбулося в умовах широкомасштабної агресії РФ проти України. Як Посол він був задіяний у підготовці зустрічей Президента України з високопосадовцями Нідерландів. Відповідно до дипломатичних правил України, посол України має бути в Україні, коли столицю відвідують міністр оборони, міністр закордонних справ і лідер держави перебування. Так, 20 серпня 2023 р. під час робочого візиту Президент України зустрівся з прем'єром Нідерландів М. Рютте в Амстердамі. Вони обговорили постачання літаків F-16 для України, Формулу миру, майбутній Глобальний саміт миру, що його хотіла провести Україна, та притягнення РФ до відповідальності (Yurchenko 2023).

02 листопада 2023 р. Президент України В. Зеленський зустрівся з міністром оборони Королівства Нідерланди К. Оллонгрен, яка прибула з візитом до України. Вона відвідала Харків. Президент України високо оцінив діалог з прем'єр-міністром Нідерландів М. Рютте, висловив вдячність усьому політичному класу і суспільству Нідерландів за віру в Україну (Hlava derzhavy zustrivsia 2023). На той час Нідерланди були одним із топ п'яти союзників України з обсягу як військової, так і невійськової допомоги. При цьому військова допомога становила більшу частку в загальній допомозі. Станом на грудень 2023 р. загальний обсяг підтримки досяг 2,6 млрд євро. Тому

закономірно, що основна увага Посла України була зосереджена на взаємодії України і Нідерландів в оборонній сфері і наданні останньою військової допомоги Україні.

17 лютого 2024 р. у межах Мюнхенської конференції з питань безпеки Президент України знову зустрівся з Прем'єр-міністром Нідерландів. В. Зеленський подякував Королівству Нідерланди і особисто М. Рютте за вагому підтримку України під час повномасштабного вторгнення рф. Він відзначив оборонну допомогу Нідерландів обсягом понад 2 млрд євро, передбачену для України у 2024 р., а також внески до Європейського фонду миру, гуманітарну допомогу та підтримку проєктів із відбудови України. Сторони обговорили потреби України в ППО та артилерії. Окремо зупинилися на діяльності міжнародної авіаційної коаліції, важливій ролі Нідерландів у процесі підготовки українських пілотів на території Румунії та передачі Україні винищувачів F-16. Лідери країн обговорили реалізацію Української формули миру та підготовку до проведення першого Глобального саміту миру у Швейцарії. Окрему увагу приділили інтеграції України в НАТО (U Miunkheni 2024).

267

Посол України О. Карасевич також проводив роботу з підготовки зустрічей Президента України з прем'єр-міністром Нідерландів. О. Карасевич був присутній, коли прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте приїхав у Харків (1 березня 2024 р.). Він був першим лідером іноземної держави, який під час повномасштабної війни відвідав це місто. Президент України та прем'єр-міністр Королівства Нідерланди оглянули будівлі, зруйновані внаслідок обстрілів з боку РФ, і вшанували пам'ять загиблих дітей, побували на уроках, що проводили у спеціально облаштованих класах на станції метро «Університет» (Zelenskyi i Riutte u Kharkovi 2024), відвідали клінічний центр, де проходили лікування військовослужбовці ЗСУ (Zelenskyi i Riutte vidvidaly 2024). На спільній з Президентом України пресконференції прем'єр-міністр Нідерландів заявив, що Нідерланди зобов'язуються надати Україні 22 військових патрульних катери, 3 бойових кораблі і щонайменше 9 гаубиць (Niderlandy peredadut Ukraini 2024).

У Харкові Президент України В. Зеленський та Прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте провели переговори у вузькому, розширеному форматах та у форматі засідання військового кабінету. Вони підписали десятирічну Угоду про співробітництво у сфері безпеки. Документ передбачав 2 млрд євро військової допомоги від Нідерландів у

2024 р., а також подальшу оборонну допомогу протягом наступних десяти років. Угода визначила пріоритети надання допомоги у сфері протиповітряної оборони, артилерії, морських і далекобійних засобів, з особливим акцентом на зміцненні Повітряних сил ЗСУ. У невійськовій сфері угода передбачала посилення допомоги Україні в напрямку економічного відновлення й відбудови, протидії гібридним загрозам, у галузі розвідки, кібернетичної та інформаційної безпеки, у сфері боротьби з організованою злочинністю, у галузі критичної інфраструктури (Bilshist u parlamenti 2024).

2 вересня 2024 р. прем'єр-міністр Нідерландів Д. Схооф, який очолив уряд на початку липня, для свого першого візиту в Україну обрав прифронтове Запоріжжя. До нього у цьому місті не був жоден лідер держави світу. Під час переговорів у Запоріжжі Президент України В. Зеленський та Д. Схооф основну увагу приділили обговоренню того, як посилити захист від російського терору. В. Зеленський зауважив, що Нідерланди є лідером у коаліціях ППО та F-16, а також у реалізації пункту Формули миру щодо справедливості й беруть участь у спільній роботі для притягнення Росії до відповідальності за війну. Сторони обговорили посилення санкційного тиску на РФ, забезпечення укриттями, допомогу енергетичному сектору України, підготовку до наступного саміту НАТО, що мав відбутися у Гаазі у 2025 р. Д. Схооф оголосив про надання нового пакета допомоги Україні у понад 200 млн євро, що буде спрямований на підтримку енергетичної системи й міститиме обладнання для розмінування, медичної допомоги (Premier-ministr Korolivstva Niderlandy Dik Skhoof 2024).

Посол О. Карасевич активно розвивав співпрацю між Україною і Нідерландами на рівні міністерств. Так, 21 червня 2024 р. ще попередній уряд Нідерландів під керівництвом М. Рютте оголосив, що країна спільно зі ще однією державою передадуть Україні систему ППО «Patriot». А вже 6-7 липня 2024 р. глави МЗС К. Вельдкамп та Міноборони Р. Брекельманс нового уряду Нідерландів здійснили свій перший закордонний візит в Україну. Їх супроводжував О. Карасевич. В рамках поїздки їм показали зруйновану обстрілами ТЕС. 6 липня пройшла спільна пресконференція міністрів закордонних справ Д. Кулеби та К. Вельдкамп за підсумками переговорів у Києві (MZS Ukrainy, 6 lyupnia 2024). Міністр оборони зустрівся з Президентом України В. Зеленським в Одесі. Під час зустрічі з заступником міністра оборони України з питань європейської інтеграції та роз-

ширеною делегацією Міноборони Р. Брекедьманс підтвердив непохитну підтримку України. Нідерландська делегація відвідала підприємство, що виробляє дрони. В ході переговорів особливу увагу було приділено питанням технологій як одному зі шляхів підтримки України (Matiasz 2024). Міністри наголосили, що у перший тиждень своєї роботи вони хотіли особисто засвідчити, що уряд Нідерландів продовжує повною мірою підтримувати Україну (Iemets, Tyshchenko 2024). Таким чином, те, що вже у перші дні роботи після призначення нового уряду міністр оборони та міністр закордонних справ Нідерландів відвідали Україну, засвідчило ефективність дипломатичної комунікації О. Карасевича, влади України загалом з високопосадовцями Нідерландів.

06 жовтня 2024 р. представники Міністерства з питань стратегічних галузей та Міністерства оборони України зустрілися з представниками Міністерства оборони та Посольства Королівства Нідерландів в Україні. Від української сторони, окрім Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Нідерланди О. Карасевича, у ній брали участь міністр з питань стратегічних галузей промисловості України, його заступники, заступник міністра оборони України. Королівство Нідерланди представляли Міністр оборони, Головнокомандувач Збройних Сил, Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Нідерландів в Україні А. Дорхаут. Міністр оборони Р. Брекедьманс заявив, що Нідерланди виділяють 400 млн євро на постачання безпілотних систем до України з різних джерел і надалі відіграватимуть провідну роль у її підтримці. Також Нідерланди продовжать навчати військових для підтримки функціонування систем озброєння (гаубиці, «Патріоти») та F-16. Під час зустрічі сторони обговорили питання розвитку співпраці у сфері промислового партнерства, створення умов для військової підтримки ЗСУ Нідерландами (Ukraina y Niderlandy provely 2024).

О. Карасевич активно комунікував з парламентарями Королівства. Після виборів у листопаді 2023 р. Посол України особисто зустрівся з лідерами політичних партій Нідерландів. Він інформував їх про те, що відбувається в Україні, і наголосив, що Нідерланди відіграють вирішальну роль у допомозі Україні, і що для України важливо, щоб ця роль продовжувалася (Foorthuis 2024). На початку грудня 2023 р. в новообраному парламенті Нідерландів пройшли дебати з міжнародної проблематики, і майже на 90% ці дебати були присвя-

чені саме Україні. У підсумку парламент проголосував за резолюції щодо підтримки України і дві третини депутатів у новообраному парламенті виступили за збереження Нідерландами такого ж високого рівня підтримки України. Для налагодження співпраці з парламентом Нідерландів Посол у січні 2024 р. зустрівся з лідером ультраправої Партії свободи (PVV) Г. Вілдерсом. Ця партія напередодні виборів була доволі скептично налаштована щодо підтримки України. Однак результатом зустрічі було те, що Г. Вілдерс і його партія заявили про підтримку України (Drabok 2024. Oleksandr Karasevych, Posol Ukrainy v Nederlandakh. Dva miliardy yevro).

270 — 14 березня 2024 р. у парламенті Нідерландів відбулися чергові дебати про стан війни в Україні. Вони тривали з 18 год. 40 хв. до 00:15 хв. Впродовж усього цього часу у них брали участь прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте, міністр закордонних справ Нідерландів Ганке Брьюінс Слот, міністр оборони К. Оллонгрен та міністр зовнішньої торгівлі та співробітництва Джефрі ван Льовен. У залі був присутній Посол України в Нідерландах О. Карасевич. Він заявив, що дебати «були вчасним, актуальним кроком і сигналом про підтримку Нідерландами України. Це свідчення особливої уваги офіційної Гааги до України, її народу». Значну увагу під час дискусії приділили допомозі, що її потребує Україна в оборонній сфері, участі Нідерландів у міжнародній коаліції дронів. Більшість депутатів під час дебатів виступили за підтримку України. Прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте зазначив, що Україні не вистачає сучасних систем ППО, тому одним із пріоритетів для Нідерландів є допомога в цьому напрямку. За його словами, треба продовжувати підтримувати Україну тому, що «на карту поставлено дуже багато – йдеться про їхню безпеку, а також нашу безпеку» (Bilshist u parlamenti 2024). Отже, завдяки особистій присутності О. Карасевича йому вдалося донести до нідерландських парламентарів стан справ в Україні і переконати їх продовжувати надавати допомогу Україні.

Важливо, що перший закордонний візит делегації парламенту Нідерландів після виборів відбувся до України. Під час зустрічі 01 квітня 2024 р. з головою Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки України її учасники (депутати двох комітетів, представники коаліції, опозиції, лівого і правого крила Нідерландів) обговорили ситуацію на передовій російсько-українського фронту, можливості в активних та оборонних діях і тенден-

ції розвитку ситуації. Особливу увагу було приділено забезпеченню ЗСУ артилерією та БПЛА (Pres-sluzhba Verkhovnoi Rady 2024). Отже, завдяки особистим зусиллям Посла України парламентарі Нідерландів постійно були детально інформовані про стан справ в Україні, потреби ЗСУ в іноземній допомозі.

Посол України в Королівстві Нідерланди О. Карасевич намагався бути заангажований у авторитетні експертні кола Нідерландів. 21 листопада 2024 р. він брав участь у конференції «Clingendael State of the Union 2024» як спікер на вступній панельній дискусії «Майбутнє України». Під час експертного обговорення за участю керівника відділу безпеки, старшого наукового співробітника та генеральної директорки Нідерландського Інституту міжнародних відносин (Clingendael Institute) відбувся обмін думками щодо припинення агресії рф та досягнення справедливого і сталого миру в Україні. Посол України наголосив, що жодні домовленості щодо України не можуть бути укладені без України (Ukraine – top tema 2024). Така інформаційна робота Посольства України зумовила те, що Нідерланди зберегли таку ж підтримку України, насамперед безпекову, яку вони почали надавати відразу після повномасштабного вторгнення рф на територію України. Цього вдалося досягти, незважаючи на зміну уряду, формування нової владної коаліції. Усе, що було обіцяно Україні, надходило: артилерійські снаряди, танки, засоби ППО, «Patriot», літаки. Станом на кінець осені 2024 р. Україна від Нідерландів отримала загалом військової допомоги на майже 4 млрд євро від початку повномасштабного вторгнення (Drabok 2024. Oleksandr Karasevych, posol Ukrainy v Niderlandakh. Kliuchove dosiahnennia).

Сильною стороною Нідерландів у міжнародній допомозі Україні було те, що влада країни багато чого ініціювала й робила сама, а також об'єднала навколо своїх ідей закордонних партнерів. 1 жовтня 2024 р. експрем'єр Нідерландів М. Рютте офіційно став новим генеральним секретарем НАТО. В одному зі своїх виступів він припустив, що Україна може стати 33-м або 34-м членом НАТО. Той факт, що М. Рютте генсек НАТО важливий для України, адже він чотирнадцять років був прем'єр-міністром Нідерландів і особисто знайомий з багатьма світовими політиками. Неодноразова комунікація з ним Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Нідерланди, візити М. Рютте в Україну гарантували чітке розуміння ним того, що відбувається в Україні, що означає ця війна для безпеки

країн Європи. Таким чином, завдяки тривалій комунікації О. Карасевича з М. Рютте українська сторона могла сподіватися на продовження результативної співпраці з ним на новій посаді і з НАТО загалом.

Ще однією сферою діяльності Надзвичайного і Повноважного Посла України у Нідерландах була робота у складі міжнародних організацій. Ще до свого призначення Послом України у Нідерландах О. Карасевич входив до складу робочої групи щодо створення у Гаазі спецтрибуналу щодо злочину агресії проти України (Ukaz Prezydenta Ukrainy 2022). Перебування у Нідерландах, де розташовані Міжнародний кримінальний суд (МКС) та Міжнародний суд ООН (МС ООН), дозволило йому активно взаємодіяти з міжнародними судовими інституціями. Нідерланди взяли на себе лідерство за п. 7 «Відновлення справедливості» Формули миру Президента В. Зеленського. У контексті реалізації зазначеного пункту спільними зусиллями України, Нідерландів та інших партнерів (Ради Європи, Євроюсту) вдалося створити та розмістити в Гаазі інституції, що опікуються питаннями притягнення росії до відповідальності. 17 липня 2023 р. офіційно було відкрито Реєстр збитків, спричинених російською агресією. Крім того, на базі Євроюсту у Гаазі було створено координаційну платформу – Міжнародний центр з переслідування за злочин агресії (Niderlandy ye vazhlyvym 2024).

Одним з ключових елементів п. 7 є майбутнє створення трибуналу щодо покарання винних за злочин агресії. О. Карасевич активно лобював розміщення майбутнього Спеціального трибуналу саме в Гаазі, де вже існує відповідна правова інфраструктура та підтримка з боку уряду Нідерландів. Як Посол він брав участь у роботі т. зв. «Основної групи» (Core Group), що об'єднує сорок держав і міжнародних організацій для напрацювання технічних та правових аспектів створення трибуналу.

У червні 2024 р. Президент України В. Зеленський призначив О. Карасевича постійним представником України при Організації із заборони хімічної зброї (ОЗХЗ) за сумісництвом (Shramko 2024). Тому Посол України в Нідерландах постійно контактував з цією міжнародною організацією. Під час виступу на 106-й сесії Виконавчої ради ОЗХЗ 9 липня 2024 р. у Гаазі О. Карасевич засудив збройну агресію росії проти України та привернув увагу до фактів порушення з боку рф норм міжнародного права, Конвенції про заборону хімічної зброї в частині застосування проти України небезпечних хімічних

речовин та хімічних засобів боротьби із заворушеннями. Постпред України відзначив важливість консолідації міжнародних зусиль з метою подальшої ізоляції рф на міжнародній арені. Окремий наголос він зробив на неприйнятності обрання рф до складу Виконавчої ради організації на 2025–2027 рр. (Pokarannia Rosii 2024).

Під час 107-ї сесії Виконавчої ради ОЗХЗ Постійний представник України при цій організації О. Карасевич представив інформацію щодо використання росією на території України хімічної зброї проти українських військ. Він зазначив, що за даними Міністерства оборони України, з 17 лютого 2023 р. до 16 вересня 2024 р. було зафіксовано та задокументовано 4228 випадків застосування противником боєприпасів, що містять шкідливі хімічні речовини, що є порушенням Конвенції. Завдяки такому інформуванню О. Карасевича Велика Британія напередодні оголосила про запровадження санкцій проти російських військ радіологічного, хімічного і біологічного захисту, їхнього командувача і двох підпорядкованих їм лабораторій «за їхню роль у застосуванні росією хімічної зброї в Україні» (Ukraine predstavyly 2024). Наполеглива робота О. Карасевича і української делегації у цій організації сприяла тому, що у подальшому, а саме в листопаді 2024 р. Україна вперше отримала офіційні висновки від Організації із заборони хімічної зброї, що підтверджували використання росією токсичних хімічних речовин як засобу ведення війни.

В одному з інтерв'ю українським медіа Посол О. Карасевич звернув увагу на те, що нідерландці пам'ятають Другу світову, вони не забули окупацію країни під час Другої світової війни, бомбардування Роттердаму, добре пам'ятають біль від втрати рідних після збиття пасажирського літака «Malaysia Airlines», що виконував рейс MH17, 17 липня 2014 р. в небі поблизу Донецька. Тому санкційна політика була одним з важливих напрямів роботи посольства. Посол постійно зустрічався з парламентаріями, міністром закордонних справ, представниками влади Нідерландів по санкційному блоку. Посольство намагалось активізувати владу Королівства Нідерланди у запровадженні санкцій проти РФ. З цією метою улітку 2024 р. у приміщенні посольства України була проведена спеціальна виставка, на якій були представлені компоненти дронів, ракет. Під час її експонування партнерам із міністерств, парламентаріям Нідерландів, представникам інших країн, які залучені до санкційної роботи, показували, що вироблені в Європі чипи, потрапляють у рф і вбивають україн-

ців (Drabok 2024. Oleksandr Karasevych, posol Ukrainy v Niderlandakh. Kliuchove dosiahnennia). Посол О. Карасевич курирував питання надання Нідерландами допомоги у відновленні України. Адже влада Королівства не фокусувала її на конкретному місті чи регіоні України, а визначила для себе три ключових напрямки роботи – сільське господарство, медицина, водний менеджмент. Крім того, приділяли увагу міжрегіональній співпраці. Зокрема проєкту в рамках якого місцева асоціація муніципалітетів надавала підтримку громадам Херсонщини (Drabok 2024. Oleksandr Karasevych, Posol Ukrainy v Niderlandakh. Dva miliardy yevro).

274 — Посол О. Карасевич опікувався справами українських біженців у Королівстві Нідерланди. Після широкомасштабної агресії РФ у Нідерландах знайшли тимчасовий прихисток 105 тис. українців, у той час як до 2022 р. їх було 10 тис. осіб. Станом на січень 2024 р. щодня майже сто нових громадян України прибували у Нідерланди та зверталися по захист. Із них – 70% прибували з території України. Решта 30% – це внутрішня європейська міграція, значну частину з них становили чоловіки, які прибували з інших країн ЄС, виключно з метою працевлаштування. Така кількість громадян України створили значне навантаження на місцеву соціальну, медичну та освітню системи. Однак, незважаючи на це, Нідерланди не погіршили умови перебування громадян України і продовжували приймати і розміщувати її громадян (BBB: kunnen Oekraïners 2024). Станом на липень 2024 р. в Нідерландах було зареєстровано понад 120 тис. тимчасово переміщених осіб з України. Загалом українська громада в Нідерландах становить до 130 тис. осіб (Niderlandy ye vazhlyvum 2024). Зважаючи на це, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Нідерланди О. Карасевич тісно співпрацював з центрами, у яких перебували тимчасово переміщені особи з України, а також контактував з представниками української діаспори в цій країні.

Залишаючи посаду Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Нідерланди О. Карасевич провів прощальні подячні зустрічі з міністром закордонних справ та міністром оборони Нідерландів. Він подякував їм за те, що вони роблять для підтримки України та українців, і просив не зменшувати темпу і рівня підтримки. На знак вдячності Посол О. Карасевич зробив міністрам особливий подарунок – шматочки першого «Кинджала», знищеного над Києвом. Цю ракету знищила система «Patriot», а перші «Patriot» при-

їхали в Україну саме з Нідерландів. Це був символічний подарунок із проханням допомагати Україні й надалі. Загалом, свою діяльність О. Карасевич підсумував так: «мені не соромно за те, що зроблено за ці півтора року» (Drabok 2024. Oleksandr Karasevych, posol Ukrainy v Nederlandakh. Kliuchove dosiahnennia).

Висновки. Дипломатичні правила і практика України передбачають, що посол працює за кордоном три-чотири роки. Однак, каденція Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Нідерланди О. Карасевича була коротшою – півтора року. Протягом цього часу він брав активну участь в офіційних зустрічах на найвищому рівні між лідерами двох країн, особливо тих, що відбувалися в Нідерландах і Україні. Найчастіше вони стосувалися двосторонніх відносин та питань безпеки України. Посол О. Карасевич супроводжував цих посадових осіб під час їх перебування на території України. За період його каденції Україну двічі відвідали прем'єр-міністри, тричі – міністри оборони та один раз міністр закордонних справ Королівства Нідерланди. Це очевидна заслуга Посла України, адже за цей час в Нідерландах відбулись відставка уряду М. Рютте (липень 2023 р.), позачергові парламентські вибори (листопад 2023 р.), багатомісячні складні переговори про формування коаліції. Однак свій перший закордонний візит новопризначені прем'єр-міністр Нідерландів, міністри МЗС та Міноборони та делегація парламенту здійснили саме в Україну. Окрім цього, під час каденції Посла України О. Карасевича Президент України двічі особисто зустрічався з прем'єр-міністром Нідерландів М. Рютте у різних форматах.

Нідерланди продовжують надавати активну дипломатичну, економічну, гуманітарну та військову допомогу Україні в її боротьбі проти агресії рф, послідовно виступають за посилення санкцій проти рф, а також за розслідування воєнних злочинів, учинених російськими військами в Україні. Найважливішим результатом діяльності Посла О. Карасевича вважаємо те, що Нідерланди продовжували неухильно підтримувати Україну, не зменшили обсяги фінансової допомоги для сектору національної безпеки України. Завдяки злагодженій роботі Посольства України і особисто Посла нідерландські політики були детально обізнані із поточними потребами України, а переважна більшість нідерландських парламентарів незмінно підтримували і продовжують підтримувати Україну. Підтвердженням цього стало те, що 1 березня 2024 р. у Харкові Президент України В. Зеленський

і прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте підписали угоду про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Нідерландами. Документ містить потужний військовий блок, що передбачає надання Україні сучасного військового обладнання та підтримку оборонної промисловості. Угода чітко підтвердила підтримку з боку Нідерландів майбутнього членства України в ЄС і НАТО.

За 569 днів своєї роботи О. Карасевич неодноразово був учасником парламентських слухань з питань України, зустрічався з депутатами Генеральних Штатів країни, експертами, колишніми високопосадовцями Королівства Нідерланди. Активні контакти О. Карасевича з бургомістрами, представниками правління муніципалітетів, мерами міст були зумовлені тим, що в Нідерландах перебуває 120 тис. тимчасово переміщених осіб з України і в багатьох містах країни діють центри прийому українських біженців. Посол України цікавився умовами в яких проживають українці, їхніми можливостями щодо отримання освітніх і соціальних послуг, взаємодією з нідерландськими фондами і волонтерами. Посольство України мотивувало та підтримувало серед нідерландців інтерес до української культури та мови.

Окремої уваги заслуговує робота Посла О. Карасевича як представника України при міжнародних організаціях. Так, завдяки злагоженій роботі української делегації в Організації із заборони хімічної зброї та Надзвичайного і Повноважного Посла України О. Карасевича – Постійного представника від України у цій організації за сумісництвом – Україна вперше отримала офіційні висновки від цієї організації, що підтвердили використання Росією токсичних хімічних речовин як засобу ведення війни. Також О. Карасевич був і залишається активним учасником дипломатичного процесу, спрямованого на забезпечення правосуддя для України у створенні Спеціального трибуналу у Гаазі.

Перспективи подальших досліджень визначені тим, що 29 жовтня 2025 р. у Нідерландах відбулися дострокові парламентські вибори. Їхній переможець – проєвропейська партія «Демократи 66» (D66) на чолі з Р. Єтеном заявили про свою підтримку України. Хоча ще триває формування нового коаліційного уряду, можна сподіватися, що політика Амстердама не зазнає суттєвих змін і Нідерланди й надалі залишаться серед лідерів підтримки України на європейському континенті.

References:

1. Barbiche, B. (2012). Les institutions de la monarchie française à l'époque moderne. XVI-e – XVIII-e siècle. Paris: Presses Universitaires de France.
2. BBB: kunnen Oekraïners niet terug naar veilige delen eigen land? (2024). URL: <https://nos.nl/artikel/2506788-bbb-kunnen-oekraïners-niet-terug-naar-veilige-delen-eigen-land>.
3. Bilshist u parlamenti Niderlandiv pid chas debativ vystupyla za pidtrymku Ukrainy (2024). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3840789-bilsist-u-parlamenti-niderlandiv-pid-cas-debativ-vistupila-za-pidtrimku-ukraini.html>.
4. Drabok, I. (2024). Oleksandr Karasevych, posol Ukrainy v Niderlandakh. Kliuchove dosiahnennia – te, shcho Niderlandy zberehly taku zh pidtrymku Ukrainy, yak i na pochatku povnomashtabnoho vtorhнення. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3937639-oleksandr-karasevic-posol-ukraini-v-niderlandah.html> (in Ukrainian).
5. Drabok, I. (2024). Oleksandr Karasevych, Posol Ukrainy v Niderlandakh. Dva miliardy yevro – zahalnyi obsiah dopomohy, yakyi Niderlandy vydiliaiut dlia Ukrainy tsoho roku. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3824577-oleksandr-karasevic-posol-ukraini-v-niderlandah.html> (in Ukrainian).
6. Foorthuis, M. (2024). Interview with H.E. Oleksandr Karasevych, Ambassador of Ukraine to the Netherlands. URL: <https://hagueresearch.org/interview-ukrainian-ambassador/>.
7. Hlava derzhavy zustrivsia z ministrom oborony Niderlandiv (2023). URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-zustrivsia-z-ministrom-oboroni-niderlandiv-86761>.
8. Holtsova, M. H., Davydova, T. V. (2021). Funktsionuvannia stylistychnykh zasobiv u dyplomatychnii komunikatsii. Philological Sciences and Translation Studies: European Potential. Publishing House «Baltija Publishing». July 9-10, 111–114. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/144/4229/8895-1> (in Ukrainian).
9. Iemets, M., Tyshchenko, K. (2024). Novi ochilnyky MZS i Mino-borony Niderlandiv zdiisnyly svii pershyi vizyt v Ukrainu. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/07/07/7464551/> (in Ukrainian).
10. Karasevych Oleksandr Oleksandrovych. Derzhavnyi sekretar MZS Ukrainy. URL: <https://mfa.gov.ua/persons/oleksandr-karasevich> (in Ukrainian).

11. Karpchuk, N. (2024). Suchasni trendy dyplomatychnoi komunikatsii: «Whatever Works». Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii, №1(18), 69–84. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/uk/article/view/366/337> (in Ukrainian).

12. Matiash, T. (2024). Ministr oborony Niderlandiv vidvidav ukrainske pidpriemstvo z vyrobnytstva droniv. URL: https://lb.ua/world/2024/07/07/622970_ministr_oboroni_niderlandiv.html (In Ukrainian).

13. MZS Ukrainy, 6 lypnia (2024). Spilna preskonferentsiia ministriv zakordonnykh sprav Ukrainy Dmytra Kuleby ta Niderlandiv Kaspара Veldkampa. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=833021288764321> (in Ukrainian).

14. Niderlandy peredadut Ukraini boiovi katery ta haubytsi – Riutte (2024). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3834554-niderlandi-peredadut-ukraini-bojovi-kateri-ta-gaubici-rutte.html> (in Ukrainian).

278 — 15. Niderlandy ye vazhlyvym politychnym partnerom Ukrainy (2024). Presssluzhba Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://www.golos.com.ua/article/379908> (in Ukrainian).

16. Pokarannia Rosii za vchyneni zlochyny ye nemynuchym – postpred Ukrainy pry OZKhZ (2024). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3883659-pokaranna-rosii-za-vcineni-zlocini-e-neminucim-postpred-ukraini-pri-ozhz.html> (in Ukrainian).

17. Posol Ukrainy v Niderlandakh Oleksandr Karasevych vruchyv virchi hramoty Koroliu Niderlandiv Villemu-Aleksandru (2023). URL: <https://netherlands.mfa.gov.ua/news/posol-ukrayini-v-niderlandah-oleksandr-karasevich-vruchiv-virchi-gramoti-korolyu-niderlandiv-villemu-aleksandru> (in Ukrainian).

18. Premier Niderlandiv proviv pershu zustrich z novym poslom Ukrainy (2023). URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/09/27/7170263/> (in Ukrainian).

19. Premier-ministr Korolivstva Niderlandy Dik Skhoof zdiisnyv vizyt v Ukrainu (2024). URL: <https://netherlands.mfa.gov.ua/news/premyer-ministr-korolivstva-niderlandi-dik-shoof-zdijsniv-vizit-v-ukrayinu> (in Ukrainian).

20. Pres-sluzhba Verkhovnoi Rady Ukrainy (2024). Komitet z pytan natsionalnoi bezpeky, oborony ta rozvidky proviv zustrich z delehatsiieiu parlamentu Niderlandiv. URL: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/248035.html> (in Ukrainian).

21. Shramko, Yu. (2024). Zelenskyi pryznachyv postiinoho predstavnyka Ukrainy v OZKhZ. URL: <https://unn.ua/en/news/zelenskyi-appoints-permanent-representative-of-ukraine-to-opcw> (in Ukrainian).

22. U Miunkheni Volodymyr Zelenskyi proviv zustrich iz Markom Riutte (2024). URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-myunkheni-volodimir-zelenskij-proviv-zustrich-iz-markom-ryu-89049> (in Ukrainian).

23. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro robochu hrupu z opratsiuvannia pytannia stvorennia spetsialnoho mizhnarodnoho trybunalu shchodo zlochynu ahresii proty Ukrainy (2022). URL: https://ips.ligazakon.net/document/U661_22?an=1 (in Ukrainian).

24. Ukraina – top tema na Clingendael State of the Union Conference 2024 (2024). URL: <https://netherlands.mfa.gov.ua/news/ukrayina-top-tema-na-clingendael-state-union-conference-2024>.

25. Ukraina predstavyla v OZKhZ fakty shchodo vykorystannia Rosiieiu khimzbroi (2024). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3914768-ukraina-predstavila-v-ozhz-fakti-sodo-vikoristanna-rosieuhimzbroi.html> (in Ukrainian).

279

26. Ukraina y Niderlandy provely mizhuriadovu zustrich shchodo rozvytku spivpratsi v haluzi oboronnoi promyslovosti (2024). URL: <https://mspu.gov.ua/news/ukraina-i-niderlandy-provely-mizhuriadovu-zustrich-shchodo-rozvytku-spiopratsi-v-haluzi-oboronnoi-promyslovosti> (in Ukrainian).

27. Vienna Convention on Diplomatic Relations. Done at Vienna, on 18 April 1961, 95–224. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/UNTS/Volume%20500/v500.pdf>.

28. Yurchenko, N. (2023). Zelenskyi zustrivsia z premierom Niderlandiv. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/zelenskiy-zustrivsyia-premierom-niderlandiv-1692530223.html> (in Ukrainian).

29. Zelenskyi i Riutte u Kharkovi ohlianuly zruinovani vnaslidok obstriliv budivli (2024). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3834498-zelenskij-i-rutte-u-harkovi-oglanuli-zruinovani-vnaslidok-obstriliv-budivli.html> (in Ukrainian).

30. Zelenskyi i Riutte vidvidaly ukrainskykh zakhysnykiv u kharkivskomu shpytali (2024). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3834569-zelenskij-i-rutte-vidvidali-ukrainskih-zahisnykiv-u-harkivskomu-gospitali.html> (in Ukrainian).

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.280-294>

УДК: 327(303)

© Микита Дрогозюк¹

ЄВРОСКЕПТИЧНІ НАРАТИВИ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ЩОДО МАЙБУТНЬОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ

280

У статті здійснено системний аналіз євроскептичних дискурсів держав Вишеградської четвірки (В4) останніми роками як складової ширших процесів трансформації європейської ідентичності та політичної комунікації в межах Європейського Союзу. Автор виходить із положення, що євроскептицизм у країнах Центрально-Східної Європи не є лише реакцією на бюрократичну надбудову Брюсселя, а відображає прагнення до переосмислення принципів субсидіарності, суверенітету й політичної солідарності. Методологічною основою дослідження є поєднання критичного дискурс-аналізу, елементів порівняльної політики та підходів прагматичної теорії влади. Такий інтердисциплінарний підхід дав змогу розкрити динаміку риторичних конструкцій, що використовуються політичними елітами Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини для легітимації альтернативних моделей європейської інтеграції.

Результати даного дослідження показують, що після 2022 року євроскептичні наративи в В4 зазнали суттєвої еволюції: від критики міграційної та економічної політики ЄС до пошуку нових форматів регіонального впливу, зокрема у сфері безпеки та енергетичної незалежності. Доведено, що війна Росії проти України стала каталізатором зміни дискурсивних балансів – у риторичній окремості окремих урядів простежується прагнення до «суверенного європеїзму», який поєднує національні інтереси з колективними безпековими зобов'язаннями.

Ключові слова: Вишеградська четвірка, євроскептицизм, європейська інтеграція, російсько-українська війна, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, політична комунікація, дискурс-аналіз.

¹ Аспірант кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна, E-mail: drohoziuk.mykyta@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0009-0002-5463-5207>.

Eurosceptic Narratives of the Visegrád Group (V4) on the Future of the European Union: A Comparative Discourse Analysis (2018–2025)

The article provides a comprehensive comparative discourse analysis of the Eurosceptic narratives articulated by the Visegrád Group (V4) countries – Poland, Hungary, the Czech Republic, and Slovakia. The study explores how these narratives reflect the broader transformation of European identity and political communication within the European Union (EU). The research assumes that Central European Euroscepticism should not be reduced merely to a reaction against Brussels' bureaucracy but should be understood as an attempt to redefine the principles of subsidiarity, sovereignty, and political solidarity in the evolving European project.

Methodologically, the article employs a combination of critical discourse analysis, comparative politics, and the pragmatist theory of power, allowing for a multidimensional interpretation of political communication across the four countries. This interdisciplinary approach reveals how political elites in the V4 have strategically constructed rhetorical frames to legitimize alternative visions of European integration and to balance national sovereignty with collective obligations.

281

The findings demonstrate a significant transformation in V4 Euroscepticism after 2022. The Russian war against Ukraine served as a catalyst for shifting discursive patterns: while earlier narratives focused on migration and economic policy, more recent ones emphasize energy autonomy, regional leadership, and «sovereign Europeanism». This concept encapsulates the V4's pragmatic approach – combining critique of EU institutions with an aspiration to shape Europe's future security and governance agenda.

The article introduces the concept of pragmatic Euroscepticism to describe this hybrid model of political discourse, integrating both constructive and critical dimensions. The study's practical relevance lies in its potential to inform EU communication strategies toward Central Europe and to forecast the evolving internal dynamics of the Visegrád Group.

Keywords: Visegrád Group, Euroscepticism, European integration, Russia–Ukraine war, Poland, Hungary, Czech Republic, Slovakia, political communication, discourse analysis.

Постановка наукової проблеми. Упродовж останнього десятиліття європейська інтеграція постала перед низкою викликів – від фінансової та міграційної криз до пандемії COVID-19 і повномасштабної війни Росії проти України. Ці процеси спричинили зростання

дискусій навколо майбутнього Європейського Союзу (ЄС), зокрема в країнах Центральної Європи. Серед них особливе місце посідає Вишеградська четвірка – Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина. Цей формат, створений у 1991 р. для координації процесу інтеграції до ЄС та НАТО, після 2010 р. набув нового виміру як майданчик для артикуляції спільних позицій у рамках ЄС – часто критичних до рішень Брюсселя.

Євроскептицизм, який у В4 має різну глибину й форми, трансформувався із маргінального явища у помітний елемент політичного дискурсу. В публічних промовах лідерів Вишеградської групи часто звучать мотиви «захисту національного суверенітету», «боротьби проти брюссельської бюрократії» чи «права на власну модель демократії». Такі висловлювання не завжди означають заперечення самого ЄС, але вони впливають на уявлення про його майбутнє. У цьому контексті доцільно розглянути євроскептичні наративи як форму політичної комунікації, що структурує бачення європейського проєкту в публічному просторі (Brack, 2020; Góga, 2025).

282

Період після 2018 року є показовим: він охоплює кінець епохи після Brexit, кризи навколо міграції, пандемію, воєнну агресію Росії проти України та дебати щодо розширення ЄС. Саме в цей час країни В4 сформували різні, подекуди суперечливі, бачення майбутнього ЄС – від прагматичного реформування до консервативно-сувереністського ревізійонізму.

Вишеградська четвірка історично відігравала роль «моста» між Сходом і Заходом Європи, однак із 2015 р. її позиції дедалі частіше сприймаються як виклик для європейської єдності. У сфері дискурсу країни В4 виявляють тенденцію до створення «наративів винятковості», які легітимізують політичні розбіжності з Брюсселем (Schmölz, 2019). При цьому євроскептицизм не є однорідним: якщо в Польщі та Угорщині він має системний ідеологічний характер, то в Чехії та Словаччині – переважно ситуативний або прагматичний (Walsch, 2018).

Проблема полягає в тому, що досі бракує цілісного порівняльного аналізу євроскептичних наративів усіх чотирьох країн у динаміці останніх років. Існують окремі дослідження політичної комунікації (Macková, et al. 2025), медіа-риторики (Agoston, 2024), чи внутрішньополітичних процесів (Naughton, 2022), але вони переважно фокусуються на окремих кейсах або етапах. Водночас відсутній системний

аналіз того, як В4 артикулює бачення майбутнього ЄС у контексті криз 2018–2025 рр. і як змінюються ці бачення у зв'язку з новими безпековими реаліями.

Постає логічне питання – які ключові євроскептичні наративи про майбутнє ЄС вибудовуються країнами Вишеграду, і як вони відрізняються між собою? Відповідь на це питання важлива не лише для розуміння внутрішньої політики В4, а й для оцінки трансформації ЄС як політичного простору.

Аналіз результатів наукових досліджень. Євроскептицизм у науковій літературі визначається як спектр позицій – від критики окремих політик ЄС до повного заперечення інтеграційного проекту (Taggart and Szczerbiak, 2008). Новіші праці розглядають його як дискурсивну практику, що переплітає ідеї суверенітету, ідентичності та політичного моралізму (Roth, 2025). Brack (2020) зазначає, що євроскептицизм правих партій часто набуває форми «анти-елітного наративу», в якому ЄС зображується як відчужена бюрократична система.

283

Дослідники наголошують, що в країнах ЦСЄ євроскептицизм має подвійне коріння: по-перше, він є реакцією на асиметрію між центром і периферією ЄС (Haughton and Deegan-Krause, 2022), а по-друге – частиною націоналістичного дискурсу про «захист ідентичності» (Walsch, 2018). Kaniok (2025) підкреслює, що В4 виступає не стільки як інституційний актор, скільки як «дискурсивна спільнота», яка поширює наративи альтернативного європейського порядку.

Питання зв'язку популізму з євроскептицизмом активно вивчають Mudde (2019) і Macková et al. (2025). Останні демонструють, що анти-ЄС меседжі у соціальних мережах Вишеградської четвірки викликають значне залучення аудиторії та зміцнюють партійну ідентичність. Agoston (2024) показує, як Віктор Орбан конструює «риторичну дистанцію» між Угорщиною та ЄС, використовуючи категорії «традиційних цінностей» і «християнської цивілізації».

Деякі автори розглядають В4 як символічну коаліцію, що використовує свою історичну ідентичність для артикулювання «альтернативного європейського наративу» (Góra, 2025; Bauerová, 2023). Schmölz (2019) аналізує, як у період міграційної кризи В4 використовувала антизахідну лексику «захист Європи», яка перетворилася на кодований вияв євроскепсису.

Дослідження Khudoliy and Zheltovsky (2024) демонструє, що лідери країн Вишеградської четвірки та Балтійських держав використовують наративи «реалістичного європейського проекту» у контексті обговорення вступу України до ЄС. Водночас Tereszkievich (2018) описує еволюцію антиєвропейського дискурсу В4 щодо зовнішніх дій ЄС як спробу переформулювати поняття «спільної Європи». Ці праці підкреслюють необхідність порівняльного аналізу новітніх наративів після 2020 р., коли кризи зробили питання майбутнього ЄС центральним у політичних дебатах.

Аналіз сучасних публікацій вказує, що попри критику політичного курсу ЄС, держави Вишеградської групи не відмовляються від ідеї європейської інтеграції як базової рамки безпеки. Це підтверджують і результати досліджень рівня довіри до інституцій ЄС – показники знизилися після 2020 року, проте залишаються вищими за середні в регіоні (EUROPOLITY, 2021). Українські автори також підкреслюють, що євроскептицизм слід розглядати як виклик, але не як заперечення ролі ЄС у глобальній політиці (Карпчук, 2023). Інституційні особливості політичної взаємодії урядів та опозиції у В4, описані у роботах Бусленка (Buslenko, 2000), допомагають зрозуміти, чому євроскептичні меседжі мають переважно інструментальний, а не ідеологічний характер.

Мета статті – виявити та порівняти євроскептичні наративи про майбутнє Європейського Союзу, сформульовані країнами Вишеградської четвірки останніми роками, зокрема внаслідок російсько-української війни. Завдання полягають у наступному: окреслити теоретичні підходи до аналізу євроскептичного дискурсу в ЄС; визначити ключові категорії та мотиви у публічних наративах країн В4; провести порівняльний аналіз наративів Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини; з'ясувати, як кризи (міграційна, пандемічна, війна в Україні) вплинули на трансформацію євроскептичних бачень майбутнього ЄС; сформулювати узагальнені тенденції та оцінити їх можливі наслідки для європейської інтеграції.

У дослідженні використовується методологія дискурс-аналізу (Фуко, Лакло та Моффі у прикладних європейських практиках), що дозволяє виявити, як через мовні та комунікативні стратегії формується уявлення про ЄС. У сучасних євроінтеграційних дослідженнях цей метод довів ефективність у виявленні «рамки легітимації» (Diez and Manners, 2020). Для країн Вишеградської четвірки це особливо

важливо, оскільки наративи часто стають засобом внутрішньої мобілізації, а не зовнішньої політики.

Виклад основного матеріалу. Після 2018 року євроскептицизм у державах Вишеградської четвірки почав набувати форм стратегічної амбівалентності – риторики, що поєднує критику Брюсселя з одночасним визнанням переваг членства в ЄС. Це явище яскраво простежується під час кампанії до Європейського парламенту 2024 року, зокрема в Угорщині, де урядові партії використовували подвійні меседжі – захист національного суверенітету та прагматичне утримання від виходу з ЄС (Euroambivalent and Equivocal Euroscepticism, 2025). Подібні риторичні моделі спостерігаються і в польському контексті, де партія «Право і справедливість» формує дискурс «реформування, а не руйнування» Союзу, що свідчить про адаптацію євроскептицизму до політичних умов Центральної Європи (Lázár, 2015).

Польща: євроскептицизм під знаком «європейського реалізму». У польському дискурсі простежується еволюція від конфронтаційного до більш прагматичного євроскептицизму. За правлячої партії «Право і справедливість» (PiS) риторика щодо ЄС спиралася на наратив «суверенної держави у суверенному Союзі». Промови Ярослава Качинського, Матеуша Моравецького та Анджея Дуди містили повторювані мотиви – «ЄС має поважати культурну ідентичність націй»; «Європа потребує реформи без централізації»; «Ми хочемо ЄС сильних держав, а не державної Європи».

Моравецький (2021) у промові в Європейському парламенті наголосив: «Ми хочемо Європи, яка зберігає свободу, але не руйнує коріння, на яких виросла». Такий наратив не заперечує членство в ЄС, а прагне легітимізувати політичний «європейський реалізм» – право на відмінну модель демократії, з національними консервативними цінностями в основі (Kucharczyk, 2023).

Після 2022 р. – на тлі російської агресії – польський євроскептичний дискурс зазнав трансформації. Війна актуалізувала ідею «європейської безпеки на східному фланзі», де Польща позиціонувала себе як провідного актора (Góra, 2025). ЄС у риторичі Варшави перестав бути ворогом, а радше став інституційною ареною, яку потрібно реформувати «зсередини».

Показовими є зміни в тональності польських медіа. Якщо у 2019–2020 рр. вони часто говорили про «диктат Брюсселя» (Polityka, Sieci), то після 2022 р. з'явилися лексичні звороти «оборона Європи», «від-

повідальне лідерство Сходу», «новий баланс сил». У публікаціях державних ЗМІ простежується переорієнтація наративу – замість критики «ЄС як загрози» фрейм «Польща як рятівник Європи» (Nič, 2024).

Таким чином, польський євроскептицизм останніх років пройшов шлях від оборонного націоналізму до конструктивного реформізму, зберігаючи при цьому риторичну автономію. Він є інституційним євроскептицизмом, що визнає ЄС, але заперечує його наднаціональне верховенство.

Угорщина: сувереністський ревізіонізм і «альтер-Європа». Угорський євроскептицизм – найпоширеніший у регіоні. Риторика прем'єра Віктора Орбана після 2018 р. вибудовується навколо ідеї «християнської Європи», яку треба «врятувати від ліберальної деградації». У промові 2019 р. в Тушваньоші він заявив: «Ми хочемо Європи вільних націй, а не імперії Брюсселя. Ми – останні захисники християнської цивілізації» (Orbán, 2019).

286

Основні мотиви угорського наративу «Суверенітет проти диктату» ЄС трактовано як інституційний гігант, що посягає на самовизначення держав; «Культурна оборона» – боротьба проти «масової міграції» та «ліберальної ідеології»; «Економічний прагматизм» – збереження вигод членства без політичних зобов'язань.

Угорський уряд активно використовував медіа (телеканал M1, агентство MTI, мережу Kormányzati Tájékoztatási Központ) для просування цих наративів. Контент-аналіз промов Орбана 2018–2024 рр. (Agoston, 2024) засвідчує зростання кількості посилань на «Брюссель» у контексті «загрози» та «ворожих рішень».

Після 2022 р. угорський дискурс змінив акценти, проте не зміст – війна в Україні використовувалася для аргументації потреби «суверенної зовнішньої політики». Орбан у 2023 р. говорив: «Ми не воюємо з Росією, ми воюємо за мир у Європі, який не прийде з Брюсселя». Така риторика зміцнила ізоляцію Будапешта в ЄС, але водночас створила у внутрішньому просторі міф про «моральну альтернативу Заходу» (Roth, 2025).

Поступово угорський євроскептицизм набув рис ревізіоністського проекту – «альтер-Європи», в якій ключову роль відіграють «незалежні нації». Його дискурс апелює до історичної пам'яті (Тріанон), християнської спадщини та національної гордості.

Таким чином, угорський наратив – це ідеологічний євроскептицизм, який не лише критикує ЄС, а й конструює власну цивілізаційну альтернативу.

Чехія: між прагматизмом і критичним реалізмом. Чеський дискурс характеризується змішаною, часто суперечливою позицією. У 2018–2021 рр. уряд Андрія Бабіша демонстрував «м'який євроскептицизм» – підтримку економічної інтеграції при водночас критиці політичної централізації. Бабіш на парламентських дебатах 2020 р. заявив: «Ми хочемо менше Європи в наших справах і більше Європи у безпеці» (ЇТК, 2020).

Дослідження групи науковців на чолі з Masková (2025) показує, що чеські медіа в цей період переважно обговорювали ЄС у прагматичному ключі, а саме як джерело фінансування, регулювання і, водночас, бюрократичного тиску. Євроскептицизм мав економічно-технократичний характер.

Після обрання президентом країни Петра Павела у 2023 р. та зміни уряду риторика Чехії стала помірковано проєвропейською. Однак залишилася внутрішня «критична рамка», спрямована проти надмірної регламентації кліматичної політики та «західного морального месіанства».

287

Соціологічні дослідження (CVVM, 2024) демонструють, що в Чехії зберігається стабільна більшість, яка підтримує членство в ЄС, але 45% респондентів вважають, що «Брюссель втручається занадто часто». Це відображає дискурс критичного реалізму, у якому ЄС сприймається необхідним, але не ідеальним.

Чеський євроскептицизм функціональний, він служить внутрішньополітичним цілям і рідко переростає у доктринальну опозицію ЄС. У публічних промовах прем'єра Фіали (2024) фрейм «раціонального партнера» переважає над риторикою протистояння: «Чехія хоче реформ ЄС, але ми не сумніваємося у його цінності».

Словаччина: від проєвропейського консенсусу до «сувереністського повороту». До 2023 р. Словаччина вважалася найбільш проєвропейською державою В4. Дискурс попередніх урядів акцентував увагу на перевагах інтеграції, євроатлантичній солідарності та підтримці України. Однак повернення Роберта Фіцо до влади у 2023 р. змінило риторику на протилежну.

Фіцо почав активно використовувати наративи «національного суверенітету» й «миротворчої позиції» щодо України. У жовтні 2023 р.

він заявив: «Словаччина – частина ЄС, але ми не дозволимо втягувати себе у чужі війни. Ми не будемо васалом Брюсселя» (Reuters, 2023).

Словаччина стала прикладом політично умовного євроскептицизму – її дискурс змінюється залежно від партійного складу уряду. Водночас медіа-аналіз (Kaniok, 2025) засвідчує зростання числа матеріалів із фреймом «ЄС як нав'язувач політики», особливо в темах енергетики та санкцій.

Останніми роками у Словаччині посилився наратив «нейтралітету» – прагнення виступати «мостом між Сходом і Заходом». Цей дискурс використовує риторичну незалежності, але водночас приховано апелює до антиєвропейських емоцій (Hlinka, 2025).

Таким чином, словацький євроскептицизм має опортуністичний характер – він слугує політичній легітимації влади, а не ідеологічній опозиції ЄС.

288 Узагальнюючи, можна виокремити три моделі євроскептичного дискурсу:

- 1. Реформістська (Польща) – спроба поєднати критику з пропозицією оновлення ЄС.
- 2. Цивілізаційна (Угорщина) – побудова альтернативного бачення «справжньої Європи».
- 3. Прагматично-адаптивна (Чехія і Словаччина) – ситуативна реакція на внутрішньополітичні чинники.

У публічних виступах лідерів країн Вишеградської четвірки виявлено три головні візії майбутнього ЄС:

- 1. ЄС як спільнота суверенних держав (Польща, Угорщина) – акцент на міждержавній співпраці, відкидання федералізації, риторика «захисту традиційних цінностей».
- 2. ЄС як функціональний союз (Чехія, частково Словаччина) – прагнення «менше політики, більше ефективності», бачення ЄС як економічного інструменту, відсутність глибокої ідеологічної опозиції.
- 3. ЄС як розколота цивілізація (Угорщина) – дихотомія «справжня Європа» vs «Брюссельська імперія», акцент на духовно-культурних аргументах, легітимація відмінної політичної моделі.

Дискурсивні дослідження підтверджують, що євроскептицизм у В4 не є монолітним, а утворює систему «вузлових точок», які переосмислюють зовнішньополітичні дії ЄС через призму національного

інтересу (Tereszkiewicz, 2018). Такі фрейми, як «Європа батьківщин» або «ЄС для сильних націй», стали основою альтернативного політичного наративу в регіоні (Catallaxy, 2021). Водночас соціологічні опитування свідчать, що близько третини громадян країн Вишеграду вважають спроби зовнішнього впливу на європейські вибори суттєвою проблемою, що демонструє високий рівень сприйнятливості суспільства до інформаційних маніпуляцій і зовнішніх впливів (CEDMO Hub, 2024).

Дискурс-аналіз показує, що в усіх чотирьох країнах з 2022 р. зростає частотність слів «безпека», «реформа», «майбутнє Європи». Це свідчить про зміщення риторики з конфліктної до екзистенційно-аналітичної, у якій ЄС сприймається не стільки як об'єкт критики, скільки як простір, за майбутнє якого треба змагатися (Diez & Mannes, 2020).

Трансформація політичних підходів під впливом війни Росії проти України. Російсько-українська війна стала каталізатором переосмислення євроскептичних наративів. Польща зміцнила позицію «активного європейця», розширивши дискурс безпеки. Угорщина залишилася у позиції «миротворця», дистанціюючись від спільної лінії ЄС. Чехія консолідувалася навколо солідарності з Україною як європейської місії. Словаччина після 2023 р. частково відійшла від євроінтеграційного консенсусу.

Таким чином, війна не знищила євроскепсис, а змінила його рамки – із «антибрюсельського» у «безпеково-реалістичний».

Євроскептичні наративи В4 не є антиєвропейськими в буквальному сенсі. Вони виконують функцію дискурсивного коректора європейської інтеграції, задаючи альтернативні фрейми. Однак різниця між конструктивною критикою і системною опозицією є визначальною. Польща і Чехія тяжіють до першої, Угорщина і Словаччина (після 2023) – до другої.

Загалом, дискурс В4 досліджуваного періоду можна розглядати як лабораторію «посткризового європейського мислення» – суміш лояльності, ревізіонізму і прагматизму, яка відображає суперечності самого ЄС, які загострилися під впливом російсько-української війни.

Таким чином, євроскептицизм у Вишеградських країнах поступово переходить від класичного ідеологічного до «прагматичного» або навіть «інституційного» рівня, що відображає особливості взаємодії

політичних акторів і громадської думки (Батрименко, Неліпа і Ткач, 2024; Лапін, 2020). Він не руйнує довіру до ЄС, а радше перетворює її на елемент політичних переговорів щодо розподілу повноважень. Цей процес має значення і для України, адже участь у центральноевропейських інтеграційних ініціативах створює додаткові умови для гармонізації політичних практик (Савельєв, Куриляк, 2019; Якимчук, 2020).

Висновки. Порівняльний дискурс-аналіз євроскептичних наративів країн Вишеградської групи останніх років засвідчив, що феномен євроскептицизму в Центральній Європі не є монолітним, а складається з кількох типологічно різних форм.

Польща демонструє реформістський інституційний євроскептицизм, спрямований не на руйнування, а на оновлення ЄС. Її дискурс поступово перейшов від риторики конфлікту до аргументів «прагматичного європейського реалізму». Угорщина залишається осередком ідеологічного ревізйонізму, формуючи наратив «альтер-Європи» – християнської, антиглобалістської, антиелітарної. Чехія репрезентує прагматичний функціоналізм, у якому критика ЄС має утилітарний, а не системний характер. Словаччина, навпаки, демонструє опортуністичний євроскептицизм, що змінює тональність залежно від політичної кон'юнктури.

Попри відмінності, усі чотири дискурси об'єднує спільна риса – пошук нового балансу між національним суверенітетом і європейською інтеграцією. Вони не відкидають саму ідею ЄС, але намагаються переозначити його ідентичність і межі влади.

Після 2022 р. війна Росії проти України стала переломним моментом – вона трансформувала наративи від культурно-цивілізаційних до безпекових, переорієнтувала польську та чеську риторику на проєвропейські позиції, посирила ізоляціонізм Будапешта та Братислави. Таким чином, євроскептичний дискурс Вишеградської четвірки виступає індикатором гнучкості європейської інтеграції. Його існування не лише відображає політичні відцентрові тенденції, а й засвідчує, що ЄС зберігає здатність до адаптації через конфлікт і критику. Отже, майбутнє Союзу, відповідно до риторики країн В4, залежить від того, чи зможе Європа поєднати спільні цінності з повагою до культурного й політичного плюралізму.

References:

1. Batrymenko, O.V., Nelipa, D.V. i Tkach, O.I. 2024. Osoblyvosti spivvidnoshennia poniat «ievroskeptytyzym» i «populizm». Politychne zhyttia. (Hrud 2024), 107-115. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.4.14> (in Ukrainian).
2. Buslenko, V. V. (2015) «Instytutsiini mekhanizmy vzaiemodii uriadu ta parlamentskoi opozyttsii v krainakh Vyshehradskoi hrupy», Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Istorii. Politolohii, Vyp. 13-14. URL: https://www.academia.edu/33232474/ІНСТИТУЦІЙНІ_МЕХАНІЗМИ_ВЗАЄМОДІЇ_УРЯДУ_ТА_ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ_ОПОЗИЦІЇ_В_КРАЇНАХ_ВИШЕГРАДСЬКОЇ_ГРУПИ (in Ukrainian).
3. Karpchuk, N. (2023). Yevroskeptytyzym – vyklyk roli YeS yak hlobalnoho aktora. «Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii», 10(2), 20-32. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-02-20-32> (in Ukrainian).
4. Lapin, O.I. (2020). Kontsept yevroskeptytyzmu v teorii mizhnarodnykh vidnosyn, Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin, (28), pp. 23–29. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29596> (in Ukrainian).
5. Saveliyev, Ye.V.; Kuryliak, V.Ie.; Kuryliak, M.Iu. (2019). Vyshehrad-ska chetvirkha ta Ukraina v konteksti rozvytku yevrointehratsiinykh protsesiv. Ekonomichnyi visnyk Donbasu. 2019. № 3. S. 21-29. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001051619> (in Ukrainian).
6. Yakymchuk, M.M. (2020). Vplyv yevroskeptytyzmu na funktsionuvannia instytutsii YeS. «Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii», 8(2), 258–275. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2020-02-258-275> (in Ukrainian).
7. Szewczyk, J. (2021). Euroscepticism in the Visegrád Group. *Catal-laxy*, 6(2), 49-63. <https://doi.org/10.24136/cxy.2021.004>
8. Haydanka, Y. (2021). Trajectories of Democratic Transits in the Visegrad Group: Between Theory and Practice. *Europolity*. 15(1), pp. 177–203. URL: <https://europolity.eu/wp-content/uploads/2021/10/Vol-15-no1-8.-Haydanka.pdf>
9. Benedek, I. & Sebestyén A. (2025). Euroambivalent and Equivocal Euroscepticism: Two Shades of Strategic Ambiguity in the 2024 European Parliament Elections in Hungary, *Czech Journal of Political Science*, No. 2 (2025). DOI: <https://doi.org/10.5817/PC2025-2-190>.

10. More than a third of the citizens of the V4 countries perceive foreign attempts to influence European elections as a big problem (CEDMO Hub, 9 May 2024). URL: <https://cedmohub.eu/more-than-a-third-of-the-citizens-of-the-v4-countries-perceive-foreign-attempts-to-influence-european-elections-as-a-big-problem/>.

11. Ágh, A. (2023). Decline of democracy in East-Central Europe: The populist challenge in Hungary and Poland. *East European Politics*, 39(1), 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1080/21599165.2023.2170245>.

12. Agoston, K. (2024). Narratives of sovereignty in Hungarian political communication: Between Brussels and Budapest. *Journal of Contemporary European Studies*, 32(2), 233–249. DOI: <https://doi.org/10.1080/14782804.2024.1007823>.

13. Baun, M., & Marek, D. (2020). The Visegrad Group and the future of the European Union. *Journal of European Integration*, 42(5), 611–628. <https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1773927>.

292 — 14. Buras, P. (2022). Poland and the European Union: Between confrontation and cooperation. European Council on Foreign Relations Report. URL: <https://ecfr.eu/publication/poland-and-the-eu-2022>.

15. ČTK (2020). Babiš: We need less Brussels in our daily life. Czech News Agency. URL: <https://ctk.cz>.

16. CVVM (2024). Public Attitudes toward the European Union in the Czech Republic. Sociological Survey Report. URL: <https://cvvm.soc.cas.cz/en>.

17. Diez, T., & Mannens, I. (2020). Reflecting on the ‘Normative Power Europe’ debate: Key developments, challenges and future directions. *Cooperation and Conflict*, 55(1), 3–26. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010836719889404>.

18. Duda, A. (2021). Speech at the 2021 Polish Independence Day Commemoration. President.pl. URL: <https://www.prezydent.pl/>

19. European Commission (2025). State of the Union Address 2025: Resilience and Reform. Brussels: EC Publications. URL: <https://ec.europa.eu/>

20. European Parliament (2024). Resolution on the State of Democracy in Hungary and Poland. Brussels: EP Publications. URL: <https://www.europarl.europa.eu/>

21. European Policy Centre (2025). The V4 and EU reform debates: From Euroscepticism to strategic autonomy. EPC Discussion Paper. URL: <https://epc.eu>.

22. Filip Tereszkievich (2018). Visegrad Euroscepticism: Discursive Nodal Points in Eurosceptic Discourses Surrounding External Actions of the European Union. *Modelling the New Europe*, No. 26/2018. DOI: <https://doi.org/10.24193/OJMNE.2018.26.10>.

23. Góra, M. (2025). Poland's Eastern leadership and the changing European security order. *Security Studies Review*, 44(1), 55–74. DOI: <https://doi.org/10.1080/09636412.2025.1104982>.

24. Hlinka, J. (2025). Slovakia's turn toward neutrality: Populism and the European identity crisis. *Europe-Asia Studies*, 77(4), 589–607. DOI: <https://doi.org/10.1080/09668136.2025.1147905>.

25. Jarábik, B. (2014). Russia, Ukraine, and the Visegrad: Time to Get Real. *Carnegie Europe Commentary*. URL: <https://carnegieendowment.org/posts/2014/11/russia-ukraine-and-the-visegrad-time-to-get-real?lang=en¢er=europe>.

26. Kaniok, P. (2025). Media framing of the European Union in Slovak press (2018–2024). *Central European Political Studies Review*, 27(1), 17–35. DOI: <https://doi.org/10.5817/CEPSR-2025-1-2>.

293

27. Kucharczyk, J. (2023). Between nationalism and pragmatism: The evolution of Polish Euroscepticism. *European Politics and Society*, 24(3), 380–397. DOI: <https://doi.org/10.1080/23745118.2023.2169017>.

28. Lázár, N. (2015). Euroscepticism in Hungary and Poland: A Comparative Analysis of Jobbik and the Law and Justice Parties. *Politeja*. DOI: <https://doi.org/10.12797/Politeja.12.2015.33.11>.

29. Macková, A., Štětka, V., & Mazák, J. (2025). Czech media discourse on the EU: Continuity and change after 2022. *Media and Communication*, 13(2), 144–162. DOI: <https://doi.org/10.17645/mac.v13i2.7345>.

30. Nič, M. (2024). Poland's new European narrative: From conflict to leadership. *European Policy Centre Paper*. URL: <https://epc.eu/>

31. Nyssönen, H., & Metsälä, J. (2024). Central Europe between compliance and contestation: The Visegrad narrative of Europe. *Journal of Common Market Studies*, 62(3), 643–660. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13572>.

32. Orbán, V. (2019). *Tusványos Speech 2019: The future of Europe*. Prime Minister's Office, Hungary. URL: <https://miniszerelnok.hu/>

33. Orbán, V. (2023). *Speech on Hungary's role in Europe*. Kossuth Radio Interview Transcript. <https://hirado.hu/>

34. Pavla, P. (2024). *Speech at the European Policy Forum*. Office of the President of the Czech Republic. <https://www.hrad.cz/>

35. Pech, L., Wachowiec, P., & Mazur, D. (2023). Poland's rule of law crisis: Implications for the European Union. *Hague Journal on the Rule of Law*, 15(1), 45–67. <https://doi.org/10.1007/s40803-022-00176-0>.

36. Reuters (2023). Slovakia's Fico says he will not support EU arms aid for Ukraine. *Reuters News*, 26 October 2023. <https://www.reuters.com/>

37. Roth, M. (2025). Orbán's Hungary and the “moral alternative” narrative. *Contemporary Politics*, 31(2), 178–196. <https://doi.org/10.1080/13569775.2025.1123450>.

38. Szymański, A. (2023). The Polish approach to European integration in the context of security and migration. *Polish Quarterly of International Affairs*, 32(1), 9–27. <https://doi.org/10.37132/pqia.2023.01>.

39. Vachudova, M. (2020). Populism, nationalism and European integration in Central Europe. *Government and Opposition*, 55(3), 327–355. <https://doi.org/10.1017/gov.2019.31>.

40. Visegrad Group (2023). Joint Statement on the Future of Europe. V4 Secretariat, Bratislava. URL: <https://www.visegradgroup.eu/>

294

41. Wójcik, A. (2022). Euroscepticism and media populism in Poland. *Media Studies*, 26(4), 97–112. <https://doi.org/10.14607/em.2022.4.07>.

—

42. Zgut-Przybylska, A. (2022). Democratic backsliding and the limits of EU conditionality in Hungary and Poland. *Journal of European Public Policy*, 29(10), 1542–1560. DOI: <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2075172>.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.295-315>

УДК: 327 (316)

© Олександр Попович¹

© Олександр Шутак¹

ЦИФРОВА СТРАТЕГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я: ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ

В статті здійснено дослідження цифрової стратегії Європейського Союзу у сфері громадського здоров'я. Доведено, що саме цифрова трансформація формує нову парадигму політики громадського здоров'я, де технології підтримують та змінюють саму логіку функціонування системи, роблячи її більш адаптивною, прозорою та орієнтованою на громадян. Європейська політика цифрового громадського здоров'я є стратегічним інструментом модернізації національних систем громадського здоров'я та водночас важливим елементом інтеграційної логіки Єдиного цифрового ринку. Значення цифрової стратегії ЄС у сфері громадського здоров'я полягає у тому, що вона посилює інституційну координацію, забезпечуючи більш ефективне багаторівневе врядування та узгодженість політик між державами членами. Водночас вона сприяє зростанню легітимності рішень, адже цифрові інструменти підвищують прозорість процесів ухвалення політики та зміцнюють довіру громадян до європейських інституцій. Не менш важливим є аспект солідарності та рівності, оскільки нормативні документи ЄС у сфері цифровізації спрямовані на подолання нерівностей у доступі до послуг громадського здоров'я як між країнами, так і всередині окремих соціальних груп, формуючи політичну основу для більш справедливого та інтегрованого європейського простору.

295

¹ Аспірант кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна, E-mail: shutak.oleksandr@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0009-0001-9076-5300>.

² Аспірант кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна, E-mail: popovych.oleksandr.s@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0009-0003-8230-3346>.

Ключові слова: Європейський Союз, цифрова політика, цифрова стратегія, цифрові інструменти політики, цифрове громадське здоров'я, публічна політика, вироблення політики, реалізація політики.

The European Union's Digital Strategy in Public Health: Formation and Implementation Features

The article studies the European Union's digital strategy in the field of public health. It is proven that it is the digital transformation that is shaping a new paradigm of public health policy, where technologies support and change the very logic of the system's functioning, making it more adaptive, transparent and citizen-oriented. The European digital public health policy is a strategic tool for the modernization of national public health systems and, at the same time, an important element of the integration logic of the Digital Single Market. The significance of the EU's digital strategy in the field of public health lies in the fact that it strengthens institutional coordination, ensuring more effective multi-level governance and policy coherence between member states. At the same time, it contributes to increasing the legitimacy of decisions, as digital tools increase the transparency of policy-making processes and strengthen citizens' trust in European institutions. No less important is the aspect of solidarity and equality, as EU regulations in the field of digitalization aim to overcome inequalities in access to public health services both between countries and within individual social groups, forming a political basis for a more just and integrated European space.

Keywords: European Union, digital policy, digital strategy, digital policy tools, digital public health, public policy, policy making, policy implementation.

Актуальність теми дослідження. Від 2017 р., коли у Великій Британії було започатковано стратегію Digital First у сфері охорони здоров'я (Government of the United Kingdom 2017), у науковому та політичному дискурсах поширення набув термін digital public health (цифрове громадське здоров'я) (Budd, Miller, Manning 2020). Їм позначають окремий напрям діяльності, що передбачає системне використання цифрових технологій у реалізації функцій громадського здоров'я. Особливої актуальності цей підхід набув у період пандемії, коли цифрові інструменти стали ключовими для оперативного моніторингу та управління ризиками. Йдеться, зокрема, про застосуван-

ня аналітики великих даних і інтерактивних інформаційних панелей для відстеження поширення захворювань у режимі реального часу, використання соціальних мереж як каналів комунікації та просування здорового способу життя, а також мобільних застосунків, що забезпечували своєчасне інформування населення. У сучасному глобальному політичному дискурсі ВООЗ трактує digital public health як інтегральну категорію, що має характер «парасолькового» поняття (WHO 2019). Воно охоплює не лише сферу цифрової медицини та електронних сервісів охорони здоров'я, а й потенціал використання великих масивів даних та алгоритмів штучного інтелекту для аналітики, прогнозування та управління суспільними ризиками. Така інтерпретація підкреслює, що цифрове громадське здоров'я виходить за межі суто технологічних інновацій, формуючи нову парадигму політичного управління, де цифрова інфраструктура поєднується з інституційними механізмами забезпечення стійкості та добробуту населення.

Аналіз результатів наукових досліджень. У сучасній науковій літературі цифрове громадське здоров'я трактується як багатовимірне явище, що поєднує традиційні засади публічної охорони здоров'я з новітніми цифровими інструментами та концепціями. На сьогодні виразності набули дві дослідницькі тенденції. Відповідно до першої цифрове громадське здоров'я визначається як процес переосмислення класичних практик громадського здоров'я через інтеграцію до них технологічних інновацій, що створюють нову якість відповідної політики та комунікацій (Government of the United Kingdom 2017). В рамках другої дослідницької тенденції, цифрове громадське здоров'я є ресурсом, що може бути використаний професійною спільнотою для реалізації її ключових завдань. У цьому контексті цифрові інструменти постають як актив, який допомагає досягати незмінних цілей громадського здоров'я, зокрема забезпечення якості, доступності, ефективності та справедливості медичних послуг (Odone, Buttigieg, Ricciardi, Azzopardi-Muscat, Staines 2019). Окремий блок наукових досліджень стосується політики цифрових трансформацій охорони здоров'я постає як багатовимірний і складний процес, що потребує міждисциплінарної взаємодії та узгоджених зусиль різних стейкхолдерів.

Метою даної статті є дослідження цифрової стратегії Європейського Союзу у сфері громадського здоров'я. Для досягнення визна-

ченої мети необхідно вирішити такі завдання дослідження: (1) проаналізувати дискурс цифрового громадського здоров'я в політиці ЄС; (2) охарактеризувати Регламент про Європейський простір даних у сфері охорони здоров'я як засіб формування простору цифрового громадського здоров'я в ЄС; (3) проаналізувати потенціал Європейської Директиви про відкриті дані для оновлення принципів системи громадського здоров'я в ЄС під впливом цифрових трансформацій.

Методологія дослідження. Методологія політологічного дослідження європейської політики цифрового громадського здоров'я ґрунтується на міждисциплінарному поєднанні інституційного аналізу, порівняльної політики та критичної інтерпретації нормативних рамок. Центральним елементом є аналіз законодавчих актів та стратегічних документів, що визначають функціонування Європейського простору даних у сфері охорони здоров'я та Директиви про відкриті дані, з метою виявлення їхньої взаємодоповнюваності та політичних наслідків. Методологічна рамка включає контент-аналіз нормативних текстів і політичних заяв, що дозволяє простежити дискурсивні зміни у визначенні цифрового громадського здоров'я. Такий підхід дозволив створити цілісну картину того, як цифрові технології змінюють політичні процеси, структури політичного управління та соціальні практики у сфері громадського здоров'я ЄС.

Виклад результатів дослідження. Однією з найважливіших сфер сучасної політики, що фундаментально впливає на розвиток і добробут сучасних суспільств, є сфери охорони здоров'я та громадського здоров'я. Європейська політика у сфері охорони здоров'я ЄС до пандемії COVID-19 була, за означенням дослідників «надто маргінальною сферою політики» (Brooks, Guy 2021: 2). На відміну від багатьох інших політик Об'єднання, наприклад, політики фінансового регулювання, політики у сферах громадського здоров'я та охорони здоров'я формувалися як «побічний продукт» (Brooks, Guy 2021: 3) інших політик: торгівля, регулювання ринку, соціальна політика.

На сьогодні, договірна база ЄС містить чіткі норми щодо розмежування сфер охорони здоров'я та громадського здоров'я та передбачає різну логіку поширення відповідних норм на рівні держав-членів ЄС та їх інтеграції у національні політики. Охорона здоров'я означається як підгалузь політики, що стосується організації та надання медичних послуг і медичного обслуговування. Управління в цій сфері передбачає необхідність дотримання та координації інтер-

есів медичних працівників, страхових компаній, лікарень та податкової політики. Зважаючи на те, що проблеми охорони здоров'я в державах-членах ЄС є важливою сферою їх внутрішньої політики, що актуалізується у національних публічних дискусіях, тому їх інтеграція до простору спільної політики ЄС є малоімовірною. Межі політики охорони громадського здоров'я на рівні ЄС, важко визначити, оскільки вони охоплюють будь-які політичні кроки та управлінські зусилля, спрямовані на вирішення проблеми захворюваності та смертності та включають контроль за інфекційними захворюваннями, що мають транскордонний ефект.

В умовах пандемії COVID-19, Єврокомісія наголосила, що на рівні ЄС політику охорони здоров'я слід переорієнтувати з виключного регулювання на національному рівні держав-членів в напрямі формування правових повноважень Об'єднання для вироблення скоординованих дій його членів. Однак, відповідні зміни не були внесені до Договорів ЄС, натомість Єврокомісія запропонувала набір законодавчих пропозицій, спрямованих на створення Європейського союзу охорони здоров'я (European Commission 2020), що вбачався основним політичним інструментом у розширенні ролі ЄС у сфері охорони здоров'я. Паралельно відбувалося розширення повноважень Європейського агентства з лікарських засобів (EMA) та Європейського центру профілактики і контролю захворювань (ECDC), розширювалося чинне законодавства про інфекційні захворювання, було створено Управління з питань надзвичайних ситуацій, готовності та реагування (HERA).

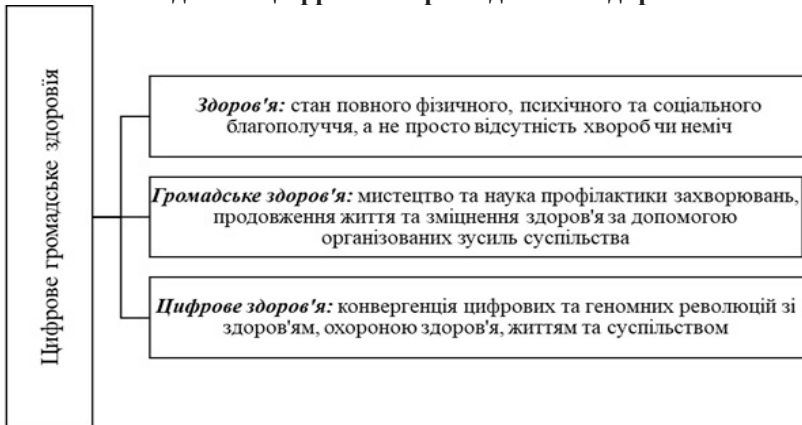
На нашу думку, найбільш важливим політичним кроком Єврокомісії стала презентація програми EU4Health на період 2021–2027 рр., що має бюджет у 5,1 млрд. євро. Хоча більша частина роботи EU4Health зосереджена на реагуванні на кризи та протидії інфекційним захворюванням, регламент передбачає, що мінімум 20% коштів має бути зарезервовано для діяльності зі зміцнення здоров'я та профілактики захворювань (European Union 2020). Актуалізовані EU4Health політико-управлінські механізми передбачають заходи зі зміцнення систем охорони здоров'я держав-членів ЄС, покращення доступу до медичної допомоги та посилення інфраструктури даних з метою кращого формування спільної політики. Отже, EU4Health заклала основу для інституціоналізації поля громадського здоров'я ЄС та держав-членів ЄС та планування готовності до надзвичайних

ситуацій, а розмір її бюджету вказує на визнання державами-членами ЄС необхідності більшого ступеня інтеграції як відповідного їх національним інтересам. Одним з найбільш потужних інструментів виконання поставлених завдань є цифрові інструменти.

Цифрові перетворення, що відбуваються в політичному полі ЄС, стали основою формування концепції цифрового громадського здоров'я (Odone, Buttigieg, Ricciardi, Azzopardi-Muscat, Staines 2019), яка поєднала дві теоретичні моделі: модель громадського здоров'я та модель цифрового здоров'я. Відтак, концепція цифрового громадського здоров'я не означається в політологічному дискурсі новою сферою концептуалізації, а є новим теоретичним каркасом для пояснення потенціалу цифрових інструментів для досягнення цілей європейської політики громадського здоров'я, пов'язаних з профілактикою захворювань в державах-членах ЄС, розширення прав і можливостей громадян, сприяння інституційному забезпеченню громадського здоров'я, заснованої на цінностях (Wienert, Jahnel, Maaß 2022). Центральною ідеєю концепції цифрового громадського здоров'я є покращення громадського, а не індивідуального, здоров'я (Малюнок 1, складено за: (Murray, Alamro, Hwang 2020)) шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій (Darmann-Finck, Rothgang, Zeeb, 2020).

Малюнок 1

Складники цифрового громадського здоров'я

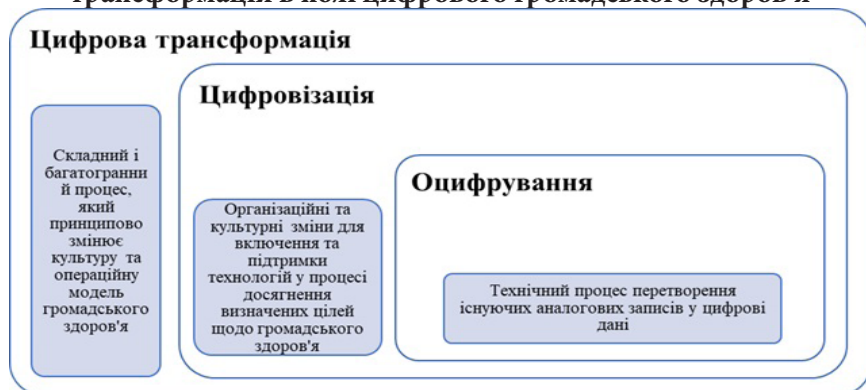


Ідея цифрового громадського здоров'я в ЄС має, насамперед, політичний характер, адже вона інтегрується у ширший процес формування спільних політик та інституційних рішень. Її завдання по-

лягає не у зміні базових принципів охорони здоров'я, а у створенні політичних та нормативних умов для їх ефективного впровадження в межах європейського політичного поля, на якому цифровізація постає як інструмент реалізації стратегічних цілей ЄС, що спрямовані на забезпечення рівності, доступності та стійкості систем громадського здоров'я в усіх державах членах (Azzopardi, Ricciardi, Odone et al. 2019). Разом з тим, цифрові трансформації системи громадського здоров'я не є окремою політикою ЄС, вони слугують засобом, який використовується ЄС для досягнення узгоджених цілей у рамках спільної політики, спрямованої на покращення здоров'я населення ЄС (Малюнок 2).

Малюнок 2

Співвідношення оцифрування, цифровізації та цифрових трансформацій в полі цифрового громадського здоров'я



301

Дані Малюнку 2 вказують на те, що поняття цифрової трансформації громадського здоров'я охоплює поняття цифровізації та оцифрування. Разом з тим, в ЄС однозначне розуміння змісту, структури та функцій цифрової трансформації громадського здоров'я перебуває на етапі осмислення. Цей процес розгортається в його маркуванні: по-перше, як комплексного і багатогранного, що потребує інтеграції знань із медицини, політології, соціальних наук, управління та інформаційних технологій для досягнення системних змін в сфері громадського здоров'я (Rachadell, Brinzac, 2019); по-друге, як одночасне впровадження нових технологій в сферу громадського здоров'я та фундаментальну зміну моделі організаційної культури, що трансформуватиме саму логіку її функціонування (Fitzpatrick, Doherty, Lasey 2020); по-третє, як явища, що виходить за межі сфери громад-

ського здоров'я, оскільки воно зумовлене ширшими соціальними процесами (масове поширення смартфонів, зростання обізнаності населення щодо власного здоров'я, активне використання технологій для моніторингу способу життя, накопичення великих масивів різномірних даних, що не завжди мають прямий медичний характер, але стають важливим ресурсом для розуміння закономірностей громадського здоров'я та прогнозування результатів на рівні популяцій) (Ricciardi, Pita Barros, Bourek, Brouwer, Kelsey, Lehtonen 2019); по-четверте, як руйнівного процесу, спрямований на радикальну інтеграцію нових технологій у європейський простір громадського здоров'я, що потребує вироблення нової європейської політики, що опирається на формування нетрадиційних партнерств між урядовими структурами, академічними інституціями, технологічною індустрією та професійними спільнотами лікарів (Mählmann, Reumann, Evangelatos, Brand 2017); по-п'яте, як людиноцентричного процесу, який має опиратися на політичний принцип забезпечення того, що технологічні рішення мають спрямовуватися на підвищення доступності, якості та зручності послуг, належних до сфери громадського здоров'я. Водночас існують підходи, які ототожнюють цифровізацію та цифрову трансформацію, трактуючи останню як поступовий перехід до ширшого використання цифрових сервісів і процесів у сфері охорони здоров'я (Gange, Golub 2016).

Європейські інституції розглядають цифровізацію як складову технологічної революції, що охоплює всі сфери суспільного життя, і прагнуть використати її для посилення легітимності та ефективності політичних рішень у сфері громадського здоров'я (European Commission 2019). Зважаючи на сучасні виклики (демографічне старіння, зростання неінфекційних захворювань, економічна нерівність між державами-членами) ЄС ініціював політичну координацію та вироблення спільних стратегій в сфері громадського здоров'я, в яких цифрові технології стають інструментом, що дозволяє забезпечувати узгодженість політик національних держав та модернізувати модель координації інтересів в сфері громадського здоров'я. Сучасні цифрові інструменти (штучний інтелект, аналіз великих масивів даних, телемедичні сервіси, мобільні додатки для здоров'я) формують нову архітектуру політики громадського здоров'я. Вони сприяють удосконаленню профілактичних стратегій, підвищенню рівня інформованості населення та забезпеченню більш справедливому доступу

до медичних послуг. Водночас цифрові інновації породжують нові виклики для політики ЄС у сфері громадського здоров'я, серед яких основними є: гарантування конфіденційності персональних даних, забезпечення кібербезпеки та подолання нерівності у доступі до цифрових сервісів, що особливо актуально для соціально вразливих та недостатньо обслуговуваних груп населення (Jain, Vaska 2025).

ЄС у своїй сучасній політиці громадського здоров'я приділяє особливу увагу формуванню інтегрованих цифрових просторів даних, які покликані стимулювати інноваційний розвиток, забезпечувати ефективний обмін інформацією та водночас утверджувати принципи цифрового суверенітету. Центральними нормативними орієнтирами цього процесу виступають Регламент про Європейський простір даних у сфері охорони здоров'я (EHDS) (European Commission 2025a) та Директива про відкриті дані (ODD) (European Parliament 2019), що закладають правові та інституційні засади для функціонування єдиного ринку цифрових медичних послуг.

У березні 2025 р. було офіційно оприлюднено Регламент (ЄС) ³⁰³ 2025/327, який визначає нові стандарти доступу громадян до власних медичних даних та механізми їх контролю як на рівні держав-членів ЄС, так і в загальноєвропейському вимірі (European Union 2025). Документ спрямований на створення стабільної правової інфраструктури з чіткими процедурами управління та гарантіями безпеки, що має забезпечити довіру суспільства до цифрових інструментів у сферах охорони здоров'я та громадського здоров'я. Одним із ключових завдань є підтримка мобільності громадян у межах ЄС через можливість супроводу їхніх медичних даних, що водночас сприяє розвитку єдиного ринку цифрових продуктів і послуг у сфері медицини. Залучення пацієнтів до процесів управління власним здоров'ям розглядається як чинник підвищення якості та безперервності медичного догляду, а гармонізація вимог щодо сумісності та кібербезпеки електронних систем медичних записів покликана знизити транзакційні витрати, пов'язані з циркуляцією даних у масштабах усього ЄС.

Європейський простір даних у сфері охорони здоров'я розглядається як стратегічний інструмент для формування нової моделі управління інформаційними ресурсами, що виходить за межі суто клінічного застосування та охоплює дослідницькі, інноваційні, регуляторні й політичні цілі. Його концепція передбачає створення умов для повторного використання медичних даних у масштабах усього

Союзу, що має забезпечити зростання ефективності для різних категорій користувачів – від науковців і бізнесу до інститутів влади. Ідея єдиного ринку даних у сфері охорони здоров'я спрямована на те, щоб інформаційні потоки могли вільно циркулювати між секторами та країнами, приносячи користь суспільству, стимулюючи інновації та підтримуючи розробку сучасних політик. Водночас особливу увагу приділено правовим гарантіям захисту приватності, адже значна частина інформації, що обробляється в межах EHDS, має персональний характер і стосується конкретних громадян ЄС. Саме тому архітектура простору даних була вибудована у відповідності до положень Загального регламенту захисту даних (Регламент (ЄС) 2016/679) (European Parliament 2025), що забезпечує баланс між інноваційним використанням інформації та дотриманням фундаментальних прав людини.

304 — Європейський простір даних у сфері охорони здоров'я передбачає запровадження комплексної моделі, що поєднає технічні та організаційні інструменти для забезпечення його функціонування. Концепція базується на використанні вже створених інфраструктурних рішень, зокрема MyHealth@EU (European Commission 2025), та водночас стимулює розвиток сумісних національних платформ, які мають усунути існуючу фрагментацію практик обміну медичною інформацією між державами-членами ЄС. У такий спосіб формується інтегрована система, здатна гарантувати безпечний транскордонний доступ до даних про здоров'я та їх повторне використання в інтересах громадян, дослідників і політичних інституцій. EHDS розглядається як механізм розширення прав пацієнтів, посилення інноваційного потенціалу та підтримки наукових досліджень, водночас забезпечуючи дотримання вимог щодо захисту персональних даних через механізми HDAB. Очікується, що така модель сприятиме підвищенню ефективності та стійкості систем громадського здоров'я, трансформуючи розрізнені інформаційні масиви у цілісну, орієнтовану на пацієнта та інновації екосистему, яка відповідає стратегічним пріоритетам ЄС у сфері цифрової політики громадського здоров'я.

Європейський простір даних у сфері охорони здоров'я не передбачає повної відкритості, а функціонуватиме за принципом багаторівневого доступу, що має забезпечити баланс між правами громадян та потребами інституцій. Пацієнти отримують пріоритетний, безкоштовний і захищений доступ до власних електронних медичних

даних, тоді як медичні працівники можуть користуватися цією інформацією виключно з лікувальною метою, за умови згоди пацієнта та дотримання суворих норм конфіденційності. Для вторинного використання даних (у дослідницьких, інноваційних чи регуляторних цілях щодо громадського здоров'я) передбачено спеціальні процедури, що реалізуються через національні органи HDAB, які аналізують запити та гарантують відповідність етичним, правовим і технічним стандартам. EHDS не є централізованою базою, а постає як мережа взаємопов'язаних платформ, що діють за гармонізованими правилами та підтримуються уніфікованими технічними протоколами, забезпечуючи безпечний і справедливий транскордонний доступ до даних у масштабах ЄС. Його впровадження здійснюється за підтримки ключових європейських програм, серед яких EU4Health (European Commission 2021), Horizon Europe (European Commission 2025c) та TEHDAS2 (Finnish Innovation Fund Sitra 2025), що визначають стандарти та тестують практичні моделі застосування. Кожна держава-член ЄС створює власний HDAB (European Commission 2025b) для управління процесами вторинного використання даних, контролю відповідності та організації безпечного обміну, що у підсумку формує нову політичну архітектуру цифрового громадського здоров'я в ЄС.

305

Директива Європейського Союзу 2019/1024 (European Parliament 2019), що регулює відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору, закладає фундаментальні принципи функціонування європейського ринку публічних даних. Її ключовим завданням є забезпечення доступності інформації, створеної або зібраної органами влади на різних рівнях — від місцевого до національного, а також даних, що фінансуються за рахунок державних ресурсів, включно з матеріалами метеорологічних служб. У розвиток положень директиви було ухвалено імплементаційний регламент щодо високоцінних наборів даних (HVD) (European Commission 2025d), який визначає категорії інформації, що мають стратегічне значення для суспільства, економіки та довкілля. До таких категорій віднесено геопросторові дані, результати спостереження за Землею та навколишнім середовищем, метеорологічні показники, статистику, дані про компанії та мобільність. Важливо підкреслити, що сфера громадського здоров'я не включена до переліку HVD, що пояснюється особливою чутливістю персональних медичних даних та необхідністю їхнього регулюван-

ня в межах спеціальних рамок, зокрема через Європейський простір даних у сфері охорони здоров'я. Запровадження правил щодо HVD посилює європейську екосистему відкритих даних, уніфікуючи умови їхнього повторного використання відповідно до принципів FAIR, зокрема, доступності, інтероперабельності та багаторазового застосування, що у підсумку зменшує правові й технічні бар'єри для розвитку інновацій, заснованих на даних.

Офіційний портал EC data.europa.eu (Publications Office of the European Union 2025) станом на початок 2025 р. містить десятки тисяч масивів інформації, зокрема понад двадцять шість тисяч наборів, класифікованих як дані у сфері охорони здоров'я. До цієї категорії належать різноманітні показники, що охоплюють фінансові витрати, статистику вакцинації, рівні госпіталізації та виписок, а також індикатори ефективності роботи медичних закладів, включно з тривалістю очікування чи частотою повторних звернень пацієнтів (Publications Office of the European Union 2022) Використання відкритих даних у сфері громадського здоров'я має потенціал істотно змінити політику та практику: вони дозволяють своєчасно виявляти епідеміологічні загрози, формувати рішення на основі доказів, підвищувати прозорість і підзвітність систем громадського здоров'я через доступ до інформації про витрати та результати діяльності. Водночас такі дані стимулюють інноваційний розвиток, створюють основу для досліджень і впровадження штучного інтелекту, розширюють можливості громадян у прийнятті обґрунтованих рішень щодо власного здоров'я та сприяють оптимізації управління ресурсами в медичних установах. У результаті відкриті дані стають важливим політичним ресурсом, що формує нову екосистему цифрового громадського здоров'я в ЄС (Ritoré, Jiménez, González, Rejón-Parrilla, Hervás et al 2024).

Кожна з означених рамок у сфері цифрової політики громадського здоров'я в ЄС орієнтована на власні цільові групи та пропонує специфічні переваги. EHDS спрямований на розширення доступності та повторного використання медичної інформації, водночас забезпечуючи її стандартизацію, сумісність і захист у межах електронних систем медичних записів. Ця ініціатива функціонує у взаємодії з Директивою про відкриті дані, яка має на меті зробити офіційну інформацію максимально доступною для суспільного та інноваційного використання. Синергія між EHDS та ODD створює нову якість

у політиці даних ЄС, відкриваючи додаткові можливості для дослідників, бізнесу, органів влади та громадян, адже поєднання медичних і офіційних даних формує підґрунтя для інноваційних рішень, підвищує ефективність управління та сприяє розвитку доказової політики в галузі громадського здоров'я.

EHDS та ODD є двома взаємопов'язаними, але різні за спрямованістю інструментами в рамках загальної стратегії ЄС щодо управління цифровими даними. Вони відрізняються як за обсягом охопленої інформації, так і за типами даних, проте їхня взаємодія створює синергію, що відкриває нові можливості для політики та практик громадського здоров'я. EHDS концентрується виключно на медичних даних, ставлячи перед собою три стратегічні завдання: забезпечити ширший і безпечний доступ громадян та медичних працівників до інформації для цілей лікування, створити умови для повторного використання даних у дослідницьких, інноваційних та політичних процесах, а також уніфікувати технічні стандарти електронних медичних записів для досягнення транскордонної сумісності (European Commission 2023a). Натомість Директива про відкриті дані охоплює значно ширший спектр інформації державного сектору, включаючи визначені високоцінні набори, і має на меті зробити їх відкрито доступними для будь-яких зацікавлених сторін. Таким чином, EHDS і ODD не дублюють, а доповнюють одне одного: перший інструмент формує спеціалізовану рамку для чутливих даних про здоров'я, тоді як другий забезпечує відкритість і повторне використання публічної інформації, створюючи комплексну екосистему даних, що підтримує інновації, прозорість та розвиток політики громадського здоров'я в ЄС.

Для розуміння цифрових трансформацій у політиці громадського здоров'я ЄС необхідно чітко розмежувати типи даних та моделі їхнього доступу. Відкриті дані охоплюють інформацію державного сектору, яка не має персоналізованого характеру та надається у вільному доступі для повторного використання, що відповідає логіці Директиви про відкриті дані. Натомість обмежені дані включають масиви інформації, що мають конфіденційний або персональний вимір і потребують спеціальних гарантій безпеки та захисту приватності. Саме ця сфера є предметом регулювання EHDS, який визначає правила доступу до таких ресурсів, як електронні медичні записи, страхові досьє, результати клінічних досліджень, а також дані, що ге-

неруються носимими пристроями та мобільними застосунками для моніторингу здоров'я. Персональні дані становлять особливу підкатегорію обмежених даних, оскільки вони містять ідентифіковану інформацію про конкретних осіб, що робить їх найбільш чутливими та потребує найвищого рівня правового та етичного захисту.

Відмінність між EHDS та ODD визначає різні моделі доступу й обміну інформацією, що закріплюють специфіку кожної з цих рамок. У межах EHDS доступ до даних, особливо у випадках їхнього вторинного використання, здійснюється під суворим контролем спеціалізованих органів HDAB, які аналізують запити та гарантують дотримання норм захисту приватності й безпеки. Натомість ODD орієнтована на максимальну відкритість, стимулюючи державні інституції робити інформацію загальнодоступною через спеціальні портали з мінімальними обмеженнями. Важливим інструментом у цьому контексті є Виконавчий регламент Комісії ЄС 2023/138, що визначає перелік високоцінних наборів даних, які органи державного сектору зобов'язані оприлюднювати. Ці набори охоплюють шість ключових категорій: геопросторові дані, результати спостереження за Землею та довкіллям, метеорологічну інформацію, статистичні показники, дані про компанії та їхню власність, а також мобільність. Регламент вимагає, щоб ці ресурси були безкоштовними, представленими у форматах, придатних для машинного зчитування, та доступними через API, що забезпечує їх широке повторне використання й посилює соціально-економічний ефект (European Commission 2023). Така модель підтверджує стратегічну орієнтацію ЄС на відкритість і гармонізацію правил, гарантує рівні умови доступу до найцінніших даних державного сектору та створює основу для інноваційного розвитку й прозорої політики в державах-членах.

Попри відмінності у сфері регулювання та типах охоплених даних, обидві європейські ініціативи об'єднує спільна стратегічна мета – розкрити потенціал інформаційних ресурсів для розвитку інновацій, забезпечення прозорості та вдосконалення суспільних послуг. Європейський простір даних у сфері охорони здоров'я має більш вузьку спеціалізацію, орієнтуючись на конкретні результати у сфері медицини та громадського здоров'я, тоді як Директива про відкриті дані спрямована на ширший спектр економічних і соціальних вигод, що виникають завдяки відкритому доступу до інформації державного сектору. У поєднанні ці інструменти формують взаємодоповнювані

підходи до політики ЄС, заснованої на даних, створюючи можливість для синергії, особливо там, де відкриті публічні дані перетинаються з інформацією у сфері охорони здоров'я. Водночас такі комбінації потребують особливої обережності з огляду на захист приватності та дотримання етичних стандартів. Обидві рамки стимулюють використання та повторне використання даних, а їхнє поєднання може мати позитивний ефект для різних груп зацікавлених сторін (пацієнти, медики, фахівці, політичні інституції, дослідники). Інтеграція інформаційних ресурсів, доступних у межах EHDS та ODD, відкриває нові шляхи для інноваційного розвитку та формування сучасної політики громадського здоров'я в ЄС.

Упродовж 2025–2031 рр. передбачено поступове введення нових вимог у межах EHDS, що має забезпечити перехід від нормативного закріплення до практичної реалізації цифрових можливостей в сфері політики громадського здоров'я ЄС. Очікується, що ці інструменти стануть функціональними та відкриють шлях до безпосередньої взаємодії з користувачами, які отримають доступ до відповідних масивів даних. У цьому контексті важливим завданням постає регулярна оцінка того, як саме відбувається використання інформації, а також аналіз способів її комбінування з іншими відкритими джерелами. Ініціаторами таких оцінок можуть виступати інституції ЄС, зокрема Генеральний директорат з питань охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів, які мають необхідні повноваження для організації моніторингу. Важливо також відстежувати, як держави-члени ЄС впроваджують технічні рішення, та здійснювати повторну оцінку у міру того, як зростатиме зрілість цифрових екосистем громадського здоров'я. Доцільним є проведення такої переоцінки вже наприкінці 2026 р. – на початку 2027 р., коли нові зобов'язання EHDS набудуть чинності, що дозволить своєчасно скоригувати політику цифрового громадського здоров'я та забезпечити її відповідність стратегічним пріоритетам ЄС.

Інтеграція цифрових ресурсів, що стають доступними в межах EHDS, із відкритими масивами даних інших секторів створює потужний потенціал для розвитку інноваційних практик та вдосконалення політики громадського здоров'я в ЄС. Використання даних у первинному вимірі забезпечить громадянам і медикам ширший доступ до інформації, тоді як вторинне застосування відкриє можливості для досліджень, розробки нових політичних рішень та сти-

мулювання інновацій. Водночас кінцеві користувачі отримують доступ до додаткових джерел відкритих даних, що дозволяє формувати більш комплексну картину та підвищувати якість аналітики. Поєднання даних EHDS з іншими відкритими ресурсами може принести користь різним соціальним групам, проте водночас породжує виклики, пов'язані із захистом конфіденційності, забезпеченням етичних стандартів та гармонізацією технічних рішень. У цьому контексті синергія між спеціалізованими та загальнодоступними цифровими даними постає як стратегічний інструмент для формування більш прогнозованої та ефективної системи цифрового громадського здоров'я в ЄС.

310 — З позиції первинного використання даних EHDS пацієнти та медики отримують можливість поєднувати інформацію про індивідуальний стан здоров'я з відкритими джерелами про громадське здоров'я, що створює підґрунтя для більш обґрунтованих рішень у цій сфері. Пацієнти, які здатні інтегрувати власні дані з іншими наборами відкритої інформації, можуть орієнтуватися на показники ефективності закладів, рівень якості послуг чи тривалість очікування, що сприяє вибору оптимальних варіантів лікування. Водночас ключовим викликом для цієї групи є наявність відповідних компетенцій, інструментів та знань, необхідних для практичного використання таких можливостей. Для медиків переваги полягають у доступі до цифрових застосунків, які інтегрують дані EHDS з відкритими ресурсами та можуть бути включені у щоденну практику, проте бар'єрами залишаються обмеженість часу та недостатня кількість інструментів для ефективного застосування. У площині вторинного використання головними бенефіціарами є дослідники, які володіють необхідними навичками та технологічними рішеннями для пошуку, доступу й повторного використання цифрових даних про громадське здоров'я, що відкриває нові горизонти для наукових відкриттів та інновацій. Для політичних інституцій потенційні вигоди подібні, однак особливо актуальною є потреба у додатковій освіті, розвитку компетенцій та вдосконаленні знань, щоб забезпечити належне використання інформаційних ресурсів у процесі формування політики щодо цифрового громадського здоров'я.

Висновки. У сучасному дискурсі політики громадського здоров'я в ЄС поняття цифрового громадського здоров'я отримало щонайменше два концептуальні тлумачення, кожне з яких відображає

різні акценти та підходи. Перше визначення розглядає його як нове осмислення традиційної системи громадського здоров'я, що поєднує накопичений досвід і знання з новітніми цифровими інструментами та методами роботи, створюючи якісно іншу модель управління та практики. Друге визначення трактує цифрове громадське здоров'я як ресурс, що використовується для досягнення вже існуючих цілей у сфері охорони здоров'я, тобто як інструмент підтримки та посилення наявних стратегій. У цьому контексті важливо розрізнати три взаємопов'язані процеси: цифровізацію, яка означає технічне перетворення аналогових записів у цифровий формат; цифровізацію операцій, що передбачає інтеграцію цифрових технологій у щоденну діяльність системи охорони здоров'я; та цифрову трансформацію, яка описує більш глибокий культурний зсув, коли цифрові технології стають невід'ємною складовою організації послуг і спрямовують їх на задоволення потреб населення. Саме цифрова трансформація формує нову парадигму політики громадського здоров'я, де технології підтримують та змінюють саму логіку функціонування системи, роблячи її більш адаптивною, прозорою та орієнтованою на громадян.

Європейська політика цифрового громадського здоров'я в межах є стратегічним інструментом модернізації національних систем громадського здоров'я та водночас важливим елементом інтеграційної логіки Єдиного цифрового ринку. Вона спрямована на створення умов для безпечного і контрольованого доступу громадян до власних електронних медичних даних, формування інфраструктури для транскордонного обміну інформацією та впровадження цифрових інструментів, здатних підвищити ефективність управління ресурсами і якість надання послуг. Концепція digital public health у європейському контексті виходить за межі суто технологічних інновацій, адже вона поєднує правові та етичні стандарти, інституційні механізми координації, інвестиційні програми та політичні інструменти забезпечення соціальної стійкості. Особливе значення надається інтероперабельності систем, стандартизації даних та розвитку Європейського простору даних у сфері здоров'я, що має стати основою для клінічних практик, досліджень і формування політик на рівні Союзу. Використання аналітики великих даних і алгоритмів штучного інтелекту розглядається як засіб прогнозування ризиків, оптимізації управлінських процесів та персоналізації профілактики,

проте водночас підкреслюється необхідність дотримання принципів прозорості, недискримінації та захисту приватності. Політика ЄС у сфері цифрового громадського здоров'я також акцентує на зменшенні цифрової нерівності, підтримці регіонів із недостатньою інфраструктурою та розвитку цифрової грамотності населення, що має забезпечити справедливий доступ до інноваційних сервісів. Digital public health у ЄС постає як нова політична парадигма, яка поєднує цифрову інфраструктуру з інституційними механізмами громадського здоров'я, а вивірені технологічні рішення стають інструментом підвищення довіри до інституцій, зміцнення соціальної стійкості та формування єдиного європейського простору громадського здоров'я.

Значення цифрової політики ЄС у сфері громадського здоров'я полягає у тому, що вона посилює інституційну координацію, забезпечуючи більш ефективне багаторівневе врядування та узгодженість політик між державами членами. Водночас вона сприяє зростанню легітимності рішень, адже цифрові інструменти підвищують прозорість процесів ухвалення політики та зміцнюють довіру громадян до європейських інституцій. Не менш важливим є аспект солідарності та рівності, оскільки нормативні документи ЄС у сфері цифровізації спрямовані на подолання нерівностей у доступі до послуг охорони здоров'я як між країнами, так і всередині окремих соціальних груп, формуючи політичну основу для більш справедливого та інтегрованого європейського простору.

References:

1. Azzopardi, M. N., Ricciardi W., Odone A., et al. (2019). "Digitalization: a public health appraisal of potential and Pitfalls". *European Journal of Public Health*. 29(3):1–2.
2. Brooks, E., Guy, M. (2021). "EU health law and policy: Shaping a future research agenda". *Health Economics, Policy and Law*. Vol. 16(1). P. 1–7.
3. Budd, J., Miller, B. S., Manning, E. M. (2020). Digital technologies in the public-health response to COVID-19. *Nat Med*. 26:1183–1192.
4. Darmann-Finck, I · Rothgang, H · Zeeb, H. (2020). "Digitalisierung und Gesundheitswissenschaften – White Paper Digital Public Health". *Gesundheitswesen*. 82:620-622.
5. European Commission (2019). Assessing the impact of digital

transformation of health services. Report of the Expert Panel on effective ways of investing in Health (EXPH). URL: https://health.ec.europa.eu/system/files/2019-11/022_digitaltransformation_en_0.pdf

6. European Commission (2020). A European Health Union: Tackling health crises together – Coronavirus impact and response (FS/20/2078). November 11. URL: <https://cutt.ly/vw2dsWJO>

7. European Commission (2021). EU4Health programme 2021–2027 – a vision for a healthier European Union. URL: https://health.ec.europa.eu/funding/eu4health-programme-2021-2027-vision-healthier-european-union_en

8. European Commission (2023). Commission Implementing Regulation (EU) 2023/138 of 21 December 2022 laying down a list of specific high-value datasets and the arrangements for their publication and re-use/OJL 19, 20.1.2023, p. 43. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0138>

9. European Commission (2023a). Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology and PwC, Identification of data themes for the extensions of public sector high-value datasets – Final study. Luxembourg: Publications Office of the European Union,. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2759/739414>. 313

10. European Commission (2025). Electronic cross-border health services. URL: https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care/digital-health-and-care/electronic-cross-border-health-services_en

11. European Commission (2025a). European Health Data Space Regulation (EHDS). URL: https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care/european-health-data-space-regulation-ehds_en

12. European Commission (2025b). Health Data Access Bodies – Community of Practice. URL: https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care/ehds-action/projects-supporting-ehds/health-data-access-bodies-community-practice_en.

13. European Commission (2025c). Horizon Europe. URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/horizon-europe_en.

14. European Commission (2025d). INSPIRE Knowledge Base: Policy context. URL: https://knowledge-base.inspire.ec.europa.eu/policy-context_en.

15. European Parliament (2019). Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on open data and

the re-use of public sector information (recast). OJL 172, 26.6.2019. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj>

16. European Parliament (2025). Article 1 of Regulation (EU) 2025/327 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2025 on the European Health Data Space and amending Directive 2011/24/EU and Regulation (EU) 2024/2847, OJL. 327, 5.3.2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2025/327/oj/eng>.

17. European Union (2020). Regulation (EU) 2021/522 of 24 March 2021 establishing a Programme for the Union's action in the field of health ('EU4Health Programme') for the period 2021–2027, and repealing Regulation (EU) No 282/2014. OJL 107, 26.3.2021. URL: <https://cutt.ly/Nw2d-sCsP>

18. European Union (2025). Regulation (EU) 2025/327 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2025 on the European Health Data Space and amending Directive 2011/24/EU and Regulation (EU) 2024/2847. OJL, 2025/327, 5.3.2025. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2025/327/oj>.

314

—

19. Finnish Innovation Fund Sitra (2025). Second Joint Action Towards the European Health Data Space – TEHDAS2. URL: <https://tehdas.eu/>.

20. Fitzpatrick, F, Doherty, A, Lacey, G. (2020). "Using artificial intelligence in infection prevention". *Curr Treat Options Infect Dis*. Mar 19; 1–10. URL: <http://europepmc.org/abstract/MED/32218708>.

21. Gange, S. J, Golub, E. T. (2016). "From smallpox to big data: the next 100 years of epidemiologic methods". *American Journal of Epidemiology*. 2016 Mar 01; 183(5):423–6.

22. Government of the United Kingdom (2017). Digital-first public health: Public Health England's digital strategy. London (UK). URL: <https://www.gov.uk/government/publications/digital-first-public-health/digital-first-public-health-public-health-englands-digital-strategy>

23. Jain, N., Vaska, K.G. (2025). "Digital Public Health: The Way Forward". In: Jain, P.R., Khan, U.S. (eds). *Introduction to Public Health and Research*. Springer, Singapore. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-96-5154-2_11

24. Mählmann, L, Reumann, M, Evangelatos, N., Brand, A. (2017). "Big data for public health policy-making: policy empowerment". *Public Health Genomics*. 20(6): 312–320.

25. Murray, C., Alamro, N., Hwang, H. (2020). "Digital public health and COVID-19". *Lancet Public Health*. 5: e469-e470.
26. Odone, A., Buttigieg, S., Ricciardi, W., Azzopardi-Muscat, N., Staines, A. (2019). "Public health digitalization in Europe". *European Journal of Public Health*. 29:28-35
27. Publications Office of the European Union (2025). Datasets by theme: Statistics. URL: <https://data.europa.eu/catalogue-statistics/currentState/category?locale=en>.
28. Publications Office of the European Union (2022). The value of health data and its role in Europe. URL: <https://data.europa.eu/en/publications/datastories/value-health-data-and-its-role-europe>.
29. Rachadell, J., Brinzac, M. G. (2019). Digital Health in 2019. A summary report of the track of digital health at the 12th European Public Health conference 2019 in Marseille, France. The 12th European Public Health conference; 2019; France. Digital health in 2019: A summary report of the track on digital health at the 12th European Public Health Conference 2019 in Marseille, France. URL: https://eupha.org/repository/conference/2019/Digital_Health_in_2019_V2.pdf
30. Ricciardi, W, Pita Barros P, Bourek A., Brouwer W, Kelsey T, Lehtonen L. (2019). "European Union Expert Panel on Effective Ways of Investing in Health (EXPH) How to govern the digital transformation of health services". *European Journal of Public Health*. Supplement_3:7-12. URL: <http://europepmc.org/abstract/MED/31738442>.
31. Ritoré, Á., Jiménez, C. M., González, J. L., Rejón-Parrilla, J. C., Hervás P. et al. (2024). "The role of Open Access Data in democratizing healthcare AI: A pathway to research enhancement, patient well-being and treatment equity in Andalusia, Spain". *PLOS Digital Health*. URL: <https://journals.plos.org/digitalhealth/article?id=10.1371/journal.pdig.0000599>.
32. WHO (2019). WHO guideline: recommendations on digital interventions for health system strengthening. Geneva (CH). URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241550505>
33. Wienert, J · Jahnel, T · Maaß, L. (2022). What are Digital Public Health Interventions? First Steps Towards a Definition and an Intervention Classification Framework. *JMIR. J Med Internet Res*. 2022 Jun 28;24(6):e31921. doi: 10.2196/31921.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.316-327>

УДК: 327.8:355.4(73)

© Богдан Куделько¹

ЕВОЛЮЦІЯ МЕХАНІЗМУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ США ЯК ФОРМИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено еволюцію механізму спеціальних операцій Сполучених Штатів Америки як інструмента зовнішньої політики після періоду їх активного застосування в Латинській Америці у 1980-х роках. Механізм розглянуто як сукупність інституцій (передусім Командування спеціальних операцій США (U.S. Special Operations Command, USSOCOM) та його регіональних штабів, доктринальних підходів (оборона й підтримка іноземних держав; боротьба з тероризмом; іррегулярна війна), правових режимів і процедур демократичного контролю, що визначають можливості застосування стратегій «мінімальної присутності», «керованої ескалації» та партнерського ведення кампаній. Показано, що після латиноамериканського досвіду відбулися такі ключові трансформації:

(1) інституційне зміцнення через формування централізованої системи управління та розвитку сил спеціальних операцій;

(2) доктринальні коливання від партнерських місій до «мережевої» боротьби з тероризмом і подальшого повернення до концепції іррегулярної війни в умовах стратегічної конкуренції великих держав;

(3) посилення правових і репутаційних обмежень, зокрема процедур, пов'язаних із таємними операціями та перевіркою іноземних військових підрозділів відповідно до так званих законів Ліхі.

У висновках наголошується, що окремі американські принципи і практики можуть бути використані в Україні: інституційна зрілість ССО, міжвідомча інтеграція циклу «дані–рішення–дія» та фокус на довгострокових ефектах стійкості.

Ключові слова: спеціальні операції, USSOCOM, іррегулярна війна, США, Україна, Латинська Америка.

¹ Аспірант кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: kudenko.bohdan@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-8557-2240>.

The Evolution of the U.S. Special Operations Mechanism as a Form of Foreign Policy Activity

The article examines the evolution of the United States' special operations mechanism as an instrument of foreign policy after the period of its intensive use in Latin America in the 1980s. The mechanism is understood as a set of institutions (above all the U.S. Special Operations Command, USSOCOM, and its regional headquarters), doctrinal approaches (foreign internal defense; counterterrorism; irregular warfare), legal regimes, and procedures of democratic oversight that shape the feasibility of "light-footprint," "managed escalation," and partner-based campaigning strategies. The study shows that, following the Latin American experience, three key transformations occurred:

(1) institutional strengthening through the creation of a centralized system for the command, management, and development of special operations forces;

(2) doctrinal shifts from partnership missions to "networked" counterterrorism and a subsequent return to the concept of irregular warfare in the context of great-power strategic competition;

(3) tighter legal and reputational constraints, including procedures related to covert action and the vetting of foreign military units under the so-called Leahy Laws.

The findings highlight which principles of this American evolution may be useful for Ukraine: institutional maturity of the Special Operations Forces, interagency integration of the "data–decision–action" cycle, and a focus on the long-term effects of resilience.

Keywords: *special operations, USSOCOM, irregular warfare, United States, Ukraine, Latin America.*

Постановка наукової проблеми та її значення. У зовнішньополітичній практиці США спеціальні операції давно виходять за межі суто військової механіки та перетворюються на спосіб реалізації державних інтересів у середовищі неповної визначеності – там, де дипломатія ще не вичерпана, але повномасштабна війна політично або стратегічно небажана. Спеціальні операції надають державі інструмент точкового застосування сили, тривалого «доступу» до регіонів через партнерів, а також можливість створювати стримувальні ефекти без відкритої міждержавної ескалації.

Після активного застосування механізму в Латинській Америці 1980-х років він зазнав суттєвої трансформації. З одного боку, став інституційно сильнішим і технологічно ефективнішим, з іншого – більш обмеженим нормами, процедурами та очікуваннями щодо прав людини. Наукова проблема полягає в тому, що спеціальні операції часто трактують або як «тактичний набір» (рейди, диверсії, виведення з ладу об'єктів), або як універсальний спосіб досягнення політичних результатів «дешево і швидко». Проте еволюція американського механізму демонструє: результативність спеціальних операцій як зовнішньополітичного інструмента залежить не стільки від окремого успішного епізоду, скільки від інституційної архітектури, правового поля, якості партнерств та узгодження з ширшою стратегією держави.

Значення цієї проблеми для України посилюється тим, що країна одночасно веде війну високої інтенсивності та змушена діяти в конкурентному середовищі – у питаннях захисту тилу, протидії підривної діяльності, інформаційної боротьби, інтеграції з партнерами та формування довгострокових стримувальних ефектів. Аналіз того, як США переформатували механізм спеціальних операцій після латиноамериканського досвіду, дає змогу визначити, що саме може бути корисним Україні як принцип (організація, інтеграція, підзвітність), а що є контекстно непридатним або ризиковим.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Сучасні дослідження механізму спеціальних операцій США умовно поділяються на три групи. Перша – офіційно-аналітична й доктринальна, що описує інституційні можливості та державні пріоритети. Найважливішими тут є огляди Дослідницької служби Конгресу США (CRS), які систематизують структуру USSOCOM, його компоненти, театральні командування спеціальних операцій (TSOC) як регіональні штаби, юридичні повноваження, а також питання фінансування й наднавантаження (Feickert 2025). Для розуміння стратегічної рамки важливими є документи Міністерства оборони США: «Додаток щодо іррегулярної війни до Національної оборонної стратегії (короткий виклад)», яка визначає іррегулярну війну як «ключову компетенцію» і фіксує проблему циклічності розвитку іррегулярної війни (DoD 2020), а також Національна оборонна стратегія США 2022 року, що вводить рамки інтегрованого стримування та повсякденного кампанування (DoD 2022).

Друга група – правова й інституційна література про межі прихованих дій і демократичний нагляд. Тут базовим є нормативне визначення прихованої дії 50 U.S.C. § 3093(e), а також CRS-аналізи процедур повідомлення Конгресу, розмежування «прихованої дії» і «таємної діяльності» та проблеми юрисдикційного нагляду (DeVine 2023; United States 2025). Цей блок пояснює, чому після 1980-х механізм спеціальних операцій дедалі частіше працює в середовищі, де правова кваліфікація дій і режим відповідальності мають таку ж вагу, як і оперативна доцільність.

Третя група – дослідження операційних інновацій і організаційних моделей. Класичним прикладом є праця Національного університету оборони США (NDU) про групи з ураження цілей найвищої цінності, яка показує, як міжвідомча інтеграція розвідки й операцій прискорювала цикл ураження мережевих загроз і підвищувала ефективність контртерористичних кампаній (Lamb and Munsing 2011). Доповнює це доктринальна база щодо партнерських місій, зокрема АТР 3-05.2 про підтримку внутрішньої оборони іноземної держави, що формалізує логіку підтримки держави-партнера через розвиток її інституцій і сил безпеки (Department of the Army 2015).

319

Окремий нормативний вимір становить тематика перевірки дотримання прав людини: матеріали Дослідницької служби Конгресу США (CRS) про «закони Ліхі» показують, як правозахисні обмеження перетворюються на структурний фактор планування безпекової допомоги й партнерських програм (Weber 2025).

Мета статті – проаналізувати зміни механізму спеціальних операцій США як інструменту зовнішньої політики після латиноамериканського етапу, чому «класична» модель того часу нині застосовується обмежено, та визначити, які принципи цієї еволюції можуть бути використані в Україні.

Завдання статті:

1. Окреслити інституційні зміни (створення та роль Командування сил спеціальних операцій США – USSOCOM, місце театральних командувань спеціальних операцій – TSOC, зростання попиту на спеціальні операції);
2. Показати доктринальні зрушення від підтримки внутрішньої оборони іноземної держави до контртероризму у форматі «полювання» на мережеві загрози та назад – до іррегулярної війни і логіки стратегічної конкуренції;

3. проаналізувати правові та репутаційні обмеження (50 U.S.C. § 3093; «закони Ліхі»);

4. сформулювати практично релевантні висновки для України.

Виклад основного матеріалу. Латиноамериканський досвід 1980-х зазвичай описують як практики «малого сліду»: навчання, до-
радництво, підтримка сил безпеки партнерів і вибіркове застосуван-
ня сили в контексті внутрішніх конфліктів. У доктринальній логіці
підтримки внутрішньої оборони іноземної державитака діяльність
спрямована на підтримку держави-партнера у боротьбі з внутріш-
німи загрозами й передбачає пріоритет інституційного розвитку над
прямим заміщенням партнера американськими силами (Department
of the Army 2015). Це дозволяє мінімізувати політичні ризики прямо-
го втручання, зберігаючи можливість впливу та доступу.

Після 1980-х США здійснили ключовий інституційний крок –
сформували Командування сил спеціальних операцій США як окре-
ме функціональне бойове командування, що централізує розвиток
спеціальних спроможностей і створює постійний канал їх застосу-
вання у зовнішній політиці. Офіційні матеріали Командування сил
спеціальних операцій США підкреслюють, що імпульсом були про-
блеми координації та ресурсного забезпечення, які підштовхнули до
створення єдиного командування зі спеціальними повноваженнями
(USSOCOM 2017). Інституціоналізація створила фундамент: спеці-
альні операції стають не винятком, а системним інструментом полі-
тики з власною інфраструктурою підготовки, закупівель, плануван-
ня і розгортань.

Сучасну масштабність механізму відображають матеріали Дослід-
ницької служби Конгресу США: станом на 2025 рік Командування
сил спеціальних операцій США охоплює близько 70 000 військових і
цивільних, чотири видові компоненти, а також Об'єднане команду-
вання спеціальних операцій і мережу театральних командувань спе-
ціальних операцій, які підтримують географічні бойові командуван-
ня у плануванні та командуванні спеціальними операціями (Feickert
2025). Для зовнішньополітичної функції це критично: театральні ко-
мандування спеціальних операцій забезпечують не лише управління
окремими місіями, а й довгострокову діяльність – формування парт-
нерських мереж, доступу та присутності, що створює безперервність
між мирним часом, кризою і конфліктом.

Динаміка попиту підсилює саме зовнішньополітичний вимір механізму. У 2025 році в офіційній заяві для Конгресу зазначалося, що щодня понад 6 000 військовослужбовців сил спеціальних операцій розгорнуті більш ніж у 80 країнах і підтримують понад 30 поточних операцій, а попит з боку бойових командувань на спроможності сил спеціальних операцій для задач стримування зріс на 35% у період 2023–2025 років (USSOCOM 2025b). Таким чином, сили спеціальних операцій функціонують не як епізодичний інструмент кризового реагування, а як постійний компонент державної зовнішньополітичної діяльності з відносно стабільною «операційною географією».

Після інституціоналізації механізм не залишився статичним: він змінювався хвилями, реагуючи на тип загрози.

Перша хвиля (1990-ті) посилила використання сил спеціальних операцій як інструмента обмежених кризових дій і партнерської підтримки. Логіка полягала в тому, що коли політичний ризик великої інтервенції надто високий, сили спеціальних операцій дають опцію, яку легше поєднати з дипломатією та коаліційними домовленостями.

321

Друга хвиля (після 11 вересня 2001 року) радикально змінила баланс між партнерством. Сили спеціальних операцій стали центральним інструментом глобального контртероризму, а ефективність дедалі частіше вимірювалася швидкістю і точністю нейтралізації мережевих цілей. Організаційною інновацією стали міжвідомчі команди з нейтралізації цілей високої цінності: вони поєднували розвідку, аналітику, планування та виконання в одному інтегрованому циклі, скорочуючи час від виявлення до дії (Lamb and Munsing 2011). Водночас такий підхід може створювати «тактичну пастку»: перевага у швидких ударах не гарантує стратегічної трансформації політичного середовища, якщо не підкріплена стійкими інституціями, партнерськими реформами та узгодженими зовнішньополітичними цілями.

Третя хвиля (2020-ті) відображає повернення до стратегічної конкуренції та «сірої зони», де іррегулярні підходи потрібні не епізодично, а постійно. Додаток щодо іррегулярної війни наполягає, що іррегулярна війна має бути інституціоналізована як «ключова компетенція» із достатніми й сталими спроможностями, а не розгортатися лише під кризу (DoD 2020). Національна оборонна стратегія США 2022 року вводить рамки «інтегрованого стримування» та «кампанування», підкреслюючи необхідність синхронізації доменів і інструментів державної влади разом із союзниками (DoD 2022). У

цій рамці спеціальні операції знову набувають значення як «мережевий» інструмент партнерства, доступу й формування дилем для противника, але вже за вищих вимог до узгодженості, прозорості та легітимності.

Цей зсув відображено і в документах командування: у Заяві про оперативно-стратегічне становище Командування сил спеціальних операцій США акцентує роль тривалого доступу, малих розгортань і партнерств, а також фіксує зростання попиту на сили спеціальних операцій у завданнях стримування (USSOCOM 2025b). У документі «SOF Renaissance» наголошується на необхідності трансформації під умови сучасної війни, де дані, швидкість, мережеві взаємодії та партнерства визначають успіх (USSOCOM 2025a). Отже, механізм повертається до принципів «малого сліду», але в іншому середовищі: вища прозорість, щільніший нагляд і сильніші репутаційні ризики.

Однією з ключових відмінностей між 1980-ми і сучасністю є щільність правових і процедурних рамок.

322

У США «приховані операції» визначено як діяльність уряду, спрямовану на вплив на політичні, економічні чи військові умови за кордоном, коли передбачається, що роль уряду США не буде очевидною або публічно визнаною (United States 2025). Це визначення важливе тим, що тягне за собою спеціальні процедури санкціонування і повідомлення Конгресу, включно з письмовим «рішенням-санкцією» і можливість застосування режиму обмеженого інформування у виняткових обставинах (DeVine 2023). Відповідно, що «чутливішою» є дія, то вищими стають вимоги до її юридичного оформлення та політичної відповідальності.

CRS також показує, що різні комітети здійснюють нагляд залежно від того, в якому режимі здійснюється діяльність (DeVine 2023). Це формує практичний «коридор рішень»: інструмент спеціальних операцій може бути швидким, але його застосування повинно бути сумісним з рамками відповідальності. Саме після 1980-х США поступово переходять від практик, де пріоритетом могла бути оперативна доцільність, до практик, де доцільність має бути узгоджена з правовим режимом і процедурою контролю.

Паралельно зростають репутаційні ризики. У сучасних умовах цифрової прозорості приховати роль держави у чутливих діях значно складніше, а викриття швидко перетворюється на політичний фактор для союзників і партнерів. Тому заперечування дедалі час-

тіше замінюється комбінацією правової коректності та управлінням ескалацією. Для зовнішньої політики це означає переорієнтацію механізму: ефективність вимірюється не лише результатом операції, а й тим, чи зберігаються коаліційна підтримка, правова стійкість і стратегічна узгодженість.

Якщо правові режими визначають «що дозволено», то «закони Ліхі» значною мірою визначають «з ким можна» працювати у сфері безпекової допомоги. Дослідницька служба Конгресу США узагальнює, що «закони Ліхі» обмежують надання допомоги підрозділам іноземних сил безпеки, якщо існує достовірна інформація про їхню причетність до грубих порушень прав людини, і вимагають попередньої перевірки дотримання прав людини потенційних отримувачів допомоги (Weber 2025). Для механізму спеціальних операцій це означає, що партнерська робота (навчання, спільні заходи) дедалі частіше вибудовується навколо «комплаєнс-архітектури» – системи процедур відповідності нормам, яка впливає на темп і формат взаємодії.

Це має кілька наслідків. По-перше, партнерські програми стають більш «контрактними»: до навчання додаються вимоги до процедур добору, звітності та відновлення взаємодії у разі порушень. По-друге, зростає стратегічна важливість інституцій партнера: якщо партнер не має механізмів відповідальності й розслідувань, він перетворюється на ризик для зовнішньополітичної здійсненності співпраці. По-третє, комплаєнс входить у розробку операцій: інколи саме правова й інституційна спроможність партнера дотримуватися стандартів визначає, чи можлива програма в принципі.

Саме тому сучасний механізм ССО суттєво відрізняється від латиноамериканського зразка 1980-х: там ставка часто робилася на швидку ефективність, нині – на керовану ефективність, сумісну з правами людини та коаліційною підтримкою.

Чому «латиноамериканська модель» у класичному вигляді нині не відтворюється? Запитання «чому не застосовується» коректніше переформулювати так: чому не відтворюється саме «класична» комбінація 1980-х – низька видимість, високий рівень заперечуваності, обмежений публічний контроль і широка толерантність до партнерів.

По-перше, змінився баланс між ефективністю та легітимністю. «Ціна» заперечуваності зросла: 50 U.S.C. § 3093 запроваджує чіткі режими санкціонування та повідомлення Конгресу, а аналітика До-

слідницької служби Конгресу США підкреслює відмінності в нагляді залежно від правової кваліфікації діяльності (DeVine 2023; United States 2025). По-друге, обмеження «законів Ліхі» звужують коло потенційних партнерів і роблять правозахисний комплаєнс складовою безпекової політики (Weber 2025). По-третє, цифрова прозорість підвищила репутаційні ризики та посилила інформаційний ефект витоків і викриттів. По-четверте, змінилася архітектура загроз. Якщо у 1980-х домінували внутрішні конфлікти партнерів у межах біполярної логіки, то у 2020-х ключовими стали державна конкуренція, сіра зона, кібер- та інформаційний простір.

Саме тому Міністерство оборони США підкреслює «інтегроване стримування» та «повсякденне кампанування» як постійний режим конкуренції (DoD 2022), а Додаток щодо іррегулярної війни – потребу у сталому, довгостроковому «кампануванні» замість епізодичних хвиль активності (DoD 2020). За таких умов поодинокі приховані епізоди рідко забезпечують стійкий політичний результат без опори на тривалі партнерські програми та інституційні рішення.

324

— Україна не перебуває в ситуації «обмеженої інтервенції» третьої сторони; натомість вона є державою, що веде оборонну війну і водночас інтегрується в широку коаліцію підтримки. Тому застосування принципів механізму ССО слід оцінювати на трьох рівнях: інституційному, операційно-управлінському та політико-правовому.

Інституційний рівень. Американський досвід демонструє, що спеціальні операції як інструмент зовнішньої політики є результативними тоді, коли спираються на стійку архітектуру командування, планування та узгодження з іншими інструментами державної влади. У США ці функції зосереджені в Командуванні сил спеціальних операцій США, тоді як регіональне кампанування забезпечують театральні командування спеціальних операцій (TSOC) (Feickert 2025). Для України ключовий урок полягає не в механічному копіюванні, а в посиленні інституційної зрілості Сил спеціальних операцій у системі оборони: чітке визначення повноважень, стандарти взаємодії з розвідкою, цілісні системи підготовки, планування та оцінювання ефектів, прив'язані до стратегії, а не лише до операцій як таких.

Операційно-управлінський рівень. Досвід команд з нейтралізації цілей високої цінності показує, що вирішальним є скорочення циклу «дані–рішення–дія» через організаційну інтеграцію розвідки та операцій (Lamb and Munsing 2011). Для України це актуально не

тільки для ударних задач, а й для контрдиверсійної безпеки, захисту критичної інфраструктури, протидії мережам ворожого впливу. Принцип – не «операція заради операції», а керований цикл, у якому тактична дія вбудована в кампанію і вимірюється стратегічними ефектами (стійкість, зниження спроможностей противника, зрив планів, підвищення вартості агресії).

Політико-правовий рівень. З огляду на вирішальну роль партнерів у підтримці України, відповідність вимогам (комплаєнс) і легітимність стають стратегічним ресурсом. «Закони Ліхі» показують, що безпекова співпраця для партнерів прив'язана до процедур перевірки дотримання прав людини та відповідних оцінок (Weber 2025). Відтак Україна зацікавлена у зміцненні інституцій підзвітності, ефективних механізмах розслідування, прозорих дисциплінарних практиках і комунікації, які знижують репутаційні ризики. Це не додатковий бюрократичний тягар, а одна з ключових умов стійкості зовнішньої підтримки.

Окремо варто підкреслити принцип, що впливає з сучасних стратегічних рамок США: стримування досягається не лише силою, а синхронізацією інструментів держави та союзників (DoD 2022). Для України це означає: навіть якщо спеціальні підрозділи здатні створювати дилеми для противника, їхня цінність максимальна тоді, коли дії узгоджені з дипломатичними цілями, санкційною політикою партнерів, інформаційними повідомленнями та відновленням стійкості громад. Тоді спеціальні операції стають не «окремою лінією», а елементом цілісної зовнішньополітичної та оборонної кампанії.

Водночас існують межі застосування принципів. По-перше, у міждержавній війні вирішальними залишаються індустриальні, мобілізаційні та логістичні спроможності; спеціальні операції не можуть підміняти стратегію. По-друге, будь-які дії мають оцінюватися через призму ескалаційних ризиків і коаліційної єдності, адже зовнішньополітична ціна іноді перевищує тактичний вииграш. По-третє, сучасне середовище та правові режими роблять приховані дії дорожчими й більш ризиковими, а отже раціональнішим стає фокус на легітимних, партнерських і довгострокових інструментах.

Висновки. Еволюція механізму спеціальних операцій США після латиноамериканського досвіду демонструє перехід від переважно регіональних практик «малого сліду» до інституціоналізованої системи, здатної поєднувати партнерські, ударні та іррегулярні інструмен-

ти в єдиному контурі зовнішньої політики. Сучасний масштаб і роль Командування сил спеціальних операцій США, мережа театральних командувань спеціальних операцій та формалізація повноважень забезпечили сталість і масштабованість спеціальних спроможностей (Feickert 2025; USSOCOM 2017). Після 2001 року механізм змістився в бік інтенсивного контртероризму та «мережевого» ураження, але у 2020-х повертається до логіки стратегічної конкуренції, де ключовими стають повсякденне кампанування, партнерства та іррегулярні підходи (DoD 2020; DoD 2022).

«Класична» латиноамериканська модель у її слабо контрольованому вигляді нині відтворюється обмежено, оскільки зросла щільність правових коридорів і демократичного нагляду (DeVine 2023; United States 2025), посилилися репутаційні ризики, а «закони Ліхі» зробили права людини операційно значущим чинником партнерських програм (Weber 2025). За цих умов ефективність спеціальних операцій дедалі більше залежить від легітимності, дотримання вимог та здатності вбудовувати тактичні дії в довгострокові політичні цілі.

— Для України релевантні не історичні сценарії, а принципи, зокрема: інституційна зрілість ССО в системі оборони; міжвідомча інтеграція «дані–рішення–дія»; фокус на довгострокових ефектах стійкості та партнерства; комплаєнс як ресурс коаліційної підтримки; узгодження дій із рамкою інтегрованого стримування союзників. Механізм спеціальних операцій може підсилювати оборонну й зовнішньополітичну лінію України, але не може і не повинен підміняти її.

References:

1. Department of Defense. 2020. Irregular Warfare Annex to the National Defense Strategy: Summary. Washington, DC: U.S. Department of Defense. Accessed December 17, 2025.
2. Department of Defense. 2022. 2022 National Defense Strategy of the United States of America. Washington, DC: U.S. Department of Defense. Accessed December 17, 2025.
3. Department of the Army. 2015. ATP 3-05.2: Foreign Internal Defense. Washington, DC: Headquarters, Department of the Army. Accessed December 17, 2025.

4. DeVine, Michael E. 2023. Covert Action and Clandestine Activities of the Intelligence Community: Selected Congressional Notification Requirements in Brief. CRS Report R45191. Washington, DC: Congressional Research Service. Accessed December 17, 2025.

5. Feickert, Andrew. 2025. U.S. Special Operations Forces (SOF): Background and Issues for Congress. CRS Report RS21048. Washington, DC: Congressional Research Service. Accessed December 17, 2025.

6. Lamb, Christopher J., and Evan Munsing. 2011. Secret Weapon: High-value Target Teams as an Organizational Innovation. Strategic Perspectives 4. Washington, DC: National Defense University. Accessed December 17, 2025.

7. United States. 2025. 50 U.S.C. § 3093: Presidential approval and reporting of covert actions. Accessed December 17, 2025.

8. U.S. Special Operations Command. 2017. “U.S. Special Operations Command Celebrates Its 30th Anniversary.” May 24, 2017. Accessed December 17, 2025.

9. U.S. Special Operations Command. 2025a. SOF Renaissance: People Win. Transform. February 25, 2025. Accessed December 17, 2025. 327
—

10. U.S. Special Operations Command. 2025b. Posture Statement (submitted to the House Armed Services Committee, March 26, 2025). Accessed December 17, 2025.

11. Weber, Michael A. 2025. “Global Human Rights: Security Forces Vetting (‘Leahy Laws’).” CRS In Focus IF10575. Accessed December 17, 2025.

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.328-346>

УДК: 004.738.5:[37.01:327]

© Pavlo Burdiak¹

HUMAN FACTOR IN CYBERSECURITY: CYBER EDUCATION AS A SYSTEMIC RESPONSE TO GROWING THREATS IN THE DIGITAL SPACE OF UKRAINE AND THE EU²

328 — *This article addresses a critical vulnerability in contemporary cybersecurity defenses: the persistent dominance of human factors as the primary vector in successful cyberattacks across Ukraine, the European Union, and globally, despite substantial investments in technical security infrastructure. Empirical evidence from authoritative sources, including Verizon, the World Economic Forum, CERT-UA, and ENISA, consistently identifies that most cybersecurity breaches involve human elements encompassing insider errors and psychological manipulation, with phishing and social engineering accounting for the majority of intrusion entry points. Ukraine's decade-long trajectory of escalating cyber threats – from the 2014 Crimea operations through the catastrophic 2017 NotPetya campaign to sustained high-tempo operations during Russia's 2022–2025 full-scale invasion – demonstrates that adversaries systematically exploit human cognitive vulnerabilities rather than relying exclusively on technical sophistication. Similarly, the European Union faces a diverse threat landscape affecting critical infrastructure. This article argues that cybersecurity policy and practice exhibit a strategic misalignment: while technical defenses have matured substantially, educational frameworks addressing human behavioral vulnerabilities remain fragmented, episodic, and sometimes disconnected from real-world attack patterns. The article frames cybersecurity education not as a mere*

¹ PhD student at the Czech Law and Advanced Technologies Research Institute of the Faculty of Law of the Palacký University Olomouc. Email: pavlo.burdiak01@upol.cz; <https://orcid.org/0009-0007-0319-5412>.

² The present article was written by the author within the framework of the EnCycLEd Erasmus+ Project (Nr. 2023-1-AT01-KA220-SCH-000166888). The EnCycLEd Erasmus+ Project is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

technical skill domain but as a fundamental dimension of digital citizenship and organizational resilience. It presents the EnCycLEd Erasmus+ project – a cross-border educational initiative that brings together partners from five European countries (Germany, Austria, Greece, Malta, and Ukraine) – as a concrete implementation model demonstrating how cybersecurity literacy can be mainstreamed into general school curricula through interactive, story-driven, age-segmented educational resources grounded in pedagogy and real-world threat patterns. The article employs multi-method research combining quantitative threat intelligence analysis, previous cyber incident narrative analysis, threat landscape characterization, and case study examination to establish that human-centered cybersecurity education constitutes a necessary complement to technical defenses and a strategic policy imperative for institutional and societal resilience in an interconnected digital environment.

Keywords: cybersecurity, cybersecurity education, Ukraine, EU, human factor, digital resilience, EnCycLEd, CERT-UA, ENISA.

329

Людський фактор в кібербезпеці: кіберосвіта як системна відповідь на зростаючі загрози в цифровому просторі України та ЄС

Автор досліджує людський фактор як критичну вразливість сучасної системи кіберзахисту. Попри значні інвестиції в технічні аспекти цифрової безпеки, людський фактор залишається основною причиною успішних кібератак в Україні, ЄС і світі. Дані Verizon, Світового економічного форуму, CERT-UA та ENISA систематично підтверджують, що більшість кіберінцидентів пов'язані з помилковими діями людей та психологічними маніпуляціями. Фішинг та соціальна інженерія є основними способами, які зловмисники використовують для проникнення в інформаційні системи.

Досвід України протягом останнього десятиліття – від кібератак у Криму 2014 року і атаки NotPetya 2017 року до інтенсивних кібероперацій під час повномасштабної російської агресії 2022–2025 років – чітко демонструє: зловмисники свідомо експлуатують не лише технічні прогалини у системах кіберзахисту, а й когнітивні вразливості людей. Аналогічна ситуація спостерігається й у Європейському Союзі, де критична інфраструктура стикається з різноманітними кіберзагрозами, багато з яких здійснюються методами соціальної інженерії.

Стаття викриває стратегічний дисбаланс у сучасних практиках кібербезпеки: хоча технічні рішення значно розвинулися, система освіти в цій сфері залишається фрагментарною, епізодичною та подекуди далекою від реальних моделей кібератак. Автор розглядає кіберосвіту, особливо змалечку, не просто як набір технічних навичок, а як фундаментальний компонент стійкості цифрового суспільства.

Erasmus+ проєкт EnCycLEd служить конкретним прикладом, як цифрова грамотність може бути інтегрована у шкільні навчальні програми через інтерактивні та наративні освітні матеріали, адаптовані під різні вікові категорії учнів, засновані на сучасних практиках викладання та реальних прикладах загроз у кіберпросторі.

Використовуючи комплексний методологічний підхід – від кількісного аналізу даних про кіберзагрози до вивчення кіберінцидентів та конкретних освітніх проєктів з кібербезпеки – стаття наголошує: освіта з цифрової грамотності і опанування найкращих практик кібербезпеки є важливою складовою забезпечення інституційної та соціальної стійкості в цифровому світі. Тому кіберосвіта повинна доповнювати технічні засоби захисту інформаційних систем.

Ключові слова: кібербезпека, освіта з кібербезпеки, Україна, ЄС, людський фактор, цифрова стійкість, EnCycLEd, CERT-UA, ENISA.

Formulation of the scientific problem and its significance. The scientific problem addressed in this article concerns the nexus between escalating cybersecurity threats in Ukraine and the EU and the insufficient integration of human-centered cybersecurity education as a foundational defense mechanism across institutional and societal levels. The article identifies a critical paradox: while advanced technical defenses continue to proliferate, the human factor remains the dominant vulnerability in cybersecurity incidents, accounting for 68–95% of all breaches globally (World Economic Forum, 2022; Verizon, 2024). This paradox is particularly acute in geopolitically contested regions and rapidly digitizing societies where hybrid warfare blends cyberattacks with kinetic military operations, disinformation campaigns, and psychological manipulation.

The significance of this problem extends across multiple dimensions. Firstly, empirical urgency: Ukraine's cyber threat environment demonstrates a decade-long escalation trajectory, culminating in 4315 registered cyber incidents in 2024 alone – an almost 70% year-on-year increase (State Service of Special Communications and Information Protection of

Ukraine, 2024) – while the European Union confronts a diverse and converging threat landscape affecting critical infrastructure across public administration (38.2% of incidents), transport, and digital services (ENISA, 2025).

Secondly, strategic misalignment: technical defenses have matured substantially, yet organizational vulnerability derives not from the absence of firewalls or encryption, but from the persistent human vulnerabilities exploited through phishing, social engineering, and psychological manipulation.

Thirdly, educational vacuum: despite recognition of the human factor as the critical vulnerability, mainstream cybersecurity education remains fragmented, episodic, and often disconnected from real-world attack patterns, leaving both school-age populations and working professionals underprepared for the social engineering techniques they actually encounter.

The article frames cybersecurity education not merely as a technical skill domain but as a fundamental dimension of digital citizenship and resilience – a systemic response mechanism grounded in pedagogical science and real-world threat awareness. This framing aligns cybersecurity literacy with foundational competencies such as reading and numeracy, acknowledging that in an interconnected digital environment, human judgment, habit formation, and threat recognition constitute irreplaceable layers of defense.

Analysis of recent research on this problem. Recent authoritative studies establish the empirical foundation for the article's core claims. The Verizon 2024 Data Breach Investigations Report, analyzing a number of security incidents and verified breaches, documents evidence that human elements – encompassing both insider errors and successful social engineering campaigns – constitute a predominant proportion of breaches globally (Verizon, 2024). The World Economic Forum's Global Risks Report corroborates these findings through the analysis of cybersecurity incident causation, identifying human error as a significant causal factor across diverse organizational and sectoral contexts (World Economic Forum, 2022).

Building upon this international research foundation, contemporary Ukrainian scholarship deepens understanding of the human factor within the specific context of hybrid warfare. Pavlo Burdiak's analysis «A Malicious Alliance: How Cyberattacks and Disinformation are Synchronously Destabilizing the Digital Space of Ukraine in the Face of Russian Aggres-

sion» examines the symbiotic relationship between cyber operations and information manipulation, demonstrating how adversaries coordinate technical attacks with psychological operations to amplify disruptive effects. This work highlights the operational integration of cyberattacks and disinformation as complementary tools within a unified strategic framework, rather than discrete threat vectors (Burdiaк, 2024).

Complementing this strategic analysis, the scientific article «From Awareness to Management: A Concept of Human Risks in the Cybersecurity System» authored by Lesya Kozubtsova, Valery Lishchyna, and Igor Kozubtsov addresses the psychological and pedagogical dimensions of the human factor in information and cybersecurity contexts. This research work develops conceptual frameworks for understanding human risk management as a distinct category, separate from traditional security awareness training, and argues that managing risks associated with human behavior promises greater return on investment than other strategic security initiatives (Козубцова, Ліщина, і Козубцов, 2025).

332

— Ukrainian research on threat characterization is further advanced through the work of Horun, whose analysis «Cybersecurity Threats to Ukraine in the Context of Russian Aggression» examines emerging threat vectors, information-psychological impact mechanisms, and technical interference in IT systems within Ukraine's wartime environment. This scholarship characterizes contemporary attack types, identifies their most dangerous consequences, and analyzes the operational structures and cooperation problems underlying cyber defense countermeasures within Ukraine's cyberspace during the ongoing conflict (Горун, 2025).

The present article contributes to this literature by explicitly linking Ukrainian and EU threat data and human-factor research to a concrete educational initiative (EnCycLEd) that aims to mainstream cybersecurity literacy in schools through interactive, story-based content.

Formulation of the purpose, objectives, and methods of the article. The article's overarching purpose is to articulate cybersecurity education as a strategic and systemic response to the demonstrated gap between technical defenses and human vulnerability, with particular emphasis on school-based implementation as a foundational intervention point that reaches young people before labor market entry while creating family-level spillover effects through student-mediated learning activities.

To achieve this purpose, the article sets the following objectives:

1. Summarise key characteristics of the cyber threat environment in Ukraine.
2. Outline the main cyber threats and trends in the EU as identified by ENISA.
3. Analyse empirical evidence regarding the centrality of the human factor in cyber incidents in Ukraine, EU, and worldwide.
4. Present the EnCycLEd Erasmus+ project as a concrete implementation model demonstrating how abstract principles of cybersecurity literacy can be operationalized into interactive, classroom-ready, cross-border, age-segmented educational resources that integrate behavioral insights and real-world threat patterns.

With regard to methodology, the article employs a multi-method research approach combining quantitative threat intelligence analysis, qualitative cyber incidents analysis, and case study examination:

1. Quantitative threat intelligence analysis. The article synthesizes published incident statistics from CERT-UA (Ukraine's national cybersecurity authority), ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity), and commercial security firms to establish volumetric trends, sectoral vulnerability patterns, and severity distributions. These statistics provide empirical grounding for claims about escalation, convergence, and the persistence of human-factor exploitation.

2. Previous cyber incidents analysis. The article traces major cyber incidents in Ukraine – the 2014 Crimea operations, the 2015 power grid attack, the 2017 NotPetya campaign, and 2022–2024 operations during Russia's full-scale invasion – to establish historical continuity in attack patterns, operational templates for integrating cyber and kinetic warfare, and the progressive sophistication of adversary tradecraft. This historical perspective contextualizes current threats as manifestations of evolving strategies rather than isolated incidents.

3. Threat landscape analysis. The article examines threat patterns, actor categories, sectoral targeting, and attack methodologies across Ukraine and the European Union to identify both context-specific vulnerabilities and generalizable threat patterns. This approach acknowledges distinct geopolitical circumstances while identifying common human-factor exploitations that transcend national boundaries.

4. Case study examination. The article presents EnCycLEd as a bounded case study demonstrating operationalization of cybersecurity

education principles in school, incorporating age-segmented curricula (10–14 and 15–18 age groups) and interactive learning modules.

The article's analytical framework rests on three foundational propositions:

1. Human vulnerability proposition. Human cognitive and behavioral vulnerabilities constitute the dominant vector in cybersecurity incidents, not technical system failures. This proposition directs analytical focus toward psychological mechanisms – trust exploitation, cognitive biases, social proof – rather than exclusive emphasis on technical exploits.

2. Behavioral change proposition. Behavior change in cybersecurity requires sustained, age-appropriate, interactive education grounded in psychological principles of motivation, ability, and situational prompts, rather than episodic compliance training. This proposition justifies emphasis on gamification, scenario-based learning, and feedback mechanisms, as suggested by the EnCycLED project.

334 — 3. Educational integration proposition. Cybersecurity literacy constitutes a transversal competence – fundamental to modern citizenship – that should be integrated into diverse subject domains (civic studies, home economics, communication, not just IT) through teacher training and resource provision, rather than confined to specialist technical programs.

This multi-method, evidence-grounded approach positions the article within contemporary interdisciplinary scholarship addressing cybersecurity not as a technical domain but as a sociotechnical system in which human behavior, organizational culture, pedagogical design, and policy frameworks operate as interconnected components requiring coordinated intervention.

Presentation of the main material. Cybersecurity challenges in Ukraine. Ukraine's contemporary cyber threat environment cannot be understood as a sudden by-product of the full-scale invasion that began in February 2022. It is the outcome of a decade-long trajectory in which cyber operations progressively complemented coercion, covert action, and information manipulation in Russia's campaign against Ukrainian sovereignty. Scholarship and policy analysis commonly locate a structural shift around the Euromaidan protests (2013–2014) and Russia's subsequent illegal annexation of Crimea and military intervention in eastern Ukraine, after which cyber incidents connected to the conflict increased markedly (Burdiaк, 2019).

During the illegal annexation of Crimea in February–March 2014, Russian state-sponsored actors synchronized cyber operations with military maneuvers to facilitate territorial seizure (Burdiak, 2019). Hackers supposedly affiliated with and/or acting in the interest of Russia conducted DDoS attacks shutting down Ukrainian computer networks and communications (Przetacznik and Tarpova, 2022), compromised mobile phones of parliamentary deputies (Polityuk and Finkle, 2014), and executed network jamming (Harris, 2014) to disrupt governmental coordination. These cyber operations created temporal advantage by delaying Ukrainian responses while Russia completed military seizure through conventional means, establishing an operational template for integrating cyber and kinetic warfare (Burdiak, 2019).

The December 2015 power grid attack marked a shift from disruption of information systems to demonstrable effects on critical infrastructure and civilian life. On 23 December 2015, attackers used spear phishing-led intrusion paths and then moved into operational environments to disrupt electricity distribution. Cyber attacks were directed at regional electric power distribution companies (Oblenergos), causing power outages affecting about 225,000 customers (CISA, 2021). This was regarded as the first known successful cyber attack on an electrical grid (BBC, 2016).

During the 2016–2021 period, cyberattacks targeting Ukraine escalated substantially in both frequency and sophistication. The June 2017 NotPetya malware campaign represented arguably one of the most destructive cyber operation in recorded history (HYPR, n.d.). It infected thousands of organizations globally, with the vast majority of victims located in Ukraine. Unlike traditional ransomware designed to extract financial payment, NotPetya was primarily destructive – it encrypted entire hard disks and permanently wiped files with no possibility of recovery. The malware was spreading rapidly across networks without requiring user intervention. Although NotPetya displayed a ransom message, it contained a fake Bitcoin address, suggesting the attackers' true objective was destruction rather than financial gain. In 2018, several nations attributed the NotPetya attacks to the Russian government, indicating that the campaign likely had geopolitical motivations beyond typical cybercriminal profit motives. This distinction – combining wiper malware functionality with the appearance of ransomware – made NotPetya a watershed moment in cyberattack strategy, demonstrating how malware could be weaponized for destructive rather than purely financial purposes (Cloudflare. n.d.).

Following the 2022 full-scale Russian invasion of Ukraine, cyberwarfare elevated to a different level. CERT-UA's published statistics show a sharp rise in the total number of registered cyber incidents over time, with a particularly notable jump in 2024. The reported totals are 1350 cyber incidents (in 2021), 2194 (2022), 2543 (2023), and 4315 (2024). This pattern supports an interpretation of intensifying activity, but it also plausibly reflects improved detection, reporting, and institutional capacity, especially given Ukraine's accelerated cybersecurity partnerships since 2022 (State Service of Special Communications and Information Protection of Ukraine, 2024).

The same CERT-UA materials indicate a divergence between volume and destructive severity. «Critical and high-severity» incidents are make up a total of 403 incidents (in 2021), 1048 (2022), 367 (2023), and 59 (2024). Within 2024, a semester comparison shows total incidents rising from 1739 (H1) to 2576 (H2), while critical incidents decreased from 3 to 1 and high-severity incidents decreased from 45 to 10 (State Service of Special Communications and Information Protection of Ukraine, 2024).

336

— This is a substantial decrease in high/critical-severity incidents alongside rising overall incident counts.

Academically, this combination can be interpreted in at least three non-exclusive ways. First, it may indicate that defenders improved resilience and response, containing more events before they escalated into disruptive or destructive outcomes. Second, it may reflect a shift by adversaries toward scalable, «good enough» techniques (mass phishing and malware distribution) that generate many incidents but fewer immediate catastrophic impacts. Third, it may reveal classification dynamics: as monitoring improves, more medium- and low-severity events are captured and triaged, increasing totals while diluting the proportion of severe cases. The data itself does not prove which mechanism dominates, but it does justify a key claim: escalation in hostile cyber pressure does not necessarily translate into proportional escalation in realized damage if defensive capacity and detection rise in parallel.

More recently, public reporting of CERT-UA in 2025 emphasizes the persistence of a high-tempo threat environment and the continued centrality of Russian-origin activity, alongside additional activity from other jurisdictions. Since the beginning of 2025, CERT-UA recorded on average around 15 cyber incidents per day and tracked more than 150 cyber threat clusters (UAC). This aligns with the broader picture provided by 2024 sta-

tistics: sustained high volume, frequent phishing and malware distribution, and persistent espionage priorities (Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, 2025).

The same reporting emphasizes four broad categories of adversary activity (Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, 2025):

- espionage (particularly in the field of defense);
- sabotage/cyberterrorism affecting everyone's life;
- financially motivated crime (aimed at stealing money);
- niche campaigns against specific professional groups.

In practice, Ukraine faces a crowded ecosystem in which state-aligned groups, proxies, and financially motivated actors coexist, sometimes sharing tactics, infrastructure, or opportunity structures created by wartime disruption to perpetrate cyberattacks.

The CEDEM study «A Malicious Alliance» complements this picture by analysing five concrete attack patterns that combine cyber and information dimensions: cloning of news websites, hacking of media portals, DDoS against information resources, jamming of satellite signals, and phishing schemes that masquerade as social payments, Meta community rule violations, security alerts, etc. In each case, cyberattacks are used to deliver disinformation or to disable trusted channels, amplifying psychological impact (Burdiak, 2024).

Cybersecurity challenges in the European Union. The European Union confronts an escalating cyber threat landscape characterized by operational sophistication and strategic impact. The European Union Agency for Cybersecurity (ENISA) released a 2025 Threat Landscape report, in which ENISA analysts systematically collected and analyzed 4875 cyber incidents spanning the period from July 2024, to June 2025 (ENISA, 2025). Based on the said report, this chapter sheds light on principal cybersecurity challenges confronting the European Union through analysis of dominant attack typologies, sectoral vulnerability patterns, and strategic threat vectors, establishing the empirical foundation for understanding contemporary European cyber risks.

The contemporary cyber threat landscape targeting the European Union exhibits sharply skewed incident distribution. Distributed denial-of-service (DDoS) attacks constitute the overwhelmingly predominant incident category, accounting for 76.7% of all recorded incidents during the reporting period. This extraordinary concentration reflects the operational

preferences of hacktivist threat actors (primarily responsible for the vast majority of documented DDoS incidents), who deploy DDoS attacks as primary tactical mechanisms for conducting politically motivated disruption campaigns (ENISA, 2025).

Intrusions constitute the second major incident category, accounting for 17.8% of all documented incidents. In contrast to DDoS operations, intrusions are predominantly executed by cybercriminal operators seeking to establish unauthorized network access for data exfiltration and financial exploitation, followed secondarily by state-aligned intrusion sets pursuing, inter alia, persistent network presence for strategic intelligence collection and operational access. Hacktivist groups appear only marginally within intrusion incident data, reflecting their operational emphasis upon high-visibility disruption tactics rather than sophisticated network persistence attack methodologies (ENISA, 2025).

338 — The malicious code deployed following successful cybercriminal-led intrusions reveals the dominant objectives and financial motivations underlying cybercriminal operations. Ransomware, banking trojans, and information-stealing malware collectively comprise 87.3% of malware deployed following these intrusions, reflecting cybercriminal concentration upon either encryption-based extortion or direct financial fraud and data theft. The outcomes of recorded intrusions further substantiate financially motivated threat actor prevalence: 68.6% of documented intrusions resulted in data breaches with stolen information subsequently marketed on cybercriminal forums for resale, including 2.8% of breached datasets explicitly advertised as products of ransomware extortion operations. Data exfiltration following intrusions, encompassing both credential theft (8.9%) and strategic data collection for subsequent exploitation (21.3%), accounts for an additional 30.2% of documented intrusion outcomes. The cumulative pattern demonstrates that financial extraction through data theft and ransom extortion constitute the primary operational motivations underlying cybercriminal intrusion campaigns (ENISA, 2025).

Public administration emerges as the most extensively targeted sectoral domain within the European Union, accounting for 38.2% of all recorded cyberattacks. Transport and logistics constitute the second most targeted sector, accounting for 7.5% of documented incidents. Digital infrastructure and services, comprising telecommunications operators, cloud service providers, content delivery networks, and internet backbone operators, remains substantially targeted (4.8%) despite lower numerical incident

counts. Digital infrastructure constitutes disproportionately high-value targets due to inherent cyber dependencies – compromises of foundational digital infrastructure create cascading impacts affecting thousands of dependent organizations and services (ENISA, 2025).

The human element in cybersecurity incidents. Empirical evidence converges across Ukraine, the European Union, and the global cybersecurity context on a counterintuitive yet pivotal conclusion: the human factor constitutes the dominant vector in cybersecurity incidents, superseding technical vulnerabilities and sophisticated exploit techniques as the primary mechanism enabling successful cyberattacks.

The Verizon 2024 Data Breach Investigations Report (DBIR), analyzing 30458 security incidents and 10626 verified breaches in 2023, documents that 68% of data breaches involve a non-malicious human element encompassing insider errors and successful social engineering campaigns; if malicious insider actions are included, the human factor accounts for approximately 76% of all breaches (Verizon, 2024).

The World Economic Forum, through its annual Global Risks Report, identifies that 95% of all cybersecurity incidents occur due to human error. This statistic reflects the structural reality that even the most advanced technical defenses remain vulnerable to exploitation through human cognitive and behavioral weaknesses that can be misused by malicious actors (World Economic Forum, 2022).

Within the Ukrainian context, CERT-UA observes that the compromise chain for various cyber threats remains relatively unchanged: phishing emails containing malicious attachments constitute the primary initial access mechanism (Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, 2025). Contemporary hybrid warfare evidence from Ukraine demonstrates that adversaries obtain approximately 90% of operationally significant intelligence through social engineering conducted via social media platforms, including Facebook, Telegram, Instagram, WhatsApp, and YouTube (Козубцова, Ліщина, і Козубцов, 2025), indicating that technical security controls cannot compensate for human cognitive vulnerabilities when adversaries leverage psychological manipulation and trust exploitation.

In the EU context, as reported by ENISA, a social engineering method – phishing – remained the primary initial access method for cyberattacks, accounting for approximately 60% of observed intrusion entry points and spanning multiple modalities, including malicious email campaigns (mal-

spam), voice-based social engineering (vishing), and malicious advertising (malvertising) (ENISA, 2025).

The pervasiveness of the human factor across diverse geopolitical, sectoral, and organizational contexts establishes cybersecurity not only as a technical issue but fundamentally as a human behavioral and organizational cultural challenge requiring interventions grounded in psychological understanding, behavioral change theory, and educational methodology rather than disproportionate reliance upon technological solutions.

Cybersecurity education as a systemic response. If the weakest link in cybersecurity is indeed «between the keyboard and the chair», then strengthening that link requires more than occasional reminders. It requires sustained, age-appropriate education that develops knowledge, habits and a sense of shared responsibility in the digital domain.

From a policy perspective, several lines of action are apparent. First, cybersecurity should be integrated into general digital literacy and civic education, rather than confined to specialist programmes. Second, educational content must reflect real attack patterns, including phishing, ransomware, and social media manipulation, so that learners can connect abstract concepts with familiar situations. Third, education must be designed with behavioural insights in mind, using interactive stories, simulations, and gamification (Bötticher, 2024).

Traditional lecture-based awareness often fails to change behaviour. By contrast, interactive methods such as scenario-based discussions, games, role-playing and peer-to-peer teaching can help students internalise both threats and defences.

For Ukraine and the EU alike, schools are a strategic point of intervention. They can equip young people with cyber hygiene skills before they enter the labour market, while also reaching families indirectly through assignments and projects that involve parents. The EnCycLEd Erasmus+ project provides a concrete model of how this can be done.

The EnCycLEd Erasmus+ project as a case study. In light of the symbiotic relationship between cyber threats and human vulnerability, it becomes clear that technical defenses must be augmented by a robust educational framework. This is the mission of the EnCycLEd project («Enhancing Cybersecurity Literacy in Education»). Co-funded by the European Union under the Erasmus+ program, EnCycLEd represents a strategic effort to inoculate the next generation against the digital threats described above.

EnCycLEd operates on the premise that cybersecurity is a transversal competence, as fundamental to modern citizenship as reading or mathematics. The project, running from 2023 to 2026, brings together a consortium of partners from five countries: Germany, Austria, Ukraine, Greece, and Malta. This geographic diversity is strategic, allowing the project to draw on the experiences of the EU countries while integrating the front-line, battle-hardened cybersecurity experiences of Ukrainian partners.

The core objective of EnCycLEd is to «mainstream» cybersecurity education. It rejects the notion that cyber safety is the sole domain of IT specialists. Instead, it aims to equip school teachers and educators in training with a toolkit that can be integrated into diverse subjects – from Civic Studies (discussing disinformation and democracy) to Home Economics (discussing IoT security in smart homes) and Communication classes, etc.

The project's output is structured around five Work Packages, culminating in a set of tangible educational resources hosted on the multilingual EnCycLEd Platform (go.encycled.eu).

The EnCycLEd curriculum is divided into five modules, designed for two age groups: 10–14 years and 15–18 years. This segmentation acknowledges the different cognitive developmental stages and digital usage patterns of these groups. The modules are as follows:

- Module 1: «What is cybersecurity?» introduces basic notions of online safety and cybersecurity in an accessible language, explaining concepts such as cybersecurity, cyberattack, etc.

- Module 2: «Who was it?» presents a narrative about a ransomware attack on a municipality. Through the story, students learn about ransomware, incident response, and the «disclosure dilemma» regarding whether and how to inform the public about cyber incidents.

- Module 3: «What can we do against it?» focuses on resilience and defence. A key component is the online game «Cyber Crime Time», where learners adopt the role of a white-hat hacker to explore typical attack paths and see how defensive measures can block them.

- Module 4: «Cyber Defender» provides interviews with cybersecurity professionals working in various fields who share their experience with and insights into the domain of digital security, offering advice and serving as inspiration for young students to pursue a career in this field.

- Module 5: «Simulation» engages students in negotiating a «cyber peace document.» It frames cybersecurity not just as a technical issue but

as a diplomatic and geopolitical one, involving multiple stakeholders, and fostering skills in negotiation, ethics, and international relations.

All modules are interactive and story-driven, combining textual explanations, scenarios, worksheets, group discussions and, where appropriate, comics and simple simulations.

In addition, the EnCycLEd platform (<https://go.encycled.eu/>) hosts a resource repository that aggregates both EnCycLEd-developed materials and carefully curated external resources. The repository includes videos, comics, quizzes, interactive platforms and toolkits on topics such as data protection, password hygiene, phishing, device security, digital footprints and social media risks. Resources are tagged by age group, audience (students, educators, parents) and topic, enabling teachers to identify suitable materials quickly.

342 — Furthermore, EnCycLEd adopts a bidirectional learning approach. It aims not only to train teachers, but also to empower students as «cyber-security ambassadors» who can raise awareness among peers and in their communities. To this end, the project develops training toolkits, video tutorials, and interviews with cybersecurity experts and industry representatives.

Finally, the platform has a discussion room functionality for vetted students and teachers, which is designed as a safe online environment for national and international peer-to-peer communication, with behaviour policies and abuse reporting mechanisms. It is intended to serve as a space where school students and teachers can share experiences, lesson plans and feedback with each other and with cybersecurity professionals.

As such, EnCycLEd operationalises the abstract call to «raise cyber awareness» by providing concrete, classroom-ready content that addresses real-world threats, integrates behavioural insights and connects schools across borders.

Conclusions. The analysis presented in this article reveals a fundamental structural vulnerability in contemporary cybersecurity practice: the persistent gap between sophisticated technical defenses and the persistent human behaviors that enable successful cyberattacks. The evidence converges across Ukraine, the European Union, and global contexts to establish an incontrovertible fact – the human factor, not just advanced malware or zero-day exploits, constitutes the dominant vector in cybersecurity incidents. This finding demands a strategic reorientation of cybersecurity policy and practice from the emphasis on technical solutions toward

integrated sociotechnical approaches that foreground human behavioral change, psychological resilience, and educational intervention.

Ukraine's experience provides particularly instructive evidence for this reorientation. The nation's over a decade-long trajectory of cyber operations, escalating from the 2014 Crimea operations through the catastrophic 2017 NotPetya campaign to the sustained high-tempo operations of 2022–2025, demonstrates that adversaries have consistently exploited human vulnerabilities – phishing, social engineering, trust exploitation – rather than relying exclusively on technical sophistication. The persistence of phishing as the primary initial access mechanism, accounting for the compromise of Ukrainian systems across all sectors, alongside evidence that approximately 90% of operationally significant intelligence derives from social media-based social engineering, reveals that human judgment and behavioral discipline constitute irreplaceable layers of defense. Similarly, the European Union's threat landscape, dominated by DDoS operations targeting public administration and ransomware targeting critical infrastructure, demonstrates that adversaries prioritize human-accessible entry points – initial access through phishing and social engineering – over sophisticated technical exploitation. 343 —

The article's integration of Ukrainian and EU threat data with empirical research on the human factor in cybersecurity incidents (Verizon, World Economic Forum, CERT-UA, and ENISA analyses) establishes that this vulnerability is not a local or sectoral phenomenon but a structural characteristic of digitalized societies. When 68–95% of breaches involve human factors, and 60–90% of intrusions begin through social engineering, the policy implication becomes unavoidable: technical investments alone cannot resolve cybersecurity challenges. Organizational resilience requires complementary investments in human-centered education, behavioral change mechanisms, and systemic cultural transformation.

The EnCycLEd Erasmus+ project, presented in this article as a concrete implementation model, operationalizes this reorientation through a strategic intervention at the critical juncture of formal education. By suggesting the integration of cybersecurity literacy into general curricula for 10–18 year-old students across European countries – including Ukraine – the project embodies several foundational principles that merit generalization:

1. First, educational integration rather than pure technical specialization. EnCycLEd rejects the premise that cybersecurity education belongs exclusively to IT specialists. By providing tools for civic studies teachers,

home economics educators, and communication instructors to integrate cybersecurity concepts into their domains, the project democratizes cyber literacy and positions it as a transversal competence equivalent to reading comprehension or mathematical reasoning.

2. Second, behavioral design that is grounded in pedagogical and psychological insights. The project's incorporation of gamification, story-driven scenarios, interactive simulations, and reflection mechanisms reflects evidence-based principles from behavioral psychology and pedagogy. Rather than relying on fear-based compliance messaging or abstract technical lectures, EnCycLEd employs narrative structures and interactive experiences that activate intrinsic motivation and facilitate habit formation – the mechanisms through which sustained behavioral change may occur.

344 — 3. Third, real-world threat relevance. By designing curriculum modules around concrete attack patterns (ransomware attacks on municipalities, phishing schemes masquerading as legitimate services, coordinated cyberattacks), the project ensures that learners connect abstract cybersecurity concepts with familiar, experientially relevant situations. This pedagogical approach addresses a critical failure of traditional awareness training – its disconnection from actual threat vectors that learners encounter.

4. Fourth, cross-border knowledge transfer and solidarity. The inclusion of Ukrainian partners alongside EU member states acknowledges that cybersecurity threats transcend institutional borders and that front-line experiences with hybrid warfare contain valuable insights for societies not currently experiencing active cyberattacks. This approach transforms educational exchange from a unidirectional transfer from «developed» to «developing» contexts into genuine peer learning grounded in practical experience.

Such educational initiatives do not replace technical defenses but rather operationalize the recognition that in an interconnected digital environment, human judgment, behavioral discipline, and shared responsibility constitute irreplaceable layers of resilience. The urgency of this educational transformation cannot be overstated: the alternative is continued escalation of successful cyber incidents, disinformation campaigns, and hybrid warfare operations that exploit predictable human vulnerabilities. The choice between investing in human-centered cybersecurity education and accepting continued erosion of institutional and societal resi-

lience through preventable human-factor exploitation is not genuinely a choice – it is a policy imperative grounded in evidence and geopolitical necessity.

References:

1. BBC. 2016. Hackers behind Ukraine power cuts, says US report. <https://www.bbc.com/news/technology-35667989>
2. Bötticher, Astrid. 2024. "Evaluating the need for cybersecurity teaching materials for schools". Future Law Working Papers. https://www.uibk.ac.at/media/filer_public/b8/d6/b8d66b87-8128-4909-9847-ae8979e-ab394/flwp_2024_4_final.pdf
3. Burdiak, Pavlo. 2019. "The role of cyber space in the geopolitical confrontation between Ukraine and Russia". Chernivtsi, The materials of XIII International conference for students and young scientists "Foreign policy of Ukraine: current agenda", pp. 24-26. https://drive.google.com/file/d/1tvrWPWN4w4dSrJveZcZ71Io8TylbW_A9/view
4. Burdiak, Pavlo. 2024. "A Malicious Alliance: How Cyberattacks and Disinformation are Synchronously Destabilizing the Digital Space of Ukraine in the Face of Russian Aggression". CEDEM. https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/CEDEM_cyberdis_eng.pdf
5. CISA. 2021. "Cyber-Attack Against Ukrainian Critical Infrastructure". <https://www.cisa.gov/news-events/ics-alerts/ir-alert-h-16-056-01>
6. Cloudflare. n.d. What are Petya and NotPetya? Accessed December 1, 2025. <https://www.cloudflare.com/learning/security/ransomware/petya-notpetya-ransomware/>
7. ENISA. 2025. "Threat Landscape report 2025." https://www.enisa.europa.eu/sites/default/files/2025-11/ENISA%20Threat%20Landscape%202025_0.pdf
8. Harris, Shane. 2014. "Hack Attack Russia's first targets in Ukraine: its cell phones and Internet lines." Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2014/03/03/hack-attack/>
9. HYPR, n.d. NotPetya. HYPR Encyclopedia. Accessed December 1, 2025. <https://www.hypr.com/security-encyclopedia/notpetya>
10. Polityuk, Pavel, and Jim Finkle. 2014. "Ukraine says communications hit, MPs phones blocked". Reuters. <https://www.reuters.com/article/world/ukraine-says-communications-hit-mps-phones-blocked-idUSBREA231R2/>

11. Przetacznik, Jakub, and Simona Tarpova. 2022. "Russia's war on Ukraine: Timeline of cyber-attacks." European Parliament Briefing. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI%282022%29733549_EN.pdf

12. State Service of Special Communications and Information Protection of Ukraine. 2024. "Russian Cyber Operations." <https://cip.gov.ua/services/cm/api/attachment/download?id=68768>

13. Verizon. 2024. "Data Breach Investigations Report". <https://www.verizon.com/business/resources/reports/2024-dbir-data-breach-investigations-report.pdf>

14. World Economic Forum. 2022. "The Global Risks Report 2022". https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf

15. Horun, O. 2025. "Kiberzahrozy Ukrayiny v umovakh ahresiyi RF". *Informatsiya i pravo*. <http://il.ippi.org.ua/article/view/340520> (In Ukrainian).

346

— 16. Derzhavna sluzhba spetsial'noho zv'yazku ta zakhystu informat-siyi Ukrayiny. 2025. Ohlyad kiberzahroz ta stratehiy zakhystu v 2025 rotsi: dosvid CERT-UA. <https://cip.gov.ua/ua/faqs/cyber-threat-overview-and-defense-strategies-in-2025-cert-ua-s-experience> (In Ukrainian).

17. Kozubtsova, Lesya, Lishchyna Valeriy, i Kozubtsov Ihor. 2025. "Vid obiznanosti do upravlinnya: Kontseptsiya lyuds'kykh ryzykiv v systemi kiberzakhystu". *Kiberbezpeka: osvita, nauka, tekhnika*. <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/895/810> (In Ukrainian).

МЕДІАФОРУМ

Том XVII

Науковий журнал

***Аналітика, прогнози,
інформаційний менеджмент***

Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2025. Том 17. 348 с.

Комп'ютерна верстка – І.С. Осадца

Підписано до друку 29.12.2025 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум.-друк. арк. 20,1. Обл.-вид. арк. 20,5. Зам. 3-032.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.